

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ
KIZ ÖĞRENCİLERİN
SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ
(İstanbul-Güngören Örneği)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra SALI

BURSA 2019

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ
KIZ ÖĞRENCİLERİN
SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ
(İstanbul-Güngören Örneği)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra SALI

Danışman:

Prof. Dr. Mehmet Emin AY

BURSA 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

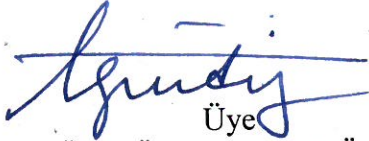
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda 701221018 numaralı Esra SALI'nın hazırladığı "İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (Güngören Örneği)" konulu yüksek lisans ile ilgili tez savunma sınavı 05/07/2019 günü 11.00 – 12.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/ çalışmasının BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

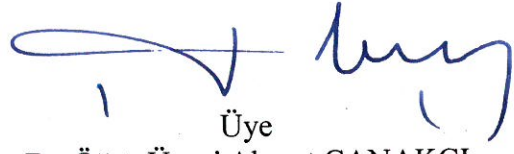
Üye

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Mehmet Emin AY
Bursa Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Turgay GÜNDÜZ
Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Ahmet ÇANAKÇI
Balıkesir Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi

05.07.2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 12/06/2019

Tez Başlığı / Konusu: “İMAM HATİP LİSESİNDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ (İstanbul-Güngören Örneği)”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 280 sayfalık kısmına ilişkin, 12 / 06 / 2019 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

12/06/2019

Adı Soyadı: ESRA SALI

Öğrenci No: 701221018

Anabilim Dalı: FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Programı: YÜKSEK LİSANS

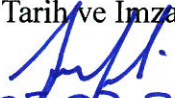
Statüsü: Y. Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Emin AY

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul-Güngören Örneği)” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

07.07.2018

Adı Soyadı: Esra SALI

Öğrenci No: 701221018

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Bilim Dalı: Din Eğitimi

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Esra SALI
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XIX+ 298
Mezuniyet Tarihi	: / / 2019
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Mehmet Emin AY

İMAM HATİP LİSESİNDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ (İstanbul-Güngören Örneği)

İlk örnekleri 1912’de Medresetü’l-Vâizîn, 1913’te Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ ismiyle açılan İHL’ler, 1924’te İmam Hatip Mektebi adıyla açılmış, 1930’da kapatılmasının ardından 1951’de İHO olarak öğrenime başlamıştır, 1973’te İHL’ye, 1985’te AİHL’ye dönüştürülmüştür. Zamanla sayıları artan okullar 1997’de alınan MGK kararları ile sayılarının azaldığı, mensuplarına sıkıntılı günler yaşatıldığı sürece girmiştir. 2011’de katsayı problemi çözülmüş, 2012’de 8 yıllık kesintisiz eğitim kaldırılarak İmam Hatip Ortaokulları açılmıştır. Günümüzde sayılarının artışı süren okulların gelişimi ve dönüşümü Uluslararası ve Proje AİHL’lerin açılışı ve bazı İHL’lere sınavsız girme imkanlarının oluşturulması ile sürmektedir. Son gelişmelerin, okullardaki etkisinin ölçümü için yapılan ankette öğrenciler kişisel, sosyo-ekonomik, kişilik-karakter, sosyal hayat etkinlikleri, İHL’nin hayatındaki etkisi, okulu tercihi, memnuniyeti, öğrenim süreci ile tanınmıştır. İHL öğrencilerinin problemlerini çözebilme ve beklentilerini karşılayabilme durumları, sorunlarının çözülememesinin sebepleri, sorunlarının ve beklentilerinin yoğunlaştığı alanlar, öğrencilerin okul, dersler, kişisel ve psikolojik yönlerden sorunlarının çözümü noktasında ailelerinden, eğitimcilerden ve çevrelerinden beklentileri araştırmanın temeli niteliğindedir. Netice itibariyle öğrencilerin sorunları için sunulabilecek okul içi ve okul dışı çözüm yolları sorgulanmıştır. İstanbul Güngören’de birbirinden farklı özelliklere sahip üç İmam Hatip Lisesinde 890 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilen anket uygulamasında İHL’de öğrenim gören öğrencilerin sosyal medyanın etkisi ile yalnızlaştıkları, insanlarla aralarına koydukları sınırlar neticesinde ihtiyaç duydukları ilgiyi, desteği tam anlamıyla göremedikleri, bu sebeple kendilerini ifade ederken ve problemlerini çözerken sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Beklentilerin karşılanarak sorunların çözülebilmesi için devlete, topluma, eğitimcilere, ailelere ve genç bireylere birtakım görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Anahtar Sözcükler:

İHL, İmam Hatip Lisesi Kız Öğrencileri, Sorun, Beklenti.

ABSTRACT

Name and Surname : Esra SALI
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Master Of Science : Philosophy and Religious Sciences
Science Fellow : Religious Education
Degree Awarded : M.A.
Page Number : XIX+ 298
Degree Date : ... / ... / 2019
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Emin AY

PROBLEMS AND EXPECTATIONS OF GIRLS IN IMAM HATIP HIGH SCHOOL (Istanbul-Güngören Example)

The Imam-Hatip High Schools whose the first examples were Medresetu'l- Vâizîn in 1912 and Medresetu'l-Eimme in 1913 were opened in 1924 as Imam-Hatip Mektebi. Following its closure in 1920, it started education as being IHO in 1951. Then, it was converted to IHL in 1973 and to AIHL in 1985. The number of the schools that had increased in time, was dramatically decreased and limited due to MGK verdicts, that reached in 1997, which caused the members of schools to enter into troublesome days. The problem of subject weighting in university entrance score was abolished in 2011, and the Imam-Hatip Secondary Schools were opened by abolishing 8-year continuous compulsory education in 2012. Nowadays the development and transformation of the schools continues with the opening of International and Project AIHLs and the creation of opportunities to enter some IHLs without examination. In the survey conducted to measure the impact of recent developments on schools, the students were identified in the light of information about their personal details, socioeconomic status, personality characteristics, social activities, effect of the IHLs in life, preferences, pleasure, and opinions for education. This research focuses on the expectations of the IHL students from their families, teachers, school counselling service, school administration, and friends about overcoming the problems including handling their problems and fulfilling their expectations, the reasons why problems cannot be solved, the areas their difficulties and expectations concentrate, and the solutions of the issues in education and personal life. As a result, in-school and out-of-school solutions for students problem were queried. In a survey conducted in three Imam Hatip High Schools with different characteristics in Istanbul Güngören with the participation of 890 students, it was determined that students become lonely with the impact of social media. Moreover, because of the distances the put between themselves and people, they cannot fully get the attention and support they need. Resulting in, they have been found to have problems in expressing themselves and solving their problems. At this point, in order to solve the problems of the students, to meet their expectations, and, most importantly, to solve the problems of loneliness; society, educators, families, and the students should take responsibility, and it is necessary to develop some solver policies by state.

Keywords: IHL, Imam Hatip High School Girl Students, Problem, Expectation.

ÖNSÖZ

Osmanlı'nın son bulup Cumhuriyet'in başlangıcı aşamasında dini alanın ihyasının gerçekleşmesi için İsmail Kara'nın ifadesiyle “devletin çöküşünün İslam'ın çöküşüyle aynılaşması” sürecinde asgari düzeyde din adamı ihtiyacının karşılanabileceği kurumlara duyulan ihtiyaç neticesinde ilk örneklerinin açıldığı İmam Hatip Liseleri, eğitim düzeninin en çok tartışılan kurumları olmuştur. Bu sebeple de her dönemde olduğu gibi sayılarının çokça arttığı günümüzde de üzerinde hala konuşulmaktadır. Söz konusu sürecin daha sağlıklı ilerleyebilmesi ve sıkıntıların çözülerek geleceğe daha sağlıklı adımlar atılabilmesi adına böyle bir çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Birinci bölümde İmam Hatip Liselerinin kanuni dayanakları, Osmanlı'nın son döneminde açılan ve İmam Hatip Liselerinin ilk örnekleri olan “Medresetü'l-Vâizîn”, “Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ”; Cumhuriyet'in ilk yıllarında medreselerin kapatılmasının ardından Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesine dayanarak açılan “İmam Hatip Mektepleri” ele alınmıştır. Bununla birlikte söz konusu kurumların kapanmasından uzun yıllar sonra açılan ve din görevlisi yetiştirilme ihtiyacını kısa süreliğine karşılamaya çalışan “İmam Hatip Yetiştirme Kursları” ve günümüzdeki İHL'lerin formuna daha yakın okullar olan “İmam Hatip Okulları” hakkında bilgi verilmiştir. Diğer taraftan İHO'larının dönüştürülmüş şekli “İmam Hatip Liseleri” ve Almanya'daki Türk ailelerin çocuklarına eğitim için açılan “Anadolu İmam Hatip Liseleri” üzerinde durulmuştur. Ayrıca ülkenin en başarılı okulları arasına giren İHL'lerin yaşadığı buhranlı bir dönem olan “28 Şubat Süreci”ne yer verilmiştir. Son olarak 2012'de “Sistem Değişikliği ile 4+4+4'e Geçiş” ile birlikte form değiştiren İHL'lerin Proje, Uluslararası ve sınavsız orta öğretime girme hakları ve geleceğe dair eğitim planları anlatılmıştır.

İkinci bölümde “Ankete Katılan Öğrencilerle İlgili Bilgiler” başlığında araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgileri, sosyo-ekonomik durumları, kişilik, karakter, huy ve mizaç özellikleri, sosyal hayat etkinliklerine dair bilgiler aktarılmıştır. Bu vesileyle son ve asıl bölüm olan üçüncü bölümdeki verilerin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesine ortam hazırlayan sonuçlara ulaşılmıştır.

Üçüncü bölüm “İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri, Anket Bulguları ve Yorumları” adını taşımaktadır. Bu başlık altında ilk olarak öğrencilerin okullarını tercih süreçleri, geldikten sonra memnuniyetleri, İHL'nin hayatlarındaki etkisi üzerine ulaşılan veriler değerlendirilmiştir. Daha sonra öğrencilerin sorunlarını çözebilme, beklentilerini karşılayabilme durumları, sorunları ve beklentileri, elde edilen sonuçların analiz edilip sistematik dizimi ile paylaşılmıştır. Üçüncü aşamada ise öğrencilerin sorunlarının çözülüp beklentilerinin karşılanması noktasında okul ve derslerle ilgili sorunlarının çözümü, kişisel problemlerinin çözümü, psikolojik rehberlik açısından ailelerinden; okul idaresinden, rehberlik servisinden, öğretmenlerinden; arkadaşlarından ve çevrelerinden beklentilerine dair veriler analiz edilmiştir. Neticede araştırmanın en önemli bölümü olan okul içi ve dışı çözüm yollarında aileye, eğitimcilere, çevreye, devlete ve öğrenciye düşen bazı sorumluluklara temas edilmiş ve öneriler sunulmuştur.

Son olarak araştırmada istifade edilen eserler, makaleler ve diğer metinler kaynakçada belirtilmiştir. Ayrıca “Ekler” bölümünde “Anket Formu”, öğrencilerin birebir cümleleri ile “İmam Hatip Lisesi Öğrencisi Oldukları İçin Maruz Kaldıkları Olaylar”, “Öğrencilerin Sorunlarının Çözümünde Ailelerinden; Okul İdaresinden, Rehberlik Servisinden, Öğretmenlerinden Beklentileri” ve ekstra bazı tablolar bulunmaktadır.

Anket sorularının hazırlanış sürecinde tecrubesini benimle paylaşan, soruların analizinde ve yorumlanmasında fikirleri ile yol gösteren, güvenini ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Emin Ay'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yardımına ihtiyaç duyduğum zamanlarda desteğini esirgemeyen, anketlerin yorumlanmasında değerli fikirleri ile karşılaştığım zorlukları kolaylaştıran Dr. Öğretim Üyesi Turgay Gündüz hocama şükranlarımı arz ediyorum.

Son olarak, tezimin tüm aşamalarında yanımda olan arkadaşlarım Hatice Kalenci'ye ve Kevser Bektaş'a, kardeşim Fatma Sali'ye de teşekkür ediyorum.

Esra SALI
İstanbul-Mayıs 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR.....	xix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
2. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE METODU.....	5
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	9
4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM HATİP LİSELERİ TARİHİ

1. İMAM HATİP LİSELERİNE DAİR BİLGİLER	11
1.1. İMAM HATİP LİSELERİNİN KANUNİ DAYANAKLARI.....	11
1.1.1. Tevhid-i Tedrisât Kanunu.....	12
1.1.2. T.C. Anayasaları.....	12
1.1.2.1. 1924 Anayasası	12
1.1.2.2. 1961 Anayasası	13
1.1.2.3. 1982 Anayasası	13

1.1.3. Milli Eğitim Temel Kanunu	13
1.1.4. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	14
1.2. İMAM HATİP LİSELERİNİN AMAÇLARI	14
1.3. İMAM HATİP LİSELERİNİN MİSYONU.....	15
2. OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDEN CUMHURİYETİN İLK YILLARINA DİN EĞİTİMİ KURUMLARI	16
2.1. OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDE DİN GÖREVLİSİ YETİŞTİREN MEDRESELER.....	16
2.1.1. Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ	16
2.1.2. Medresetü'l-Vâizîn	17
2.1.3. Medresetü'l-İrşâd.....	17
2.1.3.1. Vâizîn Şubesi	17
2.1.3.2. Hutebâ ve Eimme Şubesi	18
2.2. İMAM HATİP MEKTEPLERİ (1924-1932).....	18
2.2.1. Açılışı, Eğitim Öğretim Şartları ve Amaçları	18
2.2.2. Ders Programı	19
2.2.3. Kapatılış Gerekçeleri	19
2.2.4. Din Eğitiminde Boşluk Yılları ve Türkiye'deki Dini Gelişmeler (1930-1948)	20
2.3. İMAM HATİP YETİŞTİRME KURSLARI (1948-1951).....	21
2.3.1. Açılışı ve Amaçları	21
2.3.2. Ders Programı	22
2.3.3. Kapatılış Süreci.....	22
3. İMAM HATİP OKULLARI VE İMAM HATİP LİSELERİ.....	23
3.1. İMAM HATİP OKULLARI (1951-1971).....	23
3.1.1. Tarihi Süreci.....	23
3.1.2. Öğrencileri ve Öğretmenleri	26
3.1.3. Ders Programı	27
3.1.4. Mezunları	28
3.2. İMAM HATİP LİSELERİ (1973-2012).....	28
3.2.1. Tarihi Süreç.....	28
3.2.2. Ders Programı	29

3.2.3. Üniversite Hakkı	30
3.2.4. İHL’de Kızların Eğitimi.....	31
3.3. ANADOLU İMAM HATİP LİSELERİ (1985-...)	32
3.3.1. Tarihi Süreç	32
3.3.2. Ders Programı	33
3.3.3. Okul ve Öğrenci Sayıları.....	33
3.3.4. İHL’de Kız Öğrencilerde Görülen Sayısal Gelişme	34
4. 28 ŞUBAT SÜRECİ’NDEN BUGÜNE İMAM HATİP LİSELERİNİN DURUMU (1997-2019)	35
4.1. 28 ŞUBAT SÜRECİ (1997-2012).....	35
4.1.1.28 Şubat Öncesinde İmam Hatip Liselerinin Aleyhine Bazı Hususlar	35
4.1.2. Millî Eğitim Şûrâsı.....	37
4.1.3.28 Şubat 1997 (1997-2012).....	37
4.1.4.4306 Sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası	37
4.1.4.1. Yasanın İHL’lerde Yansımaları	38
4.1.4.2. Yasanın Sosyolojik Yansımaları.....	39
4.2. SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİ VE 4+4+4’E GEÇİŞ (2012-...)	40
4.2.1. 4+4+4 Sistemine Geçiş Süreci	40
4.2.2. 6287 Sayılı Kanun.....	41
4.2.3. 4+4+4 Sisteminin Eğitimdeki Yansımaları	42
4.3. İHL’LERDE SON DURUM.....	42
4.3.1. Ortaöğretime Geçiş Sınav Sistemi	43
4.3.2. Uluslararası-Proje ve Anadolu İmam Hatip Liseleri Ders Programı	43
4.3.3. İstanbul’da İmam Hatip Okulları ve Sayıları.....	44
4.3.4. 2023 Vizyonunun İHL’ye Etkileri.....	45
1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARI.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BİLGİLER

1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	51
1.1. ÖĞRENCİLERİN OKULLARINA GÖRE DAĞILIMI.....	51

1.2. ÖĞRENCİLERİN SINIFLARINA GÖRE DAĞILIMI.....	52
1.3. ÖĞRENCİLERİN YAŞADIKLARI SEMTLERE GÖRE DAĞILIMI	53
1.4. ÖĞRENCİLERİN ORTAOKUL MEZUNİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI	54
2. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNİN SOSYO- EKONOMİK DURUMU İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR.....	54
2.1. ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNİN AYLIK GELİR ARALIĞI	55
2.2. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABALARININ MESLEKLERİ.....	57
2.3. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABALARININ ÖĞRENİM DURUMLARI.....	60
2.4. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABA DURUMLARI.....	65
3. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİLİK-KARAKTER HUY VE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ	66
4. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL HAYAT ETKİNLİKLERİ	74
4.1. ÖĞRENCİLERİN SOSYAL MEDYA VE MODAYA İLGİLERİ	74
4.1.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumları	74
4.1.2. Öğrencilerin Sosyal Medyada Kullandıkları Siteler	75
4.1.3. Öğrencilerin Modayı Takip Etme Durumları	79
4.2. TELEVİZYON, İNTERNET, MÜZİK İLGİLERİ VE AYIRDIKLARI ZAMAN.....	82
4.2.1. Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Programlar	83
4.2.2. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Saatleri.....	85
4.2.3. Öğrencilerin Günlük İnternette Geçirdikleri Zaman.....	86
4.2.4. Öğrencilerin Günlük Müzik Dinleme Saatleri	89
4.3. KÜLTÜREL BAZI ETKİNLİKLERE AYIRDIKLARI ZAMAN.....	91
4.3.1. Öğrencilerin Aylık Kitap Okuma Sayıları.....	91
4.3.2. Öğrencilerin Sinemaya Gitme Sıklıkları.....	94
4.3.3. Öğrencilerin Tiyatroya Gitme Sıklıkları	95
4.3.4. Öğrencilerin Okul Dışı Zamanda Bir İşte Çalışma Durumları	96
4.4. İLGİ DUYDUKLARI SANATSAL ETKİNLİKLER.....	97
4.4.1. Öğrencilerin Müzik Aleti Çalmak İstekleri.....	97
4.4.2. Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalı Olma Durumları	97
4.4.3. Öğrencilerin Hangi Sanatlar İle İlgilendikleri.....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ ANKET BULGULARI VE YORUMLARI

1. ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİNE DAİR BAZI GÖRÜŞLERİ	103
1.1. ÖĞRENCİLERİN İHL ÖĞRENCİSİ OLMALARININ HAYATLARINDAKİ ETKİSİNE DAİR BAZI GÖRÜŞLERİ.....	103
1.1.1. 28 Şubat Süreci Sorunlarından Haberdar Olma Durumları	104
1.1.2. İmam Hatipli Oldukları İçin Maruz Kaldıkları Olaylar	105
1.1.3. STK'lara Mensubiyet Durumları	108
1.1.4. Meslek Seçimleri ve Yaşam Amaçları	109
1.2. ÖĞRENCİLERİN İHL'Yİ TERCİH SÜREÇLERİ VE SONRASINDA MEMNUNİYET DURUMLARI.....	114
1.2.1. İHL'ye Gelmeden Önce Din Eğitimini Nereden Aldıkları	114
1.2.2. İHL'yi Kimin İsteği Üzerine Tercih Ettikleri.....	117
1.2.3. İHL'de Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları.....	120
1.2.4. Okullarındaki Başarılarının Beklentilerini Karşılama Durumları.....	123
1.3. ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİNDE ÖĞRENİM SÜREÇLERİ ..	124
1.3.1. Öğretmen-Öğrenci İletişiminden Memnuniyet Durumları	124
1.3.2. En Çok Zorlandıkları Dersler.....	127
1.3.3. En Çok Sevdikleri Dersler	132
1.3.4. Okullarından Memnuniyetleri.....	136
1.3.4.1. Okul Düzeni ve Dini Aktiviteleri	137
1.3.4.2. Meslek Dersleri ve Öğretmenleri	141
1.3.4.3. Kültür Dersleri ve Öğretmenleri	144
1.3.4.4. Okul Memnuniyeti ve Aidiyeti.....	148
2. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ.....	150
2.1. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARINI ÇÖZEBİLME VE BEKLENTİLERİNİ KARŞILAYABİLME DURUMLARI	151
2.1.1. Öğrencilerin Kişisel Problemlerini Çözebilme Durumları	151
2.1.2. Öğrencilere Göre Arkadaşlarının Problemlerini Çözebilme Durumları .	156
2.1.3. Öğrencilerin Sorunlarını Çözme Noktasında Yaşadıkları Sıkıntının Sebepleri	157

2.1.4. Öğrencilerin Kendi Beklentilerini Karşılatabilme Durumları.....	164
2.2. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARINA VE BEKLENTİLERİNE DAİR	
GÖRÜŞLERİ.....	168
2.2.1. Öğrencilerin Sorunlarının Çözülememesinin Sebepleri.....	169
2.2.2. Öğrencilerin Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar.....	176
2.2.3. Öğrencilerin Kendi Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar.....	176
2.2.4. Öğrencilerin Genel Anlamda Sorunları ve Beklentileri.....	178
2.2.4.1. İHL'deki Kız Öğrencilerin Sorunları.....	179
2.2.4.2. İHL'deki Kız Öğrencilerin Beklentileri.....	188
3. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE FARKLI KİŞİLERDEN	
BEKLENTİLERİ.....	195
3.1. ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNDEN BEKLENTİLERİ.....	195
3.1.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	196
3.1.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	197
3.1.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri.....	198
3.2. ÖĞRENCİLERİN OKUL İDARESİNDEN, REHBERLİK SERVİSİNDEN	
VE ÖĞRETMENLERİNDEN BEKLENTİLERİ.....	199
3.2.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	200
3.2.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	201
3.2.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri.....	203
3.3. ÖĞRENCİLERİN ARKADAŞLARINDAN VE ÇEVRELERİNDEN	
BEKLENTİLERİ.....	204
3.3.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	205
3.3.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri.....	206
3.3.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri.....	207
4. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÖĞRENİLİP BEKLENTİLERİNİN	
KARŞILANMASINDA OKUL İÇİ VE OKUL DIŞI ÇÖZÜM YOLLARI.....	208
4.1. EĞİTİMCİLERİN SORUMLULUKLARI.....	211
4.1.1. Okul İdarecileri, Öğretmenleri, Rehberlik Servisinin Yükleneceği	
Sorumluluklar.....	211
4.2. AİLENİN, ÇEVRENİN VE DEVLETİN SORUMLULUKLARI.....	213
4.2.1. Ailelere Düşen Görevler.....	213

4.2.2. Sosyal Çevrenin ve Arkadaşların Yüklenecekleri Sorumluluklar.....	213
4.2.3. Devletin Yükleneceği Sorumluluklar.....	215
4.3. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI, BEKLENTİLERİ VE SORUNLARININ ÇÖZÜLÜP BEKLENTİLERİNE CEVAP VERİLEBİLMESİNE DAİR SONUÇLAR.....	216
4.4. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÖĞRENİLİP BEKLENTİLERİNİN KARŞILANMASINA DAİR ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	220
4.4.1. Aileyle İlgili Çözüm Önerileri	223
4.4.2. Kişisel ve Psikolojik Yeterliliğin Kazanılması İle İlgili Çözüm Önerileri 223	
4.4.3. Okulla İlgili Çözüm Önerileri.....	225
4.4.4. Toplumsal Kabulünle İle İlgili Çözüm Önerileri.....	230
SONUÇ.....	236
KAYNAKLAR.....	250
EKLER.....	258

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Öğrencilerin Okullarına Göre Dağılımı	52
Tablo 2 Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı	52
Tablo 3 Öğrencilerin Yaşadıkları Semtlere Göre Dağılımı	53
Tablo 4 Öğrencilerin Ortaokul Mezuniyetlerine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 5 Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu	56
Tablo 6 Öğrencilerin Annelerinin Mesleği.....	57
Tablo 7 Öğrencilerin Babalarının Mesleği.....	59
Tablo 8 Okullara Göre Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu.....	60
Tablo 9 Sınıf Seviyelerine Göre Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu	62
Tablo 10 Okullara Göre Öğrencilerin Baba Eğitim Durumu	62
Tablo 11 Sınıf Seviyelerine Göre Öğrencilerin Baba Eğitim Durumu	63
Tablo 12 Okullara Göre Anne Baba Bir Arada Olma Durumu	66
Tablo 13 Öğrencinin Kişilik Karakter ve Mizacı.....	71
Tablo 14 Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumları.....	75
Tablo 15 Öğrencilerin Kullandıkları Sosyal Medya Programları	76
Tablo 16 Öğrencilerin Kullandıkları Diğer Sosyal Medya Programları	77
Tablo 17 Öğrencilerin Modaya Uygun Giyinme Durumları.....	80
Tablo 18 Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Programlar.....	83
Tablo 19 Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Diğer Programlar.....	84
Tablo 20 Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Saatleri.....	86
Tablo 21 Öğrencilerin Günlük İnternette Geçirdikleri Zaman.....	87
Tablo 22 Öğrencilerin Günlük Ne Kadar Süre Müzik Dinledikleri.....	90
Tablo 23 Öğrencilerin Aylık Kitap Okuma Sayıları.....	92
Tablo 24 Öğrencilerin Sinemaya Gitme Sıklıkları.....	94
Tablo 25 Öğrencilerin Tiyatroya Gitme Sıklıkları	96
Tablo 26 Öğrencilerin Okul dışı Zamanlarda Çalışma Durumları.....	96
Tablo 27 Öğrencilerin Müzik Aleti Çalma İstekleri.....	97
Tablo 28 Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalı Olma Durumları	98
Tablo 29 Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalları.....	99
Tablo 30 Öğrencilerin İlgilendikleri Diğer Sanat Dalları	100
Tablo 31 Öğrencilerin 28 Şubat Süreci Sorunlarından Haberdar Olma Durumları	104

Tablo 32 Öğrencilerin STK'lara Mensubiyet Durumları	108
Tablo 33 Öğrencilerin Mesleki Seçim Önceliklerine Göre Dağılımı.....	110
Tablo 34 Öğrencilerin Yaşam Amaçlarına Göre Dağılımı	113
Tablo 35 Öğrencilerin İHL'ye Gelmeden Önce Din Eğitimini Nereden Aldıkları	115
Tablo 36 Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Kimin İsteği İle Tercih Ettikleri	117
Tablo 37 Öğrencilerin İHL'de Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları	121
Tablo 38 Sınıflara Göre Öğrencilerin İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları.....	122
Tablo 39 Okullara Göre Öğrencilerin Okullarındaki Başarılarının Beklentilerini Karşılamaı.....	123
Tablo 40 Öğrencilerin İmam Hatip Lisesinde Öğretmen Öğrenci İletişiminden Memnuniyeti	125
Tablo 41 Öğrencilerin En Çok Zorlandıkları Dersler	127
Tablo 42 Öğrencilerin En Çok Sevdikleri Dersler	133
Tablo 43 Öğrencilerin Okul Düzeni Hakkında Görüşleri	138
Tablo 44 Öğrencilerin Okul İçi Dini Aktiviteler Hakkında Görüşleri	140
Tablo 45 Öğrencilerin Mesleki Dersler ve Öğretmenleri ile İlgili Görüşleri.....	142
Tablo 46 Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Bazı Konular Hakkında Görüşleri	145
Tablo 47 Öğrencilerin Okul Memnuniyeti ve Aidiyeti	149
Tablo 48 Öğrencilerin Kişisel Problemlerini Çözebilme Durumları	152
Tablo 49 Öğrencilerin Kişisel Sorunlarını Çözebilme Durumunun Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi.....	155
Tablo 50 Diğer Öğrencilerin Hayatlarındaki Problemleri Çözme Noktasındaki Durumları	157
Tablo 51 Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunlarını Çözme Noktasındaki Sıkıntının Sebebi	158
Tablo 52 Öğrencilerin Sorunlarını Çözme Noktasında Yaşadıkları Sıkıntının Sebebinin Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi	163
Tablo 53 Öğrencilerin Hayatlarında Kendi Beklentileri Karşısında Durumları	164
Tablo 54 Öğrencilerin Hayatlarında Kendi Beklentileri Karşısında Durumlarının Sosyo- demografik Özelliklere Göre Analizi.....	167
Tablo 55 Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunların Çözülememesinin Sebepleri.....	170

Tablo 56 Öğrencilerinin Sorunlarının Çözülememesinin Sebeplerinin Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi.....	174
Tablo 57 Öğrencilerin Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar.....	176
Tablo 58 Öğrencilerin Kendi Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar.....	177
Tablo 59 Problemlerin Çözümünü Engelleyen Sebepler	208
Tablo 60 Öğrencilerin Problemlerinin Çözümünde Mevcut Durum.....	218
Tablo 61 Öğrencilerin Beklentilerini Karşılatabilmelerinde Mevcut Durum	218
Tablo 62 Problemlerin Çözülememesinin Sebepleri.....	219
Tablo 63 Problemler, Beklentiler, Çözüm Önerileri	220

KISALTMALAR

- a.g.e.: Adı geçen eser
a.g.m.: Adı geçen makale
a.yer.: Adı geçen yer
AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi
AL: Anadolu Lisesi
b.: Baskı
Bkz.: Bakınız
C.: Cilt
çev.: Çeviren
DEM: Değerler Eğitimi Merkezi
ed.: Editör
ERİFD: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İHO: İmam Hatip Okulu
İHL: İmam Hatip Lisesi
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
MGK: Milli Güvenlik Kurulu
OBP: Ortaöğretim Başarı Puanı
s.: Sayfa
S.: Sayı
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
t.y.: Basım tarihi yok
TDV: Türkiye Diyanet Vakfı
TV: Televizyon
UÜİFD: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vd.: ve diğerleri
y.y.: Basım yeri yok
Yay.: Yayınları, Yayıncılık.
YBP: Yılsonu Başarı Puanı
YİBO: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

GİRİŞ

Proje, uluslararası ve puansız girilen İmam Hatip Liselerinin olduğu günümüzde öğrenci profiline çeşitlenmesi ve sosyal ağların hayatın içine günden güne daha fazla dahil olmasıyla birlikte İHL öğrencilerinin de çeşitli sorunları ve beklentileri ortaya çıkmıştır. Proje İHL’de öğrenim gören öğrenciler meslek derslerini “yük” olarak algılayarak, düşük puanları sebebiyle farklı bir okula gidememeleri sebebiyle İHL’ye gelen ancak dinin prensiplerini yaşantısında uygulamaktan kaçınan, hayat tarzı ve kaygılarıyla alışılmış İHL modelinden uzak öğrenciler bir “uyum” sorunu yaşamakta ve İHL’yi kendilerine uydurmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Geçmişte İHL üzerine yapılan belki yüzlerce çalışma bulunmaktadır. Ancak öğrencilerin kişisel, sosyo-ekonomik, kişilik, karakter, huy/ mizaç özellikleri, sosyal hayat etkinlikleri ile tanındığı ve İHL’ye dair görüşlerinin alındığı, sorunlarının ve beklentilerinin ayrıntılarıyla irdelendiği, elde edilen bulgular üzerinden çözüm önerilerinin sunulduğu bir çalışma ile karşılaşmamıştır. Bu yönüyle çalışmamızın farklılığından söz edebiliriz.

Üzerinde çalışılan alan hakkında bazı bilgileri burada zikretmekte yarar vardır. Bu bağlamda, öncelikle şunu ifade etmeliyiz ki, okullarda eğitim öğretim faaliyetleri görevlerini ifa eden İHL meslek dersi öğretmenleri, vicdani ve mesleki sorumlulukları ile ellerinden gelen çabayı gösterirken, veliler lise müfredatının yanında din eğitimi de alarak çocuğunun her manada geleceğe hazırlanmasını istemektedirler. Gençler ise İHL meslek derslerinin kendilerine yüklediği sorumluluğu üstlendiklerinde bazen yaşlılarına göre kendilerini dezavantajlı hissetmekte bazen mutlu hissedip girmeyi arzu ettikleri uygun yaşam profiline engel görmektedirler. Bu durumda din derslerinde verilenler ilk öğrenciler için başarılarının önünde bir “set” oluştururken, ikinci grup için kendine model gösterilen ve olmak istedikleri genç profiline sınırlandıran bir yapıyı oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler için ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan öğrencilerin bir kısmı yurtda kaldığı için kendilerini yalnız hissederken bazıları sosyal medyanın, internetin, televizyonun, modanın etkisi ile kurdukları mahremiyet algısının yıkıldığı bir dünyada yalnızdır. Arada kalanlar ise bir yönüyle İHL öğrencisi gibi hissetse de aidiyet oluşturmak için whatpadd gibi uygulamalar ve oralardaki “yazarların” bastıkları kitaplarındakileri okudukları ile “Beyond The Scene” (BTS) gibi bazı grupları

dinleyerek oluşturdıkları dünyada yaşamaktadırlar. Dolayısıyla denilebilir ki, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin durumları böylesine düşündürücü bir haldedir.

Öte yandan, insanların günden güne toplum içinde kayboldukları, birbirlerinden uzaklaştıkları, güvenlerini kayb ettikleri günümüzde, hayat standartlarının yükselmesine rağmen mutlu olamayan fertlerin manevi anlamda boşluğa düşmeleri önemli bir problemdir. Bu problem de ancak “kendini gerçekleştirmiş”, kendisiyle barışık ve çevresini seven, kendisine ve insanlara faydalı olmayı düşünen ve hedefleyen İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin topluma kazandırılması ile aşılacaktır.¹

Araştırmanın temel problemi:

İHL kız öğrencilerinin sorunları, beklentileri, sorunlarının çözülememesinin sebepleri, okul ve dersler, kişisel ve psikolojik yönlerden ailelerinden, öğretmenlerinden, çevrelerinden beklentileri neler?

Araştırmanın alt problemleri:

1. İHL kız öğrencileri sorunlarını çözebiliyorlar mı?
2. İHL kız öğrencileri beklentilerini karşılayabiliyorlar mı?
3. İHL kız öğrencilerinin İHL'ye dair görüşleri neler?
4. İHL kız öğrencilerinin kişilik karakter huy/ mizaç özellikleri nasıl?
5. İHL kız öğrencilerinin en çok sevdikleri ve zorlandıkları dersler neler?
6. İHL kız öğrencilerinin okul memnuniyetleri nasıl?
7. İHL kız öğrencilerinin sosyal hayat etkinlikleri neler?
8. İHL kız öğrencileri “İHL’li olmak”tan kaynaklı bir olaya maruz kalıyorlar mı?

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı:

İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin sorunlarını ve beklentilerini; sorunlarının çözülememesinin sebepleri; okul ve dersler yanında, kişisel ve psikolojik problemlerinin çözümünde ailelerinden, okul idaresinden, rehberlik servisinden, öğretmenlerinden, arkadaşlarından ve çevrelerinden beklentilerini tespit etmektir.

¹ Konunun İlahiyat Fakülteleri için taşıdığı önem hakkında bkz. Mehmet Emin Ay, *Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma*, 2.b., İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayın Dağıtım, 2005, s. 6.

Araştırmanın alt amaçları:

1. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin sorunlarını çözebilme durumlarını,
2. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin beklentilerini karşılayabilme durumlarını,
3. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin İHL’ye mensup olmalarının hayatlarındaki etkisini,
4. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin kişilik ve karakter, huy/ mizaç özelliklerini,
5. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin en çok sevdikleri ve zorlandıkları derslerini,
6. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin okul memnuniyetlerini,
7. İHL’de öğrenim gören kız öğrencilerin sosyal hayat faaliyetlerini,
8. İHL kız öğrencilerinin -eğer var ise- “İHL’li olmak”tan kaynaklı maruz kaldıkları olayları tespit etmektir.

İHL kız öğrencileri üzerine yapılan bir araştırma olmasına rağmen bu çalışmada ulaşılan sonuçların bir bölümü, ortaöğretim gençliğinin sorunlarına ve beklentilerine de işaret etmektedir. Anket uygulamasının birbirinden farklı özelliklere sahip üç ayrı okulda yapılması, genel anlamda İHL öğrencilerini daha iyi temsil etmesine imkân tanımaktadır.

Geçmiş araştırmaların kapsam ve ulaşılan veriler itibarıyla bu çalışma ile karşılaştırılamayacak kadar az bilgi ihtiva ettiği görülmüştür. Bunun yanında, İstanbul ili bazında İHL’lerdeki kız öğrencilerin sorunlarının ve beklentilerinin çalışılması bir ilk niteliğindedir. Her ne kadar geçmişte İmam Hatip Lisesindeki öğrencilerin sorunlarına ve beklentilerine dair bazı araştırmalar yapılmışsa da buralarda öğrencilerin bire bir düşüncelerini ifade edebileceği açık uçlu sorulara rastlanmamıştır. Kızlar üzerine de spesifik bir araştırma yapılmamıştır.

Daha önce yapılmış birtakım çalışmalarda öğrencilerin şu açılardan incelendiği gözlenmiştir: Dini inanç ve tutumları, sosyo-kültürel beklenti ve sorunları (arkadaşlık, aile, öğretmen ilişkileri), mesleki beklenti ve sorunları,² katsayı uygulamasının ardından

² Halide Nur Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

İHL'lerin durumu, öğrencilerin tutum ve davranışları,³ öğrencilerin mesleki yeterlilikleri,⁴ mesleki ilgileri,⁵ popüler kültür-din eğitimi ilişkisi,⁶ İHL öğrencilerinin okul dışı zamanlarını değerlendirmeleri,⁷ İHL öğrencilerinin sorun ve beklentileri,⁸ İmam Hatip Lisesi akran ilişkilerinin incelenmesi,⁹ İHL öğrencilerinin popüler müziğe yaklaşımı,¹⁰ ailelerin çocuklarını İHL'ye gönderme sebepleri ve beklentileri,¹¹ sorunlar, beklentiler ve değer yapıları.¹²

Bu araştırmanın, örneklem üzerinden İHL'lerdeki kız öğrencilerin sorunları, beklentileri, sorunlarını çözebilme ve beklentilerini karşılayabilme durumları, sorunlarını çözememelerinin sebepleri, sorunlarının anlaşılıp beklentilerinin karşılanabilmesinde kullanılacak çözüm yolları, sorunlarının öğrenilip beklentilerine cevap verilmesinde ailelerinden; okul idaresinden, rehberlik servisinden ve öğretmenlerden; çevreden ve arkadaşlardan beklentileri araştırılarak yapılan orijinal ve kapsamlı ilk çalışma olduğu söylenebilir.

³ Ömer Faruk Çelik, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri*, (Yüksek Lisans), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

⁴ Ayşe Vural, *İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilik Algısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

⁵ Arif Aslan, *Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki İlgileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

⁶ Ümmügül Betül Kanburoğlu, *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği*, (Yüksek Lisans), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

⁷ Kahraman Aksu, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Dışı Zamanlarını Değerlendirme Biçimleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

⁸ Tuncay Karateke, *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010; Emine Türkmen, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994; Ünlü Yıldız, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerin Beklenti ve Sorunları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

⁹ Saliha Yılmaz, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsani Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, 2016.

¹⁰ Reyhan Yüksel, *Genel Lise ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Popüler Müziğe Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

¹¹ Fatma Gonca Dünder, *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı Halk Eğitimi Programı, 2008.

¹² Ertan Özensel, Mehmet Ali Aydemir, *Türkiye'de İmam Hatipli Olmak: Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.

Söz konusu sorunlar ve beklentilere dair verilere ulaşmak, Mehmet Emin Ay tarafından “Yüksek Öğretimde Rehberlik” çalışması için geliştirilen anket formunun “İmam Hatip Lisesi Kız Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri” konusuna uyarlanması ile mümkün olmuştur. Dolayısıyla çalışmanın özünü oluşturan hususlara dair sorular ilk kez bu araştırmada kullanılmıştır. Bu çalışmada bazı başlıkların okul, sınıf, semt, ortaokul mezuniyeti, anne eğitimi, baba eğitimi, anne mesleği, baba mesleği, ailenin ekonomik durumu değişkenlerine göre değerlendirilmesi sayesinde verilerin farklı yönlerden analizine ve kıyaslanmasına ortam hazırlanmıştır. Ayrıca açık uçlu sorulara öğrencilerin yazdıkları tüm cümleler araştırmacı tarafından tek tek okunmuş ve bulgular belirlenen başlıklar altında gruplandırılmış, bazıları ise değerlendirmelerde ayrıntı verilebilmesi için kullanılmıştır. İHL kız öğrencilerinin kişilik karakter huy/mizaç özelliklerinin ölçümü de yine ilk olarak bu araştırmada yapılmıştır.¹³

Araştırmacı tarafından oluşturulan “okul memnuniyet formu” ilk kez bu çalışmada kullanılmıştır. Bu form ile öğrencilerin okul düzeni ve dini aktiviteleri, meslek dersleri ve öğretmenleri, kültür dersleri ve öğretmenleri, okul memnuniyeti ve aidiyet düzeyleri ölçülerek İmam Hatip Lisesinden memnuniyetleri ifade edilmiştir.

Ayrıca öğrencilere yöneltilen en çok sevdikleri ve zorlandıkları derslerin neler olduğu ve sebepleri sorusu ile de katılımcıların hayatlarında sorun teşkil etmesi muhtemel öğretim hayatları ile ilgili bilgi edinilmiştir.

Çok sayıda öğrenciye eğitim imkânı sunan bu okullardaki öğrencilerin sorunlarının ve beklentilerinin öğrenilmesi, çözüm önerilerinin üretilmesine fırsat bulma, daha kaliteli eğitim-öğretim yapılması ile gelecekte bu okullar için daha iyi imkanların geliştirilmesi arayışlarına katkı sağlaması açısından önemli ve dikkate değerdir.

2. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE METODU

Araştırmanın birinci bölümdeki tarih kısmı yazılırken özellikle aşağıda belirtilen kaynaklara müracaat edilmiştir: İsmet Parmaksızoğlu “Türkiye’de Din Eğitimi”, Nahid Dinçer “1913’ten Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi”, Ahmet Ünsür, “Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri”, Mustafa Öcal “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de

¹³ Öğrencilerin kişilik ve karakterleri üzerine bilgilerin edinildiği tablo Mehmet Emin Ay tarafından “Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma” çalışmasında kullanılan formdur.

Din Eğitimi: Mukaddime Kitap”, Mustafa Öcal, “İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları”.

İkinci ve üçüncü bölümlerde İmam Hatip Lisesindeki kız öğrencilerin özellikleri, sorunları ve beklentileri üzerine elde edilen araştırma bulgularının değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında ise öncelikle Mehmet Emin Ay’ın “Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza”; Birsen Gökçe’nin “Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları”; Ertan Özensel ve Mehmet Ali Aydemir’in, “Türkiye’de İmam Hatipli Olmak: Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları”; Hayati Hökelekli’nin “Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din” kitaplarından ve Ömer Faruk Çelik’in “Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri”; Emine Gül (Türkmen)’in “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları”; Ümmügül Betül Kanburoğlu’nun “Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği”; Tuncay Karateke’nin “İmam–Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)”; Halide Nur Özüdoğru’nun “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyokültürel Beklenti ve Sorunları” adlı eserlerinden/tezlerinden faydalanılmıştır.

Araştırma, İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören kız öğrencilerin sorunlarını ve beklentilerini tanımlayıcı bir tarz ile sunmayı hedeflediği için “Betimsel Tarama”, bazı sonuçlar farklı değişkenler (okul, sınıf, yaşadığı semt, ortaokulda mezun olunan okul tarzı, ailesinin sosyoekonomik seviyesi, aylık geliri, mesleği, öğrenim durumu, birlikte yaşanan aile üyeleri) açısından değerlendirildiği için¹⁴ “cross tabulation” adı verilen çapraz tablolama özellikleri taşımaktadır.

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği tercih edilmiştir. Bu tarz araştırmalarda cinsiyet, yaş, öğrenim durumu gibi bazı hususlar araştırma konusuna dahil edilerek, bu konuların da detay incelemesi yapılmaktadır.¹⁵

Araştırma sonuçları hesaplanırken eksik verili formlar dikkate alınmayacağı için yeterli sayıdan fazla öğrenci ile çalışılmıştır. Bu sayede elde edilen bulgularda herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.¹⁶

¹⁴ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 3. b., Ankara: Bilim Kitap Kirtasiye Ltd. Şti., 1986, ss. 78-83.

¹⁵ Abdullah Can, *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 4.b., Ankara: Pegem Akademi, 2016, s. 8.

¹⁶ Can, a.g.e., s. 22.

Araştırma yapılmasına karar verildiğinde öncelikle öğrencilerden sorunlarına ve beklentilerine dair bilgiler alınmış, literatür incelenmiş ve sorular geliştirilmiştir. Bu form dikkate alınarak öğrencileri tanıyabileceğimiz, okullarına dair fikirlerini alabileceğimiz sorular hazırlanmıştır. Asıl bölüme dair sorunlar, beklentiler, çözüm yolları üzerine sorular ise örnekten¹⁷ istifade edilerek şekillenmiştir. Tarafımızdan oluşturulan “Okul Memnuniyet Formu” ile öğrencilerin okuldaki farklı hususlara dair düşüncelerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Anket formu danışmanımızın incelemesi ve onayı ile son halini almıştır.

Pilot uygulama 23 Mayıs 2018 tarihinde, Ali Fuat Cebesoy Kız İHL’de, 10. sınıfta öğrenim gören 30 öğrenciye yapılmıştır. Bunun sonucunda anket formunun öğrencilerin anlayabilmelerine, soruları cevaplandırabilmelerine engel bir halinin olmadığına kanaat getirilmiştir. Bu esnada öğrencilerin sordukları birkaç sorudan da istifade edilerek anket uygulamasında formların doğru ve eksiksiz doldurulması için ihtiyaç duyulan açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle Türkiye’de İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu evren İHL, AİHL, AİHL (yabancı uyruklu) ve Açık Öğretim İHL olmak üzere toplam 627.503 öğrenciden oluşmaktadır.¹⁸ Bu sayının 348.058’ini ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.¹⁹

Araştırmanın örneklemini ise İstanbul’un Güngören ilçesindeki üç İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören 890 öğrenci oluşturmaktadır.²⁰ Araştırmada böyle bir çalışmanın daha önce yapılmadığı bir il olarak İstanbul ili; yine farklı şehirlerden proje okulda öğrenim görmek maksadı ile gelen öğrencilerin olduğu üç farklı profile sahip okulun bulunduğu Güngören ilçesi tercih edilmiştir.

Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde Güngören’de orta

¹⁷ Bkz. Mehmet Emin Ay, Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma, ss. 305-314.

¹⁸ Bu sayısal veri geçtiğimiz sene 2017-2018 eğitim öğretim dönemine aittir. 2018-2019 döneminin istatistik sonuçları Haziran 2019 itibariyle açıklanmamıştır. Bkz. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327. Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017-2018, Özet Tablolar, 2.10 Tablosu. (23 Şubat 2019).

¹⁹ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf. s. 131. (2 Mayıs 2019).

²⁰ Evrenin 1.000.000 kişiyi kapladığı bir çalışmada 9706 kişilik örneklemin seçilmesi %99’luk; 384 öğrencinin seçimi %95’lik güvenilirliği sağlamaktadır. Bkz. Can, a.g.e., s. 28.

öğretim başarı puanına göre öğrenci kabul edip²¹ Fen ve Sosyal Bilimler programı uygulayan bir proje okulu olan Güngören İTO Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (GÜN), sınavsız öğrenci alan²² Ali Fuat Cebesoy Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (AFC)²³ ve Sultan Alparslan Anadolu İmam Hatip Lisesi (SA) kız öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

Anket uygulamasının yapıldığı okulların puanları hem düşük hem de yüksek puanlı ortaöğretim kurumlarına yakındır²⁴: GÜN okulu 2018-2019 eğitim öğretim yılı okula yerleşme taban puanı 444,371; kontenjanı 102; AFC okulu 2018-2019 eğitim öğretim yılı okula yerleşme puanı 292,714; kontenjanı 102; SA okulu 2018-2019 eğitim öğretim yılı okula yerleşme taban puanı 183,210; kontenjanı 204'tür.²⁵ Dolayısıyla anketin uygulandığı okullar farklı başarı seviyelerinden öğrencilere eğitim vermektedir. Okullarla yapılan görüşme sonucunda ikinci okulun yeni düzenlemeler ile okul başarı puanının düştüğü, öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyelerinde negatif bir değişim yaşandığı belirtilmiştir.

Anketler, uygulamanın yapıldığı günlerde okula gelip katılım için istekli olan 935 öğrenciye uygulanmış, eksik verili olanların iptal edilmesi ile 890 öğrencinin formu analize tabi tutulmuştur. Anketlerin verileri araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına işlenmiştir. SPSS programından istifade edilerek sonuçlara dair tablolar oluşturulmuştur.

²¹ “Merkezi sınav puanı ile öğrenci alan okulların belirlenen kontenjanlarına, puan üstünlüğüne göre, tercihleri doğrultusunda Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yapılacak. Merkezi sınavla öğrenci alan okullarda merkezi sınav puanının eşitliği halinde, Ortaokul Başarı Puanı'na (OBP), öğrencinin doğum tarihine göre yaşı küçük olana, 8. 7. ve 6. sınıflardaki yılsonu başarı puanı (YBP) üstünlüğüne, okula özürsüz devamsızlık yapılan gün sayısının azlığına ve tercih önceliği durumlarına bakılarak yerleştirme yapılacak. Merkezi sınavı ve yetenek sınavı ile öğrenci alan okulların belirlenen kontenjanlarına, puan üstünlüğüne göre yerleştirme yapılacak.” Bkz. <http://www.meb.gov.tr/liselere-gecis-yonergesi-hazirlandi/haber/15997/tr>. (2 Mayıs 2019)

²² Okulun özellikleri ile ilgili olarak bkz. “Yerel yerleştirme işlemleri, okulun bağlı bulunduğu genel müdürlük ile il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda Bakanlıkça yürütülecek. Yerel yerleştirme, ortaöğretim kayıt alanı, okulların türü, okulların kontenjanı, okulların buldukları yer, okulların pansiyon durumu ile öğrencilerin ikamet adresleri, öğrencilerin okullarda bulunışlukları, tercihler, okul başarı puanları, devam-devamsızlık ve yaş gibi kriterler göz önünde bulundurularak yapılacaktır”. Bkz. <http://www.meb.gov.tr/liselere-gecis-yonergesi-hazirlandi/haber/15997/tr>. (2 Mayıs 2019)

²³ Ali Fuat Cebesoy Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi. Okul idaresinden alınan bilgilere göre öğrencilerin -bir yıl önce okul Fen ve Sosyal Bilimler AİHL olduğu için- 10. Ve 11. sınıflarında fen ve sosyal bilimler programı ile eğitim yapılmaktadır.

²⁴ Genel manada İstanbul'daki okulların puanlarına bakıldığında en yüksek Galatasaray Üniversitesi Galatasaray Lisesi 498,034 puanla 1.; Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi en yüksek puanlı AİHL olarak 13. sırada yer almıştır. Hiç puan belirtilmeyen 19 liseden 17'si İHL'dir. Puan aramadıkları tahmin edilmektedir. Puanı belirtilen ve sondan ikinci sırada yer alan Veliefendi Anadolu İmam Hatip Lisesi 16,257 taban puanla, 170 kontenjana sahip bir okuldur. Bkz. <http://istanbul-lise.taban-puanlari.com>. (9 Aralık 2018).

²⁵ <http://istanbul-lise.taban-puanlari.com>. (9 Aralık 2018).

Öğrencilerin sorunlara ve beklentilere dair bazı görüşleri ayrıntı analizleri çıkartılarak değişkenlere göre tablolar halinde verilmiştir. Açık uçlu soruların analizinde yazılan tüm ifadeler araştırmacı tarafından tek tek okunmuş, çeşitli başlıklar altında gruplandırılarak Word'e aktarılmıştır. Söz konusu veriler araştırmada önemli bilgiler ihtiva eden kaynak niteliğindedir.

Öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların oranları değişkenlere göre karşılaştırılırken %19, %20 ve daha yüksek oran farkları söz konusu olduğunda “anamlı bir farklılık vardır” şeklinde değerlendirilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. İstanbul Güngören'de üç Anadolu İmam Hatip Lisesinde 2018-2019 eğitim öğretim döneminde gerçekleştirilen bu çalışma öğrencilerin hayatlarında değişiklik olabileceği için araştırmanın yapıldığı zamanla ve yöneltilen anket sorularına verilen cevaplar ile sınırlıdır.

2. Araştırmada kullanılan anketin örnekleme Güngören'de İmam Hatip Lisesi okuyan kız öğrenciler ile sınırlandırılmıştır, dolayısıyla bu ilçedeki erkek öğrencileri kapsamamaktadır.

3. Araştırma İstanbul Güngören'de uygulandığı için diğer şehirlerle ilgili kesin bilgi vermemektedir.

4. Araştırma Güngören'de 9., 10., 11., 12. sınıfta öğrenim gören 890 öğrenciye uygulanan anketin sonuçlarının analiz edilip sistematik yazımı ile sınırlıdır.

4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. İHL'yi seçen öğrencilerin çoğunluğu İmam Hatip Ortaokulu mezunudur.

2. Öğrencilerin tamamına yakınının sosyal medyayı kullandığı, burada da daha çok popüler ve arkadaşları ile rahat/kolay iletişim kurabildikleri siteleri tercih ettiği düşünülmektedir.

3. Öğrenciler özellikle boşluk durumlarında sosyal medyanın tesirinden ve zamanlarını verimsiz kullanmaktan kopmamaktadırlar.

4. Öğrencilerin meslek derslerinde zorlandıkları düşünülmektedir.

5. Sorunlarını çözerken yaşadıkları sıkıntının daha çok aile ilgisizliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

6. Öğrenciler, sorunlarının çözülüp beklentilerine cevap verilebilmesi adına okul idaresi ve öğretmenlerinden destek, ailelerinden baskı yapmamaları, arkadaş çevresinden ise yalnız hissettirmemelerini beklemektedirler.

7. İmam Hatip Liselerinde gerek katsayı probleminin yansımalarının gerekse “İmam Hatip Lisesi'nde yalnızca din görevlisi olunur” algılarının devam ettiği düşünülmektedir. Ancak maruz kaldıkları geçmiş dönemlerde yaşananlar ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir olay olmadığı ön görülmektedir.

8. Öğrencilerin okul memnuniyetlerinin okullar arasında farklı olduğu düşünülmektedir.

9. Okullar karşılaştırıldığında öğrenci profillerinin ve ortamlarının farklılığından dolayı sorunlar ve beklentiler noktasında benzerlikler olduğu gibi farklılıkların da olabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM HATİP LİSELERİ TARİHİ

İmam Hatip Liselerinin ilk örneklerini Medresetü'l-Vâizîn Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ oluşturur. Tevhid-i Tedrîsât Kanununa dayanarak¹ 1924'te İmam Hatip Mektebi adıyla öğretime başlayan kurumlar, 1930'da kapatılmış, 1951'de İmam Hatip Okulu adıyla tekrardan açılmıştır.² 1973'te İmam Hatip Lisesine dönüştürülmüştür.³ İHL öğrencileri 1973'te farklı fakültelere girebilme imkânı elde etmiştir. 1984'te İstanbul Beykoz'da ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi açılmıştır.⁴ İHL'ler 28 Şubat 1997'de alınan kararlar sonucunda, öğrenci ve okul sayılarının azaldığı, yükseköğrenime giriş haklarının kısıtlandığı, orta kısımlarının kapatıldığı sıkıntılı bir sürece girmiştir. Bu durum, 2012 yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesi ile son bulmuştur.⁵ 2017 senesinde yapılan son düzenlemeler 2018-2019 öğretim yılı itibarıyla uygulamaya konulmuştur. Proje İHL'ler ortaöğretim başarı puanına göre 1/10'luk dilimden öğrenci kaydederken diğer okullara ikametinin yakınlığına göre kayıt imkânı oluşturulmuştur.⁶

1. İMAM HATİP LİSELERİNE DAİR BAZI BİLGİLER

Bu başlık altında İmam Hatip Liselerinin kanuni dayanakları, amaçları ve misyonu hakkında bilgi verilecektir.

1.1. İMAM HATİP LİSELERİNİN KANUNİ DAYANAKLARI

İlk örnekleri Osmanlı'nın son döneminde açılan İmam Hatip Liseleri için Tevhid-i Tedrisat Kanunu, T.C. Anayasaları, Milli Eğitim Temel Kanunu ve İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi kanuni dayanak niteliğindedir.

¹ Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994, s. 27.

² Nahid Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul: Yağmur Yayınları, 1974, ss. 15-65.

³ Ahmet Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, 2.b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 178.

⁴ Mehmet Bahçekapılı, Ü. Betül Kanburoğlu, Arife Gümüş, "Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)", *Araştırma Raporları 1*, İstanbul: İlke Yayınları, 2012, ss. 116-117.

⁵ a.g.e., ss. 33-212.

⁶https://www.meb.gov.tr/sinavlar/dokumanlar/2018/MERKEZI_SINAV_BASVURU_VE_UYGULAMA_KILAVUZU.pdf. ss. 2-18. (12 Şubat 2019).

1.1.1. Tevhid-i Tedrisât Kanunu

Milli eğitim sistemi aracılığıyla farklı bakış açıları, ilgileri ve hayat tarzları olan kişilerin yetiştirilmesinin önünü açan,⁷ 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisât Kanunu, din eğitiminin temel kanunudur.⁸ Ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının hukuki dayanağıdır.⁹

430 sayılı Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun ilgili maddesi:

Madde 4: Maarif Vekâleti yüksek diniyât mütehasısları yetiştirmek üzere Dârülfünûn'da bir ilâhiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemât-ı diniyenin îfâsı vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşâd edecektir.¹⁰

Kanunun değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği, T.C. Anayasalarında yer alan inkılâp kanunlarının ilki, İHL'lerin kanuni dayanağı niteliğindeki 4. maddesi¹¹ ile din eğitimi ve öğretimi milli eğitim sistemine dahil edilmiştir.¹²

1.1.2. T.C. Anayasaları

1924, 1961, 1982 Anayasalarındaki ilgili maddeler şunlardır:

1.1.2.1. 1924 Anayasası

TBMM Hükümeti'nin 20 Ocak 1921 tarihinde 85 sayılı kanunla kabul ettiği 1924 Anayasası'nın¹³ öğrencilere din eğitimi hakkı tanıyan maddesi bulunmaktadır.¹⁴

1924 Anayasasının ilgili maddesi:

Madde 80: "Hükümetin gözetimi ve denetlenmesi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir."¹⁵

⁷ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 28.

⁸ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 3. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2014, ss. 44-46.

⁹ Ünsür, a.g.e., s. 115; Şükrü Özudoğru, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, 2.b., Konya: y.y., 2003, s. 23.

¹⁰ Ayhan, a.g.e., ss. 314, 496-497; Mustafa Özdamar, *Celâl Hoca*, 5.b., İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2016, s. 38; Özudoğru, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, s. 23; Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 27.

¹¹ Ünsür, a.g.e., s. 115; Özudoğru, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, s. 23.

¹² Hüseyin Atay, "Türkiye I. Din Eğitimi Semineri Açış Konuşması", *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 't.y.', ss. 1-2.

¹³ Ünsür, a.g.e., s. 123.

¹⁴ a.g.e., s. 124.

¹⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>. (13 Şubat 2019).

1.1.2.2. 1961 Anayasası

1961 Anayasasının bazı maddeleri de İHL'ler için hukuki dayanaktır.¹⁶

*Madde 14: "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir."*¹⁷

*Madde 19: "Din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de Kanuni temsilcilerinin iznine bağlıdır."*¹⁸

Madde 21 (4. Fıkrası): "Çağdaş ilim ve eğitim ilkelerine aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."¹⁹ veya "Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."²⁰

1.1.2.3. 1982 Anayasası

1982 Anayasasının din eğitiminin okullarda zorunluluğu, sosyal hayatta isteğe bağlılığını bildiren maddesi de İHL'ye kanuni dayanak niteliğindedir.²¹

Madde 24: "Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."²²

1.1.3. Milli Eğitim Temel Kanunu

1973'te yürürlüğe giren 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun İHL'lerin amaçlarına ve milli eğitim sistemindeki yerine değinen 32. maddesi "İmam Hatip Liseleri" için hukuki dayanaktır.²³

32. Madde: "İmam Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yüksek öğrenime/yüksek öğretime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır."²⁴

¹⁶ Ünsür, a.g.e., s. 126.

¹⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>. (13 Şubat 2019); Ünsür, a.g.e., s. 125.

¹⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>. (13 Şubat 2019).

¹⁹ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, 1975, s. 286.

²⁰ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>. (13 Şubat 2019).

²¹ Ayhan, a.g.e., ss. 259-276.

²² a.g.e., s. 259, 276.

²³ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: Dergâh Yay., 2015, s. 229.

²⁴ Özudoğru, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, s. 24; *Millî Eğitim Temel Kanunu*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1976, s. 15; Fehmi Çalmuk, *Kod Adı İHL*, b., Ankara: Merdiven Yayınları, 2004, s. 20.

1.1.4. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Türkiye’de 1949’da yürürlüğe girmiştir.²⁵ Sözleşmenin 18 ve 26/1. maddeleri dini ve meslekî öğretimi onaylayarak güvence altına almaktadır.²⁶ Beyannamenin 321. maddesi ise kızların ve erkeklerin eğitim hakkı olduğunu vurgulamakta ve İHL’ye kanuni dayanak oluşturmaktadır.²⁷

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin İlgili Maddeleri:

Madde 18: “Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyeti hakkı vardır, bu hak din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle açıklama hürriyetini gerektirir.”

Madde 26/1: “Her şahsın eğitim hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim liyakatlerine göre herkese tam eşitlikte olmalıdır.”²⁸

Madde 321: “Eğitim toplumun bütün fertlerinin hakkıdır. İlim talep etmek ise, erkek ve kadın herkese eşit olarak vaciptir.”²⁹

1.2. İMAM HATİP LİSELERİNİN AMAÇLARI

1- İmamlık, hatiplik, Kur’an kursu öğreticiliği, müftülük, vaizlik ve benzeri görevleri yapmak üzere dini hizmetleri yerine getirebilecek orta öğrenim görmüş kişiler yetiştirmektir.³⁰

2- Çevresine hayatı ile örnek olan ve değişime öncülük eden,³¹ ahlâklı, öğrendiklerini dinî ve ahlâkî hayatına tatbik eden, ilmî bir bakış açısı ve anlayış kabiliyetine erişmiş, gayretli, mesleğine bağlı, kültürlü, “insanlığı ve insanları seven ve anlayan, karakterce sağlam, güvenilir meslek adamı yetiştirmektir.³²

3- Yüksek öğrenime hazırlanan, ülkeye zararlı akımların farkında, kalkınma ve millete moral vermekte etkili, meseleleri değerlendirmede isabetli, insanlara fayda sağlama duygusu yüksek, dürüst, insanları seven, güvenilir meslek adamlarını topluma kazandırmaktır.³³

²⁵ Çalmuk, a.g.e., s. 21.

²⁶ Ünsür, a.g.e., s. 134; Çalmuk, a.g.e., s. 22.

²⁷ Ünsür, a.g.e., s. 135.

²⁸ Ünsür, a.g.e., s. 134; Çalmuk, a.g.e., s. 21.

²⁹ Ünsür, a.g.e., s. 135.

³⁰ MEB Tebliğler Dergisi, 22 Mayıs 1972, C. 35, S. 1699, s. 175.

³¹ Çalmuk, a.g.e., s. 16.

³² Ayhan, a.g.e., s. 202.

³³ a.g.e., s. 202.

1.3. İMAM HATİP LİSELERİNİN MİSYONU

İmam Hatip Liseleri, ilk örneklerinden itibaren kültürel birikimi yüksek, sosyal, sanatsal açıdan donanımlı gençler yetiştirmeyi dert edinmiş, mensupları da kaliteli bir nesli temsil etmiştir.³⁴

Allah'ın insana verdiği kulluk vazifesinin bilincinde bir hayat sürmek İHL'lerde önemsenmiştir.³⁵ Halk, açıldıkları ilk zamandan itibaren benimsediği bu okulları kendine kılavuz edinmiştir.³⁶ İmam Hatip nesli de disiplinli, edepli, İslâm'ı iyi öğrenme azim ve kararlılığında,³⁷ geçmişinden haberdar, dinç ve rehavetten uzak³⁸ kendinin farkında, dava sahibi, sistem kuran, koruyan, savunan, yayan³⁹, psikolojiye, garba ve felsefeye hakim,⁴⁰ fikri, müesseseseleşmesi ve tavrı ile kriz anlarını yöneten misyonu yüklenmiştir.⁴¹ Dolayısıyla İHL'li olmak mensuplarına bir kimlik kazandırmıştır.⁴²

İmam Hatiplilik içeriden kişilerin bakışında yüceltilen ve hususiyetle “ayrı bir ruhtur”. Dışarıdan zaman zaman empati ile yaklaşılan ancak genellikle de eleştirilen bir kurumdur.⁴³

Din görevlisi ihtiyacının karşılanmasında, Müslümanca bir düzen kurulmasında, eğitimde imkân ve bireylere fırsat eşitliğinin sunulmasında sorumluluk üstlenmiştir.⁴⁴ İHL mensupları, kurumlarını “şekillendiren ve hedefe ulaştıran”, “güven, mutluluk ve dayanışma yeri”, “bilgi ve aydınlanma yeri” olarak algılamaktadır.⁴⁵ Bu okullar, öğrencilerinden iyi bir temsil ve bazı sorumlulukları üstlenme beklentisindedir.⁴⁶

³⁴ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 282.

³⁵ Hayrettin Karaman, *İmam-Hatiplilik Şuuru*, İstanbul: Ensâr Neşriyat, 1997, ss. 107-111.

³⁶ Necdet Subaşı, “Teoloji Birikimimizin Asal Kaynakları”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, Yayıncı Haz. Mahmut Zengin, 1. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2005, s. 49.

³⁷ Hulûsi Yavuz, *Osmanlı Devleti ve İslâmiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1991, ss. 187-189.

³⁸ Cemal Nar, *İmam Hatip Davası ve Hacı Kalay*, İstanbul: Özgü Yayınları, 2016, ss. 71-72.

³⁹ Mustafa Özdamar, *Celâl Hoca*, 5.b., İstanbul Kırk Kandil Yayınları, 2016, s. 55.

⁴⁰ Özdamar, a.g.e., s. 64.

⁴¹ İsmail Kara, “İmam Hatip Liselerini Yeniden Tartışmak”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, s. 36.

⁴² Karaman, a.g.e., s. 143.

⁴³ Mustafa Macit, “Sosyal Medya “İmam Hatipli” Temsilleri: Kolektif Bir Kimlik Söylemindeki Sosyal Bilişsel İzdüşümler”, *Erzurum, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 51 (2014), ss. 392-393.

⁴⁴ Suat Cebeci, “İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi”, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999, ss. 389-392.

⁴⁵ Mücahit Arpacı, Cemil Yıldırım, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin “İmam Hatip Lisesi” ve “İmam Hatipli Olmak” Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Diyarbakır Örneği)”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8 (15), 2014, s. 149.

⁴⁶ İbrahim Aşlamacı, Emrah Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dini Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 14, S. 32 (2016), s. 16.

Öğrenciler de “imam hatipli olmak” söylemini kabul etmekte ve “diğerlerinden farklı olduklarına” inanmaktadırlar. Söz konusu kavramın zaman zaman içi doldurulmakta zorlanılsa da mensuplarının kurum algılarını etkilediği aşıkardır.⁴⁷

Bir araştırmada öğrenciler “İHL’li olmak” sözünü çoktan aza “iyi bir kul”, “edepli ahlâklı bir insan”, “dindar bir nesil-genç”, “örnek bir insan”, “bir ayrıcalıktır” gibi cevaplar ile birleştirmişlerdir.⁴⁸ Bu durum İHL’nin dini manada donanımlı, bilgili nesli temsil ettiği fikrini⁴⁹ desteklemektedir.

2. OSMANLI’NIN SON DÖNEMİNDE CUMHURİYETİN İLK YILLARINA DİN EĞİTİMİ KURUMLARI

Osmanlı’nın son döneminde eğitim öğretim faaliyetleri, okullar ve öğretmenlik kademeleri hakkında bazı bilgiler vermek, İmam Hatip Liselerinin tarihi sürecine dair bölümlerin anlaşılması ve aktarılması için zemin oluşturacaktır.

2.1. OSMANLI’NIN SON DÖNEMİNDE DİN GÖREVLİSİ YETİŞTİREN MEDRESELER

Osmanlı’nın son döneminde 1910, 1914, 1917 yıllarında yayınlanan Tevcih-i Cihat Nizamnameleri ile müderrislik, hatiplik, imamet gibi meslekler hakkında hukuki belge oluşturulmuştur.⁵⁰

2.1.1. Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ

V. Reşat döneminde vaiz, imam, hatip, müezzin yetiştirmek amacıyla Tevcih-i Cihat Nizamnameleri⁵¹ gereği⁵² programında dini derslerin yer aldığı,⁵³ Eimme ve’l-Hutebâ (İmamet ve Hitabet)⁵⁴ ve Ezan ve İlâhî (Müezzinlik) bölümleri bulunan Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ açılmıştır.⁵⁵

1913’te kurulan iki yıllık Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ ve üç yıllık Medresetü’l-Vâizîn, Medresetü’l-İrşâd adı altında birleştirilmiştir.⁵⁶

⁴⁷ Ümmü Betül Kanburoğlu, *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği*, (Yüksek Lisans), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 154.

⁴⁸ Çelik, a.g.e., s. 144.

⁴⁹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 24.

⁵⁰ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 117-118.

⁵¹ a.g.e., s. 117.

⁵² a.g.e., s. 63.

⁵³ a.g.e. s. 123.

⁵⁴ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, C. I, İstanbul: Osman Bey Matbaası, 1939, s. 139.

⁵⁵ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 123.

⁵⁶ Ergin, a.g.e., C. I, ss. 138-141.

Tevhid- Tedrisat Kanununun yürürlüğe girmesi sonucu medreseler kapatılmıştır.⁵⁷ 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesi gereği “hidemât-ı diniyye'nin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için” açılan İHL tarzındaki ilk okul olan Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ,⁵⁸ mezunlarına istihdam sağlanmaması⁵⁹, I. Dünya Savaşı'nın etkileri⁶⁰, ilgi görmemesi⁶¹ gibi sebeplerle öğrenci sıkıntısı yaşamış ve hoca eksikliği, müfredat yetersizliği, halkın yönetime tepkisi gibi sebeplerle de kapatılmıştır.⁶²

2.1.2. Medresetü'l-Vâizîn

Medresetü'l-Vâizîn, öğrencilerinden belâğatı düzgün vâizlere askeri liselerde vaiz, imam ve selâtin camilerinde vaiz olma hakkı tanımıştır. Yirmibeşli, otuzbeşli yaşlarda öğrencilerin beden eğitimi, coğrafya, hesap, hukuk bilgisi, sağlık bilgisi,... gibi derslerin varlığı ile öğrencilerin hem dini hem de kültürel anlamda donanımlı yetişmelerine imkan tanımıştır. Ancak hoca bulma sıkıntısı kaliteli eğitimi engellemiştir.⁶³

2.1.3. Medresetü'l-İrşâd

Medresetü'l-İrşâd iki şubeden oluşmaktadır.

2.1.3.1. Vâizîn Şubesi

Dersleri tümüyle dini içeriğe sahip⁶⁴ olan ve öğretim süresi üç yıl kabul edilen vâizîn şubesinde⁶⁵ ruûs alanlara Zeyl Meşihatlerine tayin sözü verilmiştir.⁶⁶

Vaizîn şubesi ders programında “Tefsir, hadis, kelâm, fıkıh, usûl-ü fıkıh, ferâiz, ahkâm-ı evkaf, mesahib-i islâmiye ve turuk-u âliyye, edyan, ilmi ahlâk, siyer-i nebi ve tarih-i islam, edebiyat-ı Türkiye ve inşa, edebiyat-ı farisiye, hitabet ve mev'iza gibi dersler yer almıştır.⁶⁷

⁵⁷ Halis Ayhan, “Anayasanın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, ed. Suat Cebeci, I.b., Sakarya: Değişim Yayınları, 2002, s. 102.

⁵⁸ Ünsür, a.g.e., s. 31.

⁵⁹ Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1983, s. 312.

⁶⁰ Ergin, a.g.e., C. I, s. 140.

⁶¹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 122.

⁶² Ünsür, a.g.e., s. 31.

⁶³ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 118-121.

⁶⁴ Ders isimleri: *Tefsir, Hadis, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Ferâiz, Ahkâm-ı Evkâf, Mesâhib-i İslâmiyye ve Turûk-u Âliyye, Edyân, İlm-i Ahlâk, Siyer-i Nebî ve Târih-i İslâm, Edebiyat-ı Türkiye ve İnşâ, Edebiyat-ı Fârisiye, Târih-i Felsefe, İlm-i İctima, Hıfzussıhha, Hitâbet ve Mevıza*. Bkz. Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 20.

⁶⁵ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 20.

⁶⁶ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 123.

⁶⁷ Ergin, a.g.e., C. I, s. 140.

2.1.3.2. Hutebâ ve Eimme Şubesi

Öğretim süresi iki yıl olan Hutebâ ve Eimme (Hatipler ve İmamlar) bölümünü bitirenler imamlık, hatiplik ve müezzinlik görevlerine yerleştirilmiştir.⁶⁸

Hutebâ ve Eimme Şubesi ders programında Tertil-i Kur'an-ı Kerim, fıkıh, tevhid, hadis, bazı suver-i şerife tefsiri, hitabet, musiki⁶⁹ gibi dersler bulunmaktadır.

2.2. İMAM HATİP MEKTEPLERİ (1924-1932)

Cumhuriyet düzenine geçilmesinden sonra açılan İmam Hatip Mektepleri de İHL tarihinin bir parçasıdır.

2.2.1. Açılışı, Eğitim Öğretim Şartları ve Amaçları

İmam Hatip Mektepleri, 1924'te, 29 yerde⁷⁰, 4 yıllık eğitim öğretim vermek üzere açılmıştır.⁷¹

İmam Hatip Mektebi öğrencileri geçmiş birikimleri düşünülerek tespit sınavı sonuçlarına göre sınıflara yerleştirilmiştir.⁷² Açıldıkları yıl mezun vermişlerdir.⁷³ 1924-1925 öğretim yılından itibaren ilkokul mezunları İmam Hatip Mekteplerine kaydolmuşlardır.⁷⁴ İmam Hatip Mektebi mezunları İlahiyat Fakültelerine alınmamıştır. Asgari 12, azami 15 yaşını doldurma şartı ile kayıt alınmıştır.⁷⁵

İmam ve Hatip Mekteplerinin 1923-1924 eğitim öğretim senesinde okul sayısı 29 öğrenci sayısı 2.258 iken seneden seneye azalış ile⁷⁶ 1929-1930 eğitim öğretim döneminde⁷⁷ 1930 yılında resmen, karar alındığında okuyan öğrencilerinin mezuniyeti ile 1932'de fiilen kapatılmıştır.⁷⁸

⁶⁸ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 123.

⁶⁹ Ergin, a.g.e., C. I, s. 140.

⁷⁰ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, s. 62.; Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 127; Muhittin Alagöz, "Eğitim Sistemi İçerisinde İmam Hatip Liselerinin Yeri", *II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzâkereleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003, s. 576.

⁷¹ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25; Özüdoğru, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, s. 23; Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, Kayseri: TDV Yayınları, 2000, s. 38; Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 131.

⁷² Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Okulları*, s. 32.; Öcal, "İmam ve Hatip Mektepleri, Mezunlarından Bazıları İle Yapılan Mülâkatlar ve Şehâdetnâme Örnekleri", s. 56.

⁷³ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 32.

⁷⁴ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. -131-132.

⁷⁵ Ayhan, a.g.e., ss. 51-55.

⁷⁶ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

⁷⁷ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25; Ünsür, a.g.e., s. 142; Ayhan, a.g.e., s. 55.

⁷⁸ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 143.

Türk insanının geçmişi ile iftihar edebileceği dokuz asırlık medreselerin yerine,⁷⁹ laikten ziyade materyalist bir eğitim sisteminin parçası olan kurumlar ortaya çıkmıştır.⁸⁰ 1924-1933 yıllarında din eğitimi ve öğretimi yapan imam hatip mekteplerinin kapanması sonucu,⁸¹ 1930-1949 yıllarında din eğitimi ihtiyacının karşılanamadığı bir süreç yaşanmıştır, 1949'da DİB'in girişimleri ile bazı adımlar atılmıştır.⁸²

2.2.2. Ders Programı

Ders programında Kur'ân-ı Kerîm, Mûsikî (Gınâ), Tefsir, Hadis, İlm-i Tevhid, Coğrafya, Hesap, Hendese, Hayvanat, Nebatat, Din Dersleri, Ruhیات, Ahlâk ve Malumât-ı Vataniyye, Türkçe, Tabakat, Fizik ve Kimya, Malumat-ı Hıfzıssihha, Yazı, Terbiye-i Bedeniye, Türk Edebiyatı, Hitabet ve İrşat, Arabî, Tarih dersleri yer almıştır.⁸³ Rize İmam Hatip Mektebi hocası Yusuf (Karali) hoca gibi⁸⁴ Mekteplerin ilk öğretmenleri çoğunlukla medrese hocalarındandır.⁸⁵

2.2.3. Kapatılış Gerekçeleri

Dört yıllık ortaokul niteliğindeki⁸⁶ İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılış sebeplerinde mezunlarına gelecek sunmaması, din görevliliğinin devlet istihdamından çıkartılması,⁸⁷ imamlık ve hatiplik mesleğinin değersizleştirilmesi⁸⁸ vardır.⁸⁹ Öğrenci sayısının azalmasında mezunların üniversiteye girememeleri,⁹⁰ diğer mekteplerin imkanlarının iyileştirilmesi,⁹¹ halkın İmam ve Hatip Mekteplerini medrese yerine koyamamasının etkisinden bahsedilmektedir.⁹² Harf inkılâbı ile Arap harflerinin terkedilmesi de mektebin devamını engellemiştir.⁹³ Gerçeği yansıtmayan⁹⁴ öğrencisizlik

⁷⁹ Ayhan, a.g.e., ss. 107-118.

⁸⁰ Tahsin Banguoğlu, *Kendimize Geleceğiz*, İstanbul: y.y.,1984, s. 56.

⁸¹ Yavuz, a.g.e., s. 190.

⁸² Ayhan, a.g.e., ss. 23-24.

⁸³ a.g.e., ss. 51-55.

⁸⁴ İsmail Kara, *Kutuz Hoca'nın Hatıraları: Cumhuriyet Devrinde Bir Köy Hocası*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, ss. 64-76.

⁸⁵ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

⁸⁶ Ayhan, a.g.e., s. 58.

⁸⁷ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 33.

⁸⁸ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

⁸⁹ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 33.; Ayhan, a.g.e., s. 55; Öcal, "Kütahya (Eski) İmam ve Hatip Mektebi Mezunlarından Ebezâde Şerif Ahmet Efendi ile Bir Mülâkat ve Bazı Belgeler", *Diyanet Dergisi*, C. 27., S. 4. (1991), ss. 125-146.

⁹⁰ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 25.

⁹¹ a.g.e., s. 25.

⁹² Ünsür, a.g.e., s. 142.

⁹³ Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. 5, İstanbul: Eser Matbaası, 1977, s. 2125.

⁹⁴ Öcal, "Kütahya İmam ve Hatip Mezunlarından Ebezâde Şerif Ahmet Efendi ile Bir Mülâkat ve Bazı Belgeler", ss. 125-146.

iddiasını öne süren yazarlar olsa da⁹⁵ dönemin Milli Eğitim Bakanı mekteplerin kanunsuz kapatıldığını kabul etmiştir.⁹⁶

2.2.4. Din Eğitiminde Boşluk Yılları ve Türkiye’deki Dini Gelişmeler (1930-1948)

1928 yılında Osmanlıca ve Arapça yazı yasaklanmıştır. Kur’an kursları kapatılmıştır. 1930 senesinde 12 yaşından küçüklere din eğitimi yasaklanmış, 12 yaşından büyükler için yalnızca Kur’an ve namaz sureleri-duaları öğretimi için müsaade edilmiştir. Vaazların konuları sınırlandırılmış, Türkçe namaz kılınmış ve ezan okunmuştur.⁹⁷ Kur’ân-ı Kerim ve ilmihal bilirkişi incelemesine alınmıştır.⁹⁸ Din dersleri, 1924’te lise,⁹⁹ 1927’de ortaokul,¹⁰⁰ 1929-1931 yıllarında ilkokul ve öğretmen okullarının öğretim programları arasından kaldırılmıştır.¹⁰¹ Ders kitaplarından Allah’ın varlığı ve birliğini çağrıştıracak ifadeler çıkartılmış, doğa ve tabiat odaklı bir anlayış zemini oturtulmuştur. İnsanlar İslâmiyet’in gelişi konusunda bazı bilgilerin vahiy ve ilham yoluyla Hz. Peygamber’de doğduğuna inanmışlardır.¹⁰² Görülüyor ki bu süreçte dinin hayattan uzaklaşması için pek çok değişiklik yapılmıştır.¹⁰³

1940’larda insanlar imanlarını Kuranı Kerim okuma ve biraz ilmihal bilgisi ile muhafazaya çalışmışlardır.¹⁰⁴ Cenazeleri yıkayacak imam bulunamamıştır.¹⁰⁵ Dini yayınlar yasaklanmış ve toplatılmıştır. ¹⁰⁶ Söz konusu yıllarda halkın hayatından dini çıkartmak için camiler kapatılmış, memurların Cuma namazına gidişi yasaklanmış, Cuma tatili pazara alınmış, Kur’ân-ı Kerîm ve elifbâ basımı yasaklanmış, Kur’ân Hocaları karakolda sorgulanmış, şiddet ve hakarete uğramış, dini kitap, dergi, gazete yayınlarına izin verilmemiş, hacca gidişler yasaklanmış,¹⁰⁷ az sayıda hocanın eğitim yapmasına

⁹⁵ Ergin, a.g.e., C. 5, s. 1742, 2125.

⁹⁶ Banguoğlu, a.g.e., ss. 100-101.

⁹⁷ Hasan Hüseyin Ceylan, *Cumhuriyet Dönemi Din-Devlet İlişkileri*, 10.b., C. II, Ankara: Rehber Yayıncılık, 1990, ss. 264, 336, 347-348, 410.

⁹⁸ Beyza Bilgin, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara: Emel Matbaacılık, 1980, s. 50.

⁹⁹ Yücel, a.g.e., s. 171.

¹⁰⁰ Parmaksızoğlu, a.g.e., ss. 55-57.

¹⁰¹ Yahya Akyüz, *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Ankara: y.y., 1978, s. 279.

¹⁰² Bilgin, a.g.e., s. 49.

¹⁰³ Ergin, a.g.e., C. 5., ss. 1938-1967; Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 39.

¹⁰⁴ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 40.

¹⁰⁵ Ceylan, a.g.e., s. 332; Yavuz, a.g.e., s. 204; Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 4. 27-28; Banguoğlu, a.g.e., s. 97.

¹⁰⁶ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 42.

¹⁰⁷ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 160-163.

müsaade edilmiştir.¹⁰⁸ Tekkeler ve zâviyeler kaldırılmış, okullardan din dersleri tümüyle çıkartılmıştır.¹⁰⁹ Ezanın Türkçeltirilmesi¹¹⁰, Kur’ân-ı Kerîm ve elifbâ okumanın suç kabul edilmesi de bu yıllardadır.¹¹¹

1930-1948 tarihleri arasında din eğitimi yaptırın tek kurum Dâru’l-Kurrâ (Kur’an Kursları)’dır. Ancak onların da sayıları o günün ihtiyacını karşılayacak düzeyde değildir. 1932’de 9 kurs, 9 muallim vardır. Bu sayı 1949’da 127 kurs, 130 muallime çıkmıştır.¹¹² O süreçte yeni din adamı yetişememiştir.¹¹³

İnsanların manevi anlamda eksikliklerini gidermede isyanlarını engelleme adına İmam ve Hatip Yetiştirme Kursları, Ankara İlahiyat Fakültesinin açılışı, hac için bazı istisnalar ile izinlerin çıkışı, memleketteki yüzlerce türbeden 19’unun açılışına izin verilmesi gibi dine sıcak bakan uygulamalara yaklaşıldığı intibayı oluşturulmaya çalışılmıştır.¹¹⁴

2.3. İMAM HATİP YETİŞTİRME KURSLARI (1948-1951)

1924 yılında açılıp sistemli bir şekilde kapatılan İmam Hatip Mekteplerinden sonra din eğitiminden mahrum kalan halkın isyan edecek duruma gelmesi dönemin iktidarını istemeden de olsa bir çözüm bulmaya itmiştir. Bu süreçte de İmam Hatip Yetiştirme Kurslarının açılmasına karar verilmiştir.¹¹⁵ 10 aylık kursun açılması, o gün için çözüm gözükse de ihtiyacı karşılamamıştır.¹¹⁶

2.3.1. Açılışı ve Amaçları

İmam Hatip Yetiştirme Kursları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından mevcut din görevlilerinin donanımını artırmak ve onları “günün anlayışına yaklaştırmak” maksadıyla

¹⁰⁸ Ceylan, a.g.e., ss. 347-352.

¹⁰⁹ Öcal, *Bursa İmam ve Hatip Mektebinden İmam Hatip Liselerine*, 1.b., Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013, s. 23.

¹¹⁰ Bkz. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dîni Hayat*, İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2008, C. I_II_III.

¹¹¹ Öcal, “Türkiye’de Kur’an Eğitimi ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetnâme Örneği”, *UÜİFD*, C. 13., S. 2., 2004, s. 81-140; Bkz. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dîni Hayat*, C I_II_III.

¹¹² Yavuz, a.g.e., s. 152.

¹¹³ Ünsür, a.g.e., ss. 145-146.

¹¹⁴ Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, s. 48.

¹¹⁵ Öcal, *Bursa İmam ve Hatip Mektebinden İmam Hatip Liselerine*, s. 33.

¹¹⁶ Ruşen Çakır, İrfan Bozan, Balkan Talu, *İmam Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) Yayınları, 2004, s. 59.

İmam Hatip Mekteplerinin kapanışından on sekiz yıl sonra 1948’de on il merkezinde, on ay eğitim vermek üzere açılmıştır.¹¹⁷

Öğrencilerine ilim tahsili, diploma alma, imamlık, vaizlik mesleklerini yapabilmek imkânı tanıyan İmam Hatip Yetiştirme Kursları¹¹⁸ ilk İstanbul ve Ankara’da, sonra Afyon, İzmir, Isparta, Kayseri, Kastamonu, Adana, Trabzon ve Urfa’da 1949’da açılmıştır.¹¹⁹

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu’nun “Gruptan karar o yolda çıktı... İmam Hatip Okulları, ‘kursları’ oldu”¹²⁰ sözleri düşündürücüdür.

2.3.2. Ders Programı

Kur’ân-ı Kerim, hadis, tefsir, akâid, ahlâk, Türkçe, ibadet, hutbe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, sağlık bilgisi derslerinin bulunduğu İmam Hatip Kursları, haftada 24 saat eğitim vermektedir.¹²¹ Fıkıh, matematik ve fen derslerine ise programda yer verilmemiştir.¹²²

Masrafları DİB’in karşıladığı, denetimini MEB’in yaptığı¹²³ İmam Hatip Kurslarının 10 haftalık programında şu dersler yer almaktadır: Kur’an-ı Kerim, Hadis, Tefsir, Akaid, İbadet, Ahlâk, Türkçe, Hutbe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sağlık Bilgisi.¹²⁴

2.3.3. Kapatılış Süreci

İmam Hatip Yetiştirme Kursları’nın çoğunluğu öğrencisizlik yaşamış, öğrencileri olanlar da mezun veremedi kapatılmıştır.¹²⁵

¹¹⁷ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 29.

¹¹⁸ İmam, hatip ve vaiz maaşı 45 lira iken, Cumhuriyet Gazetesinin 1 Şubat 1949 yayınında 5. sahifede verilen bir ilanda, ayda 150 liraya daktilograf arandığı haberi yer almaktadır. Bkz. Ünsür, a.g.e., s. 152.

¹¹⁹ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 29.

¹²⁰ Banguoğlu, a.g.e., s. 99.

¹²¹ Ünsür, a.g.e., s. 154.

¹²² Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 167.

¹²³ a.g.e., s. 174.

¹²⁴ Hamdi Mert, *Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde İmam Hatip Liseleri*, 1.b., Ankara: TDV Yayınları, t.y., s. 131.

¹²⁵ Banguoğlu, a.g.e., ss. 97-99.

Dini konularda alınan tedbirler sonucu¹²⁶ 1950'li yılların başlarında halkın tahammülü kalmamış ve devlet İmam Hatip Okulu açma girişimlerine mecbur kalmıştır.¹²⁷

3. İMAM HATİP OKULLARI VE İMAM HATİP LİSELERİ

1950 yılından sonra İmam Hatip Liselerinin bugünkü formuna uygun İmam Hatip Okulları açılmıştır. Bu başlıkta öncelikle İmam Hatip Okulları, sonra İmam Hatip Liseleri son olarak da Anadolu İmam Hatip Liselerinden bahsedilecektir.

3.1. İMAM HATİP OKULLARI (1951-1971)

“Ortaokul üzerine 4 yıllık öğrenim veren bir meslek okulu” ve “öğrencilerini hem mesleğe, hem de kendi alanlarında yüksek öğrenime hazırlayan” okul şeklinde tanımlanan İmam Hatip Okulları,¹²⁸ 1951’de¹²⁹ ilkokula dayalı bir meslek okulu şeklinde¹³⁰ kurulmuştur.

3.1.1. Tarihi Süreci

İmam Hatip Okulları “...ilimlerle mücehhez, asrın ihtiyaçlarını müdrik, şarkı ve garbı iyi bilen... münevver din adamı yetiştirecek” kurumlardır. Halkın maddi ve manevi sahiplenışı siyasette okullara karşı bir ilgi uyandırmıştır.¹³¹

1951-1952 eğitim öğretim yılında isimleri İmam ve Hatip Okullarının ismindeki “ve” ifadesi kaldırılıp İmam Hatip Okulları adını almıştır.¹³²

Dönemin iktidarı “ezanı tekrar aslî lafızlarıyla okutacağı, Kur’an kurslarını yaygınlaştıracığı, İmam Hatip Okullarını açacağı” seçim vaatleri ile 1950 senesinde seçimi kazanmıştır.¹³³

İmam Hatip Okulları, İmam Hatip tarihi adına dönüm noktası olarak 1951’de açılmıştır.¹³⁴

¹²⁶ Öcal, “Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6 (1999), s. 215.

¹²⁷ Yavuz, a.g.e., s. 204.

¹²⁸ MEB Tebliğler Dergisi, 22 Mayıs 1972, S. 1699, s. 175.

¹²⁹ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 30.

¹³⁰ a.g.e., s. 39.

¹³¹ Kara, “İmam Hatip Liselerini Yeniden Tartışmak”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, ss. 37-40.

¹³² Özdamar, a.g.e., s. 53.

¹³³ Banguoğlu, a.g.e., s. 98.

¹³⁴ Özdamar, a.g.e., s. 53.

Kuruluş sürecinde emeği geçen en önemli isim 1882 doğumlu,¹³⁵ Edebiyat Fakültesi mezunu,¹³⁶ Arap edebiyatına hakim,¹³⁷ kendini tanıtmanın dertlenme, dava sahibi olma, dünyaya yayılacak sistemi koruma ve savunmada önemine inanan,¹³⁸ dilin doğru kullanımını önemseyen bir öğretmen¹³⁹, şark ve garbı tanımayı önemseyen,¹⁴⁰ “din âliminin garbı anlaması, felsefeyi bilmesi ve düşmanı kendi silâhıyla vurması” özelliklerini taşımasını zaruri gören¹⁴¹ İmam Hatip Okulları açıldığında Kur’an’ın Türkçe alfabe ile okutulmasına karşı çıkan¹⁴² ilk müdürü¹⁴³ Celaleddin Ökten okulların ihtiyaçlarını tespit etmiş ve çıkartılan zorluklara rağmen giderilmesine öncülük etmiştir.¹⁴⁴

1951’de ilahiyat fakülteleri henüz mezun vermediği ve Yüksek İslâm Enstitüsü henüz açılmadığı için İmam Hatip Okullarının ilk öğretmenleri imamlar ve hocalardan seçilmiştir.¹⁴⁵ Ancak 1953-1954 eğitim öğretim yılına gelindiğinde İlâhiyat mezunları öğretmen olarak atanmaya başlamıştır.¹⁴⁶

İmam Hatip Okulları eğitim, öğretim, yönetim faaliyetlerini 1951-1958 seneleri arasında “Özel Okullar Müdürlüğü” ve 1958-1961 yılları arasında “Ortaöğretim Genel Müdürlüğü” üstlenmiştir¹⁴⁷. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin imzasıyla¹⁴⁸ yedi şehirde (Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya, Maraş),¹⁴⁹ 876 öğrenci ve 27 öğretmen ile açılmıştır. Talebin artması sonucu 1960 darbesi yılı İHO’unda orta kısımda öğretmen sayısı 191, öğrenci sayısı 2.922, mezunu ise 2.463’e yükselmiştir.¹⁵⁰

İmam Hatip Okulları hakkında tartışmalar ilk mezunlarını verdiği 1958’den 1980 yılına kadar sürmüştür. Neredeyse bir nesli içine alan din eğitiminden mahrum kalma problemi açılan İmam Hatip Okulları ile çözülmeye çalışılmıştır. Modernistler ve

¹³⁵ Emin Işık, *Celâl Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, 2.b., İstanbul, Yağmur Yayınları, 2015, s. 11.

¹³⁶ Işık, a.g.e., s. 31.

¹³⁷ a.g.e., s. 106.

¹³⁸ Özdamar, a.g.e., s. 55.

¹³⁹ a.g.e., s. 97.

¹⁴⁰ a.g.e., s. 102.

¹⁴¹ a.g.e., s. 64.

¹⁴² Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Öncüsü Celâl Hoca*, İstanbul, Hat Yayınları, 2011, ss. 176-178.

¹⁴³ Ali Fuat Başgil vd., *Celâl Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul: Yağmur Yayınları, 1962, ss. 80-83.

¹⁴⁴ Özdamar, a.g.e., s. 12.

¹⁴⁵ Yavuz, a.g.e., s. 194.

¹⁴⁶ Nar, a.g.e., s. 53.

¹⁴⁷ Ünsür, a.g.e., s. 156.

¹⁴⁸ Öcal, “Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri”, ss. 219-222.

¹⁴⁹ Dinçer, a.g.e., s. 65.

¹⁵⁰ Öcal, “Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri”, ss. 229-232.

muhafazakârlar arasında dindar bir nesil yetiştirecek İHO'nın gaye ve davası üzerine tartışılmıştır.¹⁵¹ İlk mezunlarını verdiği 1959'da başlayan İmam Hatip Okulları tartışması 28 Şubat 1997'den o yılın Temmuz'una dek en yoğun zamanlarını yaşamıştır.¹⁵²

1971 tarihinde ilkokula dayalı 4+3=7 yıl eğitim yapan, ortaokula dayalı 4 yıllık eğitim kurumları olmuştur. 1974'te 3 yıllık İmam Hatip Ortaokulları açılmış ve hazırlık senesi eklenmiştir.¹⁵³ İHO ismi 1973 senesinde İmam Hatip Lisesine dönüştürülmüştür.¹⁵⁴ Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle İmam Hatip Okullarının yükseköğrenime girişte yaşadıkları sorun çözülmüştür.¹⁵⁵

1971-1974 yılları arasında İmam Hatip Okullarının 1. devresi kapatılmıştır. İkinci devresi lise şeklinde anılıp eğitim öğretim süresi dört yıla çıkartılmış ve mezunları mesleğe ve yükseköğrenimin farklı bölümlerine yerleşebilmişlerdir.¹⁵⁶ 1973'te iki yıl evvel kapanan I. devrenin, üç yıllık olarak, ortaokul müfredatı korunarak, Arapça ve Kur'an dersleri eklenerek okullarda açılmasına müsaade edilmiştir.¹⁵⁷

İmam Hatip Okulları Problemine çözüm XI. Milli Eğitim Şurası'nda aranmıştır. 1974-1975 eğitim öğretim yılından itibaren yapılan düzenlemeler ile ders kitapları ve programları yenilenmiştir.¹⁵⁸

1974'te İHL müfredatı konuşulmuştur. İHL orta kısmına alınan öğrenciler mezun olana dek DİB'nin kadro ihtiyacının karşılanması için düz ortaokul öğrencilerinin de İHL'ye kaydının alınmasına karar verilmiştir.¹⁵⁹

Devlet parasız yatılılık imkânlarının bu okullara sağlanması, DİB ile alakalı kanunların oluşturduğu iş sahaları, mezunlarının Yüksek İslâm Enstitülerinde öğrenim görebilmeleri, mezunlarına İHO'ları ve diğer ortaöğretim kurumlarında kendi alanlarında çalışabilme imkanlarının tanınması, bina yapımına halkın destek olması ile okul ve öğrenci sayıları yıldan yıla artmıştır.¹⁶⁰

¹⁵¹ Ayhan, a.g.e., ss. 180-181.

¹⁵² a.g.e., s. 185.

¹⁵³ a.g.e., ss. 203-204.

¹⁵⁴ MEB Tebliğler Dergisi, 16 Eylül 1974, S. 1805, s. 358.

¹⁵⁵ Ayhan, a.g.e., s. 207.

¹⁵⁶ a.g.yer.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 208.

¹⁵⁸ a.g.e., s. 317.

¹⁵⁹ a.g.e., ss. 208-209.

¹⁶⁰ Ünsür, a.g.e., ss. 172-173.

1971-1973 yılları arasında İmam Hatip Okulundan farklı bir ortaöğretim kurumuna geçmek isteyenlere fark derslerini verme zorunluluğu getirilmesi ve İHO mezuniyetinin ardından Yüksek İslâm Enstitüsü dışında bir programı talep edebilmeleri için “liselerin yükseköğrenime hazırlayan programlarından birini seçerek fark derslerini vermeleri şartı konması, İmam Hatip Okullarına talep azaltacak uygulamalar olarak yapılmıştır.¹⁶¹

İmam Hatip Okullarının dört yıllık birinci devresinin kapanması, ortaokula dayalı dört yıllık okula dönüştürülmesi sonucu Kur'an-ı Kerim okumada düşme, İHL mezunlarının yetersizlik sebebi ile imamlık yapamamaları, cemaatin görev yapan imamlardan memnuniyetsizliği söz konusu olmuştur.¹⁶²

Gelişmenin İslami hassasiyetlerden ziyade Avrupa'ya odaklanması halkın kız çocuklarını uzun zaman okula göndermesini engellemiştir.¹⁶³ Öğrenciler İHO'lara kaydedilirken İHO İdare Yönetmeliğinde “erkek olmak” şartı getirilmiştir. Eğitimine devam eden ve mezuniyetini almış kızların öğrenim hakları ellerinden alınmamıştır, ancak yeni kayıtlarda sınırlandırma getirilmiştir.¹⁶⁴

3.1.2. Öğrencileri ve Öğretmenleri

.....“İmam Hatip talebeleri çok disiplinli ve diğer okul öğrencilerine nispetle çok daha terbiyelidirler. Onların bu üstün vasıfları hem liselerde hem de İmam-Hatip Okullarında hocalık yapan öğretmenlerin tespitleriyle sabittir... İlk yedi İmam Hatip Okulu bir taraftan yavaş yavaş kendi mesleklerinin üstesinden gelirken diğer taraftan da giderek oturmuş bir müessese hüviyetini kazanmaktadır. Bugün bunların mezunlarına şiddetle ihtiyaç vardır. Türkiye’de yapılan en güvenilir tahminlere göre; yakında Türkiye’nin en iyi tahsil görmüş fakat yaşlanmış din görevlileri öldüğü zaman yaklaşık olarak 50.000 (elli bin) imama ihtiyaç olacaktır. Bu günler çok yakındır. İşte bu ihtiyacı karşılamak üzere yetiştirilen birinci devre (orta kısım) mezunlarından sadece 285 aday ancak bu sene ilk defa bu açığı kapatmağa hak kazanmış olacaktadırlar. Mezunların sayısı her sene 400 ila 500 civarında artmaktadır. Fakat buna rağmen bu sayı ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Bununla beraber bu neslin vurdumduymazlığını ve cehaletini yenmeğe azmetmiş böyle ciddi ve umumi bir gayret vardır... İmam Hatip Okulu öğrencileri, bu itibarla yapacakları görevler için bulunmaz bir fırsatla karşı karşıyadır. Zaten şerefli bir başlangıç yapmışlardır. Türkiye’nin cahil fakat saf ve dindar olan halk çoğunluğu üzerinde büyük bir tesire sahiptirler. Ama bunun yanında bir taraftan zahiren manevi lider gibi görünenlerin tepkileri, taassup ve merhametsiz bencilliği ile diğer taraftan hor bakışlar veya dine boş verme tavırları ile kuşatılmış vaziyettedirler... Türklerin çoğu Allah’a tam bir teslimiyetle

¹⁶¹ Ünsür, a.g.e., s. 175; Ayhan, a.g.e., ss. 199-200.

¹⁶² Ayhan, a.g.e., ss. 316-317.

¹⁶³ Fatma Barbarosoğlu, *İmaj ve Takva*, 3. b., İstanbul, Timaş Yayınları, 2002, ss. 93-94.

¹⁶⁴ MEB Tebliğler Dergisi, 22 Mayıs 1972, S. 1699, s. 175.

güvenmektedirler. İmam-Hatip Okulu mezunlarından bekledikleri; yeni bir üslûpla İslâm'ı daha çok öğrenmek azim ve kararındadırlar.”¹⁶⁵

3.1.3. Ders Programı

İmam Hatip Okulları'nın açıldıkları yıl okutulan dersler şunlardır:

“Kur’ân-ı Kerim (Arapça), Kur’ân-ı Kerim (Türkçe), Arapça, Tefsir ve Usûlü, Akaid, Kelâm, Din Dersi, Fıkıh ve Usûlü, Siyer ve İslâm Ahlâkı, Hadis ve Hadis Usûlü, Türkçe, Türkçe Hitâbet, El Yazısı, Psikoloji, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Kanun Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Beden Eğitimi, Müzik, Tabiat Bilgisi, Sağlık Bilgisi, Türk-İslâm Sanatları Tarihi, Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce), Resim-İş,¹⁶⁶ Müzik, Beden Eğitimi”¹⁶⁷

İmam Hatip Okulları 3 yıllık lise kısmında bulunan dersler:

“Kur’an-ı Kerim ve Tefsir, Arapça, İslâm Felsefesi ve Kelâm, fıkıh ve ferâiz, dinler tarihi ve İslâmiyet, hadis ve hadis usûlü, psikoloji, sosyoloji ve mantık, Türk-İslâm Sanatları, Türk dili ve edebiyâtı, tarih, coğrafya, fizik, kimya, biyoloji ve sağlık bilgisi, matematik, kozmografya, beden eğitimi, müzik, milli savunma, resim, yabancı dil.” bulunmaktadır.¹⁶⁸

Programda meslek dersleri yaklaşık %40, kültür dersleri ise %60’tır.¹⁶⁹ Açıldıkları ilk zamanda Kur’an-ı Kerim dersinin Latin harfleriyle öğretilmesi istenmiştir.¹⁷⁰ Öğrencilerin bir kısmı okulu bırakmışlardır.¹⁷¹

1951-1971 yılları arasında İmam Hatip Okulları dersleri: “farsça, islâm tarihi, dinler tarihi, edebiyat, kompozisyon, felsefe grubu (felsefe-sosyoloji-mantık-din sosyolojisi-islâm felsefesi), psikoloji, din psikolojisi, tarih, coğrafya, astronomi, fizik, kimya, biyoloji, beden eğitimi, milli savunma/milli güvenlik”.¹⁷²

1970 yılında İmam Hatip Lisesinde görülen 32 ders arasında “Kur’an-ı Kerim, Arapça, Tefsir, Kelâm, Fıkıh, İslâm Tarihi, Hadis, Dinler Tarihi, Psikoloji ve Din Psikolojisi, Sanat Tarihi, Türkçe/ Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Matematik, Sağlık Bilgisi, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Mantık, Sosyoloji, Din Sosyolojisi, Felsefe ve İslâm Felsefesi, Kompozisyon, Kozmografya, Biyoloji ve Sağlık Bilgisi, Farsça Milli Savunma” bulunmaktadır.¹⁷³

¹⁶⁵ Yavuz, a.g.e., ss. 187-189.

¹⁶⁶ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 32.

¹⁶⁷ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 178.

¹⁶⁸ Ayhan, a.g.e., ss. 175-180.

¹⁶⁹ Ayhan, a.g.e., ss. 175-180; Ünsür, a.g.e., s. 178.

¹⁷⁰ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 177.

¹⁷¹ a.g.e., ss. 179-180.

¹⁷² Ünsür, a.g.e., s. 178.

¹⁷³ Parmaksızoğlu, a.g.e., ss. 81-82.

Meslek dersleri toplam 40 saattir; kültür dersleri 32’şer saattir.¹⁷⁴ 1972’de¹⁷⁵ İHO orta kısmında okuyan öğrencilerin farklı liseye devam edebilmeleri için düz ortaokul son sınıf derslerini verme şartı getirilmiştir.¹⁷⁶

3.1.4. Mezunları

İHO’larının üniversiteye girişleri 1976-1977 öğretim yılındadır. Mezunların diplomalarında yapılan düzenleme ile hem lise hem de İmam Hatip Okulu diploması almış oldular.¹⁷⁷

İHO mezunlarının kayıt yaptırabildikleri ilk yüksek öğrenim kurumu (1959) İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’dür.¹⁷⁸ Ayrıca yalnızca diyanette görev alabilmişlerdir.¹⁷⁹

3.2. İMAM HATİP LİSELERİ (1973-2012)

İmam Hatip Liseleri Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi üzerine¹⁸⁰ din eğitimi talebinin anayasal “eğitim hakkı” şeklinde yerine getirilmesine yardımcı kuruluş özelliğinde açılmıştır.¹⁸¹

3.2.1. Tarihi Süreç

1973’te İHL’ler Milli Eğitim Temel Kanunu ile hem imam, hatip, Kur’an kursu öğreticisi ve din hizmetlerinde görevli yetiştirmek hem de yükseköğretime hazırlayıcı programlar okutmak amaçlarını edinmişlerdir. Yasanın kabul edildiği yıl kaydını yaptıran öğrencilerin üniversitede edebiyat fakültelerinin girdiği bölümlere girmelerine hak tanınmıştır.¹⁸² 1972’den 1977’ye okul sayısı 71’den 334’e çıkmıştır.¹⁸³ 1980’lerde İHL’de mesleki uygulamalarının eksiklikleri, öğretmen yetersizliği ve meslek dersi kitap eksikleri bulunmaktadır.¹⁸⁴

¹⁷⁴ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 179-180.

¹⁷⁵ a.g.e., s. 236.

¹⁷⁶ MEB Tebliğler Dergisi, 17 Nisan 1972, C. 35, S. 1684, s. 70.

¹⁷⁷ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 218.

¹⁷⁸ Nar, a.g.e., s. 68.

¹⁷⁹ a.g.e., s. 217.

¹⁸⁰ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)”, *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzâkereleri*, Ankara, 2009, ss. 592-593.

¹⁸¹ a.g.e., s. 133.

¹⁸² Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)”, ss. 592-593.

¹⁸³ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 233.

¹⁸⁴ a.g.yer.

Cumhuriyet tarihinde okumanın önemine vurgu yapan, “Kendi okulunu kendin yap!” projelerini destekleyen bazı devlet adamları İmam Hatip Okullarının varlığından ve sayılarının artmasından rahatsızlık duymuş ve açılışlarını engellemiştir.¹⁸⁵

3.2.2. Ders Programı

İHL’lerin Milli Eğitim Temel Kanununun 12. maddesi kararınca tespit edilen öğrencileri meslek dersleri ile mesleklerine hazırlayıcı, sosyal bilimler ve edebiyat kolu programları ile yüksek öğrenime hazırlayıcı iki yönü bulunmaktadır.

1974 yılından itibaren İHL’lerin orta kısmında uygulanan ders programı lisedeki meslek derslerinin boşluğunu doldurmuştur ve İHL’lerin lise kısmına farklı liselerden geçiş yapmak isteyenlerin önü fark derslerini verme şartı ile açılmıştır.¹⁸⁶

İHL lise kısmı öğrencileri 1974-1975 eğitim öğretim yılı itibariyle Kur’an-ı Kerim, Arapça, akâid, kelâm, din dersi, fıkıh, tefsir, hadis, siyer, hitabet isimlerinde toplamda 57 saat; kültür derslerinden Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Sanat Tarihi, coğrafya, matematik, fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, felsefe, ahlâk, yabancı dil, beden eğitimi, milli güvenlik olmak üzere toplamda 83 saat ders görmekteyler.¹⁸⁷

İHL meslek derslerinde 1984’te program değişikliğine gidilmiştir.¹⁸⁸ Öğretmenler genel hatları dikkate alarak diledikleri esnekliği yapabileceklerdir.¹⁸⁹ 1986’da Atatürkçülükle alakalı konular hem ders kitaplarına hem de müfredâta dahil edilmiştir¹⁹⁰ İHL’lerde fıkıh, akaid, Dinler Tarihi ve Arapça derslerine de ilgili bilgiler eklenmiştir.¹⁹¹

1991-1992 eğitim öğretim döneminde program değişikliği yapılmıştır. Bu program doğrultusunda Ortak Kültür Dersleri, Ortak Meslek Dersleri, Seçmeli Derslerden 208 kredi saat limitini sekiz dönemde doldurması gereken öğrenci dilerse 6 dönemde de ders saatlerini bitirdiği takdirde ders yoğunluğu dikkate alınarak seçtiği alandan mezun olabilecekti. Ancak İHL öğrencileri bu haktan faydalanamamışlar hangi alanı seçerlerse değişmeden diplomalarına “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” ibaresi yazılmıştır. 1995-1996

¹⁸⁵ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 233.

¹⁸⁶ MEB Tebliğler Dergisi, 5 Eylül 1977, S. 1950, s. 479.

¹⁸⁷ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 225.

¹⁸⁸ Halil Hayıt, “İmam Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi: İmam-Hatip Liselerinin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle İlmî Toplantı*, İstanbul: İstanbul Medeniyet Vakfı Yayını, 1993, s. 119.

¹⁸⁹ a.g.yer.

¹⁹⁰ MEB Tebliğler Dergisi, 30 Haziran 1986, S. 2212, s. 201.

¹⁹¹ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 247.

yılından itibaren “Sınıf Geçme” sistemine geçilmiştir. Bu sistem İHL’yi alan seçme imkânından mahrum bırakılmıştır. İmam Hatip Lisesi ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelendikten sonra Bakanlık tarafından tavsiye edilmekte, zümre öğretmenlerinin seçmesi sonucunda da okutulmaktadır.¹⁹²

İmam Hatip Liseleri haftalık ders programında 1992 sonrası Kur’ân-ı Kerim, Arapça, Akaid, Kelâm, Fıkıh, Tefsir, Hadis, Siyer, Dinler Tarihi, Hitabet ve Meslekî Uygulama dersleri bulunmaktadır. Kur’ân-ı Kerim ve Arapça her sınıf seviyesinde iken diğerleri süreçte farklı senelerde görülmektedir. Meslek dersleri toplamı sınıf seviyelerine göre farklılaşmakla birlikte dört senede 90 ders saatidir. Kültür dersleri: Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Coğrafya, Matematik, Fen Bilimleri, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Milli Güvenlik Bilgisi’dir. Türk Dili ve Edebiyatı her sene okutulduğu, diğer derslerin yıllar içinde farklı sınıflarda eğitimi yapılmaktadır. Öğrencilerin farklı seçmeli dersler arasında da seçimine imkân tanınmıştır.¹⁹³

İHL’de bulunan seçmeli derslerin 10.-11.-12. Sınıflarda “Resim, Spor, Yabancı Dil, Takviyeli Yabancı Dil, Güzel Konuşma-Yazma, Bilgisayar, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Daktilografi, Dini Musiki, Hüsn-ü Hat, Tezhib, Fizik, Kimya, Biyoloji ve Sağlık Bilgisi” 10.-11.-12. sınıf seviyelerinde, “Turizm” 10. sınıfta, “Ekonomi” 11. ve 12. sınıflarda, “Astronomi” dersinin yalnızca 12 sınıfta seçmeli ders olarak okutulmaktadır.¹⁹⁴

3.2.3. Üniversite Hakkı

Milli Eğitim Temel Kanunu ile İHL öğrencilerine üniversite kapısı açılmıştır, ilk öğrencileri ise 1976-1977 yılında öğrenime başlamışlardır. Geçmişteki İHL öğrencilerinin ancak İHL de okudukları halde 6 fark dersini verdiklerinde üniversiteye girebiliyorken kanun sonrası birkaç yıl geç de uygulanmıştır. İHL’lere artan talebin yansımaları olarak üç yıllık kalkınma planını aşacak kadar çok öğrencinin öğrenime devam ettiği tespit edilmiştir.¹⁹⁵

İHL öğrencilerine yüksek öğretim hakkı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 31. maddesi ile verilmiştir: *“Ortaöğretimin yükseköğretime veya hem mesleğe hem de*

¹⁹² Ünsür, a.g.e., ss. 190-191.

¹⁹³ MEB Tebliğler Dergisi, C. 55, S. 2368., 12 Ekim 1992, ss. 691-696.

¹⁹⁴ Ünsür, a.g.e., s. 194.

¹⁹⁵ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 218, 233, 242.

yükseköğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrencilere yetiştirildikleri yönde Üniversitelere, Akademilere ve yüksek okullara girmek için aday olma hakkı tanınır.”¹⁹⁶

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yürürlüğe girmesi İHL için hem hukuki hem de yüksek öğrenime giriş noktasında dayanaktır. Zira bu kanun vesilesiyle İmam Hatip Okulları İmam Hatip Lisesine dönüştürülmüş ve dolayısıyla da daha önce gidebildikleri Yüksek İslâm Enstitüsü'nün dışında, İHL'lerin kapısı üniversitelerde –liselerin edebiyat bölümlerinde okutulan derslerin öğrenimini verdikleri için- sözel bölüm ile öğrencilerin yerleştikleri bölümlere, İktisadi ve İdari İlimler Akademilerine ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitülerine açılmıştır. Ancak 1973-1974 Öğretim yılı itibariyle 1. sınıfta okuyan öğrencilere uygulamaya konmuş ve 1976-1977'de ilk öğrencilerin farklı bölümlere gidişi gerçekleşmiş olsa da gelecekle alakalı farklı hedefleri olan öğrencilerin de gelişinin önündeki engelleri kaldırarak farklı kesimlerden ve amaçlardan kişilerin İHL'yi tercihinin önünü açmıştır, mezunlar “Lise ve İmam Hatip Lisesi Diploması” şeklinde isimlendirilen diplomaya sahip olmuşlardır. Ne yazık ki geçmişte İHO'da öğrenim gören öğrenciler ancak mezuniyetlerinin ardından 6 adet fark dersini verebilirlerse üniversitelerde okuma hayallerini gerçekleştirebiliyorlardı. Söz konusu gelişmelerin sonucunda İHL'lere artan taleple o süreçte amaçlanan üç yıllık kalkınma planının hedefleri, ulaşılanın çok gerisinde kalmıştır.¹⁹⁷

3.2.4. İHL'de Kızların Eğitimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan karışıklıklar, insanların dini hayatlarında ve neşriyatta yapılan kısıtlamalar, kızların da erkeklerin de sosyalliklerini etkilemiştir.¹⁹⁸ Cumhuriyetin ilânından sonra yapılan bazı düzenlemelerin ve uygulamaların halkta oluşturduğu etki, kız çocuklarını uzun zaman okula göndermemelerine sebep olmuştur.¹⁹⁹ Bu geri çekilme kızların okumasına karşı çıkan bir kesimi ortaya çıkartmıştır. Bazısı ise yalnızca imam ve hatip olmak niyeti ile seçilebileceğine inandığı için kızlarını bu kurumlara göndermemiştir.²⁰⁰

¹⁹⁶ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 242.

¹⁹⁷ a.g.e., ss. 221-249.

¹⁹⁸ a.g.e., s. 255.

¹⁹⁹ Barbarosoğlu, a.g.e., ss. 93-94.

²⁰⁰ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 227, 257.

Dini hususlarda toplumun bilgisinin günden güne azalması ise insanları huzursuz etmiştir ve kızlarına din eğitimi aldirmek istemelerine rağmen onları buraya göndermekte tereddüt etmişlerdir.²⁰¹

1968-1969 yılı itibariyle Çorum'da başlayan kızların İHL'lere girişleri Isparta, Gaziatep,... illeri ile devam etmiştir.²⁰² 1972'de ise İHL'ye girişte erkek olmak şartının getirilmesi, kızların İHL'de okumalarının önü kesmiştir.²⁰³ Bu konuda yıllar içinde çeşitli gelişmeler yaşanmış kimi zaman kızlar okula girme imkânı bulmuş kimi zaman ise bulamamıştır.²⁰⁴ Öğrenci sayıları da yıllar arasında farklılaşmıştır.²⁰⁵

Kızların sayısı 1999-2000'de erkekleri geçmiş, sonradan azalan sayılar 2006-2007 öğretim yılında tekrardan öne geçmiş, 2008-2009 da ise %54 ile en yüksek orana ulaşmıştır. 28 Şubat 1997 senesinden sonra kızların oranlarının artması, başörtüsü sorununun İHL'lerde daha az yaşanmasına, eşarp sorunu ve katsayı problemi sebebiyle hiçbir fakülteye girme imkânlarının kalmamasına, en azından çok yüksek puanlar almaları gerekse de İlahiyata girme imkanına sahip olmalarına, ilâhiyat kazanamazlarsa da dinlerini öğrenmelerine bağlanabilir.²⁰⁶

3.3. ANADOLU İMAM HATİP LİSELERİ (1985-...)

Bakanlık kararı ile Almanya'daki Türklerin çocuklarına din eğitimi vermek ve Almanca öğretimine başlamak üzere ilki Beykoz'da, 1985'te açılan Anadolu İmam Hatip Lisesi, 1990'da Kartal'a taşınmış ve Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi adını almıştır.²⁰⁷ İngilizce şubesi²⁰⁸ 1989-1990 eğitim öğretim yılında eğitime başlamıştır, 1992-1993 eğitim öğretim döneminde ise ilk mezunlarını vermiştir.²⁰⁹

3.3.1. Tarihi Süreç

Anadolu İmam Hatip Liseleri 1993-1994 mezunlarından Mustafa Önder Kıyıklık'ın Türkiye birincisi olması ile ön plana çıkmıştır.²¹⁰ Almanya'dan gelen öğrencilerin

²⁰¹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 254.

²⁰² a.g.e., s. 255.

²⁰³ MEB Tebliğler Dergisi, 29 Mayıs 1972, C. 35, S. 1700, s. 185.

²⁰⁴ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 227-230.

²⁰⁵ Yavuz, a.g.e., ss. 191-192.

²⁰⁶ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 230-231.

²⁰⁷ a.g.e., ss. 250-251.

²⁰⁸ Öcal, "Kuruluşundan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi", ss. 222-223.

²⁰⁹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 250-251.

²¹⁰ a.g.yer.

kontenjanı dolduramamaları üzerine Türkiye’den öğrenci kaydının alınması söz konusu olmuştur. AİHL’ler İHL’lerde şube olarak açılmıştır, 2000 yılında AİHL sayısı bağımsız yedi müdürlükle birlikte 107’dir.²¹¹

1990’lı yıllara kadar birçok öğrenci sınıfta kalmıştır, 1990’lardan itibaren sistem biraz hafifletilmiş ve öğrencilerin sınıfları geçmeleri sağlanmıştır.²¹² 1951-1991 yılları arasında liseye kaydolun 329.707 öğrenciden 168.738’i mezundur, başarısı %51.18’dir.²¹³

3.3.2. Ders Programı

Almanca dersi ağırlıklı hazırlık sınıfında dersleri “Türkçe, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Seminer (İslâm Dini ve Esasları), Kur’ân-ı Kerim” toplamda 37 saat ders görülmektedir. MEB yalnızca İHL programında bulunmayan İslâm Dini ve Esasları dersi için bir müfredat belirlemiştir, diğerini İHL programındaki ile aynı uygulamıştır.²¹⁴

1993 senesinde AİHL hazırlık programı dersleri “Türkçe, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Seminer, Kur’ân-ı Kerim” toplamda 38 saat şeklinde düzenlenmiştir.²¹⁵

AİHL programında süreçte İHL derslerine İslâm Tarihi eklenmiştir, diğer derslerin ise saatleri ve sınıf seviyeleri değiştirilmiştir. AİHL programı kültür ders saatlerinde ise AİHL’de Türk Dili ve Edebiyatı’nın düştüğü, Biyoloji ve Sağlık Bilgisi’nin arttığı, Yabancı Dil’in arttığı, Beden Eğitimi’nin azaldığı, diğer derslerin saatleri aynı ise de bazılarının yerlerinin değiştiği, seçmeli derslerin ise İHL ile aynı uygulandığı tespit edilmiştir.²¹⁶

3.3.3. Okul ve Öğrenci Sayıları

Açıldıkları 1985-1986 öğretim yılında açılan Anadolu İmam Hatip Liselerine²¹⁷ 1993-1994 eğitim öğretim yılında; 1594 kız, 2897 erkek, toplam: 4.491 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Orta kısım 9426, lise kısmı 2775 öğrenci, toplam 9901 öğrenci (7126 erkek, 2.775 kız) eğitim öğretim görmüştür. Kızların oranı ortalama İHL ve AİHL’de 1/3’tür.²¹⁸

²¹¹ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 251.

²¹² a.g.e., s. 258.

²¹³ a.g.e., s. 257.

²¹⁴ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 253.

²¹⁵ MEB Tebliğler Dergisi, 13 Eylül 1993, C. 56., S. 2390, s. 1.

²¹⁶ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 254.

²¹⁷ a.g.e., s. 250-251.

²¹⁸ Ünsür, a.g.e., s. 225.

3.3.4. İHL’de Kız Öğrencilerde Görülen Sayısal Gelişme

İmam Hatip Liselerinin sayıları 1923-1924 eğitim-öğretim senesinde 29 yerde açılan İmam Hatip Okullarının sayısı: 1924-1925 yılında 26’ya, 1925-1926’da 20’ye, 1926-1927’de 2’ye düşmüştür, 1930’da tamamen kapatılmıştır.²¹⁹

İmam Hatip Liseleri kız öğrencileri sayıları 1960’lı ve 1970’li yıllarda resmi rakamlarla netlik kazanmamıştır. 1989-1990 yılında orta ve lise kısmında toplamda 279.612 öğrencinin 69.624 (%’de 24.90)’ü kız, 209.988 (%’de 75.10)’i erkektir. 1991-1992 yılında ise 348.241 öğrenciden 104.268’i (%29.94) kız, 243.973’ü (%70.06) erkektir. Her iki senede de kız öğrencilerin sayısı erkeklerden azdır. 28 Şubat 1997’de getirilen yeni düzenlemeler ile İHL öğrencilerinin sayısı azalmıştır, bu durum orana da yansımış ve İHL’ler kızların çoğunlukta olduğu okullar haline gelmiştir. 2006-2007’de erkekler öne geçerken, 2008-2009 öğretim yılında %54.11’lik sonuç ile kızlar o güne kadarki en yüksek oranlarına ulaşmıştır. Sonra oran değişse de kız sayısı fazlalığını korumuştur. Başörtüsü sorunu sebebi ile İHL’ler dışındaki öğretim kurumlarına gitmekten uzak kalan kızlar zor durumlarla karşılaşsalar da İHL’yi tercih etmişlerdir. Üniversitelerin diğer bölümlerine başörtüsü yasağı sebebi ile gidemediklerinde İlahiyat’a kaydolmuşlardır. 2000’li yıllarda kızların İlahiyat Fakültelerindeki oranı %95’e yükselmiştir.²²⁰

İHL ve AİHL’de okuyan kız öğrencilerin toplamı eğitim öğretim yıllarına göre farklılıklar incelendiğinde, 1997-1998’de 79.616 iken yıldan yıla azalmış ve 2002-2003 ‘de 28.247’e düşmüş, sonraki yıl artan rakamlar ile 2014-2015’te 288.048’e yükselmiştir.²²¹

İHL, AİHL sayısı 8 yıllık kesintisiz eğitim öğretim kararının alındığı 1998 yılında 605 iken, 2002-2003 eğitim öğretim yılı başladığında 536’ya düşmüştür. 2011-2012 senesinde ise 538’dir.²²²

²¹⁹ Özdamar, a.g.e., ss. 38-39.

²²⁰ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 230-231.

²²¹ a.g.e., s. 231.

²²² Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 309.

4. 28 ŞUBAT SÜRECİ'NDEN BUGÜNE İMAM HATİP LİSELERİNİN DURUMU (1997-2019)

Türkiye’de din eğitimi etkileyen en önemli geçişlerden birisi 28 Şubat postmodern darbesinin toplumsal, ekonomik ve eğitim alanlarda yol açtığı tahribat, din eğitimi uzmanları tarafından çok partili düzene geçtikten sonra edinilen birikimin kaybolması şeklinde yorumlanmıştır. Söz konusu süreçte yaşanan manevi baskı ve yıkımın başörtüsü sorunu, katsayı problemi veya örgün din eğitimi kurumlarının kontenjanlarının düşürülmesi gibi sıkıntılardan daha büyük olduğu söylenmektedir. Bu süreç için toplumun din eğitimine katkısının artması ve halkın dini yöneliminin artması gibi değerlendirmeler yapılırsa da²²³ çekilen sıkıntılar, taviz verilen kurallar sürecin gerçekleridir.

Uzmanlar da 28 Şubat sürecinin Kur’an kursları, İmam Hatip Okulları ve ilâhiyat fakültelerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir. Zorunlu Kesintisiz Eğitim Yasası, bir taraftan Kur’an Kurslarına giriş için getirilen yaş sınırlaması öğrenci sayılarının azalıp profillerinin değişmesine diğer taraftan İmam Hatip Liselerinin orta kısmının kapatılıp YÖK’ün katsayı uygulamasıyla lise kısmına ilginin düşürülmesine yol açtığı ve birçok öğrencinin mağduriyet yaşadığı bilinmektedir.²²⁴

4.1. 28 ŞUBAT SÜRECİ (1997-2012)

15. Milli Eğitim Şurasında kabul ettirilen 8 yıllık zorunlu eğitim, 28 Şubat 1997’de alınan Milli Güvenlik kararları ve 4306 sayılı ilgili kanunun çıkması ile İmam Hatip Liseleri on beş sene devam eden sorunlarını tanımışlardır.

4.1.1. 28 Şubat Öncesinde İmam Hatip Liselerinin Aleyhine Bazı Hususlar

En az %60’ın tesettürlü olduğu²²⁵ Türkiye’de ilk sıkıntı 1964’te İstanbul Üniversitesi’nde bir okul birincisi öğrencinin mezuniyet konuşmasına müsaade edilmemesi ile yaşanmıştır. 1981’de hukuki bir düzenleme yapılmıştır. 1960’larda inanç özgürlüğü ihtilâli adıyla başlayan sonrasında eğitim, çalışma, sosyal hayata katılma, doğal eşitlik hakkının kişilerden alınması ile devam eden ihtilâller yaşanmıştır.²²⁶

²²³ Bahçekapılı, Kanburoğlu, Gümüş, a.g.e., s. 33.

²²⁴ a.g.e., s. 34.

²²⁵ Dilek Cindoğdu, *Başörtüsü Yasağı ve Ayrımcılık*, Tesev Yayınları, Ekim 2010, s. 9.

²²⁶ a.g.e., s. 5.

1973'te İmam Hatip Okullarının isminin İmam Hatip Lisesine dönüşmesi ve mezunlarına üniversite kapılarının açılması bazıları tarafından “devleti ele geçirme politikası” şeklinde anlaşılmıştır.²²⁷

1980'lerden 1997'ye dek başörtüsü üniversitede ve iş hayatında İslami kurallara uyan Müslümanların hayatlarını etkilemiştir.²²⁸ Örneğin Türkiye'de İran hayat tarzının yaşanacağı korkusuyla 1983 yılında YÖK tarafından üniversitelerde başörtüsü yasaklamasına yönelik karar alınmıştır.²²⁹

28 Şubat süreci öncesi İHL'lerin ortaokul ve lise bölümleri tek müdürlükte yönetilmesine rağmen ayrı ayrı idare ediliyormuş gibi sayılarının hesaplanması ile bazı gazeteci ve yazarlar tarafından okul rakamları yüksek gösterilmiştir. Nitekim programlarda bazı sunucular ve siyasetçiler okul sayısını dört, beş kat arttırarak vermiştir, İHL'lerde her öğretmene çok az öğrenci düştüğü ve bu okullara öncelik verildiği iddia edilmiş, televizyonda bunları destekleyici programlar hazırlanmıştır.²³⁰

İHL mezunlarının farklı tercihleri, din görevliliğinde ve din öğretiminde eksiklik meydana getirmese de²³¹ İHL mezunlarının büyük bölümü (%41) meslekleri ile ilgili iş sahaları ve Yüksek İslâm Enstitüsü (%36) tercihi yapsa da; %77 si dışındaki bölümün seçimleri bazı kesimlerde huzursuzluk meydana getirmiştir ve diğer mesleki liselerin kendi alanlarına yönelme istatistikleri İHL'den düşük olmasına rağmen söz konusu propagandalar sürdürülmüştür. Okudukları bölümle ilgili işlerde çalışma ve kendi alanlarında yüksek öğrenime girme oranları Kız Meslek Lisesinde %24,2, Ticaret Lisesinde %34,6, Endüstri Meslek Lisesinde %42,3, Teknik Lisede %61'dir.²³² Bu durumda, İHL mezunlarının misyonlarının ve harekete geçiren aktörler olmalarının etkisi bulunmaktadır.

Nitekim geçmişte ve günümüzde İHL meslek dersi öğretmenleri, DKAB öğretmenleri, DİB personelinin çoğunluğu; DİA maddelerini yazan akademisyenler, cumhurbaşkanı, başbakan, milletvekili, bakan, iş adamı, avukat, veteriner,... garson dahil pek çok meslek grubunda çalışan İHL mezunu vardır.

²²⁷ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 271-272.

²²⁸ Cindoğdu, a.g.e., s. 7.

²²⁹ Barbarosoğlu, a.g.e., s. 104.

²³⁰ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 273-275.

²³¹ Birsen Gökçe, *Orta Öğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları*, Ankara: MEB Yayınları, 1984, s. 88.

²³² Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 279.

4.1.2. Millî Eğitim Şûrâsı

Ankara’da eğitim komisyonlarınca oluşturulan beş taslak, illere gönderilerek iki hafta incelenmiştir, il görüşlerinin 13 bölgede birer hafta değerlendirilmesi ile ‘bölge görüşlerine karar verilmiştir. 15. Millî Eğitim Şurası günü üyelere, niçin 5+3=8 olması gerektiği konusunda ilde ve bölgelerde katıldıkları toplantılardan da istifade ederek düşüncelerini yazmaları istenmiştir, derneklerden de benzer değerlendirme metinleri alınmıştır. 8 yıllık kesintisiz eğitim kararı, şura üyelerinin il ve bölgelerde yaptıkları değerlendirmelerle sundukları tekliflere ve üyelere örnek niteliğinde hazırlanan Avrupa eğitim sisteminin bölünmeli yapısına rağmen,²³³ 13-17 Mayıs 1996 tarihlerinde yapılan Millî Eğitim Şurası’nda²³⁴ 15 Mayıs 1996²³⁵ günü kabul edilmiştir.²³⁶

4.1.3.28 Şubat 1997 (1997-2012)

28 Şubat 1997’de düzenlenen Millî Güvenlik Kurulu Toplantısında rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirlerde, 8 yıllık kesintisiz eğitimin tüm ülkede uygulanması ve temel eğitim almış çocukların ailelerinin rızası ile gitmeleri koşuluyla Kur’an Kurslarının Millî Eğitim Bakanlığın kontrolüne verilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması, TSK’ya “aşırı dinci kesimin sızmaları” nı önleme, kıyafetle ilgili çağ dışı görünümünden kurum ve kuruluşların arındırılması konuşulmuştur.²³⁷

1997 senesinde 4306 sayılı kanun olarak çıkartılmış “8 Yıllık Kesintisiz Eğitim Yasası” kabul edilmiştir.²³⁸

4.1.4. 4306 Sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası

İmam Hatip Ortaokullarının kapatılıp sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi ile İmam Hatip Liseleri başörtüsü problemlerinin yaşandığı, mezunlarına üniversiteye giriş haklarının kısıtlandığı, mensuplarının ciddi psikolojik sorunlar yaşadığı, sayılarının azalılıp toplum tarafından ötekileştirildikleri sıkıntılı bir döneme girmişlerdir.

²³³ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 283-288.

²³⁴ Öcal, *Bursa İmam Hatip Mektebinden İmam Hatip Liselerine*, 1. b., Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013, s. 67.

²³⁵ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, s. 287.

²³⁶ Öcal, *Bursa İmam Hatip Mektebinden İmam Hatip Liselerine*, s. 67.

²³⁷ Ünsür, a.g.e., s. 230.

²³⁸ Ünsür, a.g.e., s. 230; Öcal, *Bursa İmam Hatip Mektebi’nden İmam Hatip Liselerine*, s. 67.

4.1.4.1. Yasanın İHL'lerde Yansımaları

8 yıllık kesintisiz eğitim ve katsayı uygulaması kararları, mezunların üniversiteye girişlerinin engellenmesi İmam Hatip Lisesini dava bilen, çocuklarını ümmet bilinci ve İslami şuurla yetiştiren ve dini kuralları çocuklarına kazandırma gayesindeki²³⁹ camiayı etkilemiştir.

Beş yıllık kalkınma planında zorunlu temel eğitimin 8 yıl ve kademeli uygulanacağı belirtilse de yasal düzenleme ile “kesintisiz” eğitim şeklinde uygulamaya geçirilmesi İmam Hatip Liselerini, Mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarını, Anadolu ve Fen Liselerini, çıraklık eğitim merkezleri ve Kur'an kurslarını etkilemiştir.²⁴⁰ İmam Hatip Liselerinin orta kısmı kapatılmış, talepler azalmıştır.²⁴¹

28 Şubat 1997 kararlarının en çok etkilediği kurum olan²⁴² İmam Hatip Liseleri, 1997 yılı sonrasında sorun merkezi haline getirilmiştir.²⁴³ İHL öğrencilerinin alan dışı tercihi katsayı uygulaması ile engellenmiş ve 8 yıllık zorunlu eğitim getirilmiştir.²⁴⁴ 1998 tarihinde YÖK'ün ve ÖSYM'nin kararı ile orta öğretim başarı puanları lisede 0,5 ile, meslek lisesinde 0,2 ile çarpılmıştır ve 30 puanlık fark açılmıştır.²⁴⁵ 2003 senesinde orta öğretim başarı puanları genel lisenin 0,8, meslek lisesinin 0,3 ile çarpılması sonucu aradaki fark 50 puana çıkmıştır. Birçok okul kapanmıştır ve öğrenci sayıları azalmıştır.²⁴⁶ İHL öğrencilerinin iyi bir üniversite bölümü kazanma ihtimalleri çok azalmıştır.

İHL'lerin orta kısmı kapatılmıştır, AİHL'ler İngilizce veya Almanca ve Kur'an hazırlık, artı üç yıl şeklinde dört yıllık eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. İHL öğrencilerinden orta ikide, orta üçte, lisede okuyanlarının farklı liselere geçişi engellenmiştir. Bunu dikkate almayan müdürler hakkında açılan soruşturmalar bazılarının görevden alınmasına sebep olmuştur. Sistemin değişmesi sonucu aynı yıl hem 11. hem de 12. sınıflar okullarını bitirmiştir. İHL Arapça öğretmenliğine Arap Dili ve

²³⁹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 286.

²⁴⁰ Ünsür, a.g.e., s. 230.

²⁴¹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 292-293.

²⁴² a.g.e., ss. 273-275.

²⁴³ Ünsür, a.g.e., s. 231.

²⁴⁴ Nar, a.g.e., ss. 86-87.

²⁴⁵ a.g.e., s. 88.

²⁴⁶ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 298-303.

Edebiyatı Bölümü mezunları atanmaya başlamıştır. Geçmişte kayıt için uzun zaman sırada beklenen İHL'ler öğrencisizlik sebebi ile kapanmıştır.²⁴⁷

4.1.4.2. Yasanın Sosyolojik Yansımaları

1- İHL Ortaokullarının Kapatılması

4306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile İHL'lerin orta kısmına öğrenci alımı durdurulmuş ve kapanmasına karar verilmiştir, lise kısmı ise bir yıl hazırlık ve üç yıl formuna dönüştürülmüştür.²⁴⁸ İHL'lerin orta kısmının kapatılması ile YİBO, ikili ilköğretim ve birleştirilmiş sınıflar ortaya çıkmıştır.²⁴⁹ İHL'lerin öğrenci sayıları 1997'den 1999'a düşmüştür.²⁵⁰

2- Yatay ve Dikey Geçiş Sorunları

1998'de alınan karar ile İHL öğrencilerinin farklı okullara naklolmaları engellenmiştir. 1999'da bu karar iptal edilse de ayrılış belgesi veren okul müdürlerinin çoğu görevden alınmıştır. Yapılan uygulamalar ile mesleki alanda öğrenci yetiştiren okullar itibarsızlaştırılmış, imkânlardan mahrum bırakılmıştır.²⁵¹

3- Kıyafet Noktasında Yaşanan Sorunlar

Eşarp sorunu İHL kız öğrencilerini, bayan öğretmenleri, idarecileri etkilemiştir, vaz geçmeyenler hakkında uzaklaştırma ve görevden/okuldan atılma kararları alınmıştır.²⁵²

4- Eğitim Kalitesinde Yaşanan Düşme

Eğitim öğretim kurumlarının velinin beklentisine cevap vermesi, toplumsal talepleri karşılaması, kategorisindeki kurumlarla rekabette kendini gösterebilmesi önemlidir. Problemler sebebi ile öğrencilerin üniversiteyi kazanma oranları ve başarıları düşmüştür, halkın güveni kaybedilmiş ve okullara talep günden güne azalmıştır.²⁵³

²⁴⁷ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 330-332.

²⁴⁸ Ünsür, a.g.e., s. 231.

²⁴⁹ a.g.e., s. 232.

²⁵⁰ Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)", s. 596.

²⁵¹ Ünsür, a.g.e., s. 233.

²⁵² a.g.e., s. 239.

²⁵³ a.g.e., s. 240.

5- Öğrenci Sayısında Dikkat Çeken Azalış

Katsayı sorunu,²⁵⁴ başörtüsü problemi, dışlanma sonucunda İHL'lerin tercih oranı azaltılmıştır.

6- Okul Binaları ile İlgili Sorunlar

Hayırseverler tarafından İHL için yaptırılıp devlete devredilen binaların bazısına, farklı eğitim kurumlarının tamamı ya da bir bölümü, binanın yapımında emeği geçenlerden müsaade almaksızın ve okullarda çalışan öğretmen, idareci ve halkın huzursuzlukları görmezden gelinerek taşınmıştır.²⁵⁵ O süreçte İHL'ye Diyanet'in ihtiyacını karşılayacak kadar öğrenci alımının yapılması, diğer okul binalarının farklı öğretim kurumlarına devredilmesi tavsiyelerinde bulunulmuştur.²⁵⁶

7- Psikolojik Bunalımlar

Halkın ve velinin İHL'yi sevmesinin ardında en önemli sebep öğrencilere huzurlu bir eğitim-öğretim ortamı sunması iken 28 Şubat sürecinde yaşanan problemler sonucu öğrenci, toplum, idareci, veli, öğretmen üzerinde kurulan gerginlik var olan mutluluğa ve sükûnete gölge düşürmüştür.²⁵⁷

8- Diğer Yansımaları

Yasak ile başörtülü kadınların çalışma hayatına geçmeleri engellenmiştir.²⁵⁸

4.2. SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİ VE 4+4+4'E GEÇİŞ (2012-...)

1997'de alınan kararlar ile İHL öğrencileri ve mensupları adına başlayan sıkıntılı süreçte 2012 senesinde 6287 sayılı kanunun kabulü ile katsayı problemi çözülmüş 4+4+4 sistemine geçilmiş ve dolayısıyla İmam Hatip Ortaokulları tekrardan açılmıştır.

4.2.1. 4+4+4 Sistemine Geçiş Süreci

1997'de başlayan katsayı probleminden sonra 2010'a kadar devam eden bir mağduriyet yaşanmıştır. 1998'de İHL ve diğer okulların ortaöğretim başarı puanları arasındaki 30 puanlık fark, 2003'te 50'ye çıkartılmıştır.²⁵⁹

²⁵⁴ Ünsür, a.g.e., s. 240.

²⁵⁵ a.g.e., s. 243.

²⁵⁶ a.g.e., s. 243.

²⁵⁷ a.g.yer.

²⁵⁸ Cindoğlu, a.g.e., s. 8.

²⁵⁹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 298.

2010'da MEB tüm liselerde “alan”ı kaldırmıştır, akabinde katsayı probleminde öğrenci mağduriyeti düşürülmek amacıyla normal lise öğrencilerinde 0,15, İHL’lerde 0,13 katsayısı ile puanlama yapılmıştır. 50 puanlık fark 8-10’a indirilmiştir. 2011’de birçok İHL öğrencisi farklı fakültelere yerleşmiştir.²⁶⁰

2011’de yapılan yeni düzenleme ile ortaöğretim başarı puanlarındaki eşitsizlik, tüm liselerin ortaöğretim başarı puanlarının 12 ile çarpılması kararı ile tamamen kalkmıştır.²⁶¹

2012 yılında 6287 sayılı kanunun kabul edilmesi ile 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim kaldırılmıştır. Ortaokullar ve İmam Hatip Ortaokulları 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren tekrar açılmıştır.²⁶²

4.2.2. 6287 Sayılı Kanun

11 Nisan 2012 tarihinde 6287 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi sonucunda 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim kaldırılmış, 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul, 4 yıl lise eğitiminin yapıldığı 12 yıllık zorunlu eğitim sürecine geçilmiştir.

Kanunun 3. ve 8. maddeleri ile ilkokul, ortaokul ve liselerin bağımsızlığına ve yalnızca şartlar dahilinde ortaokulunun lise veya ilkokul ile birlikte kurulabilmesine karar verilmiştir.

Kanundaki 9. madde ile ilkokulların ve ortaokulların 4 yıllık zorunlu ve farklı programlardan tercih edilebilen okullar olmasına karar verilmiştir. Ortaokullar ve İmam Hatip Ortaokullarında öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihleri doğrultusunda seçmeli ders almaları imkânı tanınmıştır. Ortaokul ve liselerde Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in Hayatı derslerinin isteğe bağlı seçilebilmesi ve tüm ortaokullar için Bakanlıkça yayınlanan seçmeli derslerin seçilebilmesi mümkün kılınmıştır.

Kanunun 14. maddesi ile 1981 tarihli 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 45. maddesinde şu konularda değişiklik yapılmıştır:

Yükseköğretime geçişte imkân ve fırsat eşitliğinin sağlanması için Yükseköğretim kurumu tarafından usul ve esasların belirlenmesine yönelik madde ile İmam Hatip

²⁶⁰ Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, ss. 308.

²⁶¹ Öcal, *Bursa İmam Hatip Mektebi’nden İmam Hatip Liselerine*, s. 73.

²⁶² a.g.e., s. 73.

Liselerinin üniversiteye girişlerindeki tüm engeller kaldırılmıştır. 2012-2013 eğitim döneminde 28 Şubat 1997'den bu yana olan haksızlık tamamen kaldırılmıştır.²⁶³

2011-2012 eğitim yılı itibariyle 300.000 civarında İHL ve AİHL öğrencisi bulunmaktadır.²⁶⁴ 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibariyle Türkiye'de İHL olmak üzere toplam 627.503 İHL öğrencisi bulunmaktadır.²⁶⁵ Bu sayının 348.058'ini ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.²⁶⁶

4.2.3. 4+4+4 Sisteminin Eğitimdeki Yansımaları

2012-2013 eğitim-öğretim yılında 4+4+4 adıyla yürürlüğe giren, 12 yıllık zorunlu eğitim sistemi Türkiye'de eğitim alanındaki en önemli projelerdendir.²⁶⁷ 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin kaldırılması ve 2010 yılında Milli Eğitim Şurasında alınan karar doğrultusunda 12 yıllık zorunlu eğitimin getirilmesi sonucu eğitim sistemi, birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul, ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise şeklinde bir form almıştır. Bu düzenleme ile ilkokul, ortaokul ve lise ayrı binada eğitim öğretime devam etmiştir.

4+4+4 sistemi, 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren 5. ve 9. sınıf öğrencilerinden başlayarak uygulamaya konulmuştur. Ortaokul ve lise öğrencilerine isteğe bağlı seçmeli ders olarak Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hayatı derslerini almaları imkânı tanınmıştır.

2019 yılı itibariyle devam eden bu sistemde ilkokuldan sonra, yaygın eğitim ya da örgün eğitimden birinde ortaokul ve lise okuyarak mezuniyetlerini 12 yılın sonunda alan öğrencilere diplomaları verilerek eşit imkânlarda üniversiteye gitme hakkı tanınmıştır.²⁶⁸

4.3. İHL'LERDE SON DURUM

Türkiye'de İstanbul, Ankara, Konya gibi bazı büyük şehirlerde açılan Uluslararası

²⁶³ Öcal, *Bursa İmam Hatip Mektebi'nden İmam Hatip Liselerine*, ss. 73-74.

²⁶⁴ a.g.e., s. 74.

²⁶⁵ https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327, Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017-2018, Özet Tablolar, 2.10 Tablosu. (23 Şubat 2019).

²⁶⁶ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf. s. 131. (2 Mayıs 2019).

²⁶⁷ M. Fatih Güvendi, "Türkiye'de Eğitim Alanında Çalışan STK'ların 4+4+4 Eğitim Sistemi Bağlamında Hazırladıkları Raporlarda Din Eğitimine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi", *İnsan ve Toplum Dergisi*, C. 5, S. 10 (2016), s. 167.

²⁶⁸ http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf. (13 Şubat 2019).

İmam Hatip Liseleri eğitime katılmıştır.²⁶⁹ Bu kurumlar birikimleri üzerine imkanları geliştirerek eğitim öğretime devam etmektedirler.²⁷⁰ Akademik başarısı yüksek öğrencilerin İHL'yi seçmelerine yönelik²⁷¹ proje okul uygulaması -farklı fen ve Anadolu liselerinde de- başlamıştır.

4.3.1. Ortaöğretime Geçiş Sınav Sistemi

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018'de yayımlanan “Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav Başvuru ve Uygulama Kılavuzu”na göre kontenjanları açıklanan “Merkezi Sınavla Öğrenci Alacak Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Özel Program ve Proje Uygulayan Ortaöğretim Kurumları”na öğrenci seçmek için yapılacak Merkezi Sınav ile ilgili usul ve esaslara göre sözel alandan Türkçe, T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Yabancı Dil derslerinde; matematik ve fen bilimleri derslerinin yer aldığı alanda soru ile; Türkçe, matematik, fen bilimleri, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Yabancı Dil ağırlık katsayıları ile öğrenciler sınav sonuçları standart puan ve toplam ağırlıklı standart puanları hesaplanarak duyurunun yapılmasının ardından ilgili liselere yerleştirileceklerdir.²⁷²

2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkiye’de 81 ilde ve bu illerin farklı ilçelerinde tüm ortaokullardan İHL'lere tercih yapma imkânı vardır.²⁷³

4.3.2. Uluslararası-Proje ve Anadolu İmam Hatip Liseleri Ders Programı

2017-2018 eğitim öğretim senesinde uygulanan ders programı,²⁷⁴ 2017-2018 İmam Hatip Ortaokulu ve İmam Hatip Lisesi adında 3595 okul bulunmaktadır. Bu okulların 1933'ü İmam Hatip Ortaokulu 979'u Anadolu İmam Hatip Lisesi'dir.²⁷⁵

2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle uygulamaya konulan derslere ait

²⁶⁹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 41.

²⁷⁰ a.g.e., s. 42.

²⁷¹ Tunçay Karateke, “İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma”, *Amasya, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5 (2015), ss. 168-169.

²⁷² https://www.meb.gov.tr/sinavlar/dokumanlar/2018/MERKEZI_SINAV_BASVURU_VE_UYGULAM_A_KILAVUZU.pdf, s. 3. (12 Şubat 2019).

²⁷³ https://www.meb.gov.tr/sinavlar/dokumanlar/2018/MERKEZI_SINAV_BASVURU_VE_UYGULAM_A_KILAVUZU.pdf, (12 Şubat 2019).

²⁷⁴ https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/12153021_Anadolu_imam_Hatip_Liseleri_Yeni_Haftalik_Ders_Cizelgesi.pdf, ss. 1-5. (12 Şubat 2019).

²⁷⁵ <http://dogm.meb.gov.tr/bilgisistemi/harita/>. (9 Aralık 2018).

çizelgelerde Fen ve Sosyal Bilimler programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri²⁷⁶ ile Anadolu İmam Hatip Liseleri²⁷⁷ arasında bazı farklar bulunmaktadır:

Fen ve sosyal bilimler liselerinde fen programında 11. ve 12. sınıflarda altışar saat matematik, dörder saat fizik, kimya, biyoloji dersleri okutulmakta; Arapça 10. sınıftan itibaren normal İHL'den farklı olarak 2 saate düşürülmektedir; 10. sınıfa matematik tarihi ve uygulamaları seçmelisi, 12. sınıfa fen bilimleri ve tarihi uygulamaları seçmelileri konulmuştur; sosyal bilimler programında ise 11. sınıfta ve 12. sınıfta coğrafya dörder saat, matematik 11'de 5, 12'de 6 ders saati okutulmaktadır. Ayrıca 11'de 2 saat seçmeli TDE, 12'de 3 saat seçmeli TDE; 11'de mantık, psikoloji, sosyoloji seçmelilerinden 2'şer saat, 12'de sosyoloji seçmelisinden 2 saat, sosyal bilim çalışmaları 10. sınıfta 2 saat, çağdaş Türk ve dünya tarihi 12. sınıfta 4 saat, Osmanlı Türkçesi 11. sınıfta 1 saat, çağdaş bilim tarihi 12. sınıfta 1 saat seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Anadolu İmam Hatip Lisesi programında mesleki derslere bakıldığında ise aynı derslerin olduğu yalnızca ders saatlerinin değiştiği tespit edilmiştir.

Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi programına tabi okullarda ise ders saatlerinde farklılık olsa da diğer okullardaki gibi 40 saat ders işlenmektedir. Ancak mesleki Arapça fen ve sosyal programından farklı olarak 9. sınıfta birinci dönem 4, ikinci dönem 3, 10. sınıfta 4, 11. ve 12. sınıflarda 3'er saattir ve Kur'anı Kerim'in ve akâid dersinin de saatlerinde farklılık bulunmaktadır.²⁷⁸

4.3.3. İstanbul'da İmam Hatip Okulları ve Sayıları

2018- 2019 eğitim öğretim döneminde İstanbul'da toplamda 400 İmam Hatip Lisesi bulunmaktadır. Bunların 219'u İmam Hatip Ortaokulu 109'u Anadolu İmam Hatip Lisesi'dir.²⁷⁹

2019 yılı itibariyle Türkiye'de ortaöğretim kurumları arasında İmam hatip liselerinde farklı bazı Fen ve Anadolu Liseleri gibi fen ve sosyal bilimler programı uygulayan proje okulları, sınavsız yerleşmenin yapılabildiği imam hatip liseleri ve

²⁷⁶https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10185043_27143646_104_AYHL_Fen_Sosyal_Bilimler_Haftalik_Ders_Cizelgesi_.pdf. (9 Aralık 2018).

²⁷⁷https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10184800_01123902_20180014_02_AYHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf. (9 Aralık 2018).

²⁷⁸https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/20180015_04_Uluslararası_AYHL_HaftalYk_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf. (14 Şubat 2019).

²⁷⁹ <http://dogm.meb.gov.tr/bilgisistemi/harita/>. (9 Aralık 2018).

Uluslararası İmam Hatip Liseleri şeklinde bir uygulama mevcuttur. Proje okul kapsamına giren Anadolu ve Fen Lisesi toplamı 569'dur.²⁸⁰ Yeni imam hatipler arasında orta öğretim İHL müfredatına tabi hafızlık eğitimi ile birlikte²⁸¹ fen ve sosyal bilimler programlarının uygulandığı 168 proje İHL bulunmaktadır.

4.3.4. 2023 Vizyonunun İHL'ye Etkileri

Türkiye'nin 2023 vizyonunda ortaöğretimde öğrencilerin ilgi, yetenek ve mizaçlarına uygun, esnek, modüler bir program ve ders çizelgesi yapısına geçilmesi, akademik bilginin beceriye dönüşmesi, okullar arası başarı farkının azalması, okul pansiyonlarında hizmet standartları oluşturularak hizmet kalitesinin artırılması; Fen ve Sosyal Bilimler Liselerinde öğretimin niteliğinin iyileştirilmesi, fen ve sosyal bilimler liselerinin yükseköğretim kurumlarıyla iş birliklerinin artırılması; İmam Hatip Okullarında müfredât, ders yapısı ve dil yeterliliklerinin iyileştirilmesi, İmam Hatip Okulları ve yükseköğretim kurumları arasında işbirliğinin artırılması hedefleri yer almaktadır.²⁸²

Bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından, nitelikli, özgüveni yüksek, milli ve mânevî değerler ile techiz edilmiş nesillerin yetiştirilmesinin, en büyük güç kaynağı olduğu belirtilmiştir.²⁸³ Milli Eğitim Bakanı ise çağın ve geleceğin becerilerini kazanmış ve bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen, bilimi seven, kültürünü merak eden ve duyarlı-nitelikli-ahlâklı gençlerin yetiştirilmesi üzerinde durmuştur.²⁸⁴ Başarının, eğitim noktasında ders ve sınav notları, zekâ ve mesleklerden öte olduğu vurgulanmıştır.²⁸⁵

Bununla birlikte ortaöğretimde sınavla öğrenci alan okulların kademeli şekilde azaltılması²⁸⁶, öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri ile kendilerini geliştirebildikleri, kademeler arası geçiş sınavlarının eğitim üzerindeki etkisinin

²⁸⁰ <https://www.memurlar.net/haber/753410/iste-bu-yil-proje-okulu-olarak-belirlenen-okullarin-listesi.html>. (9 Aralık 2018).

²⁸¹ Bu uygulama da Tenzile Erdoğan İmam Hatip Lisesi gibi bazı fen ve sosyal bilimler uygulamasının yapıldığı okullarda mevcuttur.

²⁸² 2023 Eğitim Vizyonu, http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf, s. 3. (14 Şubat 2019).

²⁸³ a.g.e., s. 4.

²⁸⁴ a.g.e., s. 7.

²⁸⁵ a.g.e., s. 16.

²⁸⁶ a.g.e., s. 34.

düşmesi,²⁸⁷ zorunlu ders saatlerinin ve çeşitliliğinin azaltılması, alan seçiminin 9. sınıfta yapılması dilerse öğrencinin eğilimi ile ortaokula da dayanarak değiştirilebilmesi, bilgilerin beceriye dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.²⁸⁸ Fen ve Sosyal Bilimler Liselerinde ise öğrencilere fen ve sosyal bilim alanlarında derinlik kazanabilecekleri bilgiler kazandırılması; eğitim, araştırma koçluğu, bilim insanlarının bulunduğu danışma yapılarının kurulması, bilim insanlarının öğrencilerin projelerinde yer almaları, yükseköğretim kurumlarının bilimsel etkinliklerine katılımının sağlanması hedeflenmektedir.²⁸⁹ İmam Hatip Okullarında ise müfredatın esnetilmesi için ders saati ve çeşitliliğin azaltılması, üniversite alanlarına göre derslerin yüklerinin farklılaştırılması; Arapça dil yeterliliklerinin dinleme, konuşma, okuma, yazma alanlarında kazandırılması amacı bulunmaktadır.²⁹⁰ Yükseköğretim kurumları ile iş birliği için üniversitelerin farklı bölümleri ve İlahiyat Fakülteleri ile irtibat sağlanması,²⁹¹ mesleki ve teknik okulların gerçek iş ortamlarında kalma süreleri artırılarak sektörlerine göre strateji geliştirmeleri²⁹² özel öğretimde ise teftişlerin artırılması, öğrenme ve rehberlik ön planda tutulması hedeflenmektedir.²⁹³

“Geleceğin Türkiye’inde Eğitim” çalışmasında eğitimcilere, politikacılara, topluma yönelik gelecek için Türkiye’ye özgü bir eğitim modeli kurulması için adaletin, bireysel farklılıkların önemsenmesinin, kalite ve etkinliğin artırılmasının, kültüre uygun özgün bir yapının teşekkül ettirilmesinin planı inşa edilmiş ve 2023 vizyonu ile ortak noktaları yanında ek bazı özelliklerin sıralandığı 2030 hedefleri sunulmuştur.²⁹⁴

2012-2018 yılları kıyaslandığında, ortaöğretim okullaşma oranlarının arttığı, okul ve sınıf sayılarının yaklaşık iki katına çıktığı, öğrenci ve öğretmen sayılarının iki katını geçtiği tespit edilmiştir.²⁹⁵ Öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısının da yıldan yıla azaldığı tespit edilmiştir.²⁹⁶ Uluslararası eğitimde öğrencilerin ölçümünde ise 2003’ten 2012’ye artış söz konusu iken sonrasında fen, matematik, okuma ölçümlerinde

²⁸⁷ 2023 Eğitim Vizyonu, http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf, ss. 34-38.

²⁸⁸ a.g.e., ss. 94-96.

²⁸⁹ a.g.e., s. 101.

²⁹⁰ a.g.e., s. 106.

²⁹¹ a.g.e., s. 107.

²⁹² a.g.e., ss. 111-118.

²⁹³ a.g.e., ss. 120-124.

²⁹⁴ Yusuf Alpaydın, *Geleceğin Türkiye’inde Eğitim*, İstanbul: İlke Yay., 2018, a.g.e., XIII-XVIII.

²⁹⁵ Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2012-2013; Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2017-2018. Bkz. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327. (26 Şubat 2019).

²⁹⁶ Alpaydın, a.g.e., ss. 15-16.

düşüş gözlemlenmiştir. Öğrencilerin merkezi sınav başarıları, kişi başı eğitim harcamaları, derslik, öğretmen oranlarının artışı ve altyapı eksiklerinin giderilmesine rağmen bu sınavlarda düşüş yaşanmıştır.²⁹⁷

Bu noktada sunulan çözümler ise eğitimde kalitenin artırılması ve okullar arası farklılıkların azaltılması, psikolojik danışma rehberlik hizmetlerinin etkinliği, öğretmenlerin istidatlarının artırılması, okul yöneticilerinin seçiminin iyileştirilmesi, sınav merkezli hayattan uzaklaşılması, mesleki teknik liselerin kalitesinin artırılması, kişisel farklılıkların ortadan kaldırıldığı bir eğitim sürecinin yaşanması hedeflenmektedir.²⁹⁸ Geçmiş birikimden istifade ile gelecek kurulması planlanmasından bahsedilmiştir. Türkiye’de eğitim sistemleri geliştirilirken yenisine geçilmesinden önce eskinin değerlendirilmesinden kaçınılması eleştirilmiş, 2017 yılında getirilen yeni düzende de eğitimcilerin programı değerlendirmeleri için yeterli zaman ayrılmaması üzerinde durulmuştur.²⁹⁹

Eğitim sistemleri geliştirilirken özgün ve iç tutarlılığa sahip olmasına; program tasarımının yerelleşmesi (meslek liselerinde hüner alanından genel liselerde ilim ve irfan alanından tercih edilmesi, duygu ile başlayıp, bilginin verilmesi sonrasında deneyimleyerek irfana geçilmesi); acelecilikten kaçınma; bütüncül gelişim ve sadeleşmeye gidilmesi (2017’de bu çok gerçekleştirilememiştir.); disiplinler arası yaklaşıma (ders konularının birbiri ile bağlantı kurularak işlenmesi) dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.³⁰⁰

1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARI

1920-1924 yılları arasında din eğitimindeki arayışlar, 1931-1933 yıllarına gelindiğinde terk edilmiş ve bu durum 1946’ya dek sürmüştür, 1960, 1971, 1980 senelerinde tartışılmıştır. 1997’den sonra sekiz senelik kesintisiz eğitim, İHL’lerin orta kısmının kapatılması, Kur’an eğitimi için ilköğretimi bitirme şartının getirilmesi, dindar camiyayı tedirgin ve huzursuz etmiştir. 1947-1950 ve 1980-1983 senelerinde yapılan

²⁹⁷ Alpaydın, a.g.e., ss. 21-23.

²⁹⁸ a.g.e., ss. 26-27.

²⁹⁹ a.g.e., ss. 64-74.

³⁰⁰ a.g.e., ss. 79-80.

değişiklikler görmezden gelinmiştir. Bu süreçte devlet, tecrübe ve teklifleri dikkate almaktan kaçınmıştır.³⁰¹

Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun çıkartılmasından kısa bir süre sonra Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar Mayıs 1924'te yayınladığı genelge ile medreseleri kapatmıştır.³⁰² 1924'ten itibaren din eğitiminin sorumluluğu MEB'e verilmiştir. Din görevlilerinin, bakanlığa bağlı okullarda yetiştirilmesi uygulaması ne batıda ne de doğuda vardır.³⁰³

1924-1998 yılları arasında tarihi seyir içinde din eğitimi, sosyal, siyasal değişikliklerin gelişmelerin etkisi ile farklı formlara girmiştir. Siyasilerin, ilim ve bilim adamlarının vizyonundan, misyonundan eğitim sistemi de etkilenmiştir. Bu süreçte gelecek kuşaklara kültürel aktarım da yapılmıştır.³⁰⁴

1930'da tüm öğretim kurumlarından din dersi çıkartılmıştır.³⁰⁵ 1931-1932 öğretim yılında İmam Hatip Mekteplerinin kalanları da kapatılmıştır,³⁰⁶ 1939 senesinde din dersleri köy ilkokullarından çıkartılmış,³⁰⁷ 1933'ten sonra din eğitimi sakıncalı görülmüş, ilâhiyat alanının ilim kabul edilmesi üzerinde tartışmalar yapılmıştır.³⁰⁸ 1946'ya dek dini araştırmak, tartışmak ve onun hakkında yazmak yasaklanmıştır.³⁰⁹ 1946 senesinde din eğitimi arayışları başlamıştır.³¹⁰

1946 sonrası din eğitimi talebi toplumun bütününe yayılınca, 1948-1949 yılında okullarda din dersi tekrar yer almıştır. 1950 yılında din dersleri öğretmenlerin talebine bırakıldığı için bazıları okutmamayı tercih etmişlerdir. 1997'ye kadar din dersleri sınıf öğretmenliğine bağlı kabul edilmiştir. Dolayısıyla ilkokul din dersleri sınıf öğretmenleri tarafından işlenmiştir. 1982 yılında ise DKAB dersi zorunlu kılınmıştır.³¹¹

MEB'in tedbir almaması sonucu 1948'e dek alanında donanımlı din adamından faydalanmak bir tarafa cenaze işlemlerini yapabilecek kişinin bulunması zorlaşmıştır. Toplumda batıl inançlar yayılmıştır, manevi boşluk da zararlı akımlar ile doldurulmuştur.

³⁰¹ Ayhan, a.g.e., s. 488.

³⁰² a.g.e., s. 497.

³⁰³ a.g.e., s. 16.

³⁰⁴ a.g.e., ss. 11- 13.

³⁰⁵ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 26.

³⁰⁶ Ayhan, a.g.e., s. 498.

³⁰⁷ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 26; Ayhan, a.g.e., s. 498.

³⁰⁸ Ayhan, a.g.e., s. 76.

³⁰⁹ a.g.e., s. 498.

³¹⁰ Ayhan, "Anayasanın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar", s. 102.

³¹¹ Ayhan, a.g.e., ss. 126-148.

1946 senesinden itibaren halk devlete sesini duyurabilmiştir, 1949’da 10 aylık İmam Hatip Kursu açılmıştır. Kurslar ihtiyacı karşılamak noktasında yetersiz kalmış ve kapanmıştır.³¹²

Din eğitimi 1949’dan itibaren ilkokullarda program dışında³¹³ seçmeli, ³¹⁴ 1950’den itibaren programa dahil edilerek³¹⁵ isteğe bağlı okutulmuştur.³¹⁶ 1951’de İmam Hatip Okulları açılmıştır. 1956’da ortaokullara din dersleri konulmuştur.³¹⁷ Din dersleri 1982 Anayasasının 24. maddesi ile zorunlu kılınmıştır. 2012’ye dek program değişimi ile uygulanmıştır. 30.3.2012 tarihinde Milli Eğitim Temel Kanununun 25 maddesinde yapılan köklü değişiklik ile Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in Hayatı dersleri öğrencilerin isteğe bağlı alması koşulu ile eklenmiştir.³¹⁸ 1950 senesinde senelerdir devam eden din ve Kur’ân-ı Kerim eğitiminin yapılması üzerine kısıtlamalar kaldırılmıştır.³¹⁹

Din eğitimi 1920’li yıllarda ilkokulların programlarından çıkartılırken, 1930’larda farklı okullardan ve 1939’da köy enstitülerinden çıkartılmıştır. Bu süreçte ilkokullarda din eğitimine ayrılan zaman yetersiz seçilmiş, sonra daha da azaltılmıştır. Bu durum ise din dersi öğretmeni yetiştirme konusuna da yansımıştır. Nitekim öğretmen okullarının programları ile eğitilen öğretmenlere din dersleri konusunda yeterli eğitim verilmemiştir.³²⁰

1948 yılında yedi yerde on aylık kurs formatında milli eğitim bakanlığına bağlı açılan imam hatip kurslarına dek din eğitim ve öğretimi yapılmamıştır. 1949 yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına din dersleri konmuştur.³²¹

Din Bilgisi dersleri 1967’de liselere tercihe bağlı/ seçmeli dersler olarak konulmuş, 1975’te ise bütün ilk ve orta dereceli okullara “ahlak dersleri” konulmuştur.³²² 1982

³¹² Ayhan, a.g.e., ss. 315-316.

³¹³ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 30.

³¹⁴ Ayhan, a.g.e., ss. 484-485.

³¹⁵ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 30.

³¹⁶ Ayhan, a.g.e., ss. 484-485.

³¹⁷ Parmaksızoğlu, a.g.e., s. 30.

³¹⁸ Ayhan, a.g.e., ss. 484-485.

³¹⁹ Ceylan, a.g.e., s. 356.

³²⁰ Aydın, a.g.e., ss. 37-38.

³²¹ Halil Hayıt, “Hz. Peygamberin İlme Verdiği Önem ve İmam Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, S. 37 (1992), s. 20.

³²² Aydın, a.g.e., s. 66.

anayasasının 24. maddesi 1982 Anayasasının 24. Maddesi gereğince ile ilk ve ortaöğretimde DKAB dersleri zorunlu hale getirilmiştir.³²³

1968’de başlayan okullarda tesettürle eğitime devam etme tartışmaları 1998’de olayın çok büyük çapta yıllarca tesirlerinin süreceği formda yaygın bir problem haline gelmesine dek sürmüştür.³²⁴

28 Şubat 1997’de YÖK ve ÖSYM’nin aldığı karar neticesinde katsayı uygulaması neticesinde İmam Hatip Lisesi öğrenci sayıları düşmüştür.³²⁵ 2009’da yapılan düzenleme sonucu alınan kararlar ile katsayı uygulamasındaki eşitsizlik azaltılmıştır. 2011 senesinde ise bu fark tamamıyla kaldırılmıştır.³²⁶ İmam Hatip Lisesine gelen öğrenci sayısı 1996-1997 eğitim öğretim yılında 188.104 iken yıldan yıla azalarak 2002-2003 eğitim öğretim senesinde 64.534’e düşmüştür. Dönemin iktidarının uygulamaları ve halkın güveni sonucunda 2003-2004 eğitim öğretim senesine 84.898’e yükselen sayı yıldan yıla artmaya devam etmiş ve sorunun çözüldüğü 2011-2012 eğitim öğretim senesinde 246.845’e çıkmıştır.³²⁷ 2017-2018 eğitim öğretim senesinde ise 627.503’tür. Bu öğrencilerin 348.058’i kız öğrencidir.³²⁸

Sonuç itibariyle toplumda 28 Şubat sürecinden sonra yıllarca ötekileştirilen, farklı bir grup kabul edilen, yargılanan İmam Hatip Liseleri, son yıllarda bu problemleri yüksek oranda aşmıştır, çok farklı düşünce, ideal, hayat tarzı, bakış açısına sahip kişilerin tercih ettiği bir kurum haline gelmiştir. Şimdi ise öğrencilerin günden güne artması, çok farklı hayat tarzlarından kişilerin tercih etmesi ve hızlı büyüyeş farklı problemleri beraberinde getirmiştir. Araştırmamız İHL kız öğrencilerine uygulanan anketlerden elde edilen sonuçların analizi neticesinde ulaşılan veriler kullanılarak öğrencilerin beklentilerine cevap bulmak sorunlarını çözmek niyetiyle gerçekleştirilmiştir.

³²³ Ünsür, a.g.e., s. 123; Aydın, a.g.e., s. 117.

³²⁴ Ayhan, a.g.e., ss. 250-253.

³²⁵ Özensel, Aydemir, a.g.e., ss. 31-32.

³²⁶ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012, s. 284.

³²⁷ Özensel, Aydemir, a.g.e. ss. 32-35.

³²⁸ https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327. Özet Tablolar. 2.10. (26 Şubat 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BİLGİLER

Giriş bölümünde bahsedildiği üzere anket, Güngören'de üç İmam Hatip Lisesinde uygulanmıştır. Katılımcıların 890'ının anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Öncelikle öğrencilere dair bazı kişisel bilgilerden bahsedilecektir. Sonrasında ise öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik özellikleri, kişilik-karakter, huy/ mizaç özellikleri, sosyal hayat etkinlikleri, ilgilendikleri sanat dalları üzerine bulgular aktarılacaktır.

Bu araştırmada daha önce pek çok çalışmada tercih edilen ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir yöntem olan bulguların yorumlanarak değerlendirilmesi¹ yöntemi kullanılacaktır.

1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Öğrencilerin okul, sınıf, semt, ortaokul mezuniyetlerinin cevaplardaki etkisinin ölçülmesi ve asıl bölümde daha rahat yorum yapma imkânı elde edilebilmesi için katılımcılara kişisel özelliklerin anlaşılabilceği bazı sorular yöneltilmiştir.

1.1. ÖĞRENCİLERİN OKULLARINA GÖRE DAĞILIMI

Alan araştırmasının yapıldığı Güngören'de eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren üç İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden tamamına yakını anket uygulamasına katılmıştır. Anketi değerlendirmeye alınan 890 öğrencinin okullara yakın oranlarda dağılmasına yönelik beklentinin ulaşılan sonuçlarda karşılandığı görülmüştür. Öğrencilerin hepsi okul isimlerini işaretlemişlerdir. (Bkz. Tablo 1)

Sonuçlara göre katılımcıların sırasıyla %35.84'ü Ali Fuat Cebesoy Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde (AFC), %35.39'u Güngören İTO Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde (GÜN), %28.77'si Sultan Alparslan Anadolu İmam Hatip Lisesinde (SA) okumaktadır. Katılımcıların ortalama 1/3'ü GÜN'de, 1/3'ü AFC'de, 1/3'ü SA'da öğrenim görmektedir.

¹ Mehmet Emin Ay, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basım Evi, 1993, s. 83.

Tablo 1 Öğrencilerin Okullarına Göre Dağılımı

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
	315	35.39	319	35.84	256	28.77	890	100.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	100.0

1.2. ÖĞRENCİLERİN SINIFLARINA GÖRE DAĞILIMI

12-24 yaş arası kişiler için Türkiye’de yaygın kullanım “gençlik çağı”² fizyolojik, ruhsal/psikolojik ve sosyal olgunluğu içeren bir süreçtir.³ Bu süreçteki öğrencilerin sınıf seviyelerinin verdikleri cevaplar üzerinde etkisini ölçmek amacıyla sorulan “Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?” sorusunu tüm katılımcılar cevaplandırmıştır. Yanıtların analizi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 2 Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı

Sınıf	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
9. Sınıf	74	23.5	102	32.0	66	26.0	242	27.0
10. Sınıf	87	28.0	89	28.0	99	39.0	275	31.0
11. Sınıf	74	23.5	64	20.0	57	22.0	195	22.0
12. Sınıf	80	25.0	64	20.0	34	13.0	178	20.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	100.0

Verilere göre öğrencilerin sırayla %31.0’ı 10. sınıfta, %27.0’ı 9.sınıfta, %22.0’ı 11.sınıfta, %20.0’ı 12. sınıfta öğrenim görmektedir. Genel ortalamaların alınması neticesinde sınıflar arasında karşılaştırma yapıldığında katılım sayıları arasında dikkat çekici bir farklılık ile karşılaşılmamıştır.

² Gökçe, a.g.e., s. 7.

³ Aysel Ekşi, *Gençlerimiz ve Sorunları*, İstanbul: Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, 1982, ss. 63-65.

1.3. ÖĞRENCİLERİN YAŞADIKLARI SEMTLERE GÖRE DAĞILIMI

Öğrencilerin yaşadıkları semtler hayatlarını olumlu ve olumsuz etkilediği için ankette “Hangi semtte oturuyorsunuz?” sorusuna yer verilmiştir. Soruların hazırlanış sürecinde öğrencilerin daha çok okullarına yakın semtlerde oturdukları bir başka ifade ile yakın semtlerdeki öğrencilerin bu İHL’leri tercih ettikleri fark edilmiştir. Bu sebeple ankette soru hazırlanırken okulların bulunduğu Güngören ilçesi dışında yakınındaki Bağcılar, Esenler, Bahçelievler semtleri seçeneklerde verilmiştir. Ancak özellikle GÜN okulunu proje okul olması sebebiyle farklı semt ve şehirlerden öğrenciler tercih etmektedir. Hangi semt ve şehirlerden okulların tercih edildiğinin öğrenilmesi amacıyla “diğer” seçeneği verilmiştir. Bütün öğrencilerin cevaplandığı soruya dair sonuçlar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3 Öğrencilerin Yaşadıkları Semtlere Göre Dağılımı

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
İkamet	n	%	n	%	n	%	n	%
Bağcılar	51	16.0	32	10.0	41	16.0	124	14.0
Esenler	30	9.0	36	11.0	7	3.0	73	8.0
Güngören	44	14.0	222	70.0	187	73.0	453	51.0
Bahçelievler	18	6.0	13	4.0	11	4.0	42	5.0
Diğer	172	55.0	16	5.0	10	4.0	198	22.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	100.0

Veriler incelendiğinde katılımcıların sırasıyla %51.0’ı “Güngören” de, %14.0’ı “Bağcılar” da, %8.0’ı “Esenler” de, %5.0’ı “Bahçelievler” de, %22.0’ı farklı şehirlerde ya da İstanbul’un muhtelif semtlerinde ikamet etmektedir. Dolayısıyla ankete katılan öğrencilerin 1/2'sinden fazlası Güngören'de, 1/10'unundan fazlası Bağcılar'da, 1/5'inden fazlası farklı şehir ya da İstanbul semtlerinde, yaklaşık 1/10'u Esenler'de, 1/20'si Bahçelievler'de oturmaktadır.

Öğrenciler arasından Bağcılar, Esenler ve Bahçelievler ilçelerinde oturanlara dair oranlar kıyaslandığında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmemiştir. Ancak Güngören'de ikamet eden öğrenciler GÜN'ün %14.0’ı iken, AFC'nin %70.0’ı, SA'nın %73.0’ıdır.

Farklı şehirlerde ve İstanbul semtlerinde ise GÜN'ün %55.0'ı, AFC'nin %5.0'ı ve SA'nın %4.0'ı oturmaktadır. Denilebilir ki Güngören okulu daha çok farklı şehir ve semtlerden, AFC ve SA okulları ise çoğunlukla Güngören, zaman zaman Bağcılar ve Esenler ilçelerinden tercih edilmektedir. Bir diğer ifade ile farklı semt ve şehirlerden tercih AFC ve SA okullarında az iken GÜN'de fazladır.

Okullarda yapılan gözlemler neticesinde AFC ve SA'da farklı semtlerden gelme daha çok ailesel bazı durumlara bağlıdır. GÜN'de ise bu durumun sebebi, 1/10'luk dilim ile yalnızca başarılı öğrencileri alan, kalitesinin yüksek, sanatsal aktiviteleri fazla, yurt ve burs gibi imkanları geniş bir proje okulu olmasına dayandırılabilir.

Sonuç itibarıyla “diğer” seçeneğine yazılanlar incelendiğinde katılımcıların ortalama 1/5'inin ailelerinin Arnavutköy, Başakşehir, Tuzla, Zeytinburnu, Eyüp, Sarıyer gibi İstanbul'un farklı ilçelerinde veya Kırklareli, Balıkesir, Eskişehir gibi birbirinden uzak illerde oturduğu tespit edilmiştir.

1.4. ÖĞRENCİLERİN ORTAOKUL MEZUNİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Öğrencilerin ortaokul tercihlerinin duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, problemlerini, beklentilerini ve sorunlarını çözmek için tercih edecekleri çözüm yollarını etkileyeceği tahmin edildiği için ankette “Ortaokulda hangi tür okuldan mezun oldunuz?” sorusuna yer verilmiştir. Soruyu tüm öğrenciler yanıtlamıştır.

Tablo 4 Öğrencilerin Ortaokul Mezuniyetlerine Göre Dağılımı

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Mezun Olunan Ortaokul	n	%	n	%	n	%	n	%
Dışarıdan	5	1.5	0	0.0	10	4.0	15	2.0
Düz Ortaokul	179	57.0	122	38.0	152	59.0	453	51.0
İmam Hatip Ortaokulu	131	41.5	197	62.0	94	37.0	422	47.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	100

Soruya verilen yanıtlara göre katılımcıların %51.0'ı “düz ortaokul”, %47.0'ı “İmam Hatip Ortaokulu”, %2.0'ı “dışarıdan” okuyarak eğitimlerini tamamlamışlardır.

Dolayısıyla öğrencilerin 1/2'sinden fazlası düz ortaokul, yaklaşık 1/2'si İmam Hatip Ortaokulu mezunu iken 15 kişi ise dışarıdan sınavlara katılarak ortaokul mezuniyetlerini almıştır.

Sonuçlarda genel ortalamalara bakıldığında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin çoğunluğunun İmam Hatip Ortaokulu mezunu olduğuna dair hipotezin doğrulanmadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar tahmin edilen çoğunluk sağlanamamışsa da öğrencilerin AFC'de 3/5'inden fazlasının, GÜN'de 2/5'inden çoğunun, SA'da yaklaşık 2/5'inin, genelde ise yaklaşık yarısının İmam Hatip Ortaokulu mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hipotezin AFC için gerçekleştiği genel ortalama da ise yakın bir sonuç ile karşılaşıldığını söylemek mümkündür.

2. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU İLE İLGİLİ BULGULAR

Gençlerin sosyo-ekonomik durumları hayat standartlarını, bakış açılarını problemlerini ve beklentilerini etkileyeceği için ankette benzer bir çalışmada olduğu gibi⁴ bu durumu ölçen sorulara yer verilmiştir. Geçmişte ailelerin sosyoekonomik durumları anne baba mesleği, ailenin aylık geliri, evlerinin kira ya da kendilerine ait oluşu gibi kriterler ile belirlenmiştir.⁵ Bu çalışmada ise ailelerin aylık gelirleri, meslekleri, öğrenimleri ve bir arada yaşama durumları üzerine sorularla ölçülecektir. Gençlerin hayat koşullarını ve ortamlarını öğrenmek için onların ailelerine dair araştırma bulguları da değerlendirmede önemseneyecektir.⁶

2.1. ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNİN AYLIK GELİR ARALIĞI

Sosyoekonomik durumun belirleyicilerinden biri olan ailelerin aylık gelirleri öğrencilerin hayatını müspet ya da menfi etkilemektedir.⁷ Bu bağlamda öğrencilere “Ailenizin aylık gelir aralığını işaretler misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Seçeneklerin belirlenmesinde toplumun geliri -düşük, orta, iyi, çok iyi olmak üzere- dört seviye ayrılmıştır. Asgari ücret ve altında kazananlar düşük, memur maaşı alanlar orta, küçük ticari işler yapanlar veya ailede iki memurun bulunması durumu iyi, yüksek gelirli

⁴ Gökçe, a.g.e., s. 55.

⁵ Gökçe, a.g.e., ss. 160-165; Ay, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, s. 79.

⁶ Gökçe, a.g.e., s. 55.

⁷ Ay, *Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma*, s. 53.

ticaretle meşguller çok iyi kategorisine alınmıştır.⁸ Bu çalışmada 1400 TL ve daha az kazançlılar düşük, 1400-3500 TL arası kazançlılar orta, 3500-5000 TL arası kazançlılar iyi, 5000 TL'nin üstünde geliri olanlar çok iyi şeklinde kabul edilmiştir.⁹ Tüm katılımcıların yanıtladığı bu soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 5 Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA			
Aylık Gelir	n	%	N	%	n	%	n	%
Asgari Ücret ve Altında	17	5.0	27	9.0	35	14.0	79	9.0
1400-3500 TL Arasında	115	37.0	180	56.0	164	64.0	459	52.0
3500-5000 TL Arasında	106	34.0	86	27.0	40	15.0	232	26.0
5000 TL' nin Üzerinde	77	24.0	26	8.0	17	6.5	120	13.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	100.0

Araştırmada orta ve düşük geliri olanlar az ekonomiye sahip olarak değerlendirilecektir. Zira bu iki gelirin aileye sağlayacağı imkanlar ile belki temel ihtiyaçlar bile karşılanamayabilir.

Sonuçların analizi neticesinde öğrencilerin ailelerinin sırayla %52.0'ı orta, %26.0'ı iyi, %33.0'ı çok iyi, %9.0'ı düşük gelir seviyesindedir. Bahsedildiği şekilde orta ve düşük gelir birlikte düşünüldüğünde katılımcıların %61.0'ının az gelirdede olduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan ailelerin gelirleri, meslekleri ve eğitim durumları ile de bağlantılıdır. Nitekim bu durum, mesleklerde net anlaşılmasa da eğitimde kendini göstermiştir. Ailelerin eğitim düzeyleri ve gelirlerine dair tablolar incelendiğinde GÜN, AFC ve SA sıralamasında GÜN'e doğru ailelerin eğitim düzeyi artarken SA'ya doğru azalmaktadır. Aynı şekilde GÜN'e doğru yüksek gelir düzeyi artarken SA'ya doğru azalmaktadır.

İmam Hatip öğrencilerinin çoğunluğunun ailesi orta ve düşük sosyoekonomik düzeyde olduğuna dair bilgiler geçmişte elde edildiği gibi¹⁰ bizim çalışmamızın verileri de bu durumu destekler niteliktedir.

⁸ Yapılan kategori benzer bir çalışmadan esinlenerek tercih edilmiştir. Bkz. Çelik, a.g.e., s.123.

⁹ Anket sorularının hazırlandığı 2017 senesinde asgari ücret TÜİK verilerine göre 1.404 TL'dir.

¹⁰ Gökçe, a.g.e., s. 60; Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 82; Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 36;

2.2. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABALARININ MESLEKLERİ

Öğrencilerin sosyoekonomik durumlarının anlaşılmasına vesile olacak bilgilerden birinin de ailelerinin meslekleri olması¹¹ ankette bu kısmı ayırmayı gerekli kılmıştır. Bu soruyu tüm öğrenciler cevaplandırmıştır. Öncelikle annelerinin mesleklerine dair sonuçlar değerlendirilecektir.

Tablo 6 Öğrencilerin Annelerinin Mesleği

Anne Mesleği	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Ev Hanımı	253	80.0	273	85.5	224	87.5	750	84.3
Memur	27	8.6	6	2.0	2	.8	35	3.9
İşçi	1	.3	11	3.0	14	5.5	26	2.9
Serbest Meslek (Avukat, Mimar,)	9	2.9	6	2.0	3	1.2	18	2.0
Tüccar/ Sanayici	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Emekli	2	.6	2	1.0	1	.4	5	0.6
Çalışmıyor	5	1.6	0	0.0	3	1.2	8	0.9
Diğer	18	6.0	21	6.5	9	3.5	48	5.4
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-
Diğer							n	%
Katılan	7	100.0	8	100.0	2	100.0	17	100.0
Cevapsız	11	-	13	-	7	-	31	-
Toplam	18	-	21	-	9	-	48	-

Katılımcıların annelerinin %84.3'ü “ev hanımı”, %3.9'u “memur”, %2.9'u “işçi”, %2.0'ı “serbest meslek” sahibidir. Yalnızca 5 veli emeklidir. Çalışmayan seçeneği ise daha çok babalar için düşünülmüşken 8 öğrenci annesinin çalışmadığını söylemiştir. Annesinin farklı bir meslek ile ilgilendiğini söyleyen öğrenciler (%5.4) “ticaret, tekstil, terzi, satış danışmanı/elemanı...” mesleklerini yazmışlardır.

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ailelerinin meslekleri incelendiğinde araştırmaların yapıldığı yıl ve bölgelere göre farklılaşmakla birlikte annelerinin geçmişte

Çelik, a.g.e., s. 124; Vural, a.g.e., s. 70.

¹¹ Ay, *Din eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 80.

tamamına yakınının son zamanlarda ise büyük bölümünün ev hanımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin annelerinin ev hanımı olma oranları Gökçe'de (1984) %88¹², Hökelekli'de (1986) %96¹³, Ay'da (1993) %97¹⁴, Türkmen'de (1994) %95¹⁵, Özüdoğru'da (2003) %94, Arslan'da (2013), %89¹⁶; 2014'te İmam Hatip Liseleri üzerine Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada %93,¹⁷ Çelik'te (2016) %95 çıkmıştır.¹⁸

Herhangi bir işte çalışma ile ilgili ise İHL öğrencilerinin annelerinin Gökçe'de (1984) bazılarının %6.0 küçük toprak sahibi olduğu, diğerlerinin ise farklı işler yaptığı;¹⁹ Arslan'da (2013) %4.1 memur, %2.1 serbest meslek, %1.0 işçi, %2.1 diploma gerektiren profesyonel meslek grubu, %0,5 emekli²⁰; Çelik'te (2016) %0,7 işçi, %0,3 esnaf, %3.3 memur, %0.7 farklı meslek gruplarında çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.²¹

Öğrencilerin babalarının mesleklerini yazmalarına yönelik talebe verdikleri cevapların analizi sonucunda velilerin %27.3'ünün "işçi", %23.7'sinin "serbest meslek (avukat, mimar,...)", %12.4'ünün "tüccar/sanayici", %11.1'inin "memur", %8.2'sinin "emekli", %2.7'sinin "çalışmıyor" olduğu görülmüştür. Burada tüccar/sanayici oranı ile aylık gelirden yüksek gelir düzeyi karşılaştırıldığında oranlar yakındır. Serbest mesleğe sahip bazılarının ise gelirlerinin yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Zira sonuçlar buna işaret etmektedir. Diğer taraftan anketlerin giriş sürecinde bazı çocukların babalarının tüccar/sanayici olduğunu düşündükleri halde gelirlerinden öyle olmadığı fark edilmiştir. (Bkz. Tablo 7)

Geçmişte olduğu gibi bizim araştırmamızda da İHL öğrencilerinin babalarının daha çok orta halli işler ile meşgul oldukları, annelerinin çalışmadığı sonucu elde edilmiştir.

¹² Gökçe, a.g.e., s. 123.

¹³ Hayati Hökelekli, "Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi (İmam Hatip Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Davranışları Arasında Mukayeseli Bir Araştırma)", *Bursa, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. I, S. I (1986), s. 39.

¹⁴ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 80.

¹⁵ Türkmen, a.g.e., s. 21.

¹⁶ Aslan, a.g.e., s. 24, 56.

¹⁷ Özensel, Aydemir, a.g.e. s. 46.

¹⁸ Çelik, a.g.e., s. 122.

¹⁹ Gökçe, a.g.e., s. 123.

²⁰ Aslan, a.g.e., s. 24, 56.

²¹ Çelik, a.g.e., s. 122.

Öğrencilerin babalarından bazıları (%14.6) “anestezist, aşçı, boyacı, grafiker, ilaç mümessili, inşaat mühendisi, iş güvenliği uzmanı, kimyager, Milli Antrenör, minibüs şoförü, modelist, muhasebeci, müteahhit, müzisyen, tekniker, temizlik görevlisi, terzi, tekniker, veteriner” gibi birbirinden farklı mesleklerde çalışmaktadırlar.

Tablo 7 Öğrencilerin Babalarının Mesleği

Baba Mesleği	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Memur	63	20.0	15	4.7	21	8.2	99	11.1
İşçi	44	14.0	110	34.5	89	34.8	243	27.3
Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)	73	23.2	87	27.3	51	19.9	211	23.7
Tüccar/ Sanayici	51	16.2	30	9.4	29	11.3	110	12.4
Emekli	33	10.5	19	6.0	21	8.2	73	8.2
Çalışmıyor	7	2.2	11	3.4	6	2.3	24	2.7
Diğer	44	14.0	47	14.7	39	15.2	130	14.6
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890.0	-
Diğer	n	%	n	%	n	%	n	%
Katılan	41	100.0	40	100.0	28	100.0	109	100.0
Cevapsız	3	-	7	-	11	-	21	-
Toplam	44	-	47	-	39	-	130	-

İHL öğrencilerinin baba mesleklerine dair araştırma verilerine bakıldığında Gökçe’de (1984) %16.3 memur, %8.4 fabrika-atölye işçisi, %28.2 küçük toprak sahibi, %11.3 küçük esnaf, diğerlerinin ise serbest meslek, zanaatkar, sanayici, büyük toprak sahibi, tarım işçisi, subay (%0.3) olduğu veya çalışmadığı;²² Hökelekli’de (1986) %40 küçük esnaf, işçi, küçük memur; %29 şoför, badanacılık gibi yarı kalifiye işlerde çalıştığı, %7.8 çalışmadığı, %7.8 inin düz işçi olduğu;²³ Özüdoğru’da (2003) %24.5 memur, %21.3 esnaf/ tüccar, %18.9 işçi, %12.6 serbest meslek, %2 işsiz;²⁴

²² Gökçe, a.g.e., s. 123.

²³ Hökelekli, a.g.m., s. 39.

²⁴ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 38.

Arslan'da (2013) %12.7 memur, %13.8 işçi, %53.6 serbest meslek, %7.7 diploma gerektiren profesyonel meslek grubu, %11.0 emekli, %1.1 i iş arıyor durumdadır.²⁵ 2014 yılında İmam Hatip Liseleri üzerine Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada babalarının da işçi, esnaf, memur, serbest meslek gruplarına dağılan %70'lik grup olduğu, diğerlerinin ise din görevlisi, çiftçi, emekli gibi alanlarda dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁶ Çelik'te (2016) %37.1 işçi, %20.3 esnaf, %1.1 doktor, %4.4 imam, %0.6 avukat, %0.6 sanayici, %1.7 mühendis, %7.4 emekli, %14.6 memur, %11.7 diğer mesleklerle ilgilenmektedir.²⁷

2.3. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABALARININ ÖĞRENİM DURUMLARI

Ailelerin eğitim seviyesi öğrencilerin yaşadıkları problemleri, sorunları çözebilme becerilerini, hayattan beklentilerini ve sorunlarının çözülüp beklentilerinin karşılanabilmesi için tercih ettikleri çözüm yollarını etkilemektedir. Bu nedenle sosyoekonomik durumun göstergelerinden biri olan anne baba eğitimlerinin öğrenilmesi amacıyla öğrencilere “Anne-babanızın öğrenim durumu nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm katılımcıların cevapladığı bu sorunun sonuçları anne ve baba eğitim seviyelerine dair iki farklı tabloda verilmiştir. Öncelikle anne eğitim durumları değerlendirilecektir.

Tablo 8 Okullara Göre Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu

Anne Eğitimi	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Okur Yazar değil	9	3	10	3	24	9	43	4.8
İlkokul	90	28.6	147	46	110	43	347	39.0
Ortaokul	60	19	97	30	76	30	233	26.2
Lise	86	27.2	44	14	38	15	168	18.9
Üniversite	65	20.6	21	7	8	3	94	10.6
Y. Lisans/ Doktora	5	1.6	0	0	0	0	5	0.6
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

²⁵ Aslan, a.g.e, s. 24, 56.

²⁶ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 46.

²⁷ Çelik, a.g.e., s. 123.

Alınan yanıtların analizi neticesinde katılımcıların annelerinin %39.0'ı “ilkokul”, %26.2'si “ortaokul”, %18.9'u “lise”, %10.6'sı “üniversite mezunu” iken 43 anne “okur-yazar değil”, 5 anne ise “yüksek lisans/doktora mezunu” sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyelerinin okullar arasında farklı olduğu tespit edilmiştir. Nitekim lise mezunu olma GÜN' de %27.2, AFC'de %14.0, SA'da %15.0; üniversite mezunu olma GÜN'de %20.6, AFC'de %7.0, SA'da %3.0'dır. Yüksek lisans veya doktora mezunu olma ise GÜN' de yalnızca 5 annede görülürken, AFC ve SA'da hiçbir annede bu eğitim seviyesine rastlanmamıştır. Görüldüğü üzere GÜN okulu öğrencilerinin annelerinin eğitim seviyeleri AFC ve SA'ya göre daha yüksektir. Nitekim lise, üniversite ve üstündeki eğitim seviyeleri toplam oranı dikkate alındığında GÜN (%27.2+%20.6+%1.6=%49.4), AFC (%14.0+%7.0+%0=%21.0) ve SA (%15.0+%3.0+%0=%18.0) arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmıştır.

Anne meslekleri ve eğitim durumları karşılaştırıldığında ev hanımı bayanların oranları (4/5'ten fazla) ile okur-yazar olmayan, ilkokul, ortaokul, lise mezunu annelerin toplam oranlarının (4/5'in üzerinde) birbirini destekleyen durumda oldukları görülmüştür. Ancak serbest meslek (avukat,...) le ilgilenen ve memur olanların oranı 1/20'nin üstünde iken, bu kişilerin öğrenim seviyelerine tekabül eden üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunu oranları 1/10'un üstündedir. Buradaki farkın bazı üniversite mezunu annelerin çalışmamasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Anne eğitimlerinin sınıf seviyelerine göre değişimini öğrenmek amacıyla yapılan tabloda 9., 10., 11., 12. sınıf öğrencilerinin annelerinin eğitim seviyelerinin oranları arasında (okur-yazar olmama, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans/doktora mezunu olma) anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Dolayısıyla 2017 yılında yapılan yeni düzenleme ile proje okullarına %10'luk dilim ile öğrencilerin gelmesi ve mahallede yakın olan okullara kaydolma uygulamasının velilerin eğitimi anlamında profillerini değiştirmedeği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat okul idareleri ile yapılan görüşmede son uygulama sonucunda öğrencilerin bir kısmının okul başarı puanının değiştiği üzerine bilgiler alınmıştır. (Bkz. Tablo 9)

Öğrencilerin babalarının eğitim seviyelerine dair bilgilere bakıldığında anneleri ile farklı bazı sonuçların olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 9 Sınıf Seviyelerine Göre Öğrencilerin Anne Eğitim Durumu

Anne Eğitimi	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Okuryazar değil	11	4.5	7	2.5	13	6.7	12	6.7	43	4.8
İlkokul	93	38.4	110	40.0	73	37.4	71	39.9	347	39.0
Ortaokul	67	27.7	75	27.3	49	25.1	42	23.6	233	26.2
Lise	47	19.4	51	18.5	36	18.5	34	19.1	168	18.9
Üniversite	23	9.5	32	11.6	22	11.3	17	9.6	94	10.6
Y. Lisans/ Doktora	1	.4	0	0.0	2	1.0	2	1.1	5	0.6
Katılan	242	100.0	275	100.0	195	100.0	178	100.0	890	100.0
Cevapsız	0	-	0	-	0	-	0	-	-	-
Toplam	242	-	275	-	195	-	178	-	890	-

Verilere göre katılımcıların babalarının sırayla %27.4'ü “lise”, %26.5'i “ilkokul”, %23.1'i “ortaokul”, %18.2'si “üniversite mezunu” olduğu tespit edilmektedir. Dolayısıyla babaların 1/4'ünden fazlası lise ve ilkokul, yaklaşık 1/4'ü ortaokul, yaklaşık 1/5'i üniversite öğrenimi almıştır. Yalnızca 7 baba “okur-yazar değil” iken, “yüksek lisans/doktora mezunu” baba sayısı 35'tir. Anne ve babanın eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında ise yüksek lisans/doktora mezunu baba sayısının annenin iki katını geçtiği tespit edildiği gibi oranların lise ve üniversite mezunu olma konusunda da babada arttığı görülmüştür.

Tablo 10 Okullara Göre Öğrencilerin Baba Eğitim Durumu

Baba Eğitimi	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Okuryazar Değil	0	0.0	3	1.0	4	1.5	7	0.8
İlkokul Mezunu	57	18.0	85	27.0	94	36.5	236	26.5
Ortaokul Mezunu	38	12.0	109	34.0	59	23.0	206	23.1
Lise Mezunu	88	28.0	84	26.0	72	28.0	244	27.4
Üniversite Mezunu	102	32.0	35	11.0	25	10.0	162	18.2
Y. Lisans/ Doktora Mezunu	30	10.0	3	1.0	2	1.0	35	3.9
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Görüldüğü üzere okullar kıyaslandığında babaların eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmıştır. GÜN'ün velilerinin 2/5'inden fazlası yüksek lisans/doktora ya da üniversite mezunu iken bu oran AFC'de ve SA'da 1/10'dan fazlasına denk gelmektedir.

Babaların okur-yazarlık oranlarının sınıf seviyeleri dikkate alınarak değerlendirilmesi durumunda, anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle yapılan düzenlemelerle 1/10'luk dilim (GÜN) ve mahalle mektebi (AFC ve SA) kategorisine alınan anket uygulamasının yapıldığı okulların veli eğitim seviyelerine bakıldığında, annede olduğu gibi babada da yeni eğitim sisteminin eğitim seviyelerine etkisine rastlanmamıştır. Ancak okullarda durum değişebilir. Nitekim idareden alınan bilgilere göre GÜN okulunun son düzenlemenin etkisi bulunmazken, AFC ve SA okullarının etkilendiği öğrenilmiştir.

Tablo 11 Sınıf Seviyelerine Göre Öğrencilerin Baba Eğitim Durumu

Baba Eğitimi	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf		n	%
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Okuryazar değil	1	.4	1	.4	1	1.0	4	2.3	7	0.8
İlkokul	70	28.9	70	25.5	49	25.0	47	26.4	236	26.5
Ortaokul	59	24.4	58	21.1	45	23.0	44	24.7	206	23.1
Lise	66	27.3	83	30.2	57	29.0	38	21.3	244	27.4
Üniversite	37	15.3	50	18.2	37	19.0	38	21.3	162	18.2
Y. Lisans/ Doktora	9	3.7	13	4.7	6	3.0	7	4.0	35	3.9
Katılan	242	100	275	100	195	100	178	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	242	100.0	275	100.0	195	100.0	178	100.0	890	-

Geçmiş çalışmalarda İHL öğrencilerinin ailelerinin eğitim durumları üzerine bir değerlendirme yapıldığında geçmişten günümüze nasıl bir değişim olduğuna dair verilere ulaşılmıştır.

İHL öğrencilerinin velilerinin okuma yazmayı bilmeme durumu, Türkiye'de farklı şehirlerde yapılan araştırmalarda, 1984'te annelerinin %50,3'ü, babaların %13,9'u²⁸,

²⁸ Gökçe, a.g.e., s. 122-123.

1986'da annelerinin %52.8'i, babalarının %15.5'i²⁹, 1994'te annelerin %21.8'i, babaların %9.2'si,³⁰ 2003'te annelerinin %8.1'i, babalarının %0,9'u,³¹ 2016'da ailelerin %8.9'u,³² bizim çalışmamızda ise annelerde %4.8, babalarda %0,8 oranlarında okuryazar olmamama durumu ile karşılaşılmıştır. Seneler içinde İHL öğrencilerin velilerinin okuma yazmayı bilme oranlarının arttığını söylemek mümkündür.

Gökçe'nin (1984) araştırmasında, babalarının %25.5 yalnızca okuma yazma bildiği, %48.4 ilkokul, %5.3 ortaokul, %3.9 lise, %3.1 yüksek öğrenim mezunu olduğu; annelerinin %50.3 okuma yazma bilmediği, %19.9 yalnızca okur yazar olduğu, %27.8 ilkokul, %1.4 ortaokul, %0,6 lise, %0.1 yüksek öğrenim mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³³

Hökelekli'de (1986), öğrencilerin velilerinin annelerinin %13.9 okur yazar olduğu, %29.5 ilkokul, %2.3 ortaokul, %0.8 lise mezunu olduğu, hiç birinin yüksek okul okumadığı; babalarının %28.0 okuryazar olduğu, %45 ilkokul, %4.6 ortaokul, %3.1 lise, %2.3 yüksek okul mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³⁴

Ay'ın 1993'te Bursa, Balıkesir, Van, Erzurum illerinde dört İHL'de uyguladığı ankette alınan sonuçlarda, katılımcılar arasından %39.7 oranında anne, %8.0 oranında baba okuryazar değil; %16.1 anne %13.6 baba okuma yazma biliyor; %41.1 anne, %57.0 baba ilkokul mezunu; %1.2 anne, %7.17 baba orta okul mezunu; %1.3 anne, %6.7 baba lise mezunu; %0.5 anne, %7.3 baba üniversite bitirmiş olduğuna dair veriler elde edilmiştir.³⁵

Türkiye'de 2014 senesinde 24 il, 70 merkezde tesadüfi örneklem yolu ile seçilen üç bine yakın öğrenciye uygulanan anket sonuçlarında, İmam Hatip öğrencilerinin babalarının %51.7'sinin, annelerinin %70.9'unun ilkokul mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³⁶ Aynı çalışmada öğrencilerin anne babasının yüksek öğrenimi ile alakalı ise, babalarının %3.0'ı, annelerinin %0,4'ü lisans üstü eğitimi aldıkları tespit edilmiştir.³⁷

²⁹ Hökelekli, a.g.m., s. 39.

³⁰ Türkmen, a.g.e., s. 19.

³¹ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 33.

³² Çelik, a.g.e., s. 125.

³³ Gökçe, a.g.e., 122.

³⁴ Hökelekli, a.g.m., s. 39.

³⁵ Ay, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, s. 77.

³⁶ Özensel, Aydemir, a.g.e., ss. 44-46

³⁷ a.g.e., s. 41.

Çelik'in araştırma sonuçlarında ise (2016) ailelerin %8.9'unun okuma yazma bilmediği, %9.1'inin okuryazar olduğu, %45.0'mın ilkokul, %16.9'unun ortaokul, %15.0'mın lise, %2.6'sının iki yıllık üniversite, %2.0'mın dört yıllık üniversite, %0.6'sının yüksek lisans mezunu³⁸ görülmüştür.

Özdemir'in (2017) İHL öğrencileri üzerine Isparta merkezde 4 okulun örneklem seçildiği çalışmasında annelerin %71.0'ı "ilkokul", %18.8'i "lise", %5.4'ü "lisans ve lisansüstü", %2.6'sı "okuma yazma bilmiyor"; babalarının %51.2'si "ilkokul", %28.5'i "lise", %17.3'ü "lisans ve lisansüstü", %0.8'i "okuma yazma bilmiyor" olduğu tespit edilmiştir.³⁹

Sonuç itibarıyla okuryazarlık oranlarının seneler içerisinde arttığından, yapılan çalışmanın bölgesine göre ise oranların farklılaştığından bahsedilebilir.

2.4. ÖĞRENCİLERİN ANNE-BABA BİR ARADA OLMA DURUMLARI

Öğrencilere yöneltilen "Anne ve babanız bir arada mı yaşıyor?" sorusuna verilen cevapların analizi sonucunda tamamına yakın velinin aile bütünlüğünün korunduğu tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo 12)

Öğrencilerin %94.9'u "evet", %2.1'i "Her ikisi de sağ ama boşandılar.", %1.7'si "Hayır, babam vefat etti", %0.3'ü "Hayır annem vefat etti?" cevabını vermiştir. Diğer seçeneğini tercih eden 8 öğrencinin 3'ü cevap vermezken, 4'ü anne babasının ayrı yaşadığını, 1'i annesinin yeniden evlendiğini söylemiştir.

Özüdoğru'nun (2003) araştırmasında, katılan İHL öğrencilerinin %95.5'inin ebeveyni bir arada yaşadığı, dördünün annesi, on birinin babasının vefat ettiği⁴⁰; Çelik'in (2016) araştırmasında öğrencilerin öğrenimlerine devam ederken %84.4'ünün aileleriyle, %0,9'unun bir akrabalarıyla, %13.3'ünün yurttta kaldığı, %1.4'ünün farklı bir yerde kaldığı,⁴¹ 2014'te ise öğrencilerin %82'sinin aileleri ile birlikte yaşadığı⁴² tespit edilmiştir. Ayrıca Çelik'te öğrencilerin çoğunluğunun kalabalık ailede yaşadığı sonucu 2-

³⁸ Çelik, a.g.e., s. 125.

³⁹ Sevim Özdemir- Gül Şen Yaman, "Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Arapça Öz-Yeterlilik Algılarına İlişkin Görüşleri", *Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, (2017/1), s. 42.

⁴⁰ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 35.

⁴¹ Çelik, a.g.e., s. 119.

⁴² Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 47.

4 kişi %19.1, 5-6 kişi %55.3, 7-8 kişi %20.9, 9 dan çok kişi %4.7⁴³ verileriyle elde edilmiştir.

Tablo 12 Okullara Göre Anne-Baba Bir Arada Olma Durumu

Birliktelik	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Evet	305	96.8	309	96.9	231	90.2	845	94.9
Hayır, annem vefat etti.	0	0.0	0	0.0	3	1.2	3	0.3
Hayır, babam vefat etti	2	.6	2	.6	11	4.3	15	1.7
Her ikisi de sağ, ama boşandılar	5	1.6	5	1.6	9	3.5	19	2.1
Başka	3	1.0	3	.9	2	.8	8	0.9
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-
Başka	n	%	n	%	n	%	n	%
Babam vefat etti annem yeniden evlendi	1	33.0	0	0.0	0	0.0	1	20
Boşanmadılar ayrı yaşıyoruz	2	67.0	1	100.0	1	100.0	4	80
Katılan	3	100.0	1	100.0	1	100.0	5	100
Cevapsız	-	-	2	-	1	-	3	-
Toplam	3	-	3	-	2	-	8	-

Geçmişten günümüze oranlar incelendiğinde İHL velilerinin aile bütünlüğünü korumaya dair çaba gösterdiğini söylemek mümkündür.

3. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİLİK-KARAKTER HUY VE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ

Ergenlik döneminde iyi bir din ve ahlak eğitiminin verilmesi, gencin olumlu bir kimlik geliştirmesini,⁴⁴ kişilik ve karakterini etkileyecektir. Öğrencilerin sorunlarını ve beklentilerini sahip oldukları bazı özelliklerin ne derece etkilediğinin öğrenilmesi için katılımcılara “Kişilik-karakter, huy/mizaç itibariyle kendinizi değerlendirecek olursanız, aşağıdaki özelliklerden hangisi sizi ne derece yansıtmaktadır? (Birden fazla şık

⁴³ Çelik, a.g.e., s. 124.

⁴⁴ Mehmet Emin Ay, Merve Gücen, “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, s. 293.

işaretleyebilirsiniz)” sorusu yöneltilmiştir.

Kişilik-karakter özelliklerine dair öğrencilere verilen özellikler arasında “sakin biriyim”, “sinirli biriyim”, “hoşgörülüyüm”, “tahammülsüzüm”, “gelecektekenden yana endişelerim bir takım korkularım var”, “gelecektekenden yana daima ümitliyim”, “alçakgönüllüyüm”, “aceleliyim/ tez canlıyım”, “sıkılganım/ çekingenim”, “müteşebbis biriyim/ medeni cesaret sahibiyim”, “başka (farklı özellikleriniz varsa yazınız)...” seçeneklerindeki nitelikleri “tamamen”, “çoğunlukla”, “orta derecede”, “biraz”, “hiç” derecelerinden birisi ile ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda ulaşılan verilerin detay analizi alındığında oranlar okullardaki tüm sınıf seviyeleri arasında kıyaslanmış ve “sakinlik”, “sinirlilik”, “gelecektekenden endişe duyma”, “gelecektekenden ümitli olma” konularında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak “hoşgörülü”, “tahammülsüz”, “alçak gönüllü”, “aceleci”, “sıkılgan/çekingen”, “medeni cesaretli” olma açılarından GÜN ve SA okulları arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşmıştır. (Bakınız Tablo 13)

Okul kıyaslamasında kendisini en hoşgörülü gören AFC öğrencileri iken, en az hoşgörülü gören GÜN öğrencileridir. Detay analizleri incelendiğinde tüm katılımcılardan “çoğunlukla” ve “tamamen” toplamı ile ulaşılan sonuçlarda kendisini en hoşgörülü gören sınıf SA’nın 12. sınıfları iken (%45.5+36.4=81.9), en az hoşgörülü olduğunu düşünen yine SA’nın 11. sınıf öğrencileridir (%21.8+36.4=58.2). Her okulun kendi içinde sınıf seviyesinin kıyasında GÜN ve AFC öğrencilerinin oranları arasında anlamlı bir farklılık yok iken SA’nın öğrencileri sırayla 11. sınıf (%21,8 + %36,4 = %58,2), 9. sınıf (%27,7 + %35.4 = %63,1), 10. sınıf (%42.3 + %32,0= %74,3), 12. sınıf (%45,5 + %36.4 = %81,9) şeklinde diğer okullara kıyasla daha fazla oran farkına sahiptir.

Yine öğrencilerin sahip oldukları özelliklere dair çıkan oranlarda anlamlı bir farklılık ile karşılaşılan tahammülsüzlük durumunda “hiç” ve “biraz” dereceleri birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların ½’sinden fazlasının kendisini tahammülsüz görmediği ya da çok az tahammülsüz gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin kendilerini hoşgörülü görme oranları 3/5’in üzerinde iken, tahammülsüz olmadığını düşünmeleri yaklaşık 2/5 oranında görülmüştür. Bu sonuçlar ise katılımcıların bir kısmının kendisini hoşgörülü gördüğü halde tahammülsüz de gördüğünü göstermektedir. Öğrencilerden “hiç” ya da “biraz” seçeneklerini işaretleyenlerin oranı azdan çoğa doğru

AFC, GÜN ve SA'dır. Dolayısıyla tahammüllünün en düşük olduğunu düşünen okul AFC, yüksek olduğunu düşünen okul SA'dır.

Detay analizleri incelendiğinde, tüm öğrencilerden en tahammüllü olduğunu söyleyen sınıf seviyesi SA'nın 12. sınıfı (hiç ve biraz toplamı: %23,3 + %36,7 = 60,0), tahammül derecesi en düşük sınıf ise GÜN'ün 12. sınıfı (çoğunlukla ve tamamen bir arada: %8,9 + %5,1= %14,0)'dir. Yine ayrıntılı incelemede okulların kendi öğrencilerinin sınıf seviyeleri karşılaştırıldığında GÜN'de ve AFC'de anlamlı bir farklılık yok iken çoğunlukla veya tamamen tahammülsüz olduğunu düşünen öğrenciler arasındaki oran SA'da yüksek farka sahiptir. SA'nın tahammülsüz olduğunu düşünme oranı tamamen ve çoğunlukla birlikte alındığında azdan çoğa doğru 10. sınıf (%11,2 + %11,2= %22.4), 12. sınıf (%3,3 + %20,0= %23.3), 11. sınıf (%13,2+ %22,6= %35.8), 9. sınıf (%19,0 + %23,8= %42.8)'dir.

Ayrıntılı analizler incelendiğinde, “çoğunlukla” ve “tamamen” dereceleri bir arada değerlendirildiğinde okullarda tüm sınıf seviyelerindeki öğrencilerin 1/2'sinden fazlasının kendisini “alçak gönüllü” gördüğü, hiç alçak gönüllü olmadığını düşünen çok az öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Okulların kendi içlerinde sınıf seviyeleri karşılaştırıldığında, GÜN, AFC, SA okullarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak tüm sınıflar kıyaslandığında anlamlı bir farka ulaşılmıştır. “çoğunlukla” ve “tamamen” birlikte değerlendirildiğinde kendisini en az alçak gönüllü gören GÜN'ün 12. sınıfları (%33.8+%17.5=%51.3), en çok alçak gönüllü gören ise SA'nın 12. sınıflarıdır (%33.3+%36.7=%70.0).

Tabloda “aceleci” olmaya dair değerlerden “çoğunlukla” ve “tamamen” birlikte alındığında kendisini en aceleci gören AFC'nin 11. sınıfları (%32.8+%25.0=%57.8), en az aceleci gören SA'nın 12. sınıflarıdır (%21.2+%6.1=%27.3). Okullardaki sınıf seviyeleri kendi aralarında karşılaştırıldığında yalnızca SA'nın sınıflarında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Nitekim “çoğunlukla” ve “tamamen” toplamında 9. sınıflar (%17.2+%28.1=%45.3), 10. sınıflar %22.4+%28.6=%51.0), 11. sınıflar %24.1+%29.6=%53.7), 12. sınıflar (%21.2+%6.1=%27.3) sonucuna ulaşılmıştır. Görülüyor ki 12. sınıf öğrencileri ile 10. ve 11. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Verilerin ayrıntılı analizine dair değerler incelendiğinde, “çoğunlukla” ve “tamamen” birlikte değerlendirildiğinde, tüm sınıf seviyelerindeki öğrencilerin 1/2’sinden fazlasının kendisini “sıkılgan/çekingen” hissetmediği sonucuna ulaşılmıştır. Okullardaki sınıf seviyelerinin kıyaslamasında, sadece SA’da anlamlı farklılığa rastlanmıştır. SA okulunun “sıkılgan/çekingen” olma değerleri 10. sınıflarda (%17.5+%8.2=%25.7) iken, 11. sınıflarda (%21.8+%23.6=%45.4) oranlarındadır. Tüm sınıflar karşılaştırıldığında ise “sıkılgan/çekingen” olma durumu en yüksek SA’nın 11. sınıfları iken (%21.8+%23.6=%45.4), en düşük GÜN’ün 12. sınıflarıdır (%11.3+%12.5=%23.8).

Okullar arasında sınıflar kıyaslandığında, “medeni cesaret” anlamında en yüksek oranla SA’nın 12. sınıflarında (%22.6+%32.3=%56.9), en düşük oran GÜN’ün 9. sınıflarında (%18.9+%12.2=%31.1) karşılaşılmıştır. Diğer sınıfların oranları bu ikisi arasındadır. Okulların kendi içinde “çoğunlukla” ve “tamamen” değerlerinin toplamının sınıf seviyelerine göre ortalaması alındığında, medeni cesaretli olma tüm okullarda 1/2’nin altında iken, özgüveni en yüksek okul SA, en düşük okul GÜN sonucuna ulaşılmıştır. Ders başarısı ile “medeni cesaretli olma” durumunun ters orantılı olduğu görülmektedir. SA öğrencileri için hayat beklentilerinin çoğunlukla karşılandığı, isteklerini gerçekleştirebildikleri ya da hayat zorluklarının onları güçlendirdiği söylenebilir. GÜN öğrencilerinin ise yüksek beklentilerinin olması böyle bir sonuca sebep olabilir. Ancak öğrenciler henüz gelişim dönemindedir. Hayatlarında çok zorlu sınavlara hazırlanmaktadır. Genel anlamda tüm gençlerin biraz daha ilgiye, desteğe, önemsenmeye, motivasyona, inandırılmaya, ulaşılabilir hedeflerle cesaretlendirilmeye ihtiyaçları vardır

İHL öğrencilerinin kişilik ve karakterleri üzerine yapılmış herhangi bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Bu konu yalnızca 1999 senesinde bir araştırmada yer almıştır. Burada öğrencilerin kendilerini %70’inin “alınan”, %89’unun “akıllı ve zeki”, %58’inin “şüpheli”, %45’inin “kuruntulu, kaprisli”, %84’ünün konuşmayı ve tartışmayı seven, %84’ünün olaylara farklı açılardan bakabilen şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir.⁴⁵ Hökelekli’nin çalışmasının bir kısmında ise “gelecekte ümitli olma” %62.1,

⁴⁵ Aytekin Bulut, *Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*, 4.b., Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018, ss. 118-123.

“heyecan ve şevk duyma” %20.1 oranındadır.⁴⁶ Burada öğrencilerin kendilerini pozitif algıladıkları ve eleştirebildikleri görülmektedir. Bu sonuçlar bizim sonuçlarımızdan daha pozitiftir.

Bu çalışmada elde ettiğimiz veriler bu şekildedir, daha önceki yapılan araştırmalarda İHL öğrencilerinin kişilik, karakter özellikleri üzerine kapsamlı bir çalışma olduğunu söylemek zordur. Literatür incelendiğinde farklı meselelerde yapılan tümel çalışmalara tikel alanlarda yer verilmiş ve bu alanlar bütüncül bir değerlendirme için yetersiz kalmaktadır.

Özensel ile Aydemir’in İHL öğrencilerine yönelik yaptıkları çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin hoşgörü değeri üzerinde “arkadaşlarının dertlerini dinlemeyi”, “onların bazı hatalarını görmezden gelmeyi”, “dış görünüş ile değerlendirmemeyi” önemsedikleri görülmüştür.⁴⁷ Başka bir çalışmada ise İHL öğrencilerinin %70’inin gelecekte az ya da çok endişe ve korkularının olduğu tespit edilmiştir.⁴⁸

Gökçe’nin araştırmasında ise İmam Hatip Kız Öğrencilerinin geleceğine ilişkin görüşleri %9.1 “çok ümitli”, %57.6 “ümitli”, %6.1 “ilgisiz”, %27.3 “ümitsiz” iken %70’e yakını “ümitli”,⁴⁹ %51.5’i ise ileride hayatının daha iyi olacağına inandığı şeklindedir.⁵⁰ İHL öğrencilerinin Bulut’ta yaklaşık %70’i “gelecekte umutlu” ve %46.94’ü “karamsar değil”;⁵¹ Özüdoğru’da (2003) %69’u “gelecekte ümitli”, %26.6’sı “ümitsiz” olduklarını söylemiştir.⁵² Bulut’ta İHL öğrencilerinin %70’ten fazlasının kendisini “sıkılgan” ve “utangaç” gördüğü,⁵³ %75’inin sorunlarını içine attığı %59’unun “biraz”, “oldukça” ya da “tamamen” “içe dönük” ve “içine kapalı” olduğu⁵⁴ tespit edilmiştir.

⁴⁶ Hökelekli, a.g.m., s. 40.

⁴⁷ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 114.

⁴⁸ Bulut, a.g.e., s. 154.

⁴⁹ Gökçe, a.g.e., s. 92, 140.

⁵⁰ a.g.e., s. 140.

⁵¹ Bulut, a.g.e., s. 121.

⁵² Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 80.

⁵³ Bulut, a.g.e., s. 113.

⁵⁴ a.g.e., s. 158.

Tablo 13 Öğrencinin Kişilik Karakter ve Mizacı

Karakter özellikleri		Okul											
		GÜN				AFC				SA			
		Sınıf				Sınıf				Sınıf			
		9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Sakin	Hiç	2 (2.7)	8 (9.2)	2 (2.7)	1 (1.3)	12 (11.9)	12 (13.5)	7 (10.9)	5 (7.8)	8 (12.1)	10 (10.1)	8 (14)	4 (11.8)
	Biraz	14 (18.9)	17 (19.5)	13 (17.6)	21 (26.3)	18 (17.8)	15 (16.9)	10 (15.6)	13 (20.3)	18 (27.3)	26 (26.3)	14 (24.6)	6 (17.6)
	Orta derecede	30 (40.5)	27 (31)	33 (44.6)	26 (32.5)	38 (37.6)	26 (29.2)	22 (34.4)	23 (35.9)	17 (25.8)	34 (34.3)	13 (22.8)	7 (20.6)
	Çoğunlukla	22 (29.7)	26 (29.9)	18 (24.3)	22 (27.5)	31 (30.7)	30 (33.7)	20 (31.3)	15 (23.4)	8 (12.1)	21 (21.2)	13 (22.8)	11 (32.4)
	Tamamen	6 (8.1)	9 (10.3)	8 (10.8)	10 (12.5)	2 (2)	6 (6.7)	5 (7.8)	8 (12.5)	15 (22.7)	8 (8.1)	9 (15.8)	6 (17.6)
Sinirli	Hiç	7 (9.6)	4 (4.7)	5 (6.8)	5 (6.3)	2 (2)	3 (3.4)	2 (3.1)	3 (4.7)	5 (7.7)	1 (1)	3 (5.5)	2 (6.1)
	Biraz	29 (39.7)	28 (32.6)	25 (34.2)	21 (26.3)	33 (32.7)	30 (33.7)	21 (32.8)	12 (18.8)	17 (26.2)	34 (34.3)	13 (23.6)	11 (33.3)
	Orta derecede	20 (27.4)	25 (29.1)	31 (42.5)	30 (37.5)	45 (44.6)	31 (34.8)	20 (31.3)	26 (40.6)	18 (27.7)	25 (25.3)	20 (36.4)	9 (27.3)
	Çoğunlukla	14 (19.2)	21 (24.4)	8 (11)	18 (22.5)	15 (14.9)	18 (20.2)	13 (20.3)	14 (21.9)	14 (21.5)	25 (25.3)	11 (20)	7 (21.2)
	Tamamen	3 (4.1)	8 (9.3)	4 (5.5)	6 (7.5)	6 (5.9)	7 (7.9)	8 (12.5)	9 (14.1)	11 (16.9)	14 (14.1)	8 (14.5)	4 (12.1)
Hoşgörülü	Hiç	1 (1.4)	0 (0)	1 (1.4)	1 (1.3)	2 (2)	1 (1.1)	0 (0)	0 (0)	3 (4.6)	3 (3.1)	0 (0)	3 (9.1)
	Biraz	6 (8.5)	6 (6.9)	5 (6.8)	6 (7.5)	5 (5)	6 (6.7)	0 (0)	5 (7.9)	4 (6.2)	6 (6.2)	6 (10.9)	1 (3)
	Orta derecede	18 (25.4)	25 (28.7)	16 (21.6)	16 (20)	19 (19)	17 (19.1)	17 (27)	13 (20.6)	17 (26.2)	16 (16.5)	17 (30.9)	2 (6.1)
	Çoğunlukla	25 (35.2)	42 (48.3)	37 (50)	41 (51.3)	50 (50)	42 (47.2)	24 (38.1)	31 (49.2)	18 (27.7)	41 (42.3)	12 (21.8)	15 (45.5)
	Tamamen	21 (29.6)	14 (16.1)	15 (20.3)	16 (20)	24 (24)	23 (25.8)	22 (34.9)	14 (22.2)	23 (35.4)	31 (32)	20 (36.4)	12 (36.4)
Tahammülsüz	Hiç	13 (18.6)	9 (10.6)	6 (8.2)	11 (13.9)	21 (21.2)	13 (14.6)	5 (7.8)	11 (17.7)	11 (17.5)	9 (9.2)	7 (13.2)	7 (23.3)
	Biraz	28 (40)	24 (28.2)	30 (41.1)	29 (36.7)	32 (32.3)	30 (33.7)	25 (39.1)	18 (29)	14 (22.2)	39 (39.8)	12 (22.6)	11 (36.7)
	Orta derecede	18 (25.7)	27 (31.8)	19 (26)	28 (35.4)	25 (25.3)	23 (25.8)	14 (21.9)	15 (24.2)	11 (17.5)	28 (28.6)	15 (28.3)	5 (16.7)
	Çoğunlukla	10 (14.3)	17 (20)	13 (17.8)	7 (8.9)	16 (16.2)	15 (16.9)	12 (18.8)	11 (17.7)	12 (19)	11 (11.2)	7 (13.2)	1 (3.3)
	Tamamen	1 (1.4)	8 (9.4)	5 (6.8)	4 (5.1)	5 (5.1)	8 (9)	8 (12.5)	7 (11.3)	15 (23.8)	11 (11.2)	12 (22.6)	6 (20)
Gelecek endişesi	Hiç	14 (19.2)	7 (8)	5 (6.8)	5 (6.3)	15 (14.9)	12 (13.6)	4 (6.3)	5 (7.9)	8 (12.1)	13 (13.3)	7 (13.2)	5 (15.6)
	Biraz	21 (28.8)	32 (36.8)	17 (23)	10 (12.5)	34 (33.7)	17 (19.3)	18 (28.6)	20 (31.7)	21 (31.8)	30 (30.6)	14 (26.4)	4 (12.5)
	Orta derecede	21 (28.8)	16 (18.4)	12 (16.2)	24 (30)	16 (15.8)	22 (25)	13 (20.6)	12 (19)	14 (21.2)	21 (21.4)	9 (17)	10 (31.3)
	Çoğunlukla	14 (19.2)	17 (19.5)	18 (24.3)	21 (26.3)	22 (21.8)	25 (28.4)	17 (27)	14 (22.2)	6 (9.1)	13 (13.3)	9 (17)	9 (28.1)
	Tamamen	3 (4.1)	15 (17.2)	22 (29.7)	20 (25)	14 (13.9)	12 (13.6)	11 (17.5)	12 (19)	17 (25.8)	21 (21.4)	14 (26.4)	4 (12.5)
	Hiç	5 (6.8)	3 (3.5)	7 (9.5)	7 (8.9)	4 (4)	6 (6.7)	3 (4.7)	0 (0)	6 (9.5)	10 (10.1)	6 (11.1)	1 (3.1)

Gelecekte ümitli	Biraz	11 (15.1)	15 (17.4)	17 (23)	15 (19)	24 (23.8)	17 (19.1)	13 (20.3)	13 (20.3)	17 (27)	23 (23.2)	9 (16.7)	6 (18.8)
	Orta derecede	23 (31.5)	29 (33.7)	23 (31.1)	24 (30.4)	27 (26.7)	29 (32.6)	18 (28.1)	20 (31.3)	17 (27)	25 (25.3)	19 (35.2)	8 (25)
	Çoğunlukla	17 (23.3)	20 (23.3)	16 (21.6)	18 (22.8)	22 (21.8)	23 (25.8)	16 (25)	19 (29.7)	8 (12.7)	28 (28.3)	10 (18.5)	6 (18.8)
	Tamamen	17 (23.3)	19 (22.1)	11 (14.9)	15 (19)	24 (23.8)	14 (15.7)	14 (21.9)	12 (18.8)	15 (23.8)	13 (13.1)	10 (18.5)	11 (34.4)
	Hiç	2 (2.7)	1 (1.1)	1 (1.4)	3 (3.8)	7 (7.1)	1 (1.1)	2 (3.2)	2 (3.1)	10 (15.4)	5 (5.1)	3 (5.9)	2 (6.7)
Alçakgönüllü	Biraz	7 (9.6)	7 (8)	4 (5.4)	5 (6.3)	9 (9.1)	8 (9)	4 (6.3)	4 (6.3)	6 (9.2)	8 (8.1)	10 (19.6)	2 (6.7)
	Orta derecede	21 (28.8)	29 (33.3)	22 (29.7)	31 (38.8)	24 (24.2)	21 (23.6)	16 (25.4)	18 (28.1)	12 (18.5)	26 (26.3)	10 (19.6)	5 (16.7)
	Çoğunlukla	29 (39.7)	38 (43.7)	36 (48.6)	27 (33.8)	35 (35.4)	36 (40.4)	20 (31.7)	26 (40.6)	19 (29.2)	26 (26.3)	10 (19.6)	10 (33.3)
	Tamamen	14 (19.2)	12 (13.8)	11 (14.9)	14 (17.5)	24 (24.2)	23 (25.8)	21 (33.3)	14 (21.9)	18 (27.7)	34 (34.3)	18 (35.3)	11 (36.7)
	Hiç	10 (13.7)	10 (11.6)	8 (10.8)	7 (8.8)	13 (12.7)	7 (7.9)	3 (4.7)	8 (12.7)	9 (14.1)	10 (10.2)	10 (18.5)	7 (21.2)
Aceleci	Biraz	18 (24.7)	20 (23.3)	13 (17.6)	14 (17.5)	20 (19.6)	18 (20.2)	6 (9.4)	12 (19)	14 (21.9)	21 (21.4)	7 (13)	8 (24.2)
	Orta derecede	23 (31.5)	16 (18.6)	27 (36.5)	28 (35)	19 (18.6)	26 (29.2)	18 (28.1)	13 (20.6)	12 (18.8)	17 (17.3)	8 (14.8)	9 (27.3)
	Çoğunlukla	16 (21.9)	21 (24.4)	19 (25.7)	15 (18.8)	25 (24.5)	20 (22.5)	21 (32.8)	17 (27)	11 (17.2)	22 (22.4)	13 (24.1)	7 (21.2)
	Tamamen	6 (8.2)	19 (22.1)	7 (9.5)	16 (20)	25 (24.5)	18 (20.2)	16 (25)	13 (20.6)	18 (28.1)	28 (28.6)	16 (29.6)	2 (6.1)
	Hiç	18 (24.7)	17 (19.5)	9 (12.2)	18 (22.5)	24 (24)	20 (22.5)	13 (20.6)	20 (32.8)	12 (18.2)	26 (26.8)	18 (32.7)	4 (12.9)
Sıkılgan/Çekingen	Biraz	21 (28.8)	28 (32.2)	19 (25.7)	23 (28.8)	27 (27)	24 (27)	16 (25.4)	11 (18)	18 (27.3)	26 (26.8)	6 (10.9)	11 (35.5)
	Orta derecede	15 (20.5)	9 (10.3)	21 (28.4)	20 (25)	23 (23)	22 (24.7)	11 (17.5)	15 (24.6)	17 (25.8)	20 (20.6)	6 (10.9)	3 (9.7)
	Çoğunlukla	13 (17.8)	22 (25.3)	17 (23)	9 (11.3)	15 (15)	13 (14.6)	13 (20.6)	11 (18)	9 (13.6)	17 (17.5)	12 (21.8)	7 (22.6)
	Tamamen	6 (8.2)	11 (12.6)	8 (10.8)	10 (12.5)	11 (11)	10 (11.2)	10 (15.9)	4 (6.6)	10 (15.2)	8 (8.2)	13 (23.6)	6 (19.4)
	Hiç	3 (4.1)	10 (11.6)	9 (12.2)	7 (9)	10 (10.1)	9 (10.1)	2 (3.1)	0 (0)	11 (16.7)	5 (5.2)	2 (3.6)	3 (9.7)
Medeni cesaretli	Biraz	24 (32.4)	14 (16.3)	13 (17.6)	16 (20.5)	14 (14.1)	10 (11.2)	14 (21.9)	11 (17.5)	13 (19.7)	12 (12.5)	10 (18.2)	4 (12.9)
	Orta derecede	24 (32.4)	27 (31.4)	23 (31.1)	27 (34.6)	27 (27.3)	31 (34.8)	14 (21.9)	24 (38.1)	13 (19.7)	28 (29.2)	17 (30.9)	7 (22.6)
	Çoğunlukla	14 (18.9)	25 (29.1)	15 (20.3)	18 (23.1)	25 (25.3)	19 (21.3)	17 (26.6)	18 (28.6)	13 (19.7)	26 (27.1)	8 (14.5)	7 (22.6)
	Tamamen	9 (12.2)	10 (11.6)	14 (18.9)	10 (12.8)	23 (23.2)	20 (22.5)	17 (26.6)	10 (15.9)	16 (24.2)	25 (26)	18 (32.7)	10 (32.3)
	Hiç	2 (16.7)	1 (7.1)	1 (9.1)	1 (12.5)	2 (18.2)	2 (11.8)	0 (0)	1 (20)	1 (12.5)	4 (30.8)	1 (20)	1 (12.5)
Başka	Biraz	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (25)
	Orta derecede	0 (0)	1 (7.1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (12.5)	2 (15.4)	0 (0)	0 (0)
	Çoğunlukla	3 (25)	4 (28.6)	1 (9.1)	0 (0)	5 (45.5)	3 (17.6)	0 (0)	2 (40)	1 (12.5)	1 (7.7)	0 (0)	1 (12.5)
	Tamamen	7 (58.3)	8 (57.1)	9 (81.8)	7 (87.5)	4 (36.4)	12 (70.6)	3 (100)	2 (40)	5 (62.5)	6 (46.2)	4 (80)	4 (50)

Öğrencilerin karakterleri üzerine yapılan diğer bir çalışmaya göre İHL öğrencileri faydalı konulara konsantrasyon ile kaynakları tanıyıp iyi yönlendirme kabiliyeti, gelişime açık ve ileri görüşlülüğü yüksek kişilerden oluşmaktadır.¹ Gençlerin medeni cesaretlerini yükseltebilmeleri için yönlendirilmesi önemsenmiştir.²

Bir çalışmada, öğrencilerin aldıkları eğitimin hayatlarında tezahür etmesine bağlı olarak iletişimlerinde dürüst, çalışkan, saygılı, sevgi dolu, kültürel anlamda donanımlı, İslam ahlakına sahip, dışarıdan “imam hatipli” denebilen bireyler olduklarından bahsedilmiştir.³

Gençlere yönelik karakter eğitiminde öğrencilerin özdeşim kurabilecekleri kişilerin okulu ziyareti, panoların düzenlenmesi, duvar gazetelerinin ve diğer farklı konularda yapılan çalışmaların sergilenmesi önemlidir.⁴

Gençlerin karakterlerinde “öz-disiplin, eminlik, hassasiyet, dikkat kesilmek, ciddiyet, umursamak, ilgi, endişe duymak, dert edinmek, uhdesine almak, sözünde durmak” olumlu iken; “sorumsuzluk, lakaytlık, kayıtsızlık, umursamazlık, aldırmazlık, ihmal etmek, duyarsızlık, önemsememek, özensizlik...” gibi özellikler olumsuz kabul edilebilmektedir.⁵

İmam Hatip Liselerinde okul ortamında öğrencilerin kendi alanları ile ilgili konularda, sosyal anlamda ve kişilik-karakter özellikleri itibariyle kaliteli bireyler olabilmeleri önemlidir.⁶ Bu noktada öğrencilere uygulanabilecek karakter öğretimlerinde “münazara, panel, konferans, duvar gazetesi, broşür, çocukların özdeşim kurabileceği canlı biyografilerin okulda konuk edilmesi, sınıf panolarının düzenlenmesi” yöntemlerinden istifade etmek mümkündür.⁷ Bu çalışmalarda mesela özgüvenin artırılması noktasında “Üzülmeyin, gevşemeyin inaniyorsanız en üstün gelecek olan sizsiniz.” hadisinden, “Bir insan hangi limana ulaşmak istediğini biliyorsa onun için her rüzgar uygundur.” sözünden faydalanılabilir.⁸

¹ Halil Ekşi, Alpaslan Durmuş, “Gençler ve Karakter Eğitimi: Pilot Uygulama”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*: 40, ed. Hayati Hökelekli, Bursa, 2003, s. 405.

² Ekşi, Durmuş, a.g.m., s. 406.

³ Türkmen, a.g.e., s. 45.

⁴ Ekşi, Durmuş, a.g.m., s. 401.

⁵ a.g.m., s. 401.

⁶ Mustafa Doğan Karacoşkun, “İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Sorunlar, Sorun Kaynakları ve Çözüm Yolları Üzerine Görüş ve Öneriler)”, IV. *Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara, 2009, s. 619.

⁷ Ekşi, Durmuş, a.g.m., ss. 400-401.

⁸ a.g.m., ss. 407-408.

4. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL HAYAT ETKİNLİKLERİ

Kişinin sosyal hayata katılabilmesi için ihtiyaç duyduğu boş zaman farklı çağlarda bilim adamları tarafından üzerine konuşulan bir kavram olmuştur.⁹ Bireyin ders çalışmak, aile ile görüşmek gibi temel sorumlulukları dışındaki vaktini kapsayan özgür zaman, kişinin her türlü zorunluluğundan kurtularak kendi talebi doğrultusunda seçeceği bir faaliyetle meşguliyet manasındadır.¹⁰ Modern dünya, insanların benliklerinden dolayısıyla değerlerinden, isteklerinden, kabiliyetlerinden, muhabbetten uzaklaştıkları ve kendilerine yabancılaştıkları bir süreçten geçmektedir. İnsanlar kaybettikleri değerli hissetme duygusunu yalnızlıktan kurtulup görünür olma çabası ile karşılama eğilimindedirler.¹¹ Artık sosyalleşme sosyal medyada yaşanmaktadır ya da sosyal medyada paylaşım için sosyalleşme söz konusudur. Bu başlıkta öğrencilerin günlük sorumlulukları dışındaki zamanlarında yapabilecekleri sosyal medya kullanımları ve moda ilgileri; televizyon izleme ve izlenen programlar, müzik dinlemek ve internet için ayrılan zaman; kitap okuma, sinema ya da tiyatroya gitme, çalışma ve sanatsal faaliyetlerde bulunma gibi konulara dair görüşleri değerlendirilecektir.

4.1. ÖĞRENCİLERİN SOSYAL MEDYA VE MODAYA İLGİLERİ

Öğrencilerin modayı takip etmek için en çok kullandıkları yol sosyal medya üzerinden bu bilgilere ulaşmaktır. Bu sebeple biz sosyal medya ve modayı bir arada aldık. Günlük hayatta modayı takip etmek için internette geçirdikleri zamanın çoğunluğunu online alışveriş de diyebileceğimiz trendyol gibi siteleri kullandıkları için bu ikisi arasında güçlü bir irtibat olduğunu müşahede etmekteyiz. Geçmişte düzgün, terbiyeli duruşları sebebi ile çekingen görülen İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin¹² günümüzde sosyal ağlar ile birlikte değişime uğradıklarını da görmekteyiz.

4.1.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumları

Öğrencilerin sosyal medya kullanımlarını ölçmek için ankette “Sosyal medya kullanıyor musunuz?” sorusuna yer verilmiştir. Tüm öğrencilerin cevaplandığı soruda

⁹ Aksu, a.g.e., ss. 22-33.

¹⁰ Gökçe, a.g.e., s. 28.

¹¹ Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, 1. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2009, ss. 157-168.

¹² Öcal, “Müdürlerine Göre İmam Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, S. 30 (1991), s. 53.

şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 14 Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumları

Sosyal Medya Kullanma	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	N	%	n	%	n	%		
Evet	236	75.0	239	75.0	206	81.0	681	76.5
Bazen	67	21.0	62	19.0	39	15.0	168	18.9
Hayır	12	4.0	18	6.0	11	4.0	41	4.6
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Ankette %76.5 “Evet”, %18.9 “Bazen”, %4.9 “Hayır” cevabı verildiği için öğrencilerin tamamına yakınının (%95.4) sosyal medyayı az ya da çok kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan sosyal medya ilgisinde GÜN, AFC ve SA okullarında anlamlı bir farklılık ile karşılaşmamıştır.

Bir çalışmada öğrencilerin %73’ünün sosyal medya hesaplarının olduğu, %25’inin olmadığı; %53’ünün aktif kullandığı, %37’sinin aktif kullanmadığı görülmüştür.¹³

İHL öğrencilerinin %25.7’sinin boş zamanlarını internet ve sosyal paylaşım sitelerinde geçirdikleri tespit edilmiştir.¹⁴

Aksu’nun tezinde İHL öğrencilerinin ekonomisi orta olan ailelerin çocuklarının uygun vakitlerinde hem internet hem de sosyal medyada geçirdikleri zaman diğer ekonomik durumlara göre daha çoktur.¹⁵ Bizim çalışmamızda veriler internette geçirilen zamanın en çok SA’da olduğuna işaret etmektedir. (Bkz. Tablo 21)¹⁶

4.1.2. Öğrencilerin Sosyal Medyada Kullandıkları Siteler

Sosyal medya programlarının tercih yoğunluklarının ölçümü amacıyla ankette “Sosyal medyada hangi siteleri kullanıyorsunuz? (Çoktan aza 1 numarasından başlayarak sıralayınız.)” sorusuna yer verilmiştir. Öğrencilerin yazdıkları sıralamaya göre yoğunluk

¹³ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 89.

¹⁴ Aksu, a.g.e., s. 88.

¹⁵ a.g.e., s. 89.

¹⁶ Sosyoekonomik seviyenin ayrıntısı için 5,6,7,8 ve 10 numaralı tablolar incelenebilir.

elde edilmiştir. Seçeneklerde şu siteler bulunmaktadır: “Paylaşılan fotoğrafın 24 saat korunduğu...(snapchat)”, “Süresiz fotoğraf paylaşımı ve yorum yapabilme imkânı bulunan...(instagram)”, “Fotoğraf, video, yorumun yapıldığı aynı zamanda açılan grup ve sayfalar ile farklı gündemlerin takip edildiği... (facebook)”, “Video paylaşımı yapılan video kanalları...(youtube)”. Bu sitelerin öğrenciler tarafından kullanım yoğunlukları tespit edilerek genel öğrenci sayısının yüzde kaçının o siteyi tercih ettiği üzerinden sıralama çıkartılmıştır. (Bkz. Tablo 15)

Katılımcılar arasında GÜN ve AFC okullarının %34'ü, SA okulunun %27'si toplamda tüm öğrencilerin %95'i “snapchat”; GÜN'ün %28'i, AFC'nin %24'ü, SA'nın %18'i olmak üzere toplamda tüm öğrencilerin %70'i “instagram”; GÜN'ün %26'sı, AFC'nin %22'si, SA'nın %17'si olmak üzere toplam tüm öğrencilerin %65'i “swarm”; GÜN'ün %27'si, AFC'nin %22'si, SA'nın %16'sı olmak üzere toplam öğrencilerin %65'i “facebook”; GÜN'ün %27'si, AFC'nin %22'si, SA'nın %17'si olmak üzere toplam katılımcıların %67'si “youtube” kullanmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya kullanımında yoğunluğu snapchat, instagram, youtube swarm, facebook şeklinde sıralamak mümkündür.

Tablo 15 Öğrencilerin Kullandıkları Sosyal Medya Programları

Sosyal Medya Programları		Okul			Toplam
		GÜN	AFC	SA	
Snapchat	n	280	280	226	786
	%	34.0%	34.0%	27.0%	95.0%
Instagram	n	234	200	147	581
	%	28.0%	24.0%	18.0%	70.0%
Swarm	n	215	184	138	537
	%	26.0%	22.0%	17.0%	65.0%
Facebook	n	222	182	133	537
	%	27.0%	22.0%	16.0%	65.0%
Youtube	n	225	184	144	553
	%	27.0%	22.0%	17.0%	67.0%
Başka	n	131	210	146	487
	%	16.0%	25.0%	18.0%	59.0%

Okullara göre öğrencilerin kullandıkları sosyal medya hesapları incelendiğinde bazılarının diğer seçeneğini tercih ettikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin %29.6'sının

whatsapp kullandığı; %33.4'ünün bilgi içerikli hesaplar, bloglar, eğitim portalları, tumblr, twitter, pinterest, manga, bilimsel siteler, discord, haber siteleri, tiktok gibi bazı site veya sosyal medya uygulamalarını tercih ettiği; %37.0'nın ise sosyal medya kullanmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal medyada kullandıkları siteler ile ilgili diğer bölümünde sosyal medya kullanmadığını söyleyenlerin sayısı, bir önceki soruda sosyal medya kullanmadığına yönelik işaretlemelerde bulunanlardan çok farklı değildir. (Bkz. Tablo 14, Tablo16)

Tablo 16 Öğrencilerin Kullandıkları Diğer Sosyal Medya Programları

Diğer Programlar	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Whatsapp	9	34.6	11	32.4	4	19.0	24	29.6
Sosyal medya kullanmıyorum	8	30.8	14	41.2	8	38.1	30	37.0
Diğerleri	9	34.6	9	26.4	9	42.9	27	33.4
Katılan	26	100.0	34	100.0	21	100.0	81	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	26	-	34	-	21	-	81	100

Bu soruyu cevaplandıran katılımcılardan diğer seçeneğini işaretleyenler (%16 GÜN + %25 AFC+ %18 SA= %59) arasından % 29.6'sı “whatsapp”, %33.4'ü “eğitim blogları, twitter, discord...” gibi uygulamaları kullanmakta iken %37.0'ı sosyal medya kullanmadığını söylemiştir. Burada sosyal medya kullanmayan öğrencilerin oranları ile sosyal medya kullanımının ölçüldüğü sorudaki kullanmayan ya da nadiren kullananların oranlarının yakın olması sonuçların birbirini desteklediğine işaret etmektedir. Yine bazı öğrencilerin burada eğitici sitelerden bahsetmesi de oranların yakınlığında etki ettiğine inanılmaktadır. Zira bu soruda eğitim siteleri veya haber kaynakları gibi uygulamaları yazanlar yukarıda nadiren kullandığını söylemiş olabilir.

Hem bir önceki tabloda öğrencilerin sosyal medya kullanım oranları (%95.4) ile hem de bu tabloda öğrenciler tarafından tercih edilen sosyal medya programlarının yoğunluğu (en yüksek %95) ile katılımcıların tamamına yakınının sosyal ağları tercih ettiklerini söylemek mümkün gözükmektedir.

Bu çalışmada elde edilen verilerde, eğitim maksadı ile internet kullanımı Kanburoğlu'nun çalışmasında sayısal derslerindeki eksiklikleri telafi için internet üzerinden interaktif eğitim ile çalışmak şeklinde görülmüştür.¹⁷

İnternet görsel ve işitsel verileri toplama, üzerinde değişiklik yapma, farklı kişilere gönderme imkanları olan, dikkat çekici ve kolay ulaşılabilir bir öğretim aracıdır.¹⁸ Ayrıca öğrencilerin de kullandıklarını söyledikleri eğitim sitelerinden istifade ile eğitim geri bildirim, özet, ferdi farklılık, hazır bulunma düzeyi, yardımcı unsurlar ve tedricilik prensibi önemsendiğinde fayda da sağlayacaktır.¹⁹

Günümüzde sosyal medya programları üzerinden yapılan paylaşımlar ile gerçek hakikatlerin yerini,²⁰ medyanın etkisi ile yansıtılan ve yapılandırılan hakikatler almıştır.²¹ Öğrencilerin internet ortamında dini görüşlerini, duygusal iletişimlerini daha rahat ifade edebildikleri, karşısındaki kişiyle samimi konuşmanın, nezaketin arttığı, bazı tanışılan kişilerin ise gerçek hayattan farklı özelliklere sahip oldukları görülmüştür.²² İHL öğrencilerinin çoğunluğu, tanımadıkları kişilerle internet üzerinden iletişim kurmadıklarını, bunun sakıncalarının bulunacağına inandıklarını söylemiştir.²³

Facebook: Kanburoğlu'nun çalışmasında öğrencilerin çoğunluğunun facebook kullandığı, üye olma noktasında birbirlerinden etkilendikleri, gerçek kimlikleri ile oldukları bu ortamda çevreleri tarafından takip edilme düşüncesi, onların kontrol mekanizmasına göre hareket etmesine sebep olduğu tespit edilmiştir.²⁴ Kanburoğlu'nda olduğu gibi bu araştırmada da “başka” seçeneğine *ihlsözlük* yazan öğrencinin bulunmaması, İHL öğrencilerinin halen bu siteyi kullanmadıkları ya da hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.²⁵

¹⁷ Kanburoğlu, a.g.e, s. 109.

¹⁸ İlhan Yıldız, “Küreselleşme Bağlamında Sanal Din Eğitimi”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, ed. Suat Cebeci, Sakarya: Değişim Yayınları, 2002, s. 302.

¹⁹ a.g.e., ss. 300-302.

²⁰ Kanburoğlu, a.g.e., s. 118.

²¹ John Storey, *Popüler Kültür Çalışmaları: Kuramlar ve Metotlar*, çev. Koray Kardeşin, 1. b., İstanbul: Babil Yay., 2000, s. 11.

²² Kanburoğlu, a.g.e., s. 106.

²³ a.g.e., s. 107.

²⁴ a.g.e., ss. 110-112.

²⁵ a.g.e., s. 117.

Yakın zamanda yapılan bir çalışmada sosyal medya kullanımında ilk sırayı facebook²⁶ alırken, bunu twitter, youtube, takip etmiştir.²⁷ İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde güncel bazı konulardaki tartışmaları izleyerek tesiri altına girip, İslâm'ın özünde kabul edilemeyecek bazı hususlarda insanların psikolojisini anladıklarını söyleyerek kabullenme ve dinde buna müsaade arayışına girme eğilimi gözlemlenmiştir. Bu noktada meslek dersi öğretmenlerine dinin özünü öğretme ve sınırları belirleme sorumluluğu düşmektedir. Sosyal medya günümüzde ne Müslümanın tamamen soyutlanabileceği bir yerdir, ne de tüm paylaşımları incelemeye çabalayarak vaktini boşa geçirebileceği bir yerdir. Müslüman gençlerin orada bulunması, ama İslam'ı tahrif edecek, mahremiyete engel olacak tavırlardan da sakınarak İslam adına çalışmak gayesi ile yer almasına ihtiyaç duyulmaktadır. Gençlerin iyi örneklerden istifade ederek dini hususlarda bilgi edinebileceği sosyal medya sayfaları²⁸ ve Kur'an, hadis fıkıh, tarih üzerinden konular hakkında yazıların bulunduğu,²⁹ İngilizce yayımlar ile dünyaya hitap eden³⁰ yabancı ve yerli³¹ sitelerden istifadesi kendileri için faydalı olabilir.

Sonuç olarak “*Öğrencilerin tamamına yakınının sosyal medyayı kullandığı, burada da daha çok popüler ve arkadaşları ile rahat/ kolay iletişim kurabildikleri siteleri tercih ettiği düşünülmektedir.*” hipotezinin de doğrulandığını söylemek mümkündür.

4.1.3. Öğrencilerin Modayı Takip Etme Durumları

İnsanların hangi kıyafetleri beğeneceği, hangi tarzda giyineceği, güzellik algılarını şekillendirilmeleri moda vasıtasıyla olmaktadır.³² Mağazalar topluluğu şeklinde ifade edilebilecek AVM'lerde geçirilen zaman diliminin çoğunluğu da bu amaç için kullanılmaktadır.³³ Bu çalışmada, öğrencilerin ilgi alanlarına girdiği düşünülen modanın hayatlarındaki etki düzeyi, modayı takip etme ve modaaya uygun kıyafet seçimi yapma üzerinden ölçülmüştür. Belirlenen amaçla katılımcılara, “Modayı takip ediyor

²⁶ Aksu, a.g.e., s. 41.

²⁷ a.g.e., s. 43.

²⁸ <https://www.facebook.com/mehmeteminayresmi/>; <https://www.facebook.com/profdrmehmetgormez/>. (19 Nisan 2019)

²⁹ sahniseman.org.

³⁰ İslâmiconlineuniversity.com. Bu sitede İngilizce eğitim yapılmaktadır; derslere önceden kayıt yaptırılmaktadır, ücretlidir; <https://bayyinah.tv>. Türkçe alt yazılı videolar da bulunmaktadır. Nouman Ali Khan tarafından hitabet anlamında güçlü bir sunum söz konusudur; ayrıca qibla.com da ziyaret edilebilecek sitelerdendir. (19 Nisan 2019)

³¹ <https://www.youtube.com/user/DiyanetTV>. (19 Nisan 2019).

³² Cihan Aktaş, *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*, İstanbul: Umut Matbaacılık, 1992, s. 199.

³³ Aksu, a.g.e., s. 44.

musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm öğrenciler bu soruyu cevaplandırmışlardır.

Tablo 17 Öğrencilerin Modaya Uygun Giyinme Durumları

Modayı Takip Etme	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Bütün kıyafetlerimi modaya uygun alırım	5	1.6	15	4.7	30	11.7	50	5.6
Bazen modayı takip ediyorum ve uygun kıyafet seçiyorum	61	19.4	114	35.7	92	35.9	267	30.0
Modayı takip etsem de ona uygun giyindiğimi söyleyemem	46	14.6	39	12.2	32	12.5	117	13.1
Modaya uygun giyinmeyi önemsemiyorum	195	61.9	135	42.3	86	33.6	416	46.7
Diğer*	8	2.5	16	5.0	16	6.3	40	4.5
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	-	-
Diğer	n	%	n	%	n	%	n	%
Katılan	7	100.0	15	100.0	16	100.0	38	100.0
Cevapsız	1	-	1	-	0	-	2	-
Toplam	8	-	16	-	16	-	40	-

Alınan istatistik sonuçlarına göre öğrencilerin sırasıyla %46.7'si “Modaya uygun giyinmeyi önemsemiyorum.”, %13.1'i “Modayı takip etsem de ona uygun giyindiğimi söyleyemem.”, %5.6'sı “Bütün kıyafetlerimi modaya uygun alırım.” cevabını verirken %4.5'i farklı bir görüş bildirmiştir. Denilebilir ki öğrencilerin yaklaşık 1/2'si modaya uygun giyinmeyi önemsememektedir, yarısından fazlası ise modayı takip etmemektedir.

Farklı ifadelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan bu soruda öğrencilerin modaya uygun giyinmeleri ve modayı takip etmelerinin oranlarının tespit edilebilmesi için iki seçenek bir arada değerlendirilecektir. “Bütün kıyafetlerimi modaya uygun alırım.” ve “Bazen modayı takip ediyorum ve uygun kıyafet seçiyorum.” oranları birlikte alındığında katılımcıların %35.6'sının (yaklaşık 2/5'i) bazen ya da her zaman modaya uygun giyindiği görülmüştür. Bununla birlikte “Modayı takip etsem de ona uygun giyindiğimi söyleyemem.” ve “Modaya uygun giyinmeyi önemsemiyorum.” seçenekleri birlikte

alındığında ise öğrencilerin %59.8'inin (3/5'i) modaya uygun giyinmediği ifade edilebilir. Karşılaştırma sonuçları birbirini destekler niteliktedir.

Diğer taraftan “Bazen modayı takip ediyorum ve uygun kıyafet seçiyorum.” ve “Modayı takip etsem de ona uygun giyindiğimi söyleyemem.” birlikte düşünüldüğünde öğrencilerin %43.1'i (2/5'inden fazlası) modayı takip ettiği görülmektedir. “Bütün kıyafetlerimi modaya uygun alırım.” diyen öğrencilerin de takip ettiği tahmini üzerine bu oran da değerlere eklendiğinde öğrencilerin %48.7'sinin (yaklaşık 1/2) modayı takip ettiği sonucu elde edilmektedir. Bazı öğrencilerin “diğer” seçeneğini tercih ettikleri (%4.5) ve kıyafetlerinin “sevdiği, kendini iyi hissettiği, dini kurallara uygun...” olması niteliklerini önemsedikleri öğrenilmiştir:

“Dine uygun giyinmeye çalışıyorum./ Hayır hiç takip etmiyorum./ Kapitalizm./ Kendi tarzımı yaratıyorum. Moda bana uygun değil./ Marka takıntım var./ Moda beni takip etsin./ Modaya göre giyinmiyorum./ Rahat olsun yeter./ Sevdiğim şekilde./ Spor giyinmek tercihim moda benim için bir şey ifade etmiyor./ Tesettüre uygun şık ve tertipli giyinmeye çalışıyorum./ Üstüme yakıştırdığım benim modamdır.”

Okullar arası kıyaslamada ise modaya uygun giyinmeyen öğrenciler GÜN'de %76.5 (3/4'ten fazlası), AFC'de %54.5 (1/2'den fazlası), SA'da %46.1 (yaklaşık 1/2) oranlarındadır. Dolayısıyla modaya uygun giyimi en çok önemseyen okul SA, en az önemseyen okul GÜN'dür. Okulların kıyasında modaya uygun giyinme GÜN'de %21.0, AFC'de %40.4, SA'da %47.6'dır. Modaya en uygun giyinen SA iken en az uygun giyinen GÜN'dür.

Okulların kıyaslamasında modayı takip eden GÜN'de %35.6 (1/3'ünden fazlası), AFC'de %52.6 (1/2'sinden fazlası), SA'da %60.1 (3/5'ten fazlası) oranlarındadır, dolayısıyla GÜN'den SA'ya takip oranı artmaktadır. Genelde ise bahsedildiği üzere %48.7 (yaklaşık 1/2) modayı takip söz konusudur.

Kanburoğlu'nun çalışmasının sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunluğunun moda ve markanın kendileri için önemsiz olduğunu söylemelerine rağmen çoğunluğunun kaliteli giyinmek maksadıyla (%60) marka kıyafetler giydiklerini, marka giyinmenin maddi durum görüntüsünü ve toplumsal itibarı etkilediğini, kimisi marka giyinmek ile marka giyinmeyi göstermenin farklı olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Ulaşılan sonuç moda ve markanın kötülüğüne inanmalarına rağmen öğrencilerin buna (eklemlendikleri) karşı koyamadıkları, kendilerini modanın içinde bulduklarıdır. Ayrıca ortaya çıkan sonuca göre

öğrencilerin normalde tercih etmeyecekleri kıyafetler moda olduğunda olağanlaşmaktadır.³⁴

Bir çalışmada İmam Hatip Lisesi öğretmenlerinin öğrencilerin tüketim alışkanlıklarını yönlendirme ile ilgili özel bir çabasının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Marka kıyafetler giyme noktasında öğrencilerin görüşleri daha çok kaliteli giyinmek için marka kullanma noktasında şekillenmiştir. Söz konusu tezde bir katılımcının “*Marka çok konuşuluyor. Arkadaşlarımın marka takıntısı var. Hocalarla da konuşuluyor ama israf falan demiyorlar. Etkili olmuyor konuşmalar bence. Çünkü gençler arkadaşlarına göre yaşıyor.*” sözleri moda da durumun İHL’deki yansımalarını anlatır niteliktedir.³⁵

Geçmiş araştırmalardan Kamburoğlu’nda marka giyinmeyi önemseme ve kıyafet alırken israfa gitme hususları bu çalışmada çevrenin ve ailenin sosyoekonomik özellikleri ile bağlantılı olarak ön plana çıkmadığı söylenebilir. Ancak özellikle hem erkek hem de kız öğrencilerin farklı sınıf ve bir arada öğrenim gördüğü SA okulu öğrencilerinin okulda kıyafet kullanımına yönelik çokça talepleri bulunmaktadır. Bu öğrencilerin istekleri, hem açık hem de kapalılarına uygun ve bir seçim yapılması yönündeyken, GÜN öğrencileri meslek öğretmenlerinin kendilerine örnek olmasını önemsemiş, AFC öğrencileri ise kıyafetten memnuniyetsizliklerini dile getirseler geneli kapsayan bir problem ortaya çıkmamıştır. Sonuç olarak okulların nitelikleri ve çevre yapıları ile de bağlantılı olarak bu öğrenciler içinde modayı takip ve uygun giyim en azdan çoğa GÜN, AFC ve SA şeklinde sıralanabilecektir.

4.2. TELEVİZYON, İNTERNET, MÜZİK İLGİLERİ VE AYIRDIKLARI ZAMAN

Öğrencilerin gün içerisindeki zamanlarını nasıl tanzim ettiklerinin daha iyi anlaşılması için onların televizyon, internet, çeşitli müzik sitelerini nasıl kullandıklarının belirlenmesi, gençlerin sosyal kimliklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Özellikle anket istatistiklerinde elde edilen sonuçlarda, öğrencilerin televizyon izlemekten ziyade internette ve müzik dinleyerek zamanlarının çoğunu geçirmeleri onların aileleri ile bir arada sosyal bir faaliyet temennisinden ziyade, bireysel olarak yalnızlığa yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada öğrencinin tercihinin birçok sebebi olabilir. Bunlar arasında arkadaşlarının takip

³⁴ Kamburoğlu, a.g.e., ss. 127-130.

³⁵ a.g.e., ss. 159-160.

ettiklerini takip etme, ailesinden uzaklaşma isteği, sosyal medyada aktifliğini koruma sayabiliriz.

4.2.1. Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Programlar

Kimliklerin şekillendiği gençlik döneminde kişiler televizyonun etkisi ile gösterilen hayatı benimseyip, doğru kabul etme eğilimine girmektedirler.³⁶ Geçmişte 1964 senesinden 1990'a dek tek kurumda TRT kanalıyla yayın sürdürülürken³⁷ günümüzde çok sayıda kanalda farklı program tarzları ile insanlar etki altına alınmaktadır. Bu sebeple ankette öğrencilere “Televizyonda hangi tarz programları tercih ediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm öğrencilerin cevapladığı bu soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 18 Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Programlar

Televizyon Programları	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Gençlik dizileri	58	18.0	130	41.0	141	55.0	329	37.0
Yarışma programları	81	26.0	65	20.0	36	14.0	182	20.0
Siyaset programları	21	7.0	19	6.0	12	5.0	52	6.0
Tarih dizileri	34	11.0	25	8.0	11	4.0	70	8.0
Diğer	121	38.0	80	25.0	56	22.0	257	29.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0

Katılımcıların %37.0'ı “Gençlik dizileri”, %20.0'ı “Yarışma programları”, %8.0'ı “Tarih dizileri”, %29.0'ı farklı programlar izleme tercihlerinde bulunmaktadır.

Öğrencilerin “gençlik dizileri” izleme oranlarında GÜN %18.0 (yaklaşık 1/5), AFC %41.0 (2/5'ten fazla) ve SA %55.0 (1/2'den fazla) arasında anlamlı farklılık varken “yarışma programları”, “siyaset programları”, “tarih dizileri” yüzdelerinde yakın oranlar ile karşılaşılmıştır. Modaya ilgi en az GÜN'de ve en çok SA'da olduğu gibi, gençlik dizilerini tercih de en az GÜN'de en çok SA'dadır.

Katılımcılar arasından “diğer” şikkında görüşünü bildirenlerin %37.4'ü “TV izlemiyorum”, %8.8'i “gençlik dizileri” ve “yarışma programları”, %6.7'si “belgesel”

³⁶ Şaban Kızıldağ, *Medya Çocukları: Pop Müzikten Popüler Kültüre*, İstanbul, Şehir Yayınları, 2001, s. 77.

³⁷ <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx>. (8 Mayıs 2019).

seçiminde bulunmuştur. Dolayısıyla öğrencilerin 1/3'ünden fazlası televizyon izlemediğini söylerken -ki bu da genelin 1/10'una tekabül etmektedir-, diğerlerinin birkaç tercihinin olduğu, belgesel izlediği ya da “aksiyon, korku filmleri, haber bülteni, çizgi film,...” gibi tercihlerde bulunduğu görülmüştür.

Tablo 19 Öğrencilerin Televizyonda Tercih Ettikleri Diğer Programlar

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA			
	n	%	n	%	n	%	n	%
TV izlemiyorum	44	39.3	33	44.0	12	23.5	89	37.4
Belgesel	11	9.8	2	2.7	3	5.9	16	6.7
1-2	3	2.7	9	12.0	9	17.6	21	8.8
Diğerleri	54	48.2	31	41.3	27	53	112	47.1
Katılan	112	100.0	75	100.0	51	100.0	238	100.0
Cevapsız	9	-	5	-	5	-	19	-
Toplam	121	-	80	-	56	-	257	-

Kanburoğlu'nun çalışmasında öğrencilerin televizyona internet kadar önem vermedikleri ortaya çıkmıştır.³⁸ Ancak öğrencilerin hayatlarındaki eksikleri telafi etmek, kişisel sorunları çözmek için kendileri için model buldukları televizyon dizilerini önemsedikleri gözlemlenmiştir.³⁹ Burada daha çok hayatları ile ortak nokta buldukları dizileri seyrettikleri,⁴⁰ aldıkları din eğitiminin ve edindikleri birikimin (dini formasyonun) izledikleri TV dizilerine yansımadağı sonucuna ulaşılmıştır.⁴¹ Aynı araştırmada öğrencilerin komedi programlarını da izledikleri,⁴² fakat o dönemde adından çokça söz ettiren, eleştirilen tarih dizisi, izdivaç ve magazin programlarını da asla izlemeyeceklerini söyledikleri tespit edilmiştir.⁴³

Günümüzde gençlerin televizyon dizilerinde hayatlarına imrendikleri oyuncular olduğu gibi, birebir iletişimlerde ve ankette çıkan en çok seçilen sosyal ağlardan instagram kullanımı ile ilgi duyup takip ettikleri, keşfet bölümünden takip etmedikleri halde popüler olduğu için sayfalarına düşen ünlülerin hayatlarını sürekli olarak görmeleri,

³⁸ Kanburoğlu, a.g.e., s. 118.

³⁹ a.g.e., s. 119.

⁴⁰ a.g.e., s. 122.

⁴¹ a.g.e., s. 120.

⁴² a.g.e., s. 123.

⁴³ a.g.e., yer.

onları olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu durum Kamburoğlu'nun araştırmasında çıkan öğrencilerin kesinlikle izlemeyecekleri programlardan sonra süreç içerisinde bazı farkındalıklardan nasıl uzaklaşıldığına bir örnektir. Burada öğrencilerin hayatlarında örnek almayacaklarına inandıkları ama bakmaktan da kendilerini alamadıkları ya da sakınca görmedikleri programları, dizileri izlemeleri hassasiyetlerin azaldığına işaretler.

Özüdoğru'nun (2003) araştırmasında, öğrencilerin izledikleri TV programları arasında “müzik, eğlence, magazin” (%12.4); “belgesel” (%18.4); “tartışma, sohbet, yarışma” (%13.7); “haber, açıkoturum” (%8.3), “yerli ve yabancı diziler, filmler” (%24.3); “spor haberleri, maç” (%7); “dini ve ahlaki programlar” (%6) olduğu; kiminin ise televizyon seyretmediği (%7.6) tespit edilmiştir.⁴⁴ Aksu'da (2017) kız öğrencilerin izledikleri televizyon programları ile ilgili “yarışma programları” (%27.1), “eğlence ve komedi programları” (%22.5), “haftalık diziler” %31.8, “yabancı film” (%7.8), “dini sohbet içerikli programlar” %3.1 tercih ettikleri görülmüştür.⁴⁵

Çelik'te (2016) öğrencilerin %25.6'sı “haber programları”, %19.1'i “sinema filmleri”, %20.1'i “dizi filmler”, %14.6'sı “eğlence/yarışma programları”, %4.7'si “belgesel/gezi programları”, %4.1'i “magazin programları”, %6.3'ü “spor programları”, %1.9'u farklı tercihlerde bulunduğu tespit edilmiştir.⁴⁶

Araştırmalar günümüz ile kıyaslandığında eğlence, yarışma programlarını tercihin azaldığı, dizileri izleme oranının arttığı, haber, açık oturum izleme noktasında ise bizim çalışmamızda seçeneklerde sunulmasa da “diğer” kısmında da çok az öğrenci tarafından tercih edildiği, izleyiciye yaşandığı dönemin hissiyatını veren⁴⁷ tarih dizilerinin ise beklenenin aksine çok seçilmediği görülmüştür.

4.2.2. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Saatleri

Öğrencilere günlük televizyona ayırdıkları vakti ölçmek maksadıyla “Günlük kaç saat televizyon izliyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu tüm katılımcıların yanıtladığı görülmüştür.

Alınan yanıtların analizi sonucunda katılımcıların %48.0'ı “0-2 saat

⁴⁴ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 89.

⁴⁵ Aksu, a.g.e., s. 103.

⁴⁶ Çelik, a.g.e., s. 148.

⁴⁷ Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, 2.b., İstanbul: DEM Yayınları, 2016, s. 134.

izliyorum”, %34.0’ı “hiç izlemiyorum”, %16.0’ı “2-4 saat izliyorum” derken 18 öğrenci “5 saat ve daha fazla izliyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 20 Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme Saatleri

	Okul						Toplam	
	A1		A2		A3		n	%
Televizyon İzleme Süresi	n	%	n	%	n	%	n	%
Hiç izlemiyorum	156	49,5	84	26,3	63	24,6	303	34,0
0-2 saat izliyorum	139	44,1	172	53,9	116	45,3	427	48,0
2-4 saat izliyorum	19	6,0	56	17,6	67	26,2	142	16,0
5 saat ve daha fazla izliyorum	1	,3	7	2,2	10	3,9	18	2,0
Katılan	315	100,0	319	100,0	256	100,0	890	100,0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Tüm öğrencilerin yanıtladığı bu soruda her ne kadar öğrencilerden azımsanmayacak bir bölümü (yaklaşık 1/2) iki saat veya daha az izlediğini ve bir kısmı (1/3) hiç izlemediğini söylese de gün içerisinde internet ve müzik için ayrılan vaktin de incelenmesi zamanlarının ne kadarını sağlıklı değerlendirdiklerine dair yol gösterecektir.

4.2.3. Öğrencilerin Günlük İnternette Geçirdikleri Zaman

Öğrencilerin günlük hayatta yaşadıkları problemlerde, hayat amaçlarını ve nasıl yaşayacaklarını belirlemelerinde internet kullanımının etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple katılımcılara “Günde kaç saat internette vakit geçiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm öğrencilerin yanıtladığı bu soruda ulaşılan sonuçlar şu şekildedir.

Yanıtlarının analizi neticesinde katılımcıların sırayla %29.3’ü “Günde 3-4 saat kullanım”, %37.6’sı “Günde 1-2 saat kullanım”, %15.7’si “Her gün 5 saat veya daha fazla”, %15.7’si “Sadece gerektiğinde kullanım” derken yalnızca 14 öğrenci “internet kullanmam” cevabını vermiştir.

Okullar karşılaştırıldığında internet kullanmayan, sadece gerektiğinde kullanan ve günlük 3-4 saat kullanan öğrencilerin oranları birbirine yakın değerlerde iken; günlük 1-2 saat ve 5 saat veya daha fazla kullanımda özellikle GÜN ve SA okulları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Nitekim günlük 1-2 saat kullanım yaklaşık olarak GÜN’de 1/2, AFC’de 2/5, SA’da 1/4’tür; günlük 5 saat ve fazlası ise GÜN’de %7.9, AFC’de %14.7,

SA'da %27.0'dır. Bu durumun GÜN'den SA'ya arttığı görülmektedir.

Tablo 21 Öğrencilerin Günlük İnternette Geçirdikleri Zaman

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA			
İnternet Kullanım Süresi	n	%	n	%	n	%	n	%
İnternet kullanmam	2	.6	7	2.2	5	2.0	14	1.6
Sadece gerektiğinde kullanım	48	15.2	53	16.6	39	15.0	140	15.7
Günlük 1-2 saat kullanım	153	48.6	120	37.6	62	24.0	335	37.6
Günlük 3-4 saat kullanım	87	27.6	92	28.8	82	32.0	261	29.3
Her gün 5 saat veya daha fazla	25	7.9	47	14.7	68	27.0	140	15.7
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrencilerin internet kullanımlarında “hiç” kullanmayan, “gerektiğinde” ve “1-2 saat” kullananlar, ihtiyaç dahilinde kabul edildiğinde %54.9'unun (1/2'sinden fazlasının) durumu endişe verici değildir. Diğer öğrencilerin ise 3-4 saat veya daha fazla internette vakit geçirmeleri hayatı verimli geçirmelerinin önünde bir engel teşkil etmektedir. İnternet kullanımında 3 saat ve daha fazlası öğrenciye sağlıksız olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin GÜN'de 1/3'ünden fazlası, AFC'de 2/5'inden fazlası, SA'da ortalama 3/5'i sağlıklı internet kullanmamaktadır ve bu konuda biraz daha ilgiye ihtiyaç duymaktadır.

Burada öncelikle farklı çalışmalardaki internet kullanımı sonuçlarına sonrasında internetin hangi durumlarda tehlike oluşturduğuna ve son olarak bu problem ile karşı karşıya kalınmaması için ya da oluşmuş ise çözümü için önerilerde bulunulacaktır.

Aksu'da araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin ekonomisi orta olan ailelerin çocuklarının uygun vakitlerinde internet ve sosyal medyada geçirdikleri zaman, maddiyatı düşük ve yüksek olan ailelere oranla daha çok olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁸

Kanburoğlu'nda öğrencilerin okul başarıları ve hayat kalitelerini internette geçirdikleri zaman etkilediğine dair verilere ulaşılmıştır⁴⁹ ve din dersi öğretmenlerine yaptıkları eğitimlerde sanal faaliyetlerle ilgili örneklere yer vermeleri önerisi sunulmuştur.⁵⁰

⁴⁸ Aksu, a.g.e., 89.

⁴⁹ Kanburoğlu, a.g.e., s. 104.

⁵⁰ a.g.e., s. 103.

“İmam Hatipli Olmak” örneğinde öğrenciler %48 oranında işleri olduğunda, %23 bir-iki saat, %11’i internet kullanmadığını, %10’u 3-4 saat, %7’si 5 saat ve üzeri internette vakit geçirdiklerini bildirmişlerdir.⁵¹

Kökene 1931’e dayanan ve 1985 senesinde tamamlanan çalışmaları ile yaşantının bir parçası haline gelen bilgisayar, 1990’dan itibaren yaygınlaşmıştır.⁵² İnternet bilgiye ve iletişime kaynaklık etmesi yanında, bugün birçok insanda “bağımlılık” haline gelmiştir. Günden güne de artarak devam etmektedir. Bilinçli/farkındalığı yüksek bir internet kullanımı noktasında çevre içinde en çok ailenin tutumları çocuğu etkilemektedir.⁵³ İnternet bağımlılığı problemlerinde arkada yatan sebep dürtü kontrolündeki eksiklikler olabileceği gibi sosyal destek ihtiyacı, yalnızlık, çaresizlik duyguları da olabilir.⁵⁴

SA okulundaki öğrencilerin bazısında dikkat dağınıklığı gözlemlenmiş, öğretmenlerinden beklentilerinde “dikkat çekici bir ders anlatımı, sıkıcılıktan uzak durulması” gibi taleplerde bulunmuşlardır. Ayrıca bazı öğrencilerin internet kullanımı saatlerinin yüksekliği özelde bu okul için genelde üç okuldaki internet kullanımı yüksek öğrenciler için eğitim verilmesi, ilgilenilmesi, desteklenmesi ihtiyaçlarını ön plana çıkartmaktadır.

Üç okulda da bilinçli internet kullanımı noktasında desteğe ihtiyaç duyan öğrenciler belirlenmeli ve hem aileler hem de çocuklar elektronik medya kullanımı hakkında eğitilmelidir. Çocuklarının internet kullanımının çok yüksek olduğuna ve bunun hayatlarını olumsuz etkilediğine dair problemin çözümü için velilere sunulan sosyal, kültürel ve sanatsal aktivitelerin faydası bir çalışma sonuçlarında da müşahade edilmiştir. Ailelerin çocuklarına verdikleri sosyal desteğin artması ile internet bağımlılığının düştüğü, arkadaş ve öğretmen desteğinin artmasıyla internet bağımlılığı puanının azaldığı, özel bir kişiden destek görmek ile internet bağımlılığının azalmadığı, düzenli iletişim kurulan internet arkadaşlığıyla ise bağımlılık seviyesinin yükseldiği sonuçları elde edilmiştir. İnternet ile ilgili araştırmalarda sürece ailenin de dahil edilmesi gereklidir.⁵⁵

⁵¹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 88.

⁵² Aksu, a.g.e., s. 38.

⁵³ <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/209938>. (21 Mayıs 2019)

⁵⁴ http://www.egitimdeguncelsorunlarkongresi.org/bildiriayrinti/internet-bagimlilik_19. (8 Mayıs 2019)

⁵⁵ <http://www.egitimdeguncelsorunlarkongresi.org/eng/bildiriayrinti/turkiye-8217de-genclerde-internet->

Bir çalışmada İHL öğrencilerinin sinemaya gittiklerinde arkadaşları arasında popüler olduklarını düşündükleri, dini yönü de bulunan filmleri önceledikleri, evde izledikleri dizilerde ise içeriğinin İslâmiyet'e uygunluğunu aramadıkları tespit edilmiştir.⁵⁶ Aslında her kamera bir bakışı yansıtır, objektiflikten uzak bu tavır insanları bir tarafa çeker.⁵⁷ Bazen sinemada izlenen korku filmlerinin Kur'an ayetleri ve hadislerin varlığını kabul ve onların beyan ettiği cin gibi bazı varlıkların reddi söz konusu olabilmektedir.⁵⁸ Günümüz İHL öğrencilerinde de youtube üzerinden izlenen videolar sebebi ile inanç problemi ve dinin yasakladığı bazı konuları meşru görme eğilimi ile görülmektedir. Ayrıca araştırmamızın “sorunlar” “beklentiler” bölümünde de bahsedileceği üzere çok sayıda öğrencinin gelecek kaygısı yaşadığı, bir kısmının meslek derslerini hayatlarında bir yük gibi algıladıkları, ders çalışacak vakit bulamadıkları beyanları ile karşılaşmıştır. Ortaöğretim sürecindeki öğrenciler için internete ve televizyona ayrılan vakit, hedefsizlik, dini hayatın içinden görüp kendini geliştirmek için eğitimini önemsemek yerine fazlalık gibi görme önemli bir probleme işaretler. Hedefsizlikte ve ders çalışmak için vakit bulamamakta genelde internete özelde sosyal medyaya ayrılan vaktin etkisi büyüktür.

Sonuç olarak GÜN, AFC ve SA okulundaki bazı öğrencilerin yaşadıkları internete fazla zaman ayırma sıkıntısının çözümü için ailelerinin ilgisi ile sosyal, kültürel, sanatsal aktivitelere yönlendirilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanında bilinçli internet kullanımını yönünde ailelerin ve gençlerin eğitilmesine yöntemleri tercih edilebilir.

4.2.4. Öğrencilerin Günlük Müzik Dinleme Saatleri

Öğrencilerin günlük hayat aktiviteleri arasında yer alan müzik için ne kadar zaman ayırdıklarını öğrenmek için ankette katılımcılara yöneltilen “Günlük kaç saat müzik dinliyorsun?” sorusunu tüm öğrencilerin cevaplandıkları görülmüştür.

Bu soruda katılımcılar tarafından %41.1 oranında “Bir saat”, %23.5 oranında “İki saat”, %22.7 oranında “Üç saat veya daha fazla”, %12.7 oranında “Hiç dinlemiyorum” seçenekleri tercih edilmiştir.

bagimlilik-ve-sosyal-destek-duzeyi-uzerine-yapilmis-calismalara-iliskin-bir-gozden-gecirme_17. (15 Nisan 2019)

⁵⁶ Kanburoğlu, a.g.e., s. 94.

⁵⁷ Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din eğitimi*, s. 129.

⁵⁸ a.g.yer.

Tablo 22 Öğrencilerin Günlük Ne Kadar Süre Müzik Dinledikleri

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Müzik	n	%	n	%	n	%	n	%
Hiç dinlemiyorum	63	20.0	29	9.1	21	8.2	113	12.7
Bir saat	134	42.5	145	45.5	87	34.0	366	41.1
İki saat	69	21.9	88	27.6	52	20.3	209	23.5
Üç saat ve daha fazla	49	15.6	57	17.9	96	37.5	202	22.7
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Üç okulda öğrenim gören öğrencilerin müzik dinleme alışkanlıkları ile ilgili seçeneklerdeki oranlar karşılaştırıldığında hiç dinlememe, bir saat veya iki saat dinleme konularında anlamlı bir farklılık görülmezken üç saat ve daha fazla dinleme noktasında GÜN (%15.6) ve AFC (%17.9) oranları ile SA (%37.5) oranı arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır. Görüldüğü üzere günlük müzik için ayrılan vakit internet ve televizyon izlemek için ayrılan vakitte olduğu gibi çoktan aza SA, AFC, GÜN şeklinde sıralanmaktadır. Bazı öğrencilerin vakitlerini sağlıklı tanzim etme noktasındaki problemin çözümü için ailelerin önlem almasına ve eğitilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

İHL öğrencilerinin müzik dinleme zamanları ile ilgili diğer çalışmalarda ise şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Gökçe'nin çalışmasında (1984) İHL öğrencilerinin yalnızca %3.8'i özgür zamanlarında bir plak dinlemeyi tercih edeceklerini söylemişlerdir.⁵⁹ Maddi durumları dikkate alındığında çıkan sonuç çok da şaşırtıcı değildir. Günümüzde ise imkanlar elektronik aletlere ulaşım kolaylaşmıştır.

Yüksel'de (2007) Eyüp'te öğrenim gören İHL öğrencilerinin “boş vakitlerinde hep müzik dinleme” %17.6, “ara sıra müzik dinleme” %27.2, “hiç müzik dinlememe” %0.9 oranları ile karşılaşılmıştır.⁶⁰ Yüksel'de “müziğin insan davranışlarını yönlendirme özelliği vardır” seçeneğinde İHL öğrencilerinin yarıdan fazlası katıldığını,⁶¹ “dinlediğim şarkı sözlerinin dine aykırı unsurlar taşımaması önemlidir” konusunda da 2/5'inin hassas

⁵⁹ Gökçe, a.g.e., s. 104.

⁶⁰ Reyhan Yüksel, a.g.e., s. 45.

⁶¹ a.g.e., s. 57.

olacağı,⁶² çoğunluğunun rock, pop, arabesk gibi müzik türlerinin olumsuz etkisine inandıkları neticesi elde edilmiştir.⁶³

Kanburoğlu'nun çalışmasının sonuçlarında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin günlük yaklaşık 2 saat müzik dinledikleri, sanatçıları seçerken onların hayatlarından da etkilendikleri ve şarkı sözlerinin manaları da tercihlerini etkilediği ancak yarıya yakınının manası yaşantılarına uymasa da vaz geçemedikleri, tepkisiz kaldıkları görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin slow tarzda müzikleri önceledikleri pop, rock, metal ve yabancı müzik dinledikleri ilahi, marş, türküyü ise çok tercih etmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazen de sanatçıyı rol model aldıkları görülmüştür.⁶⁴

Sonuç olarak müzik dinleme oranlarının yıldan yıla gelişen imkanlar ile ulaşımın kolaylaşması ve gençlik yıllarının verdiği duygusal yapıdan etkilenme neticesinde arttığını söylemek mümkündür. Bu çalışmada, müzik dinlemenin etkisi ölçülmediği için o konuda bilgilendirme yapılamayacaktır. Ancak öğrencilerin önem attıkları noktaların yaptıkları aktiviteler ile bağlantılı olarak değiştiği görülmüştür. Söz gelimi bazı öğrenciler derslerin yoğunluğundan, bazı öğrenciler okulda telefon kullanımının sınırlandırılmasından huzursuzdur. Bu hususa sorunlar beklentiler bölümünde tekrardan değinilecektir.

4.3. KÜLTÜREL BAZI ETKİNLİKLERE AYIRDIKLARI ZAMAN

Gençler için popüler kültür tehlikelidir.⁶⁵ Gençler gelişimlerini sağlıklı tamamlayabilmeleri için spor, halk oyunları, edebiyat, geleneksel sanatlar, sosyal hizmet, izcilik gibi alanlara ve “gençlik evleri” gibi kuruluşlara yönlendirilmelidir.⁶⁶ Öğrencilerin okul dışı zamanlarında kitap okuma, sinemaya gitme, tiyatroya gitme, bir işte çalışma, sanatla meşgul olma durumlarının onları kişilik ve karakter özellikleri anlamında etkilediği de müşahade edilmiştir.

4.3.1. Öğrencilerin Aylık Kitap Okuma Sayıları

Katılımcıların sosyal hayatta kitap okumaya ne derece vakit ayırdıklarının öğrenilmesi için ankette “Bir ayda okuduğunuz kitap sayısını söyler misiniz?” sorusuna yer verilmiştir.

⁶² Reyhan Yüksel, a.g.e., s. 73.

⁶³ a.g.e., s. 76.

⁶⁴ Kanburoğlu, a.g.e., ss. 131-136.

⁶⁵ Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, s. 45.

⁶⁶ a.g.e., s. 46.

Tablo 23 Öğrencilerin Aylık Kitap Okuma Sayıları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Aylık kitap okuma	n	%	n	%	n	%	n	%
Kitap okuma alışkanlığım yok	70	22.2	53	16.6	66	25.8	189	21.2
Bir tane	65	20.6	95	29.8	73	28.5	233	26.2
İki tane	87	27.6	97	30.4	55	21.5	239	26.9
Üç tane veya daha fazla	93	29.5	74	23.2	62	24.2	229	25.7
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Yanıtların analizlerine göre aylık kitap okuma sayıları öğrencilerin %21.2'sinin “bir”, %26.9'unun “iki”, %25.7'sinin “üç veya daha fazla” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okulda öğrenim sürecinde öğrencilere performans notu vermek için okutulanlar da dikkate alındığında, yalnızca üç veya daha fazla kitap okuyanların alışkanlığından bahsedilebileceği düşünülmektedir. Bu ise tüm öğrencilerin 1/4'üdür. Bu durumda gençlerin okuma alışkanlıklarının geliştirilmeye ihtiyacı vardır denebilir.

Burada öncelikle geçmiş çalışmalarda İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıklarından bahsedilecek daha sonra genel değerlendirme yapılacaktır.

Gökçe'nin çalışmasında kız öğrencilerin %83.9'unun kendi istekleri ile kitap okudukları; alışkanlığı kazanma noktasında öğretmen, arkadaş çevresi, ailenin etkili olduğu; özgür zaman etkinliklerinde %27.5 oranında kitap okumayı tercih ettikleri;⁶⁷ orta öğretim öğrencilerinin çoğunluğunun düzenli gazete okuma alışkanlığının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁸

Gökçe'nin araştırmasında öğrencilerin okudukları kitapları tercih etme durumlarının İHL'de kızlarda %83.9 oranında kendilerinin beğenisi ile olduğu, öğretmen önerisini dikkate alan %9.7 oranında öğrenci bulunduğu, diğerlerinden bazısının ailesinin tavsiyesi ile kitap seçtiği bazısının her hangi bir kriteri dikkate almadığı,⁶⁹ İHL kız öğrencilerinin okudukları kitapları satın da aldıkları (%71.9) görülmüştür.⁷⁰

⁶⁷ Gökçe, a.g.e., ss. 104-145.

⁶⁸ a.g.e., s. 99.

⁶⁹ a.g.e., s. 145.

⁷⁰ a.g.e., s. 146.

Türkmen’de İHL öğrencileri kitap okumaları üzerine sorulan soruya %25.2 “evet”, %51.0 “fırsat buldukça”, %23.2 “hayır” cevabını vermiştir.⁷¹ Aynı çalışmada kitap okumak isteyip istememe ile ilgili öğrencilerin %53.4’ü kendi istekleri ve arzusu, %23.9’u öğretmenlerinin etkisi, %5.0’ı ailelerinin yönlendirmesini önemseydiğini söylemiştir. Görüldüğü gibi en önemli nokta kendi istekleri, ikinci olarak öğretmen teşvikidir.⁷² Ailenin ve öğretmenlerin iyi örnek oluşturması ve öğrencinin kendini fark ederek ilgisine yönelmesi bu konuda alışkanlık kazanılmasında yardımcı olacaktır.

Özüdoğru’da İHL öğrencilerinin %89.4’ünün ders kitabı dışında da kitap okuduğu, yalnızca %10.6’sının kitap okuma alışkanlığının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçlarında öğrencilerin sürekli ya da ara sıra gazete okuma alışkanlığına da sahip oldukları görülmektedir.⁷³

Türkiye genelinde İHL öğrencileri üzerine yapılan Özensel ile Aydemir çalışmasında öğrencilerin %29’u “sürekli”, %47’si “ara sıra”, %14’ü “nadiren” kitap okuduklarını, %5’i ise hiç okumadığını; nadiren de olsa okuyanların yarısı roman hikâye, %23’ü dini kitaplar tercih ettiğini söylemiştir.⁷⁴

Çelik’in çalışmasında (2016) öğrencilerin okudukları kitap türlerinde %48.7 dini/ahlaki, %1.7 ekonomik, %9.6 eğitim/psikoloji, %3.7 siyasi/politik, %8.0 kültürel, %16.7 edebi eserler, %11.6 diğerleri çıkmıştır.⁷⁵

İHL öğrencilerinin düzenli kitap okuma alışkanlığı kazanmalarının geçmişten günümüze değerlendirilmesi durumunda bizim çalışmamızda da çıkan sonuçlar ile paralel ortalama 1/4 oranında sürekli ve düzenli okuma özelliğinden bahsedilebilir. Okunan kitap çeşitlerini yaşlarının özelliklerine uygun olarak kendileri belirlerken; okunan kitapların ilgi alanlarına göre dönemden döneme değişebileceği; daha çok aile, öğretmen, arkadaş tavsiyesi ile kitap tercihinde bulduklarını söylemek mümkündür.

⁷¹ Türkmen, a.g.e., s. 25.

⁷² a.g.e., s. 26.

⁷³ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 87.

⁷⁴ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 71.

⁷⁵ Çelik, a.g.e., s. 149.

4.3.2. Öğrencilerin Sinemaya Gitme Sıklıkları

Dünya üzerindeki ideolojilerin kendilerini haklı gösterebilme adına kullandıkları en güçlü silah, göze, duyguya tesiri yüksek olan sinemaya,⁷⁶ günümüzde sosyal medya ve internet de eklenmiştir. Sinema içinden çıktığı toplumun o dönemine ait kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi izler taşımaktadır. Değişim sinemada hissedilmektedir. İçinden çıktığı toplumun değerleri sinemaya yansımaktadır.⁷⁷ Sinema, öncelikle istediği formata insanları alıştıırır, sonra bunu insanlar gözünde yadırganmaz yapar. Sinema insanlarda alışkanlık yaptığı özellikler ile değerleri değiştirebilmektedir. Aynı etki dikkate alınarak bugün farklı filmler çekilmektedir.⁷⁸ Günümüzde hem görsel hem de işitsel anlamda insanları etkileyen sinema,⁷⁹ insan davranışlarında yönlendirici etkiye sahip olabilmekte, zihni kabiliyetleri azaltmaktadır.⁸⁰ Ertuğrul dizisini izleyen çocukların kılıç, kalkan kullanımına, ok atmaya merak duymaları bununla bağlantılıdır. Burada öğrencilerin sinemaya gitme sıklıkları, ölçülerek katılımcıların sinema dünyasından ne derece etkilendikleri ölçülmesi amaçlanmıştır. Katılımcılara “Ne sıklıkla sinemaya gidersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu tüm öğrenciler cevaplandırmıştır.

Tablo 24 Öğrencilerin Sinemaya Gitme Sıklıkları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Sinema	n	%	n	%	n	%	n	%
Hiç gitmem	36	11.4	40	12.5	58	22.7	134	15.1
Çok nadir giderim	126	40.0	146	45.8	121	47.3	393	44.2
Bazen giderim	139	44.1	122	38.2	70	27.3	331	37.2
Çok sık giderim	14	4.4	11	3.4	7	2.7	32	3.6
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

⁷⁶ Yücel Hekimoğlu, “Sinema Silahtır”, *İslâm Medeniyeti Dergisi*, C.1., S. 1 (1967), s. 38.

⁷⁷ Halil Uzdu, “Türk Sinemasında Din İmgesi Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Bakış Denemesi”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.III, S. 5 (2016), ss. 25-27.

⁷⁸ Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, s. 126.

⁷⁹ a.g.e., s. 114.

⁸⁰ Mustafa Ruhi Şirin, *Televizyon, Çocuk ve Aile*, İstanbul: İz Yayıncılık, t.y., s. 158.

Alınan yanıtların yüzdeler hesaplamalarının yapılması sonucunda öğrencilerin %44.2'sinin “Çok nadir giderim”, %37.2'sinin “Bazen giderim”, %15.1'inin “Hiç gitmem”, %3.6'sının “Çok sık giderim” cevabını verdiği tespit edilmiştir.

Okullar karşılaştırıldığında sinema ilgileri noktasında tüm derecelerde geçerli olmak üzere GÜN, AFC, SA arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ayrıca sinemaya nadiren gidenler ve hiç gitmeyenler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin ortalama 3/5'inin (%59.3) sinemaya gitmeyi önemsemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Filmlerde dindarlık, İslâmî sözcükler ve değerlerin küçümsenmesi, dini çağrışimli isimlerin hedef gösterilmesi, İslâmî konularda yanlış algının oluşturulması, subliminal mesajlar verilmesi, İslam'ın ve Müslümanların terörle ilişkilendirilmesi (The Siege” ve “Traitor”) söz konusu olabilmektedir.⁸¹ Bu noktada, ailenin ve öğretmenlerin bu tehlikenin farkına varıp gençleri doğruya yönlendirmelerine ihtiyaç vardır.

1984 senesinde bir çalışmada, İHL öğrencilerinin %5.5'inin özgür zamanlarında sinemaya gitmeyi tercih ettikleri,⁸² günümüzde ise oranın artması ile birlikte çok yüksek olmadığı söylenebilir.

Gençler arasında televizyon izlemenin ve sinemaya gitmenin çok da tercih edilmediği günümüzde, asıl etkinin internet ve sosyal medya üzerinden olduğu görülmektedir. Yine de sinemayı önemsememek, insanların algılarının yönlendirildiği bu çatıyı boş bırakmak anlamına gelir.

4.3.3. Öğrencilerin Tiyatroya Gitme Sıklıkları

Sinema gibi tiyatronun da kültürel aktivite olarak tercih edilebilecek bir etkinlik olması öğrencilere “Tiyatroya gider misiniz?” sorusunu sormayı gerekli kılmıştır. Tüm öğrencilerin yanıtladığı bu soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır. (Bkz. Tablo 25)

Alınan cevaplar doğrultusunda katılımcıların %59.7'sinin “Hiç gitmem”, %31.6'sının “Çok nadir giderim.”, %8.0'ının “Bazen giderim”, %0.8'inin “Çok sık giderim.” cevabını verdikleri görülmüştür.

Tablodaki değerlerde hiç gitmeyenler ve çok nadir gidenler birlikte ele alındığında öğrencilerin 9/10'undan fazlasının tiyatro ilgisinin olmadığını söylemek mümkündür.

⁸¹ Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, ss. 143-228.

⁸² Gökçe, a.g.e., s. 104.

Tablo 25 Öğrencilerin Tiyatroya Gitme Sıklıkları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Tiyatro	n	%	n	%	n	%	n	%
Hiç gitmem	149	47.0	194	61.0	188	73.4	531	59.7
Çok nadir giderim	133	42.0	99	31.0	49	19.2	281	31.6
Bazen giderim	30	10.0	23	7.0	18	7.0	71	8.0
Çok sık giderim	3	1.0	3	1.0	1	.4	7	.8
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Gökçe'nin çalışmasında (1984) özgür zamanlarda yapılmak istenen etkinlikler arasında İHL öğrencilerinin %3.8'i tiyatroya gitmeyi tercih edeceklerini söylemişlerdir.⁸³ Araştırmamızdaki sonuç ile kıyaslandığında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de İHL öğrencileri için tiyatro tercih oranı düşüktür.

4.3.4. Öğrencilerin Okul Dışı Zamanda Bir İşte Çalışma Durumları

Bazı öğrencilerin erken yaşta sorumluluk almak zorunda kalmaları ve çalışmanın hayatlarında olumsuz etkilerinin fark edilmesi “Okul dışı zamanda herhangi bir işte çalışıyor musunuz?” sorusunu gerekli kılmıştır. Tüm öğrencilerin yanıtladıkları bu soruda elde edilen veriler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 26 Öğrencilerin Okul dışı Zamanlarda Çalışma Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Çalışma Durumu	n	%	n	%	n	%	n	%
Çalışmıyorum	303	96.2	301	94.4	222	87.0	826	92.8
Zaman zaman	7	2.2	7	2.2	21	8.0	35	3.9
Çalışıyorum	5	1.6	11	3.4	13	5.0	29	3.3
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrencilerin yanıtları doğrultusunda %92.8 “Çalışmıyorum”, %3.9 “Zaman zaman”, %3.3 “Çalışıyorum” oranları elde edilmiştir. Okullar arasında ise önemli bir oran

⁸³ Gökçe, a.g.e., s. 104.

farkına rastlanmamıştır. Sonuç olarak öğrencilerin 9/10'undan fazlasının çalışmadığı görülmektedir. Anketin muhafazakâr kesimin kız çocuklarına uygulanmasının çıkan sonuçlarda etkisi olduğu düşünülmektedir. Zira bu çevreler, özellikle kızlarına karşı korumacı yaklaşmaktadır ve ailenin ihtiyacı olsa da çocuklarının çalışmasına müsaade etmeyebilmektedir.

4.4. İLĞİ DUYDUKLARI SANATSAL ETKİNLİKLER

Gençlik yılları kişinin kendini tanıyabileceği kabiliyetlerini keşfedip kültürel, sanatsal, sosyal aktiviteler ile fikren, ruhen gelişebileceği zamanlardır. Bu süreçte ilgilenecekleri sanat dalının olması ve bu faaliyetler ile ruhlarını, sosyal hayatlarını zenginleştirmeleri öğrencilerin hayatı anlamlandırmalarında, insani ilişkilerini geliştirmelerinde, toplumda bir yer edinmelerinde önemli rol oynamaktadır.

4.4.1. Öğrencilerin Müzik Aleti Çalmak İstekleri

Anket sorularında katılımcıların müzik ilgisini ölçen “Herhangi bir müzik aleti çalmak ister miydiniz?” sorusunu tüm öğrencilerin cevaplandığı görülmüştür.

Tablo 27 Öğrencilerin Müzik Aleti Çalma İstekleri

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Müzik Aleti Çalma İsteği	n	%	n	%	n	%	n	%
Böyle bir isteğimin olduğundan bahsedemem	27	9.0	21	6.5	35	14.0	83	9.3
Biraz olsun bilsem isterim	89	28.0	270	84.5	119	46.0	478	53.7
Bu tarz bir isteğimin olduğunu söylemem mümkün	199	63.0	28	9.0	102	40.0	329	37.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %53.7'sinin “Biraz olsun bilsem isterim.”, %37.0'ının “Bu tarz bir isteğimin olduğunu söylemem mümkün.”, %9.3'ünün “Böyle bir isteğimin olduğundan bahsedemem.” cevaplarına ulaşılmıştır.

Anket sonuçlarında “Biraz olsun bilsem isterim” ve “Bu tarz bir isteğimin olduğunu söylemem mümkün” şıkları birlikte değerlendirildiğinde %90.7'lik bir bölümünün müzik aleti çalmak isteğini söylemek mümkün gözükmektedir. Nitekim müzik aleti çalmak

istemeye dair verilerin kıyaslanmasında yakın oranlarla karşılaşılmıştır.

4.4.2. Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalı Olma Durumları

Öğrencilere sanatsal ilgilerini ölçmek niyetiyle yöneltilen “Aşağıdaki sanatların hangileri ile ilgileniyorsunuz?” sorusuna alınan cevapların analizinde katılımcılardan hiçbirinin bu soruyu boş bırakmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 28 Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalı Olma Durumları

İlgilenilen sanat dalı	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Bu tarz özel bir ilgim var diyemem	109	34.6	120	37.6	113	44.1	342	38.4
Ara sıra zaman ayırdığım söylenebilir	83	26.3	114	35.7	88	34.4	285	32.0
Evet ilgileniyorum	123	39.0	85	26.6	55	21.5	263	29.6
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrenciler, sanat dalı ilgilerine dair alınan cevaplarda %38.4 oranında “Bu tarz bir ilgi alanım var diyemem”, %32.0 oranında “Ara sıra zaman ayırdığım söylenebilir”, %29.6 oranında “Evet ilgileniyorum” seçeneklerini tercih etmişlerdir.

Sanat dalı ilgisi üzerine alınan verilerin okullar arasında kıyası sonucunda internete, sosyal medyaya, müzik dinlemeye ayrılan zamanın çokluğu gibi sanatsal faaliyetlere ayrılan zamanın azlığı konusunda en düşük oran SA’ya, en yüksek GÜN’e aittir. Sanatsal faaliyetlere katılımı ilgili çıkan oran farkında okulun imkânlarının da etkili olduğu tahmin edilmektedir. Zira GÜN öğrencilerine ebru, hat, tezhip gibi sanatsal etkinlik imkânı tanınmaktadır. AFC ve SA okulu öğrencilerinin ise ne okullarında ne de çoğunluğunun ikamet ettiği Güngören ilçesinde düzenli olanakları yoktur. Aslında İHL müfredatına tezhip, hat, ebru gibi İslam sanat dalları eklenmiştir. Ancak okulların çoğunluğunda öğretmenlerin derslere girebilecek yeterliliğe sahip olmaması ya da okul öğrencilerinin ihtiyaçları doğrultusunda kültür derslerinin seçiminin yapılması bu derslerin eğitim öğretimde dahil edilmemesine sebep olmuştur. Yine de İstanbul koşullarında öğrencilerin kendi ilçelerinde olmasa da ulaşabilecekleri kursların varlığından bahsetmek mümkündür.

Sanatsal faaliyetlere “ara sıra” ve genel anlamda ilgi gösteren öğrenciler birlikte değerlendirildiğinde -hayatlarında imkan dahilinde zaman ayıramasalar- da İHL öğrencilerinin sanat ilgilerinin olduğundan bahsedilebilir.

4.4.3. Öğrencilerin Hangi Sanatlar İle İlgilendikleri

Bir önceki soruda öğrencilerin sanatsal faaliyetler ile ne derece ilgilendiklerine dair bilgiler yer almakta iken, burada ise öğrencilerin hangi sanatlar ile ilgilendikleri merak edilmiştir. “Aşağıdaki sanatların hangileri ile ilgileniyorsunuz?” sorusunda katılımcıların ilgilerini bir rakamından başlayarak sıralamaları istenmiştir. Alınan yanıtlar tercih yoğunluğuna göre yüzdeler olarak sıralanmıştır.

Tablo 29 Öğrencilerin İlgilendikleri Sanat Dalları

Sanat Dalı	Okul			Toplam	
	GÜN	AFC	SA		
Ney	n	12	10	1	23
	%	1.4%	1.2%	.1%	2.7%
Kaligrafi	n	26	6	3	35
	%	3.0%	.7%	.3%	4.1%
Tezhip	n	6	2	2	10
	%	.7%	.2%	.2%	1.2%
Hat	n	21	8	6	35
	%	2.4%	.9%	.7%	4.1%
Ebru	n	28	13	10	51
	%	3.3%	1.5%	1.2%	5.9%
Resim	n	78	86	76	240
	%	9.1%	10.0%	8.8%	27.9%
Dans	n	43	73	44	160
	%	5.0%	8.5%	5.1%	18.6%
Müzik	n	99	133	117	349
	%	11.5%	15.4%	13.6%	40.5%
Yok	n	17	6	7	30
	%	2.0%	.7%	.8%	3.5%
Diğer	n	86	53	52	191
	%	10.0%	6.2%	6.0%	22.2%

Cevaplardaki tercih yoğunlukları dikkate alınarak yapılan sıralamaya göre öğrencilerin %40.5'i “müzik”, %27.9'u “resim”, %18.6'sı “dans”, %5.9'u “ebru”, %4.1'i

“hat”, %4.1’i “kaligrafi”, %2.7’si “ney”, %1.2’si “tezhip” ile ilgilenmektedir. Yalnızca 30 öğrencinin ilgisi (%3.5) “yok” iken, %22.2’nin farklı tercihleri belirtilmiştir.

Bir önceki soruya bakıldığında öğrencilerin 548’i zaman zaman ya da her zaman sanatla ilgilendiğini söylemişken bu soruyu 398 öğrencinin yanıtlaması şaşırtıcı bir durumdur. Ya ilgilendikleri sanat dalları burada bulunmamaktadır, diğer şıkkına da yazmamışlardır ya da ilgileri yüksek değildir.

Farklı tercihinin olduğunu belirten öğrencilerin ilgilendikleri sanat dallarında müzik, dans, edebiyat, fotoğrafçılık, tekvando, basketbol, futbol, keman, gitar, bağlama, def, piyano bulunmaktadır. On ve daha fazla öğrencinin yazdıkları tabloda belirtilmiştir.

Tablo 30 Öğrencilerin İlgilendikleri Diğer Sanat Dalları

Diğer	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Müzik	16	29.6	23	62.2	18	45.0	57	43.5
Dans	4	7.4	1	2.7	5	12.5	10	7.6
Diğerleri	34	63.0	13	35.1	17	42.5	64	48.9
Katılan	54	100.0	37	100.0	40	100.0	131	100.0
Cevapsız	261	-	282	-	216	-	759	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrencilerin sosyal hayatta yaptıkları bazı kültürel faaliyetler ve ilgi alanları geçmiş ile kıyaslanarak hangi konularda değişimin yaşandığı üzerinde değerlendirmede bulunulacaktır.

İHL kız öğrencilerinin okul dışı zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine bakıldığında Gökçe’nin çalışmasında (1984) henüz sosyal medyanın, televizyonun ön plana çıkmadığı zamanlarda %90.3’ünün evlerinde, %6.5’inin arkadaş evinde, %3.2’sinin sokakta;⁸⁴ %21.9’unun evinde müzik dinleyerek, %15’inin evde kitap, dergi, gazete okuyarak, %25’inin kitap okuyarak, %21.9’unun el işi yaparak zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir.⁸⁵ Aynı araştırmada İHL öğrencilerinin kendilerine ayırdıkları zamanda %26.0’ının spor yaptığı, %12.1’inin doğal dinlenme alanlarına

⁸⁴ Gökçe, a.g.e., s. 141.

⁸⁵ a.g.e., s. 96.

gittiği, %15.1'inin karşı cinsten arkadaşları ile vakit geçirdiği sonuçları bulunmaktadır.⁸⁶

Özüdoğru'nun çalışmasında (2003) İHL kız öğrencilerinin %37.9'unun kitap, gazete, dergi okuduğu, %12.9'unun arkadaşları ile gezip eğlendiği, %13.8'inin el işi yaptığı, %3.1'inin sportif faaliyetler ile meşgul olduğu, %5.8'inin şiir, deneme, öykü yazdığı, %10.6'sının dini sohbet meclislerine iştirak ettiği, %3.4'ünün sinemaya ve tiyatroya gittiği, %12.6'sının özel bir ilgisi olmadığı⁸⁷ veya maddi durumu iyi olmadığı için evde değerlendirdiği tespit edilmiştir.⁸⁸

2014 senesinde İHL öğrencilerinin %60.8 oranında özel bir boş zaman etkinliği edinmedikleri görülmüştür.⁸⁹

Çelik'te (2016) ise kız öğrencilerin %47.7'sinin kitap okuduğu, %13.1'inin TV izlediği, %3.8'inin internet-oyun-bilgisayar ile meşgul olduğu, %0.7'sinin spor yaptığı, %15.8'sinin müzik-eğlence ile meşgul olduğu, %18.4'ünün ise farklı aktivitelere yöneldikleri sonucu elde edilmiştir.⁹⁰

Söz konusu çalışmalara genel anlamda bakıldığında, İHL öğrencilerinin süreç içinde katıldıkları aktivitelerin niteliği değişmemiştir. Ancak mesela 1984 ve 2003 araştırmalarında el işi yapan kızlara rastlanırken, 2016'da bundan hiç bahsedilmemiştir. Ayrıca dergi, kitap, gazete okumaya ayrılan vaktin arttığı da söylenebilir. Çelik'in çalışmasında yakın tarihte olmasına rağmen öğrencilerin yalnızca küçük bir bölümünün internet, bilgisayar ile meşgul olmaları dikkat çekmektedir. Sinemaya tiyatroya gitme oranı da yine çalışmalarda oldukça düşük oranlarda kalmıştır. Müzik dinleme noktasında ise kimi çalışmada hiç bahsedilmemekle birlikte bahsedilen Gökçe (1984) ve Çelik (2016) çalışmalarında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. Yaptığımız anket sonuçları ve gözlemlerimiz üzerinden günümüzdeki İHL kız öğrencileri değerlendirildiğinde okul dışı zamanlarında sinema ve tiyatroya gitme alışkanlıklarının olmadığını, zaman zaman kitap okuduklarını, bu konuda bazen yanlış tercihlerde de bulunabildiklerini, kitap ilgilerini öğretmenlerinin ve düşüncelerini önemsedikleri kişilerin ikazlarını dikkate alarak şekillendirenlerini, aileleri müsaade etmediği için

⁸⁶ Gökçe, a.g.e., s. 104.

⁸⁷ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, ss. 85-86.

⁸⁸ a.g.e., s. 86.

⁸⁹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 88.

⁹⁰ Çelik, a.g.e., s. 145.

zaman zaman derneklerin faaliyetlerine gitseler de çoğunlukla evde zaman geçirdiklerini, bu esnada sıkılmamak adına amigurami gibi bazı el işlerine zaman ayırdıklarını ancak çoğunlukla internet ve sosyal medya tercihinde bulduklarını söylemek mümkündür. Dolayısıyla öğrencilerin internet kullanımı, sosyal medya kullanımı ve bir sonraki bölümde yer alacak STK mensubiyetlerinin olmayışı⁹¹ ve çoğunlukla zamanlarını evde geçirmeleri üzerinde durulduğunda çalışmamızın hipotezleri arasında yer alan “*Özellikle boşluk durumlarında sosyal medyanın tesirinden ve zamanlarını verimsiz kullanmaktan kopmamaktadırlar.*” kısmen doğrulanmıştır.

⁹¹ Bkz. Tablo 32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ ANKET BULGULARI VE YORUMLARI

İmam Hatip Liseleri mesleki ve kültürel derslerin eğitiminin yapıldığı, öğrencilerini hem yüksek öğretime hem de İslami öğretiler ile hayata hazırlayan kurumlardır. Bu kurumlarda sağlıklı eğitim öğretim ortamının oluşturulmasında öğrencilerin sorunlarının çözümü ve beklentilerinin karşılanması önemlidir. Acaba İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin sorunları ne derece çözülmektedir? Ya da beklentileri ne derece karşılanmaktadır. Hangi konularda sorunları ve beklentileri bulunmaktadır? Burada öncelikle öğrencilerin İmam Hatip Lisesine dair görüşleri alınacaktır. Sonra sorunları ve beklentileri; sorunlarının çözümü beklentilerinin karşılanabilmesi için ailelerinden, öğretmenlerinden ve çevrelerinden beklentileri üzerinde durulacaktır. Son olarak bazı çözüm yolları sunulacaktır. Dolayısıyla araştırmanın asıl kısmını oluşturan veriler dört bölümde incelenecek ve değerlendirilecektir.

1. ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİNE DAİR BAZI GÖRÜŞLERİ

Öğrencilerin okullarına dair görüşleri; ilim ve öğrenme meraklarının arttığı, doğruluk, sadakat, adalet gibi duygularının güçlendiği gençlik döneminde¹ kendilerini, çevrelerini, hayatı anlamlandırma tarzlarını ve mutluluklarını etkileyecektir. Bu sebeple öğrencilerin okul memnuniyetleri, öğrenimleri sürecinde en çok sevdikleri ve zorlandıkları derslerin neler olduğu gibi hususlar hakkındaki görüşleri alınmıştır.

1.1. ÖĞRENCİLERİN İHL ÖĞRENCİSİ OLMALARININ HAYATLARINDAKİ ETKİSİNE DAİR BAZI GÖRÜŞLERİ

Öğrencilerin İHL mensubu olmalarının hayatlarındaki etkisinin öğrenilebilmesi için 28 Şubat süreci sorunlarından haberdar olmaları; toplumda ötekileştirilme, dışlanma

¹ Turgay Gündüz, *İslam Gençlik ve Din Eğitimi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2003, ss. 157-167.

tavırlarına ne derece maruz kaldıkları; gençler için kurulan ve onların gelişimlerinde fayda sağlayacak vakıf ve derneklere mensubiyetleri; meslek seçimlerinde ve yaşam amaçlarında öncelikle özelliklerin neler olduğu hakkında bilgi edinilecektir. Bu vesileyle öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve beklentiler daha rahat anlamlandırılabilir.

1.1.1. 28 Şubat Süreci Sorunlarından Haberdar Olma Durumları

Öğrencilerinin İHL'nin toplum tarafından maddi ve manevi anlamda desteklenen, farklı bir ruha ve tarihe sahip olduğunu bilmesi, İHL misyonunun kendilerine yüklediği manayı anlayabilmelerini sağlayacaktır. Şüphesiz imam hatip camiasının en sıkıntılı zamanları “28 Şubat Süreci” ile başlamıştır. Öğrencilerinin çok üzüldüğü zamanlar yaşanmıştır.² Bu sebeple ankette “28 Şubat süreci sorunlarından haberdar mısınız?” sorusuna yer verilmiştir. Verilerin analizinde öğrencilerinin tamamının cevaplandığı soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 31 Öğrencilerin 28 Şubat Süreci Sorunlarından Haberdar Olma Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
28 Şubat sürecinden haberdar olma	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	247	78.0	148	46.0	96	37.0	491	55.0
Biraz	60	19.0	82	26.0	58	23.0	200	23.0
Hayır	8	3.0	89	28.0	102	40.0	199	22.0
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin 28 Şubat süreci sorunlarından haberdar olma durumları %55.0 “evet”, %23.0 “biraz”, % 22.0 “hayır” şeklindedir. Az ya da çok bilen öğrenciler “evet” ve “biraz” toplamı ile %78.0 (%55.0+%23.0) oranındadır,

Okulların 28 Şubat'ı bilmeleri kıyaslandığında GÜN (%78.0), AFC (%46.0), SA (%37.0) arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır. Yine okul karşılaştırılmasında “evet” ve “biraz” oranları birlikte alındığında, GÜN %97.0 (%78.0+%19.0), AFC %72.0 (%46.0+%26.0), SA %60.0 (%37.0+%23.0) arasında önemli bir oran farkı bulunduğu

² Bulut, a.g.e., ss. 192-193.

görülmektedir. GÜN'ün tamamına yakınının, AFC'nin yaklaşık 3/4'ünün, SA'nın 3/5'inin bu durum hakkında bilgi sahibi olduğuna dair veriler elde edilmiştir. Genel ortalamada ise öğrencilerin 3/4'ünden fazlasının bu konuda az ya da çok bilgilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oranlar incelendiğinde anket uygulamasının yapıldığı okullar arasında 28 Şubat hakkında bilgi sahibi olma durumunun en çok GÜN'de, en az SA'da olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu iki okulun İHL tavrını sahiplenip gerekliliklerini uygulama oranları da farklıdır. Ancak tabii bu konudaki gayretsizlik yalnızca okullarının tarihini bilmemeye dayanmaz, geçmişte olduğu gibi günümüzde de İHL'ye ne kadar çok İslami şuur verilirse o kadar davranış değişikliği ile karşılaşılabilir. Bu noktada ailelerin eğitimi ve öğrencilerin geçmişte yaşanan ve mensuplarını üzen³ olayları bilmelerinin etkisi de unutulmamalıdır.

1.1.2. İmam Hatipli Oldukları İçin Maruz Kaldıkları Olaylar

İmam Hatip Liseleri tarihlerinde yaşadıkları kapatılma, itibarsızlaştırılma, devletin imkanlarından mahrum bırakılma, üniversiteye giriş haklarının kısıtlanması gibi birçok olayın ardından başörtüsü probleminin çözüldüğü, katsayı uygulamasının kaldırıldığı, yapılan haksız uygulamalardan vaz geçildiği, sayılarının günden güne arttığı ve farklı kesimlerden kişilerin tercih ettikleri, iyi imkanların verildiği bir döneme geçmiştir. Söz konusu durumda acaba İHL öğrencisine yaklaşım nasıldır? Sorusunun cevabını aramak için katılımcılara “Sosyal hayatta imam hatipli olduğunuz için maruz kaldığınız olumsuz bir olay oldu mu? Evet ise bu sizi nasıl etkiledi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu 890 öğrencinin 724'ü cevaplamıştır. Bu öğrencilerin büyük çoğunluğu herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmadığını söylerken yaklaşık 1/3'ü nasıl bir durum ile karşılaştığını ve ne derece etkilendiğini yazmıştır. Öncelikle yaşanan olaylardan sonra öğrencilerin hislerinden bahsedilecektir. Geçmiş birkaç çalışmanın sonuçları ile karşılaştırma ve son olarak durum değerlendirmesi yapılacaktır.

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden İHL'li olduğu için bir tepki ile karşılaştığını söyleyenlerin bir kısmı takdir edilmiş, çoğunluğu tesettürlü olmama gibi bir eksiklik sebebi ile okuluna yakıştırılmamış ya da İHL okuduğu için eleştirilmiştir. Geçmişte

³ Bu araştırmada “Din eğitimi üzerindeki eleştiriler ve değişimler sizi üzüyor mu?” sorusuna İHL öğrencilerinin (katılımcıların) %80'i üzdüğünü söylemiştir. Bkz. Bulut, a.g.e., ss. 192-193.

olduğu gibi günümüzde de İmam Hatip okuyarak üniversite kazanılamayacağı fikirleri, küçümseme, ötekileştirme, dışlama, yadırgama, “İmam mı olacaksın? tavrı sürmektedir.

Arkadaşları, çevresi, karşılaştığı insanlar ve sosyal medyada bazı kişiler tarafından küçümseme, hakaret edilme, iletişim kurulurken ön yargı ile yaklaşılma, dışlanma, “yobaz” gibi sözlerle nitelenen, tama yakın puanlar ile bu okula gelmelerine rağmen İHL okuduğu için başarısız görülen ya da başarılı olduğu için İHL tercihi garipsenenler, şaşkın ya da aşağılayıcı bakılanlar bulunmaktadır. Birkaç öğrenci ise milli bir bayrama 2013 senesinde katılmadığını, bazı müsabakalarda okullarından kaynaklı haksızlığa maruz kaldıklarını söyleyerek üzüntülerini ifade etmişlerdir.

Bu durum ile karşılaşan öğrencilerin bazıları anlamlandıramazken kimisi tepki almamak adına okulunu her ortamda söylememeyi tercih etmiş kimisi ise öyle bir olay yaşasa susmayacağını dile getirmiştir. Bu durum öğrencilerden birçoğunu rahatsız etmektedir. Okul aidiyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bazı öğrenciler ise İHL mensuplarının okullarını iyi temsil edemediği için eleştiriyi hak ettiklerini düşünmektedir.

İslami hassasiyetleri yüksek olup İHL’yi benimseyen, seven, öğrencilerini takdir eden, önemseyen, kendilerini değerli hissettiren ve okullarından gurur duymalarına vesile olan insanlar ile karşılaşan gençler memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca yaşadıkları olaylardan hiç etkilenmediğini çünkü kendisinin farkında olduğunu ve bir İHL mezununun neler yapabileceğini bildiğini, İHL okumanın Anadolu ya da Fen Lisesi görmek kadar doğal olduğunu söyleyenler vardır. Kendisiyle gurur duyup çalışma azmi artan da vardır.

2008 senesinde yapılan bir çalışmada insanların İHL öğrencisini yeterince anlamadığı ve medyada oluşturulan algıya inandıkları için dışladıkları görülmüştür. Velilerin çoğu halkın İHL’ye sahip çıkmadıklarını düşünmektedir.⁴

Öğrencilerin zaman zaman bu tarz olaylar ile karşılaştıkları, çok da üzüldükleri, genellikle slogan halini almış, bir anlam ifade etmeyen sözlere muhatap oldukları görülmüştür. Toplum İHL öğrencilerini dini temsil eden kusursuz, toplumda yapılan yanlışlardan uzak kişiler şeklinde görmeyi hayal etmektedir. Ancak bunun

⁴ Dündar, a.g.e., s. 40.

gerçekleşmediği durumlar da bulunmaktadır. Bu durumda verilen bazı tepkiler İHL'ye bağlılığı artırmaktadır.⁵

İHL'li olduklarını söylediklerinde %60.7 “olumlu”, %9.6 “olumsuz”, %5.4 keşke farklı bir okula gitseydim düşüncesinde, %8.7 “küçümsenme”, %7.0 “şaşıрма” ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.⁶ Bu sonuçlar bizim çalışmamızın verilerini de desteklemektedir.

Öğrencilerin yaşadıkları değerlendirildiğinde araştırmada yer alan *“İmam Hatip Liselerinde gerek katsayı probleminin yansımalarının gerekse “İmam Hatip Lisesi'nde yalnızca din görevlisi olunur” algılarının devam ettiği düşünülmektedir. Ancak maruz kaldıkları geçmiş dönemlerde yaşananlar ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir olay olmadığı ön görülmektedir.”* hipotezinin doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Toplumda birçok kesim İHL'ye ön yargıyı aşma çabasındadır. Günümüz İHL öğrencileri yalnızca beş vakit namazı ihmal etmeyip, kandilleri oruçlu geçiren, kandil gecelerinde ibadet ile meşgul olan, dini bayramlara özel anlamlar yükleyip ebeveynlerini ziyaret eden ailelerin dolayısıyla dindar kesimin⁷ çocukları değildir. Hatta yarım fazlasının (%50.7) ailesi, akrabaları arasında İHL mezunu da bulunmamaktadır.⁸ İslam'ı yaşama gayreti kendisinde olmasa da çocuğunun daha kaliteli bir Müslüman olarak bulunduğu ortamlarda davranışlarını doğru şekillendiren kişiler olabilmesi için ya da sadece proje okulunun imkanlarından istifade edebilmek için İHL'yi tercih edenler vardır.

Bazı öğrenciler kendilerine yüklenen sorumluluğu kaldıramadıklarını, dışarıda insanların, okulda öğretmenlerinin kendilerini düzeltme çabasından sıkıldıklarını ve bu sebeple de okullarına karşı olumsuz duygu ve düşüncelere girdiklerini söylemişlerdir. Bu da ne yazık ki hem öğrenciler hem de İHL'nin geleceği adına kötü bir durumdur. O öğrencilere tabi ki eksikleri söylenmeli ancak öncelikle onlar var oldukları halleri ile sevimli, ilgilenilmeli, değerli oldukları hissettirilmelidir. Aksi takdirde bu okulu tercihinden pişman olan, kendini kötü hisseden, bulunduğu ortamlarda İHL'de okuduğunu söylemekten çekinen ve davranışlarındaki eksikler üzerine aldığı tavır sebebi

⁵ Kanburoğlu, a.g.e., ss. 142-144.

⁶ Çelik, a.g.e., s. 144.

⁷ Asım Yapıcı, Zeki Salih Zengin, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2 (2003), s. 74

⁸ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 49.

ile hatalarından vazgeçmeyecek öğrencilerin sayısı günden güne artacaktır.⁹

1.1.3. STK'lara Mensubiyet Durumları

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin STK'lara yakınlığını ölçmek için ankette 'Etkinliklerine katıldığınız veya mensubu olduğunuz herhangi bir STK (Sivil Toplum Kuruluşu) var mı?' sorusu yöneltmiştir. Alınan sonuçlar şu şekildedir.

Tablo 32 Öğrencilerin STK'lara Mensubiyet Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
STK kuruluşlarına üye olma	n	%	n	%	n	%	n	%
Hayır herhangi bir STK üyeliğim olduğunu söyleyemem	230	73.0	273	85.8	239	93.0	742	83.5
Zaman zaman etkinliklerine katıldığım STK' lar vardır	64	20.0	35	11.0	12	5.0	111	12.5
Çoğu zaman etkinliklerini takip ettiğim ve bizzat iştirak ettiğim STK' lar vardır	8	3.0	1	.3	3	1.0	12	1.0
Mensubu olup bizzat etkinliklerinde aktif görev aldığım STK' nın varlığından bahsedebilirim.	13	4.0	9	2.8	2	1.0	24	3.0
Katılan	315	100	318	100	256	100	889	100
Cevapsız	-	-	1	-	-	-	1	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Alınan cevapların analizi neticesinde katılımcıların %83.5'i "Hayır her hangi bir STK üyeliğim olduğunu söyleyemem", %12.5'i "Zaman zaman etkinliklerine katıldığım STK'lar vardır", %3.0'ı "Mensup olup bizzat etkinliklerinde aktif görev aldığım STK'nın varlığından bahsedebilirim" seçeneklerini işaretlerken yalnızca 12 katılımcı "Çoğu zaman etkinliklerini takip ettiğim ve bizzat iştirak ettiğim STK'lar vardır" cevabını vermiştir.

STK mensubiyeti veya katılımı konusunda pozitif anlam taşıyan seçenekler birlikte değerlendirildiğinde, yani "zaman zaman etkinliklerine katılma", "çoğu zaman takip edip iştirak etme", "mensubu olup etkinliklerinde görev alma" seçeneklerine ait oranlar birleştirildiğinde öğrencilerin sadece %16.5'inin bir STK bağlantısının

⁹ Bu başlığa dair öğrencilerin cümleleri ekler bölümünde verilmiştir.

olduğu; %83.5'inin (4/5'inden fazlası) ise “herhangi bir” STK üyeliğinin olmadığı görölmüştür.

Diğer çalışmalar incelendiğinde Gökçe'de (1984) İHL öğrencilerinin %4.0'ı öğgür zamanlarında çeşitli sanat etkinlikleri düzenleyen derneklere üyeliği tercih etmiştir.¹⁰ Farklı bir çalışmada İHL öğrencilerinin %67.3'ü herhangi bir dernek ya da vakıf üyeliğinin bulunmadığını, %31.0'ı STK'ya üye olduğunu söylemiştir.¹¹ Bizim çalışmamız ile ne Gökçe ne de Özensel araştırmasının arasında yüksek oran farkı vardır. Bu durum STK'ya ilginin İHL mensuplarında yüksek olmadığına işaret etmektedir. En azından alınan örnekleme gruplarında sonuç bu şekildedir.

STK mensubiyeti konusunda gençlerin geçmişten bugüne az ilgili olmalarının arka planında ailelerin koruyucu yaklaşımı, haklarında fikir edinmedikleri bu kurumlara çocuklarını gönderme noktasında güvenememelerinin etkisi bulunmaktadır.

İstanbul'da öğrencilerin istifade edebilecekleri çok sayıda vakıf, dernek, kütüphane ve kitap kafe bulunmaktadır. Öğrencilerin buralarda vakit geçirmeleri, etkinliklerinden istifade etmeleri hem sosyal medya ve internet ortamından uzaklaşmalarını hem de çeşitli alanlarda üniversite okuyan kişileri tanımaları ile kendilerine iyi rol modeller edinmelerini sağlayacaktır. Bu konuda Üsküdar gibi semtlerde öğrenim gören lise öğrencileri daha şanslı olsalar da İstanbul'un her semtinde ve her ilde öğrencilerin zaman geçirebilecekleri STK'lar bulunmaktadır.

1.1.4. Meslek Seçimleri ve Yaşam Amaçları

Allah Teâlâ kullarını farklı yetenek ve kabiliyetler ile yaratmıştır ve herkes için fitratına kolaylaştırılan bir meslek bulunmaktadır. Genç nesillere şahsiyetlerinin inkişafı için müspet ve abide şahsiyetler örnek gösterilmelidir. Çünkü gençler kendilerine ruhen kılavuz, yol gösterici ararlar. Her ferdin farklı kabiliyette olması toplum için bir nimettir, ancak ferdin baskılanmayarak özündeki yeteneğini keşfetmesine ihtiyaç vardır. Bunun için de eğitimcilerin, toplumun kişiye saygıyı öğrenmesi, ailenin yerine göre davranmayı bilen kişilikli gençler yetiştirmesi üzerinde durulmalıdır.¹²

¹⁰ Gökçe, a.g.e., s. 104.

¹¹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 88.

¹² Emrullah Yüksel, “Kişiliğin Meslek Seçimine Yansıması”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 1. (1997), ss. 13-15.

İnsanların hayatlarındaki en önemli kararlardan olan mesleki tercihte kişinin kendi fitratına, hayat tarzına uygun bir meslek seçmesi, yaşamdaki mutluluğunu ve ebedi hayat için hazırlanma sürecini etkileyeceği için ankette öğrencilere hem yaşam amaçları hem de mesleki tercih önceliklerinde arayacakları özellikler sorulmuştur. Öğrencilerin İHL öğrenimlerinde gördüklerini hayatlarına yansıtabilmeleri oranında cevaplarının da etkileneceği tahmin edilmektedir.

Öğrencilere yöneltilen “Meslek seçiminizde beklentilerinizi önceliğinize göre yüksekten alta sıralayınız. (1 numarasından başlayarak sıralayınız)” sorusuna verilen yanıtların analizinde öğrencilerden kaç kişinin o cevabı seçtiğine bakılarak sıralama yapılmıştır, bir başka ifade ile her seçenek için katılımcıların yüzde kaçının tercih ettiğini gösteren oran alınmıştır. Şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 33 Öğrencilerin Mesleki Seçim Önceliklerine Göre Dağılımı

		Okul			Toplam
		GÜN	AFC	SA	
Hayat boyu ilmin içinde olacağım bir meslek seçeceğim söylenebilir	n	305	310	244	859
	%	35.0	36.0	28.0	99.0
Statü/ makam kazanacağım bir meslek seçebilirim	n	276	253	174	703
	%	32.0	29.0	20.0	81.0
Memuriyet alabileceğim bir meslek seçmem uygun olabilir	n	270	247	169	686
	%	31.0	29.0	20.0	80.0
Maddi kaygı yaşamayacağım bir meslek seçebilirim	n	269	240	163	672
	%	31.0	28.0	19.0	78.0
Diğer	n	262	242	178	682
	%	30.0	28.0	21.0	79.0

Tabloda verildiği üzere meslek seçiminde aranan özelliklerin oranlara göre dağılımında öğrencilerin %99.0’ı “Hayat boyu ilmin içinde olacağım bir meslek seçeceğim söylenebilir”, %81.0’ı “Statü/makam kazanacağım bir meslek seçebilirim”, %80.0’ı “Memuriyet alabileceğim bir meslek seçmem uygun olabilir”, %78.0’ı “Maddi kaygı yaşamayacağım bir meslek seçebilirim” şıklarını işaretlemiş, %79.0’ı “diğer” seçeneğinde görüşünü bildirmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin tamamına yakınının ilmi, öğrenmeyi, kendini geliştirmeyi önemseydiğini söylemek mümkündür. Öğrencilerin tercihlerinde okullar arası kıyaslama yapıldığında ise anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır.

Diğer seçeneğinde görüşünü belirten öğrencilerin bir kısmı “hayat boyu ilmin içinde olma”, “statü ve makam kazanma” gibi iki seçeneği tercih etmiştir. Ancak bu öğrencilerin oranı çok düşük olduğu için ayrıntısı verilmeyecektir.

Sonuç olarak öğrencilerin tamamının (%99) ilmi, öğrenmeyi, kendini geliştirmeyi önemseddiği söylenebilir. Yaşam amaçlarına dair soruda da öğrencilerin bu düşüncelerini destekleyen seçimler ile en yüksek tercihlerinin “kendimi her açıdan geliştiren, dini bilgi açısından yeterli bir Müslüman olma” (%29.6) ve “yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikimi yüksek bir birey olma” (%29.2) seçeneklerinde (%29.6+%29.2=%58.8) olduğu görülmüştür. (Bkz. Tablo 34)

Kendilerinin mesleki tercihte önemsedikleri özelliği “diğer” seçeneği ile bildiren öğrencilerin maddiyatı, ilmi, kabiliyetlerine uygunluğu, sevmeyi, aileye vakit ayırabilmeyi, insanlara faydalı olabilmeyi, eğlenmeyi; özellikle de mutluluğu, insanlığa faydayı, insanların duasını almayı ve Allah’ın rızasını kazanmayı önemsedikleri görülmüştür. Bu konuda öğrenciler fikirlerini şu cümleler ile ifade etmişlerdir:

“İlgilendiğim meslek./ Seveceğim ve yeteneklerimi değerlendireceğim bir meslek./ Kendime uygun bir meslek seçeceğimi söyleyebilirim./ Özgür olabileceğim bir meslek./ Hayatım boyunca mutlu olacağım bir meslek./ Kendimi tanıyacağım bir meslek./ Hayatımı adayabileceğim bir meslek./ Özel harekât./ Polislik./ Diğer uğraşlarıma zaman ayırabileceğim bir meslek./ Seveceğim ve sevdirebileceğim bir meslek./ Ülkemi geliştirebilecek bir meslek./ Saygınlık, mutluluk./ Vatana ve millete faydalı gerçekten severek yapacağım meslek./ Asker olacağım tek isteğim bu./ İnsanlara yardım edeyim fazla para almasam da olur./ Mutlu ve rahat olabileceğim bir meslek./ Hem eğlenebileceğim hem de maddi açıdan iyi olan bir meslek./ Mühendislik./ Aktif bir meslek seçmeyi isterim, tercümanlık./ Yararlı bir konuda öncü olabilmek./ İnsanlara başka dallarda da olsa İslami tebliğ edip bir Müslüman olarak her alanda başarılı olacağımızı göstermek./ Mutlu olacağım bir iş yok./ Sevip eğleneceğim bir meslek seçeceğim./ Bilime ve sanata katkıda bulunabileceğim bir meslek./ İlim ve bilim dolu bir meslek./ İlim maddiyat ve maneviyatın birbirinden kopmayacağı bir meslek seçmek isterim./ Tecrübe kazandıran bir meslek./ İnsanlara yardım edebileceğim, özellikle sağlık alanı seçmek isterim./ Bir gün cerrah olmak istiyorum./ Hem kendime hem de insanlara iyi şeyler katabileceğim bir meslek isterim./ Mutlu olduğum ve maddi açıdan iyi olan, rahat edeceğim mesleği seçerdim./ Kendimle özdeşleştirdiğim bir meslek./ Adli tıp ve otopsi./ Allah’ın rızasını en iyi bir şekilde kazanabileceğimi düşündüğüm bir meslek./ Mutlu olup aileme zaman ayırabileceğim bir meslek./ İlgi alanım hayatı boyu en az pişmanlık yaşayabileceğim./ İnsanlara faydamın dokunduğu bir meslek./ Huzurlu bir meslek istiyorum./ Arkamdan dua edilecek meslek.”

İHL'ler üzerine yapılan geçmiş çalışmalarda tıp, öğretmenlik,¹³ din adamlığı ön plana çıkmıştır.¹⁴ Aynı zamanda mühendislik, mimarlık,¹⁵ hukuk, iktisadi idari bilimler, siyaset bilimleri¹⁶ de tercih edilenler arasında yer almıştır. Din görevliliği, öğretmenlik ve doktorluk meslekleri insanlığa sağladığı faydadan dolayı en saygın meslekler arasında kabul edilmiştir.¹⁷ Bunun dışında maddi durumun önemsendiği de olmuştur.¹⁸

Bazı İHL öğrencileri ise dini konulardaki soruları cevaplandırmak, cenaze yıkamak, merasimlerde konuşma yapmak konularında yetersizlik endişesi taşıdığı, dini bilen farklı alanlarda çalışacak insanlara ihtiyaç olduğu veya din görevliliği büyüklere yakıştığı için dinle bağlantılı meslek seçmek istememektedir.¹⁹ Ancak İHL öğrencilerinin çoğunluğunun üniversite okumayı,²⁰ yüksek lisans ve doktora eğitimi almayı²¹ vatana millete faydalı olmayı önemsedikleri söylenebilir.²²

Geçmişten günümüze bakıldığında, öğrencilerin beklentilerinin benzerliğinden bahsedilebilir. Fakat bizim çalışmamızın sonuçlarında öğrencilerin aynı zamanda çalışacağı işte mutlu olmayı ve severek yapmayı önemsedikleri görülmüştür.

Öğrencilerin İmam Hatip Lisesinde öğrenim görüyor olmalarının yaşam amaçlarındaki tesirinin ve aslında bir Müslüman olarak nasıl bir hayat istediklerinin ölçülmesi için onlara “Yaşam amacınızı düşündüğünüzde kendinize en yakın bulduğunuz şikkı işaretleyiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan verilerin sonuçlarına göre katılımcıların %29.6'sının “Kendini her açıdan geliştiren dini bilgi açısından yeterli bir Müslüman olarak yaşamak istiyorum”, %29.2'sinin “Yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikimi yüksek bir birey olmak istiyorum”, %16.4'ünün “Mutlu bir birey olarak yaşamak istiyorum”, %11.5'inin “Sosyal ilişkiler ve sosyal faaliyetler alanında kendini geliştirmiş bir birey olarak yaşamak istiyorum” seçeneklerini işaretledikleri, %13.4'ünün

¹³ Gökçe, a.g.e., ss. 87-89.

¹⁴ Mehmet Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri”, *Kayseri, ERİFD*, S. 16 (2013/1), s. 30; Aslan, a.g.e., s. 25, 56; Bulut, a.g.e., s. 152.

¹⁵ Korkmaz, a.g.m., s. 30; Aslan, a.g.e., s. 25, 56.

¹⁶ Aşlamacı, Eker, a.g.m., s. 19.

¹⁷ Gökçe, a.g.e., ss. 87-89.

¹⁸ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, ss. 71-76; Gökçe, a.g.e., s. 91.

¹⁹ Türkmen, a.g.e., ss. 40-41.

²⁰ Karateke, a.g.e., s. 84; Hökelekli, a.g.m., s. 43.

²¹ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 75.

²² Hökelekli, a.g.m., s. 43.

ise birden fazla şık ile irtibatlı hedeflerinin olduğu ya da sunulanlardan farklı bir isteğinin olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşam amaçları oranlarında sınıf seviyeleri arasında anlamlı farklılık görülmemiştir.

Tablo 34 Öğrencilerin Yaşam Amaçlarına Göre Dağılımı

Yaşama amacı	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf		n	%
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Mutlu bir yaşam sürmeyi hedefliyorum	56	23.0	33	12.0	27	14.0	30	17.0	146	16.4
Kendini her açıdan geliştiren dini bilgi açısından yeterli bir Müslüman olarak yaşamak istiyorum	62	26.0	87	32.0	54	28.0	60	34.0	263	29.6
Sosyal ilişkiler ve sosyal faaliyetler alanında kendini geliştirmiş bir birey olarak yaşamak istiyorum	26	11.0	38	14.0	20	10.0	18	10.0	102	11.5
Yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikimi yüksek bir birey olarak yaşamak istiyorum	68	28.0	84	30.0	63	32.0	45	25.0	260	29.2
Diğer*	30	12.0	33	12.0	31	16.0	25	14.0	119	13.4
Katılan	242	100	275	100	195	100	178	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	242	-	275	-	195	-	178	-	-	-
Diğer*	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hepsi	5	2.1	3	1.1	4	2.1	4	2.2	16	14.2
2-3-4	4	1.7	2	.7	3	1.5	6	3.4	15	13.3
2-4	4	1.7	3	1.1	2	1.0	3	1.7	12	10.6
1-2-4	3	1.2	2	.7	3	1.5	3	1.7	11	9.7
Diğerleri	12	5.3	20	7.4	18	8.9	9	5	59	52,20
Katılan	28	12	30	11	30	15	25	14	113	100.0
Cevapsız	2	-	3	-	1	-	0	-	6	-
Toplam	30	-	33	-	31	-	25	-	119	-

Diğer seçeneğini tercih eden öğrencilerin bir bölümü (%14.2) hepsini, bir bölümü (%13.3) “kendini geliştirmiş bir Müslüman”, “sosyal anlamda kendini geliştirmiş bir birey” ve “yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikim sahibi bir birey” olmayı; bazıları (%10.6) “kendini geliştirmiş bir Müslüman”, “yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikim sahibi bir birey” olmayı; bazıları “mutlu bir yaşam sürmeyi” ve “yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikim sahibi bir birey” olmayı hedeflediğini söylemiştir. Oranları

düşük olduğu için ayrıntısı verilmeyen bazıları ise “mutlu bir yaşam sürmeyi” ve “yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikim sahibi bir birey” olmak gibi iki şikkı tercih etmiştir. Bazı öğrenciler de yaşam amaçlarını “diğer” kısmına yazmıştır:

“Dünya ve yaşam hakkında çok bilgiye sahip olmak... İnsanlara tesiri çok olan biri olmalıyım./ Zengin, mutlu, huzurlu, kendini her açıdan geliştirmiş./ Dünyaya İslami cihat anlamında bir şeyler katmak, ve tüm dünyada bulunmamış bir buluş ortaya koymak istiyorum. Bilgimle, ilgimle, çizgimle./ Müslüman olduğu için mutlu olan çalışmaktan bıkmayan, kültürlü ve sosyal bir birey olarak yaşamak./ Uyku dolu bir hayat./ Dünyada bir şeyleri değiştirebilen bunun için çabalayan, kendini her yönden geliştirmiş bir Müslüman olmak istiyorum./ Sosyal bir mümin olarak yaşamayı hedefliyorum./ Faydalı, eğlenceli, sıradan olmayan, farklı bir yaşam./ Ümmetin sorunlarına ve diğer coğrafyalarda acı çeken Müslüman kardeşlerimin hayatlarına yardımcı olabileceğim bir hayat yaşamak istiyorum./ Mutlu, dini açıdan yeterli ve diğer alanlarda da gelişmiş bir birey olarak yaşamak istiyorum./ Heyecan ve adrenalin dolu bir hayat yaşamak istiyorum./ Kendini her yönden geliştirmiş pozitif bilim ve ilimde ilerlemiş biri olmak istiyorum./ Hem sosyal alanda başarılı hem de dini açıdan yeterli bir yaşam./ Vatanıma, dinime, aileme layık biri olmak./ Kendini her açıdan geliştirmiş sosyal ilişkilerde faaliyetleri kuvvetli... Mutlu bir yaşam sürmeyi hedefliyorum./ Dini güzel bir şekilde yaşayarak./ Belli birikime sahip olup insanlara aynı zamanda dinimi sevdirecek başarılı bir yerlere gelmek istiyorum./ İdealist bir felsefe benimsiyorum./ Yaşamak istemiyorum./ Kendini her açıdan geliştiren kültürlü toplumda söz sahibi bir Müslüman olmak istiyorum./ Din, bilim açısından gelişmiş mutlu bir birey olarak yaşamak./ Hem ilim hem bilim yönünde kendimi ilerletmeyi hedefliyorum./ Fazla dil bilerek Kore’de yaşamayı düşünüyorum./ Zengin olmak ve huzurlu yaşamak./ Her şekilde yeterli ve mutlu yaşamak istiyorum./ Hepsi ve zengin olmak./ Duygusuz bir robot olmak isterim./ Kendini vatana adanmış biri olarak yaşamak istiyorum./ İnsanlara yardım./ Kendi ayakları üstünde duran bir birey./ Başarılı bir insan olmak./ Hem dini bilgi açısından hem de bilimle ilgilenip vatanıma faydalı bir birey olmak istiyorum./ Hayallerimi gerçekleştirmek için yaşamak.”

1.2. ÖĞRENCİLERİN İHL’Yİ TERCİH SÜREÇLERİ VE SONRASINDA MEMNUNİYET DURUMLARI

Öğrencilerin kurum algılarını liseye gelmeden alınan din eğitimi, okullarını kimin talebi üzerine seçtikleri etkilediği gibi İHL’de okumaktan memnuniyetleri ve başarılarının beklentilerini karşılaması durumları da etkilemektedir.

1.2.1. İHL’ye Gelmeden Önce Din Eğitimi Nereden Aldıkları

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ortaöğretime başlamadan önce aldıkları din eğitimi hem Allah’ın koyduğu kuralları kabullenip yaşantılarının bir parçası haline getirmelerinde hem de mesleki derslerin amaçlarını kavrayıp öğretilenleri anlamlandırabilmelerinde etkilidir. Bu sebeple ankette öğrencilere “İHL’ ye gelmeden önce din eğitiminizi nerede aldınız?” sorusu yöneltilmiştir. Verilerin analizi neticesinde

katılımcıların %33.7'sinin “Kur'an kursunda”, %24.4'ünün “ailede”, %18.2'sinin “okul derslerinde”, %5.2'sinin “yaz okullarında”, % 18. 5'inin “farklı kurumlarda” din eğitimi aldıkları tespit edilmiştir. Yalnızca 9 öğrenci bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 35 Öğrencilerin İHL'ye Gelmeden Önce Din Eğitimini Nereden Aldıkları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
İHL'den Önce Din Eğitimi Alınan Yer	n	%	n	%	n	%	n	%
Ailemden	101	32.0	53	17.0	61	24.0	215	24.4
Kur'an kurslarından	87	28.0	124	39.0	86	34.0	297	33.7
Yaz okulları vasıtasıyla	20	6.4	14	4.4	12	5.0	46	5.2
Okulda gördüğüm dersler vasıtasıyla	35	11.2	74	23.4	51	20.0	160	18.2
Diğer*	70	22.4	51	16.2	42	17.0	163	18.5
Katılan	313	100.0	316	100.0	252	100.0	881	100.0
Cevapsız	2	-	3	-	4	-	9	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-
Diğer*	n	%	n	%	n	%	n	%
1-2	21	30.0	14	28.0	21	51.2	56	34.8
1-2-3	7	10.0	4	8.0	0	0.0	11	6.8
1-4	8	11.4	9	18.0	2	4.9	19	11.8
Hepsi	13	18.6	9	18.0	4	9.8	26	16.1
Diğerleri	21	30.0	14	28.0	14	34.10	49	30.5
Katılan	70	100.0	50	100.0	41	100.0	161	100.0
Cevapsız	-	-	1	-	1	-	2	-
Toplam	70	-	51	-	42	-	163	-

Farklı bir cevap veren katılımcıların %34.8'i “aile” ve “Kur'an kursları”, %11.8'i “aile” ve “okul dersleri”, %6.8'i “aile”, “Kur'an kursları” ve “yaz okulları”, %16.1'i “hepsi” cevabını verirken kalan (%30.5) kişilerin küçük bir bölümü “aile, Kur'an kursu, okul dersleri” gibi birkaç şık işaretlemiş, diğerleri ise içinde özellikle kursların olduğu farklı kurumlardan istifade ettiklerini söylemiştir:

“Sübyan mektebine gittim, ailemden aldığım eğitim ve İHL orta okuluna gittim./ Dernek./ Mahalle camisinde./ Kurslardan (Kur'an kursu değil)./ Anaokulu./ Katıldığım ve mensubu olduğum STK'lardan./ Yaz Kur'an kursları ve okuldaki dersler./ kendi merakım doğrultusunda araştırmalarım./ Cemaat./ Okuduğum kitaplardan./ Geçici eğitim merkezi./ İmam Hatip Ortaokulu./ Din eğitimi almadım.”

Bu öğrenciler arasından İmam Hatip Ortaokulu mezunu olup aynı zamanda okulda gördüğüm dersler vasıtasıyla şikkını işaretlemiş öğrenciler dışındaki kesimin İmam Hatip Lisesi mesleki derslerinde zorlanmaları normal karşılanmalıdır. Zira Kur'an kursları, ailenin yönlendirmesi, yaz okulları, ya da öğrencilerin yazdıkları "sübyan mektebi" gibi kurumlarda İHL derslerinde görülen ayrıntılı hususlara yer verilmemektedir. Yine de geçmişlerinde dini eğitimlerini iyi derecede alan öğrencilerin hem Kur'an-ı Kerim ezberlerinde hem de diğer din derslerinde çalışma ile başarılı olabilecekleri tahmin edilmektedir. Öğrencilerin bu dersleri zor bulmaları ise daha çok okulların onlara verdikleri sorumluluk seviyesinde olacaktır.

Bir çalışmada İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin okula gelmeden önce %88.7'si din eğitimi aldığını, %9.8'i almadığını;²³ çoğunluğunun anne-baba, cami, Kur'an kursu, dini kitaplar, bir kısmının dini gruplar ve diğer akrabalarından eğitim aldığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁴

Yapılan bir araştırmada din eğitiminin %29.0 aileden, %22.9 hem aile hem de Kur'an kursundan, %21.6 ilköğretim sonrası Kur'an kursundan, %20.9 ilköğretim sonrası hafızlık kursundan, ilköğretimden alındığı belirtilmiştir.²⁵

Özüdoğru'da (2003) öğrencilerin ailelerinden (29), ilköğretimden sonra Kur'an kursundan (21.6), ilköğretimden sonra hafızlık eğitimi ile (20.9), sadece ilköğretim (4.9), hem aile hem de Kur'an kursu yardımı ile (22.9) din eğitimlerini tamamladıklarına dair veriler elde edilmiştir.²⁶

Bir ankete katılan İmam Hatip Lisesi kız öğrencilerinin %72.4'ü Kur'an kursu, %0,7'si hafızlık eğitimi aldığını, %9.1'i hiç eğitim almadığını söylemiştir.²⁷

Çelik'in araştırmasında (2016) öğrencilerin %91.7'sinin okul öncesinde din eğitimi aldığı, %61'inin annesinden ve babasından, %1.4'ünün diğer akrabalarından, %21.4'ünün cami ve Kur'an kursundan, %3.1'inin dini kitaplardan, %3.6'sının katıldığı dini gruplardan, %0.9'unun farklı yerlerden, %8.3'ünün almadığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁸

²³ Karateke, a.g.e., s. 50.

²⁴ a.g.e., s. 51.

²⁵ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 42.

²⁶ a.g.yer.

²⁷ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 69.

²⁸ Çelik, a.g.e., s. 120.

2017 yılında yapılan bir araştırmada öğrencilerin okul dışı zamanlarında tarikat ve cemaatlerden (%18.6), diyanet kurslarından (%22.3), ailesinden (%42.6), dini içerikli yayın yapan kurumlardan (%10.9), derneklerden (%7.8) din eğitimi aldığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁹

Katılımcıların tamamına yakınının okula gelmeden önce bir şekilde dini ilimler ile irtibat kurması, üstteki çalışmalarda ulaşıldığı gibi öğrencilerin İHL'ye çoğunlukla din eğitimi alıp kaydoldukları bilgisini desteklemektedir.³⁰ Dolayısıyla İHL öğrencilerinin büyük kısmı okullarını tercihten evvel din eğitimi almışlardır.

1.2.2. İHL'yi Kimin İsteği Üzerine Tercih Ettikleri

İHL öğrencilerinden istemeden farklı sebepler ile gelenlerin okulun kurallarını kabullenmede zorlandıkları gözlemlendiği için katılımcılara “İHL'yi kimin isteği ile tercih ettiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Yalnızca iki öğrencinin cevaplandırmadığı bu soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 36 Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Kimin İsteği İle Tercih Ettikleri

	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf		n	%
İHL'yi Tercih Etme Sebebi	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kendi kararım ile tercih ettiğimi söyleyebilirim	105	44.1	108	39.6	76	39.4	77	43.8	366	41.6
Ailemin isteği üzerine geldim	61	25.6	70	25.6	78	40.4	69	39.2	278	31.6
Çevremden tavsiyesi üzerine geldim	12	5.0	19	7.0	9	4.7	7	4.0	47	5.3
Herhangi bir kişinin bunda etkisi olduğunu söyleyemem	22	9.2	24	8.8	15	7.8	12	6.8	73	8.3
Diğer*	38	16.0	52	19.0	15	7.8	11	6.3	116	13.2
Katılan	238	100	273	100	193	100	176	100	880	100
Cevapsız	4	-	2	-	2	-	2	-	10	-
Toplam	242	-	275	-	195	-	178	-	-	-

Öğrencilerin %41.6'sı “Kendi kararım ile tercih ettiğimi söyleyebilirim”, %31.6'sı “Ailemin isteği üzerine geldim”, %8.3'ü “Herhangi bir kişinin bunda etkisi olduğunu

²⁹ Aksu, a.g.e., s. 97.

³⁰ Yapıcı, Zengin, a.g.m., s. 74.

söyleyemem”, %5.3’ü “Çevremin tavsiyesi üzerine geldim”, %13.2’si ise “diğer” seçeneğinde cevabını vermiştir.

Sınıf seviyeleri karşılaştırıldığında öğrencilerin İHL’yi kimin isteği üzerine tercih ettiklerine dair elde edilen oranlar arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. Bu soru ve oranlar dikkate alındığında 2018-2019 eğitim yılında uygulamaya geçirilen ve ciddi eleştirilere konu olan nitelikli okul ve mahalle mektebi uygulamasının öğrencilerin İHL’ye gelmelerinde etkisi görülmektedir. Anketin uygulandığı AFC ve SA okul idaresi ile yapılan görüşmede de 9. sınıf öğrencilerinin başarı seviyelerinin daha önceki senelere göre biraz düştüğü ve istemeden gelen öğrenci sayısında önemli bir artış olduğu belirtilmiştir.

Diğer seçeneğini tercih eden öğrenciler daha çok ailesi ile birlikte karar verdiğini, sadece İHL kazanabildiğini, tercihlerinden birisine yerleştiğini, sistemin yönlendirmesi ile geldiğini söylemiştir. Burada öğrencilerin cümleleri alfabetik olarak verilecektir:

“Açıkta kaldığım için mecburiyetten geldim yoksa gelmezdim./ Açıkta kaldım son tercihimde mecburen İHL yazdım ve buraya geldim./ Açıkta kalmamak için geldim./ Aile baskısı./ Ani bir kararla... buraya geldiğimi söyleyebilirim./ Babamın baskısı ile geldim./ Bir öğretmenin tavsiyesi üzerine geldim. Sadece görmek için. Sonra sevdim ve seçtim./ Çapa Fen’e gidecektim ama LGS mağduruyum./ Devletin tüm okulları İHL’ye çevirmesi nedeniyle mecburi olarak burayı tercih ettim./ Diğer okullara göre ortamı daha iyi olduğumu düşündüm ve diğer okullara da puanım yetmeyince bu okula nakil aldırıldım./ Evime daha yakın olduğu için./ Hazırlık olduğu için geldim./ İsteyerek gelmedim tercihimde çıktı./ Kafamda canlandırdığım profil üzerine geldim./ Karma okuluna gitmek istemediğim için./ Kendim seçtim ama aşırı pişmanım./ MEB sınav sisteminden dolayı./ MEB tarafından zorla gönderildim./ Meslektydim Anadolu dersi görmek için geldim./ Müdür istedi./ Okul kontenjanları dolu olduğu için yerleşemedim ve burası çıktı./ Okul müdürüm annemin aklını çeldi./ Orta okul müdürümüzün etkisiyle./ Öğretmenim yazdırdı./ Puanım İmam Hatip Liselerine yettiği için./ Puanım tuttu ve evime yakın imkânım olsaydı düz liseye gitmek isterdim ama o da evime uzak kalır ve müzik dersi de yok çok kötü./ Puanım yettiği için gelmek zorunda kaldım./ Puanımdan dolayı, yol mesafesi./ Rehber öğretmen aracılığı./ Saat uygunluğundan dolayı./ Suriyeli’yim çünkü./ Tercihimde çıktı./ Yanlış tercih üzerine./ Zorunda olduğum için.”

Geçmişten günümüze İHL öğrencilerinin okullarını tercih süreçlerine dair çalışma sonuçları verilecek, son olarak değerlendirme yapılacaktır.

Bir araştırmada (2008) kırsal kesimdeki aileler çocuklarını İHL’ye gitme konusunda ikna ederken zorlanmadıklarını dile getirirken, şehirde yaşayanların bir kısmı

İHL ısrarında bulduklarını söylemiştir.³¹

Özüdoğru'nun (1993) çalışmasına göre öğrencilerin %66.5'i kendi, %24.3'ü aileleri, 0.9'u öğretmeni, %0.2'si akraba, %5.2'si çevre teşviki ile geldiği tespit edilmiştir.³²

Türkmen'de (1994) %60.9 kendi istekleri ile dini ilimleri öğrenmek, tebliğ etmek, ahireti kazanmak için; %27.9 ailelerinin teşviki ve istekleri üzerine, %10.8 çevrenin etkisi ve mesleki sevgilerinden dolayı;³³

Bulut'ta (1999) İHL öğrencilerinin okullarına kendi istekleri ile gelme oranları %66,66 her zaman, %6,66 çoğunlukla, %6, 38 bazendir.³⁴

2004 senesinde Ömer Kayır, Şükrü Karaca, Yılmaz Şenyüz tarafından Türkiye'nin 12 ilinde yapılan araştırmada "ailemin teşvikiyle tercih ettim" diyen İmam Hatip Lisesi öğrencileri %44 ile 1. sıradadır.³⁵

Bir araştırmada (2008) akraba, yakın dost, anne babanın üzerinde etkili aile büyüklerinin, köy imamı gibi önde gelen kişilerin öğrencilerin tercihinde etkili olduğu görülmüştür.³⁶ O süreçte okul idarecileri İHL'lerin kapanmaması için çocukların masraflarının gönüllülerin bursları ile karşılanması vaadiyle köylerden öğrencileri bu okullara kaydetmiştir.

Karateke'de (2010) katılımcıların %55.7'si kendi isteği, %30.4'ü anne-babaları, %6.7'si arkadaşlarının teşvikiyle, %5.2'si farklı sebeplerle gelmişlerdir.³⁷

Korkmaz'da (2013) İHL öğrencilerinin %69.8'i kendi isteği, %77.8'i özellikle aile ve çevrenin yönlendirmesiyle gelmiştir.³⁸

Acar'ın çalışmasında (2014) İHL'ye gelen öğrencilerin çoğunluğunun İHL'yi kendi tercihleri ile seçtikleri sonucuna ulaşılmıştır.³⁹

³¹ Dündar, a.g.e., s. 65.

³² Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 41.

³³ Türkmen, a.g.e., ss. 34-35.

³⁴ Bulut, a.g.e., s. 168.

³⁵ Ünsür, a.g.e., s. 221.

³⁶ Dündar, a.g.e., s. 52.

³⁷ Karateke, a.g.e., s. 49.

³⁸ Korkmaz, a.g.m., ss. 22-24.

³⁹ Muhammet Cevat Acar, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi", *Bingöl, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 4 (2014/2), s. 160.

Bir araştırmada (2014) %43 kendi, %32 aile, %15 baba, %7 diğerleri etkili olmuştur.⁴⁰

Bir araştırmada (2016) katılımcıların İHL tercihlerinin sebebi ailesi %36.8, kendisi %40.3, öğretmenleri %1.9, akrabaları %1.2, çevresi %3.7, sistemin yönlendirmesi %1.1, okulun eve yakınlığı %2.2 oranlarındadır.⁴¹

Vural'da (2016) öğrencilerin %58.9'u kendi talebi, %26.4'ü ailesinin ve yakınlarının isteği, %6.5'i başka bir okul kazanamadığı için, %8.2'si farklı sebeplerle İHL tercih etmiştir.⁴²

Çelik'te (2016) İHL kız öğrencilerinin %54.8'i annesinin ve babasının teşviki, %63.4'ü kendi talebi, %17.7'si öğretmenlerinin yönlendirmesi, %8.1'i arkadaşı İHL'de okuduğu için, %30.2'si İHL mezunu büyüklerinin tavsiyesi ile okulunu seçmiştir.⁴³

Aksu'da (2017) İHL öğrencileri %60.5 kendi isteğiyle, %29.1 anne baba isteğiyle, %2.7 arkadaş etkisi ile, %2.7 öğretmenlerin etkisi ile, %4.6 farklı etkenlerle tercih etmiştir.⁴⁴

90'lı yıllarda öğrencilerin yarıdan fazlası kendi istekleriyle bu okullarda okurken, 2000'lerde yaşanan katsayı problemiyle tercih oranlarında kendi isteğinden ziyade ailenin ve çevrenin etkisi ön plana çıkmıştır. Son yıllarda ise kendi isteği ile gelen İHL öğrencileri oranının genellikle yarıyı geçtiği, araştırmanın yapıldığı bölgeler arasında farklılık bulunduğu, bazı çalışmalarda ise yarının altına indiği tespit edilmiştir. Nitekim bizim çalışmamız da kendi isteği ile gelme oranının en düşük olduğu 2. sonuca (%41.6) sahiptir.

1.2.3. İHL'de Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları

İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden özellikle tesettür konusunda hassas olmayan, okulunda kendini değerli hissetmeyen, idareye ve öğretmenlerine ulaşamayan, okul içerisinde sağlıklı iletişimden uzak kalan öğrenciler okullarından memnuniyette zorlanmaktadır. Diğer taraftan okullarına istemeden de gelseler süreç

⁴⁰ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 69.

⁴¹ Aşlamacı, Eker, a.g.m., s. 18.

⁴² Vural, a.g.e., s. 69.

⁴³ Çelik, a.g.e., 130.

⁴⁴ Aksu, a.g.e., s. 120.

içerisinde mutlu oldukları bir ortam ile karşılaşan öğrencilerin ön yargılarını kırdıkları, taleplerine cevap bulamayan öğrencilerin ise okul memnuniyetlerinin sağlanamadığı müşahede edilmektedir. Anket uygulamasında öğrencilerin okul memnuniyetlerinin “İmam Hatip Lisesinde öğrenim gördüğünüz için memnun musunuz?” sorusuyla öğrenilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların hepsinin cevaplandığı bu soruda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 37 Öğrencilerin İHL’de Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
İHL’de Öğrenim Memnuniyeti	n	%	n	%	n	%	n	%
Memnunum	204	65.0	122	38.0	79	30.9	405	45.5
Memnun değilim	28	9.0	55	17.0	71	27.7	154	17.3
Biraz memnunum	67	21.0	117	37.0	84	32.8	268	30.1
Fikrim yok	16	5.0	25	8.0	22	8.6	63	7.1
Katılan	315	100.0	319	100.0	256	100.0	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

İstatistik sonuçlarına göre katılımcılardan %45.5’i “memnunum”, %30.1’i “biraz memnunum”, %17.3’ü “memnun değilim”, %7.1’i “fikrim yok” yanıtını vermiştir. Dolayısıyla az ya da çok memnun olan öğrencilerin oranı %75.6’dır ki bu oran katılımcıların 3/4’ünden fazlasına tekabül etmektedir. Memnun olmayanların oranı yaklaşık 1/5 iken, fikri olmayanların oranı yaklaşık 1/10’dur.

AFC, GÜN ve SA okullarına ait oranlar kıyaslandığında öğrencilerin okul memnuniyetleri arasında önemli kabul edilebilecek bir farka rastlanmıştır. Öğrenciler arasında “memnunum” işaretleyenler GÜN’de %65.0, AFC’de %38.0, SA’da %30.9’dur. Nitekim az veya çok memnun öğrenciler GÜN’de %86.0, AFC’de %75.0, SA’da %63.7’dir. Dolayısıyla GÜN’ün 4/5’ten fazlası, AFC’nin 3/4’ü, SA’nın yaklaşık 3/5’i okullarından memnundur.

Memnuniyetsizlik ise GÜN’de yaklaşık 1/10, AFC’de yaklaşık 2/5 iken, SA’da 1/4’ü geçmektedir. Bu noktada sorunlar, beklentiler bölümlerinde paylaşılan sıkıntıların okul idaresi ve öğretmenler tarafından önemsenmesi ve çözülmesi için çaba sarf edilmesi ile öğrencilerin okul memnuniyetlerinin artacağı tahmin edilmektedir.

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin sınıf seviyelerine göre okul memnuniyetlerine bakıldığında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Ancak “memnunum” seçeneğini tercih eden öğrencilerin oranı 9. sınıftan 12. sınıfa doğru arttığı, “biraz memnunum” u seçen öğrencilerin ise 9. sınıftan 12. sınıfa doğru azaldığı, memnun olmayan ve fikri olmayan öğrencilerin oranlarının sınıf seviyeleri arasında farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 38 Sınıflara Göre Öğrencilerin İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Görmekten Memnuniyet Durumları

	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf		n	%
İHL'de öğrenim memnuniyeti	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Memnunum	94	39.0	117	42.5	91	46.7	103	57.9	405	45.5
Memnun değilim	51	21.0	46	16.7	40	20.5	17	9.6	154	17.3
Biraz memnunum	80	33.0	90	32.7	52	26.7	46	25.8	268	30.1
Fikrim yok	17	7.0	22	8.0	12	6.2	12	6.7	63	7.1
Katılan	242	100	275	100	195	100	178	100	890	100
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	242	-	275	-	195	-	178	-	890	-

Yapılan bir çalışmada, İHL öğrencilerinin okullarından memnuniyet durumları değerlendirildiğinde, katılımcıların %80.8'inin memnun, %9.8'inin pişman olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler kendilerini en memnun eden şeyin arkadaş ortamı, öğretmenleriyle kurdukları samimi diyalog, öğrendiklerini hayatlarında yaşamaları, namaz kılmaları, tesettürlü olmaları, sadece pozitif bilimler değil İslami bilimleri de öğrenmeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler idare, disiplin ve adaletin bulunmadığı bir ortamın varlığı, idarecileri ve öğretmenleri ile iletişimlerinin bozulması, fiziki koşulların yetersizliği, laboratuvar eksiklikleri, sosyal kültürel faaliyetlerin azlığı, mesleki anlamda donanımlı yetişmemenin ise kendilerini en çok üzen durumlar olduğunu dile getirmişlerdir.⁴⁵

Karateke'nin (2010) araştırmasında öğrencilerin %63.9'unun çok memnun olduğu, %17.5'inin memnun olduğu, %12.4'ünün memnun olmadığı, diğerlerinin ise bunu düşünmedikleri ya da cevapsız bıraktıkları, dolayısıyla öğrencilerin 4/5'inden fazlasının okullarından memnuniyetleri tespit edilmiştir.⁴⁶ Nitekim bizim çalışmamızda

⁴⁵ Türkmen, a.g.e., s. 35, 46.

⁴⁶ Karateke, a.g.e., s. 55.

olduğu gibi konunun farklı bölgelerde ve zamanlarda araştırılması da sonuçları değiştirecektir.

Sonuçlar incelendiğinde sırasıyla GÜN, AFC, SA şeklinde sıralanan okul memnuniyetleri arasında önemli fark ile karşılaşıldığı için “*Öğrencilerin okul memnuniyetlerinin okullar arasında farklı olduğu düşünülmektedir.*” hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonucu “okul memnuniyet formu” verileri de destekler niteliktedir.⁴⁷

1.2.4. Okullarındaki Başarılarının Beklentilerini Karşılama Durumları

Anketin uygulandığı üç okulda öğrenim gören öğrencilerin başarı seviyesi itibariyle okullarına geliş puanlarından anlaşılacağı üzere birbirlerinden farklı oldukları bilinmektedir. Her ne kadar aynı müfredattan sorumlu olsalar da öğrencilerin seviyelerine uygun eğitim yapılmasının kendilerine dair fikirlerinde etkisi olacaktır. Ayrıca puan dışında öğrencinin hangi seviyede bir başarı beklediği de kendisi ile ilgili algısında etkilidir. Dolayısıyla katılımcılara başarı seviyelerinin beklentilerini ne derece karşıladığının öğrenilmesi için “İmam hatip lisesinde başarı durumunuz beklentinize göre nasıl?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm katılımcıların cevaplandığı bu soruda ulaşılan sonuçlar değerlendirilecektir.

Tablo 39 Okullara Göre Öğrencilerin Okullarındaki Başarılarının Beklentilerini Karşılama

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Başarı Beklentisi	n	%	n	%	n	%	n	%
Beklentimden düşük	98	31.0	76	24.0	94	37.0	268	30.1
Beklentime uygun	179	57.0	204	64.0	139	54.0	522	58.7
Beklentimden yüksek	38	12.0	39	12.0	23	9.0	100	11.2
Katılan	315	100	319	100	256	100	890	100.0
Cevapsız	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Söz konusu soruya verilen yanıtların analizi neticesinde katılımcılar başarı durumlarının beklentilerini karşılaması hakkında %58.7 “beklentime uygun”, %30.1 “beklentimden düşük”, %11.2 “beklentimden yüksek” cevabını vermişlerdir.

⁴⁷ “Okul Memnuniyet Formu” ekler bölümünde yer almaktadır. Ayrıca ilgili başlık altında da ayrıntısı üzerinde durulmuştur.

Beklentilerinin karşılandığına işaret eden iki ifade olan “beklentime uygun” ve “beklentimden yüksek” birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin %69.9’unun (ki bu sonuç 3/5’inden fazlasıdır) başarılarının beklentilerini karşıladığı görülmüştür. Okullar kıyaslandığında ise yine aynı iki seçenek birlikte değerlendirildiğinde GÜN’ün ve SA’nın 3/5’inden fazlasının, AFC’nin 3/4’ünden fazlasının başarılarının beklentilerine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Netice itibarıyla en yüksek oran AFC okuluna aittir.

Geçmiş bir çalışmada da öğrenciler kendilerini orta ya da yüksek seviyede başarılı bulmuşlardır.⁴⁸ Başarılı olabilmek için sırasıyla iyi eğitim görmeyi, çok çalışkanlığı, dindarlığı, zenginliği, ahlaklılığı, ailenin ilgisini önemsemişlerdir.⁴⁹

Sonuç olarak denilebilir ki akademik başarısı birbirinden farklı olan üç okulun yakın oranlarda başarı beklentilerinin karşılanması, sonuçları öğrencilerin seviyelerine uygun eğitim yapıldığına işaret etmektedir.

1.3. ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİNDE ÖĞRENİM SÜREÇLERİ

İHL öğrencilerinin öğrenim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi okullarında öğrenim görmekten memnun olmaları; öğretmenleri, rehberlik servisi ve idare ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri; derslerini sevmeleri, ders işleniş yöntemlerinden memnun olmaları; okul kurallarını, düzenini benimsemeleri ve aidiyetlerinin oluşumu ile ilgilidir.

1.3.1. Öğretmen-Öğrenci İletişiminden Memnuniyet Durumları

Bazı İHL öğrencileri, yoğun imam hatip müfredatını öğrenme, hayatlarında tesirini görme, öğretmenlerin ve ailelerin beklentilerini karşılayabilme konularında zorlanmaktadır. Okulda idarenin, meslek ve kültür dersi öğretmenlerinin kendilerini sevmelerine, örnek olmalarına, derslerini önemsemelerine ve din derslerinde nottan ziyade iyi bir Müslüman yetiştirilmesinin amaçlanmasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu gerçekleştiğinde İHL çatısı, öğrencilerin kendilerini ait hissettikleri, özlerini keşfettikleri, inançlarını kuvvetlendirdikleri kurumlar olacaktır.

Bahsedilen hususun ölçülebilmesi için katılımcılara “İmam Hatip Lisesinde öğretmen öğrenci arasındaki ilişkilerden memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu yalnızca dokuz öğrenci cevaplandırmamıştır. (Bkz. Tablo 40)

⁴⁸ Türkmen, a.g.e., s. 38; Aslan, a.g.e., s. 56; Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 63.

⁴⁹ Gökçe, a.g.e., s. 72.

Tablo 40 Öğrencilerin İmam Hatip Lisesinde Öğretmen Öğrenci İletişiminden Memnuniyeti

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
İHL'de Öğretmen Öğrenci İletişim Memnuniyeti	N	%	n	%	n	%	n	%
Memnun değilim	26	8.0	22	7.0	48	19.0	96	10.9
Biraz memnunum	62	20.0	70	22.0	100	40.0	232	26.3
Memnunum	140	45.0	161	51.0	76	30.0	377	42.8
Çok memnunum	85	27.0	63	20.0	28	11.0	176	20.0
Katılan	313	100	316	100	252	100	881	100.0
Cevapsız	2	-	3	-	4	-	9	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrenciler %42.8 oranında “memnunum”, %26.3 oranında “biraz memnunum”, %20.0 oranında “çok memnunum”, %10.9 oranında “memnun değilim” tercihlerinde bulunmuşlardır.

Memnuniyet içeren “biraz memnunum”, “memnunum”, “çok memnunum” sıkları birlikte alındığında okullarındaki öğretmen öğrenci iletişiminden memnun olan öğrencilerin oranı %90.1’dir (%26.3+%42.8+%20.0=%90.1). Bununla birlikte “memnun değilim” ve “biraz memnunum” birlikte alındığında memnun olmayan katılımcıların %37.2 oranına ulaştığı görülmektedir (%10.9+%26.3= %37.2). Sonuç olarak öğrencilerin 9/10’undan fazlasının memnun olduğu yaklaşık 2/5’inin ise çok da memnun olmadığını görülmektedir.

Okullar kıyaslandığında özellikle GÜN ve SA arasında memnuniyet derecelerinde anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmıştır. GÜN’de memnuniyet oranı %72.0 (%45+%27) iken, AFC’de %71.0 (%51+%20), SA’da %41.0’dır (%30+%11). Diğer taraftan memnuniyet dereceleri düşük olan öğrenciler GÜN’de %28.0 (%8+%20), AFC’de %29.0 (%7+%22), SA’da ise %59.0’dır (%19+%40).

SA okulu öğrencilerinin memnuniyetinin düşük olmasında kendilerini değerli hissetmemelerinin etkisi müşahade edilmiştir. Okul memnuniyetine dair yapılan ayrıntılı incelemede öğrencilerin farklı açılardan düşünceleri incelenecek ve memnuniyet anlamında daha net bir sonuca varılacaktır. Ayrıca sorunlar, beklentiler ve genel anlamda aileden, eğitimcilerden, arkadaş ve çevreden beklentiler kısmında memnuniyetsizliğin arka planının anlaşılacağı veriler sunulacaktır.

Diğer çalışmalarda, öğretmen öğrenci iletişimine dair şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Gökçe'nin çalışmasının sonuçlarına göre, İHL öğrencilerinin öğretmenleri ile yoğun bir iletişim halinde oldukları, problemlerinin çözülmesinde öğretmenleri ve rehberlik servisinin görüşlerini ve ailelerinin yönlendirmesini önemsedikleri görülmüştür.⁵⁰

Türkmen'de 9 farklı okulda uygulanan ankette, öğrencilerin öğretmenleri ile iletişimlerinden ortalama yarısının memnun olduğu sonucu elde edilmiştir.⁵¹

Karateke'de öğretmen öğrenci iletişimde “oldukça memnun” olduğunu belirten yalnızca bir öğrenci varken “biraz memnun” %43 oran bulunmaktadır.⁵²

Kanburoğlu'nun çalışmasında katılımcıların farklı cümlelerle ifade ettikleri öğretmen öğrenci ilişkilerindeki samimiyetin varlığı ve derecesini bir öğrenci “*Tek tercihle çok isteyerek geldim bu okula. Zaten ablalarım da burada okumuştur. İlk geldiğimde öğretmenlerimiz, 'Biz büyük bir aileyiz, bizimle her şeyinizi paylaşabilirsiniz.' demişlerdi. Bu beni çok etkiledi.*” sözü ile ifade etmiştir. Bu durum öğrencilerin öğretmenlerinin ilgi, alaka ve yakınlıklarına ihtiyaç duyduklarına ve onları önemsediklerine işaret etmektedir.⁵³

Bir araştırmada öğrencilerin çoğunluğu, öğretmen öğrenci iletişiminden memnuniyetlerini normal (%66.4) ya da çok iyi (%26.1) şeklinde ifade ile belirtmişlerdir.⁵⁴ Öğretmenlerinin ilgisinde ise katılımcıların çoğunluğunun “bazıları ilgileniyor”, %12'sinin “oldukça ilgisizler” cevapları ile karşılaşmıştır.⁵⁵

Öğrencilerin İHL tercih sebeplerinden olan dini bilgi edinme, ahlaki değerler kazanma, sosyal ortamlarda saygın olma, dindarlaşma, kültürel birikim, hayat başarısını yükseltme mümkün olursa,⁵⁶ öğretmen öğrenci iletişimi de pozitif etkilenecektir. Ya da sağlıklı iletişim artarsa bu değerler de etkilenecektir.

⁵⁰ Gökçe, a.g.e., s. 79.

⁵¹ Türkmen, a.g.e., s. 43.

⁵² Karateke, a.g.e., s. 71.

⁵³ Kanburoğlu, a.g.e., s. 148.

⁵⁴ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 58.

⁵⁵ a.g.e., s. 64.

⁵⁶ Özensel, Aydemir, a.g.e., ss. 70-71.

Bizim çalışmamız ile geçmiş araştırmaların oranları kıyaslandığında öğrencilerin öğretmenleri ile iletişimlerinde önemli bir sıkıntının olmadığını, sağlıklı iletişimin günden güne arttığını söylemek mümkündür.

1.3.2. En Çok Zorlandıkları Dersler

Eğitim programlarında bulunan derslerin⁵⁷ İmam Hatip Liselerinde verimli öğretilmesi için eksiklerin giderilmesine ihtiyaç vardır.⁵⁸ Bu eksiklerin tespiti için ankette “İmam Hatip Lisesinde öğrenim görürken en çok hangi derslerde zorlandınız? (Nedenini belirtebilirsiniz)” sorusuna yer verilmiştir. Bazı dersleri çok kişi seçerken bazısını hiç kimse tercih etmemiştir.

Tablo 41 Öğrencilerin En Çok Zorlandıkları Dersler

Zorlanılan Dersler	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Arapça	60	20.3	77	25.7	97	39.4	234	27.8
Fizik-Kimya-Biyoloji	49	16.6	28	9.3	15	6.1	92	10.9
Hadis dersi	8	2.7	2	0.7	0	0	10	1.2
İngilizce	5	1.7	4	1.3	3	1.2	12	1.4
Kur'an-ı Kerim	48	16.2	69	23	30	12.2	147	17.5
Matematik	21	7.1	20	6.7	23	9.3	64	7.6
Mesleki dersler	50	16.9	40	13.3	28	11.4	118	14.0
Geometri	16	5.4	9	3	13	5.3	38	4.5
Tarih-Coğrafya	9	3	6	2	12	4.9	27	3.2
Edebiyat	6	2	2	0.7	7	2.8	15	1.8
Zorlandığım ders yok	16	5.4	41	13.7	17	6.9	74	8.8
Diğerleri	8	2.7	2	0.6	1	0.5	11	1.3
Katılan	296	100	300	100	246	100	842	100
Cevapsız	19	-	19	-	10	-	48	-
Toplam	315	-	315	-	256	-	890	-

Sonuçların analizi neticesinde sırayla öğrencilerin %27.8'i Arapça %17.5'i Kur'an-ı Kerim, %14.0'ı diğer mesleki dersler, %10.9'u fen gurubu dersleri, %7.6'sı matematik, %4.5'i geometri, %3.2'si tarih-coğrafya, %1.8'i edebiyat, %1.4'ü İngilizce, 1.2'si hadis derslerinde zorlanmaktadır. Herhangi bir derste zorlanmayan öğrenci, katılımcıların %8.8'ine tekabül etmektedir. Bu soruyu 48 öğrenci ise cevapsız bırakmıştır. Derslerden yakın içerikliler birleştirilerek verilmiştir, çok az kişinin tercih ettiği fıkıh, akaid gibi din dersleri ise mesleki dersler kategorisinde ele alınmıştır.

⁵⁷ <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>. (6 Mart 2019).

⁵⁸ Mahmut Zengin, “Sunuş”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, s. 11.

Öğrencilerin zorlandıkları derslerin oranları incelendiğinde, öğrencilerin dini derslerden Kur'an-ı Kerim, Arapça, hadis; fen grubu derslerinden fizik, kimya, biyoloji; ayrıca matematik, geometri derslerinde zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu noktada özellikle Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerinin ön plana çıkması dikkat çekmiştir. Bu konuya sorunlar, beklentiler ve çözüm önerileri kısımlarında tekrar değinilecektir.

Dersler arasında yalnızca Arapçada okul ve sınıf seviyeleri kıyaslandığında anlamlı bir farka ulaşılmıştır. Öğrencilerin seçim oranları GÜN %20.3, SA %39.4 ve 9. sınıf %37.8 ve 11. sınıf %18.5 şeklindedir.⁵⁹

Din derslerinde öğrenciler, hocalarının beklentilerini özellikle Kur'an-ı Kerim'de ve Arapçada karşılamakta zorlanmaktadır. Kur'an dersinde mahreçlerin önemsenmesi, ezberlerin istenen seviyede olmadığı için kabul edilmemesi, ezberlerin fazlalığı; Arapçayı ilk kez görme ve ezberlerin fazlalığı; hadisin ezber içerikli olması; fıkhıta terimleri öğrenmede yaşanan güçlük, öğrencinin zorlanmasına sebebiyet vermektedir. Din dersi öğretmenlerinin hadis ilmine olan yakınlığı da öğrencinin din dersine olan ilgisini etkilemekte, bazen dersten soğutabilmektedir. Bazı öğrenciler ise okula istemeden geldikleri için bu dersleri benimseyememişlerdir. Sayısal derslerde durum daha çok anlamamaya ve ileride seçmeyeceği bölüme ait olmasına dayanmaktadır. Ayrıca mülteci öğrencilerin edebiyatta ve sayısal derslerde zorlandıkları tespitler arasındadır.

Öğrencilerin derslerde neden zorlandıklarına dair düşünceleri kendilerince şu ifadelerle açıklanmaktadır:

“Arapça dersinde zorlandım. Öğretmenle iyi anlaşamadım. Dersi çok fazla anlayamadım. Ve yapamadım./ Arapça ve Kur'an-ı Kerim okula zorla geldiğim için mesleki derslerde zorlandım, ezber yapmayı sevmiyorum, zor buluyorum./ Arapça ve TDB çünkü siyer ve TDB neredeyse aynı ve bence gerek yok. Arapça, çünkü yeni bir dil öğrenmek beni zorluyor./ Arapça, Kuran'ı Kerim: son sınıf olduğumuz halde bizi Kur'an hocamız hala zorluyor./ Arapça: çünkü karışık bir dil ayrıca gereksizce metin ezberletiyorlar bize, bunun bana bir şey kattığını düşünmüyorum çünkü zorunlu olduğum için ezberliyorum./ Biraz kimya, fizik, matematik, ilk defa Türk okulunda okuduğum için/ Edebiyat, tarih derslerinde zorlanıyorum çünkü yabancı ülkeden geldiğim için./ Fıkıh: çünkü hayatımda ilk kez karşılaştığım fıkıh terimleri beni çok zorladı./ Fizik, kimya: çünkü istediğim bölüme bu derslerden gidilmiyor, ben de önemsemedim./ Hitabet, akaid, öğretmenlerin hadis inkârcısı olması, çünkü hocasından kaynaklanıyor./ İmam Hatibe özgü olmasa da edebiyat biraz zor geldi ve Kur'an hocalarımız okuyuşumuzun mükemmel olmasını istiyor ve bu bizi yoruyor./ Kimya, coğrafya,

⁵⁹ Sınıf seviyelerine göre öğrencilerin en çok zorlandıkları derslere ait tabloya ekler bölümünden ulaşılabilir.

matematik, tarih: hiçbir şey anlamıyorum./ Kur'an hocası surelerimi kabul etmiyor, talim yaparken./ Kur'an ve edebiyat derslerinde ezberleme zorunluluğu o kadar çok ki öğrenmek için değil ezberlemek için ezberliyoruz. Bilgi zihnimizden uçup gidiyor sınavlardan sonra./ Kur'an, fıkıh, hadis kısacası mesleki derslerde zorlanıyorum. Çünkü düz ortaokuldan geldiğim için bu dersleri daha önce görmedim./ Kur'an: hiç Kur'an bilmeyen ve yeni öğrenen bir öğrenci için bu müfredat çok ağır./ Kur'an-ı Kerim ve Arapça: Arapça, benim için yeni bir dil olduğu için zorlandım, Kur'an'da ise eski okulumdaki öğretmenimin ders stiliyle zorlandım./ Kur'an-ı Kerim: ayın çıkartamıyorum./ Kur'an nedeni ezber derslerinde çok stres yapmam./ Kur'an-ı Kerim: çünkü tecvitlere her zaman uymak mümkün olmuyor. Hadis ezberden dolayı, Kur'an, ezberden dolayı./ Matematik, İngilizce, Arapça, kimya çünkü anlamıyorum./ Matematik, kimya, biyoloji: çünkü bu derslere ilgim ve sevgim az./ Meslek derslerinde zorlandım, çünkü ona dersler dışında çalışmak ve vakit ayırmak zor.”

Zorlandığı bir ders olmadığını söyleyenler ise düşüncelerini şu cümleler ile dile getirmişlerdir:

“9. sınıfta derslerime çalıştığım ve çalışmaya devam ettiğim için çok zorlandığım ders yok./ Çalışsam hepsi aynı derece./ Çok fazla zorlandığım bir ders olmadı. Çünkü orta okulda da İmam Hatip'te öğrenim görmüştüm./ Henüz bir derste zorlanmadım./ Herhangi bir derste zorlanmadım./ Hiçbir derste çok zorlandığım söylenemez./ Hiçbirinde zorlanmadım. Zaten İmam Hatip Ortaokulu mezunuyum./ Zorlandığım ders yok çalışınca yapabiliyorum.”

Farklı çalışmalara bakıldığında öğrencilerin zorlandıkları dersler arasında özellikle Kur'an-ı Kerim'in ve Arapçanın ön plana çıktığı, aslında bu problemin çözül(e)meyen bir hal aldığı görülmektedir.

Tekirdağ'da İHL öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada (2016) Kur'an-ı Kerim dersinde katılımcıların %13.4'ü harflerin mahreçleri, %58.2'si tecvit, %5.5'i yüzüne okuma, %22.9'u ezber konularında zorlandıklarını söylemişlerdir.⁶⁰

İHL öğrencilerinin Arapça öz yeterlilikleri üzerine Isparta'da 4 İHL örneklem alınarak yapılan bir araştırmada (2017) öğrencilerin %70.9'u orta ya da iyi seviyede yabancı dil eğitimi yapıldığını, %92.7'si dil laboratuvarının olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin %52.6'sı 1-2 saat, %9.4'ü 3-5 saat, %2.8'i 5 saatten fazla Arapça çalıştığı, %34.1'i ise hiç çalışmadığı sonucuna ulaşılmıştır.⁶¹ Öğrencilerin yarısından fazlası (%58.6) Arapçayı “Kur'an dili olması” sebebi ile öğrenmek istediğini söylemiştir.⁶²

⁶⁰ Yakup Yüksel, “İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)”, *Tekirdağ, Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.II, S. 1 (2016), s. 13.

⁶¹ Özdemir, Yaman, a.g.m., ss. 41-43.

⁶² a.g.m., s. 51.

Bir çalışmada öğrencilerin %27.5'i Arapça, %13.9'u Kur'an-ı Kerim derslerinde zorlandıkları; tarih, dil ve anlatım, matematik, felsefe grubu derslerini kolay öğrenemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.⁶³

Bulut'un çalışmasında (1999) İHL öğrencilerinin en çok zorlandıkları meslek derslerinde %33.3 Arapça, %26.38 akait, %15.27 Kur'an-ı Kerim, %5.83 fıkıh, %4.16 hadis, %3.05 hitabet, %2.5 tefsir, %1.6 siyer bulunmaktadır.⁶⁴

Çelik'te öğrencilerin %39.02'si tarafından gereksiz görülen derslerde felsefe grubu (%6.6), meslek dersleri (%5.7), Arapça (%5.1), İngilizce (%3.3), coğrafya (%3), matematik (%2.9), tarih (%2.1), beden eğitimi (1.4), Türkçe (1.3), fizik (%1), kimya (%0.9), biyoloji (%0.1)... yer almaktadır.⁶⁵

Görülüyor ki Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri öğrencileri çok düşündürmektedir. Bunun sebepleri üzerinde durulacaktır.

Arapçada öğrencilerin öz-yeterlilik algılarını “sınıf, çalışma saatleri, anne-baba yabancı dil tutumu ve okulun yabancı dil olanakları” etkilemiştir. Öğrenciler arasında 9. sınıflar ve 12. sınıfların yüksek yeterlilik algısı söz konusu iken, 10. ve 11. sınıfların düşük yeterlilik algısı vardır.⁶⁶

Öğrenciler Arapça dersini, kelime ve diyalog ezberlemekten sıkıldıkları, başaramadıkları, derste eğlenmedikleri, öğretmenleri anlatamadığı için sevmemektedir.⁶⁷ Bu derste konuşmada (%53), okumada (%17), yazmada (%16), dinlemede (%14) zorlanılmaktadır.⁶⁸ Arapça dersleri ders kitabından (%80), ders kitabı ve güncel yayınlardan (%20) istifade ile anlatılmaktadır.⁶⁹

Tekirdağ'da İHL üzerine bir araştırmada (2016), öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersini sevme oranları %50.2 çok, %42.1 ile orta seviyede çıkmıştır. Öğrenciler ders dışında %14.4'ü çok sık, %73.7'si ara sıra Kur'an-ı Kerim dinlediklerini belirtmişlerdir.⁷⁰

Harfler, tecvit, ezberden oluşan üç temele dayanan Kur'an eğitiminde⁷¹ “izinsiz

⁶³ Karateke, a.g.e., s. 59.

⁶⁴ Bulut, a.g.e., s. 138.

⁶⁵ Çelik, a.g.e., s. 136.

⁶⁶ Özdemir, Yaman, a.g.m., s. 66.

⁶⁷ Figen Kervankaya, “İmam Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1., S. 1 (2014), s. 113.

⁶⁸ a.g.m., s. 114.

⁶⁹ a.g.m., s. 111.

⁷⁰ Yakup Yüksel, a.g.m., s. 24-25.

⁷¹ a.g.m., s. 10.

konuşma”, “dersi takip etmeme” gibi davranışlar ile karşılaşan öğretmenler⁷² farklı etkinlikler yaptırma, notla uyarma, öğrencinin yerini değiştirme gibi yöntemler ile ders düzenini devam ettirmektedir.⁷³ Güzel okuma becerisinin kazandırılması, zorunlu ezberlerin kuvvetlendirilmesi, vakıf ve ibtida gibi bilgi gerektiren konular üzerinde yoğunlaşabilme zaruri Kur’an okuyuşunun öğrencide olması ile mümkündür.⁷⁴ Bu olmadığında müfredatın yetiştirilme çabası öğrencinin Kur’an dersini zor ve yapılmaz algılamasına sebep olmaktadır.⁷⁵

Çekingenlik, öğretmenlerde ve öğrencilerde dil öğretimini engellemektedir.⁷⁶ Faydalı bir eğitim için Arapçada öğrencilere kelime verip onların cümle kurmalarını sağlamak ve ardından yanlışlarını kontrol etmek,⁷⁷ gramerin öğrenci seviyesine uygun verilmesi,⁷⁸ öğretmen ve öğrencinin aktif olması,⁷⁹ eğitsel oyunlar ve gezi faaliyetlerinin düzenlenmesi⁸⁰ tercih edilmelidir. Meslek derslerinde eğitici dramadan da istifade ederek öğrencilere aktarılan bilgiler hissettirilmelidir.⁸¹ Hz. Peygamber (sav)’in hayatından misaller ile konunun özümsemesi sağlanmalıdır.⁸²

Mesleki din eğitimi öğrencilerin vicdanlarının gelişiminde önemli bir şekillendiricidir.⁸³ Öğretmen din derslerinde Kur’an ayetlerini öğrencilerin bildiği olaylar ile örneklendirerek hayatın içinden bir dine sahip olunduğunu yansıtmalıdır.⁸⁴

⁷² Tuncay Karateke, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin, Kur'an-ı Kerim Derslerinde Karşılaştıkları İstenmedik Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Yaklaşımları”, *Elâzığ, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XX, S. 2 (2015), ss. 121-123.

⁷³ Karateke, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin, Kur'an-ı Kerim Derslerinde Karşılaştıkları İstenmedik Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Yaklaşımları”, ss. 124-131.

⁷⁴ Yakup Yüksel, a.g.m., s. 12.

⁷⁵ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 64.

⁷⁶ Halil İbrahim Kaçar, “İmam-Hatip Liseleri ve İlâhiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi Üzerine”, *İstanbul, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 17 (2006), 2006, s. 132.

⁷⁷ Kervankaya, a.g.m., s. 114.

⁷⁸ Kaçar, a.g.m., s. 131.

⁷⁹ Nazif Yılmaz, “Öğrenci Merkezli Arapça Öğretimi (Etkinlikler ve Model Uygulamalar)”, *İmam Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Sempozyumu*, Yayına Haz. Sultan Şimşek, Akdem Yayınları, İstanbul, 2013, s. 161.

⁸⁰ Kervankaya, a.g.m., s. 111.

⁸¹ Mustafa İsmail Bağdatlı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri için: Eğitici Drama*, 2. b., İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017, s. 242.

⁸² Abdü'l-Fettah Ebû Gudde, *Bir Eğitimi Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Öğretim Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım, 3. b., Ankara: Otto Yayınları, 2018, s. 97.

⁸³ Hökelekli, a.g.m., s. 35.

⁸⁴ Emrullah Tuncel, “Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitimine Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsili/Metaforik Anlatım”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, ss. 561-580.

Sonuç itibariyle bizim çalışmamızda Arapça, Kur'ân-ı Kerim ve diğer mesleki dersler bir arada değerlendirildiğinde öğrencilerin yarından fazlasının mesleki derslerde zorlandıkları tespit edilmiştir. Bahsedildiği üzere farklı çalışmaların verileri de bu sonucu desteklemektedir. Ayrıca uygulanan ankette sorunlarda mesleki derslerde ezberlerin ve anlamanın zorluğu, beklentilerde mesleki derslerin kolaylaştırılması ve ezberlerinin azaltılması talepleri öğrencilerin bu husustaki sıkıntılarının çözüm beklediğine işaret etmektedir. Ayrıca İstanbul'da çok sayıda öğrencinin Diyanet'in Fetva hattını arayarak din derslerinde işledikleri ve hayatlarında karşılaştıkları konularda bilgi almak istemeleri,⁸⁵ öğrencilerin doğruyu öğrenmek istediklerini ortaya koymaktadır. Durum bu iken, öğretmenin doğru bir yöntem kullanması halinde öğrencilerin en çok önemseyecekleri dersler din dersleri olacaktır.

Bu konuya sorunlar, beklentiler, çözüm önerileri kısımlarında tekrardan değinilecektir. Öğrencilerin mesleki derslerde zorlandıkları üzerine kurulan hipotez büyük oranda doğrulanmıştır.

1.3.3. En Çok Sevdikleri Dersler

Öğrencilerin gün içerisindeki zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri okulda dersleri sevmeleri, okul içi problem yaşama oranlarını ve mutluluklarını etkileyeceği düşünüldüğü için, sevdikleri dersler ve sebeplerinin öğrenilmesi amacı ile katılımcılara “İmam Hatip Lisesinde öğreniminizde en çok sevdiğiniz üç dersi sırasıyla yazar mısınız? (Nedenini belirtebilirsiniz)” sorusu yöneltilmiştir. Verilerin analizinde şu sonuçlar elde edilmiştir. (Bkz. Tablo 42)

Alınan cevaplarda öğrencilerin farklı sayılarda ders yazdığı bazısının sebeplerini söylediği, bazısının ise söylemediği görülmüştür.

Katılımcıların cevapları doğrultusunda derslerin sevilme oranları yoğunlukları belirlenirken, öğrenciler arasında o dersi yazanların sayısı dikkate alınarak yüzdeler dilimler oluşturulmuştur. Sonuçların analizinde oranlar incelendiğinde sırasıyla matematik, edebiyat, biyoloji, kimya, tarih, Arapça, fizik, İngilizce, Kur'an-ı Kerim, Coğrafya, Beden Eğitimi, Siyer, Fıkıh, Tefsir, Akâid, Felsefe, Dinler Tarihi, Temel Dini Bilgiler, Kelâm, Hadis, Hitabet, Dil ve Anlatım, Geometri, Sağlık Bilgisi derslerinin

⁸⁵ Nevin Meriç, “Alo Fetvada Gençlerin Sorunları”, *Gençlik*, ed. Kamil Büyüker, 1. b., İstanbul, 2019, s. 144.

sevildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 42 Öğrencilerin En Çok Sevdikleri Dersler

Sevilen dersler		Okul			Toplam
		GÜN	AFC	SA	
Akaid	n	21	9	5	35
	%	2.6%	1.1%	.6%	4.3%
Arapça	n	48	69	37	154
	%	5.8%	8.4%	4.5%	18.7%
Beden eğitimi	n	17	21	50	88
	%	2.1%	2.6%	6.1%	10.7%
Biyoloji	n	120	52	27	199
	%	14.6%	6.3%	3.3%	24.2%
Coğrafya	n	25	73	26	124
	%	3.0%	8.9%	3.2%	15.1%
Dil anlatım	n	1	7	4	12
	%	.1%	.9%	.5%	1.5%
Dinler tarihi	n	23	6	4	33
	%	2.8%	.7%	.5%	4.0%
Edebiyat	n	75	93	114	282
	%	9.1%	11.3%	13.9%	34.3%
Felsefe	n	19	10	6	35
	%	2.3%	1.2%	.7%	4.3%
Fıkıh	n	20	9	16	45
	%	2.4%	1.1%	1.9%	5.5%
Fizik	n	45	45	52	142
	%	5.5%	5.5%	6.3%	17.3%
Geometri	n	10	0	0	10
	%	1.2%	0.0%	0.0%	1.2%
Hadis	n	8	11	6	25
	%	1.0%	1.3%	.7%	3.0%
Hitabet	n	0	12	1	13
	%	0.0%	1.5%	.1%	1.6%
İngilizce	n	63	36	33	132
	%	7.7%	4.4%	4.0%	16.1%
Kelam	n	15	8	3	26
	%	1.8%	1.0%	.4%	3.2%
Kimya	n	59	57	51	167
	%	7.2%	6.9%	6.2%	20.3%
Kur'an-ı Kerim	n	13	57	61	131
	%	1.6%	6.9%	7.4%	15.9%
Matematik	n	137	111	82	330
	%	16.7%	13.5%	10.0%	40.1%
Sağlık	n	4	1	5	10
	%	.5%	.1%	.6%	1.2%
Siyer	n	8	26	16	50
	%	1.0%	3.2%	1.9%	6.1%
Tarih	n	65	50	42	157
	%	7.9%	6.1%	5.1%	19.1%
Tefsir	n	17	13	7	37
	%	2.1%	1.6%	.9%	4.5%
Temel Dini Bilgiler	n	0	19	9	28
	%	0.0%	2.3%	1.1%	3.4%

Ayrıca oranları az olduğu için verilmeyen genel anlamda mesleki dersler, Osmanlıca, İslam Kültür ve Medeniyeti, İnkılâp Tarihi, Psikoloji, Mantık derslerini sevenler de bulunmaktadır.

Toplum tarafından İHL'ye yüklenen sorumlulukların pratiğinin yapılacağı ders olan Hitabet dersi de az tercih edilenlerdendir.⁸⁶ Öğrencilerin derslerin çoğunluğundan bahsetmeleri öğretmenlerinin öğrencilerden az bir kısmına da olsa dersini sevdirdiğini göstermektedir. Az kişi tarafından sevilmenin sebebi sorunlar ve beklentiler kısımlarında daha iyi anlaşılacaktır.

Çok sayıda öğrencinin zorlandığı ders Arapça olmasına rağmen, en çok sevilenler arasında da Arapçanın ön plana çıkabilmesi dikkate değerdir. Aynı durum fizik, kimya, biyoloji derslerinde zorlandığını söyleyen çok sayıda öğrenci olmasına rağmen kimyanın ve biyolojinin en çok sevilen dersler arasında yer alması için de geçerlidir.

Öğrencilerin tamamına yakınının cevaplandığı bu soruda sınıf seviyeleri arasında derslerin sevilme oranlarında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmazken katılımcıların dersleri sevmelerinin özellikle öğretmenleri ile iyi iletişim kurmalarına ve öğretmenlerinin konularını iyi anlatabilmelerine bağladıkları görülmüştür.

İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin öğretim programı içinde gördükleri meslek derslerinde “uygulama dersleri: Kur'an-ı Kerim, Hitabet, Fıkıh; kültür dersleri: İslâm tarihi, dinler tarihi; temel altyapı dersleri: Arapça, temel dini bilgiler, siyer; Alan Dersleri: Tefsir, Hadis, Kelâm” bulunmaktadır.⁸⁷

Tablodaki veriler incelendiğinde Arapça ve Kur'an-ı Kerim dışındaki din derslerinin ilk ona girmediği tespit edilmiştir. Bu durumun sebebinin her sınıf seviyesinde farklı mesleki derslerin görülmesinin olabileceği düşünülmektedir. Zira Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri her sınıf seviyesinde var iken, Temel Dini Bilgiler 9. sınıfta, hadis ve fıkıh 10. sınıfta, tefsir, akait, hitabet 11. sınıfta, İslam kültür ve medeniyeti, kelâm, dinler tarihi 12. sınıfta görülmektedir. Bu dersler neredeyse tüm derslerin sayısına eşit durumdadır. Eğitim öğretim sürecinde diğer dersler her sene verilirken, Arapça ve

⁸⁶ Mevlüt Kaya, İbrahim Turan, “İlahiyat Fakültesi ve İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Din Görevliliğine İlişkin Mesleki Yeterlilik Algıları (Samsun İli Örneği)”, *Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 34 (2013), ss. 13-14.

⁸⁷ Ali Erdoğan, “Mesleki Uygulamalarda İmam Hatip Liseleri ve Müftülük İş Birliği”, *YECDER III. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Tebliğleri*, İstanbul, Pelikan Basım, 2013, s. 159.

Kur'an-ı Kerim dışındaki din dersleri yalnızca birer kez alınmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler geçmişte bir kez gördükleri ya da gelecekte görecekleri dersleri yazmamışlar, yalnızca o sene gördüklerini yazmışlardır, bu durumda da din derslerinin sevilen derslerde ön plana çıkması mümkün olmamıştır. Ancak bugün "İmam Hatiplilik" diye bilinen kimliğin ve sosyal gerçekliğin inşası tefsir, fıkıh, akait ve kelim gibi dersler ile yapılmaktadır.⁸⁸

Sınıf seviyeleri dikkate alındığında, öğrencilerin en çok sevdikleri dersler arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır.⁸⁹

Öğrencilerin dersleri sevme sebeplerinde Kur'an-ı Kerim ve diğer din derslerinde İslâm'ın insanlardan istediği hayat tarzını, anlayışını öğrenebilmeleri ve hocalarına duydukları saygı ön plana çıkmıştır. Diğer derslerde öğretmenin dersini eğlenceli işlemesi, tarihi, dili, kültürü, sorgulamayı öğretmesi önemli olmuştur. Tüm derslerde geçerli sebep ise öğretmeni sevmektir. Notların özellikle yüksek kredili derslerde etkisini inkâr etmek de mümkün değildir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öğrencilerin bu dersleri sevme sebepleri bire bir verilecektir:

"Arapça Kur'an dili ve üstâz yani hocam./ Arapça düz liseden gelmeme rağmen başta çok korksam da sonradan alışıp 100 aldığım ders olduğu için seviyorum./ Biyoloji, fizik, matematik: yaşamın içinden olmaları hoşuma gidiyor./ Edebiyat, tarih: öğretmenlerimin öğrencilerine yaklaşma tecrübesinden dolayı sevmeye başladım./ Felsefe: sorgulamayı severim; edebiyat: sevdiğim hocam./ Hitabet: hayatımızda her zaman her yerde kullanacağımız için güzel bir ders./ İngilizce: bu dersi sevmemin sebebi kesinlikle hocamın mükemmelliğindedir./ Kur'an: bildiğim ve hocadan dolayı; matematik: hem hocadan hem de çok seviyorum; fizik: kesinlikle hoca, hoca, güzel ders anlattığı için bize dersi sevdiriyor./ Kur'an-ı Kerim, fıkıh, siyer bu dersler bana dinim hakkında bilmediğim şeyleri öğretti ve bana uygun hayata girmenin yolunu gösterdi./ Matematik evrenin dili; İngilizce dünya dili; tarih, kültür dili./ Matematik, kimya, biyoloji; ben öğretmenleri sevince derse daha ilgili oluyorum ve o dersi çok seviyorum./ Matematik: matematikle aram iyi; biyoloji: öğretmenin eğlenceli ve iyi anlattığını düşünüyorum; kimya formüllerle aram iyi./ Tarih dersi: araştırma ve eski bilgileri öğrenmek hoştur; İngilizce, İngilizceyi konuşmak küçüklüğümden istediğim şey; Kur'an: Kur'an-ı güzel bir sesle okumak isterim./ Tarih, edebiyat, felsefe ilgimi çeken konular ve ayrıca hocalarının dünyanın en harika hocaları olması sebebiyle seviyorum./ Tefsir: yıllarca okuduğumuz

⁸⁸ Mustafa Öztürk, "İmam Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimiyle İlgili Tespitler ve Teklifler", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu, İstanbul: DEM Yan., 1. b., 2015, s. 473.

⁸⁹ Öğrencilerin en çok sevdikleri derslerin sınıf seviyelerine göre dağılımının tablosu ekler bölümündedir.

surelerin ne anlama geldiğini öğrenmek çok güzel; kelâm: İHL'den sonra dinimizi savunmak için elimizde kalan rasyonalist bilgiler elde ettik.”

1.3.4. Okullarından Memnuniyetleri

Okulda verilen derslerin eğitim-öğretim programları geliştirilirken kullanılan yöntemlerde ahlak ve karakter eğitimine çok önem verilmemektedir. Gençlerin merak, araştırmacılık, kendiliğinden planlama yapma özelliklerinin geliştirilmesi ile güçlü bir benlik inşası yapılacaktır. Sürekli ve düzenli olarak anne baba eğitimi yapacak kurumlara ihtiyaç vardır.⁹⁰ Fiziki koşullar, öğretmen, program, mesleki uygulamalar ve sosyal faaliyetler, İHL'de eğitim öğretim faaliyetlerinde önemlidir.⁹¹

Öğrencilerin zamanlarının çoğunluğunu geçirdikleri okul ortamı hayat memnuniyetlerini, sorunları ve beklentileri etkileyecektir. Bu sebeple bir “okul memnuniyet formu” oluşturulmuş, öğrencilerin okul ortamı, dersler, öğretmenler, İmam Hatip Lisesi gibi bazı konular hakkında görüşleri alınmıştır. Okul memnuniyetini ölçen yirmi madde “okul düzeni ve dini aktiviteleri”, “meslek dersleri ve öğretmenleri”, “kültür dersleri ve öğretmenleri”, “okul memnuniyeti ve aidiyeti” başlıklarında değerlendirilmiştir.

Sınıflara göre yapılan ayrıntı tablosu verileri incelendiğinde oranlar arasında anlamlı bir farklılıkla karşılaşılmamıştır. Dolayısıyla verilerin değerlendirilmesinde sınıf etkisi göz önünde bulundurulmayacaktır. Ancak okullarda öğrenim gören öğrencilerin verdikleri yanıtların oranlarında en yüksek ve en düşük sınıflar kıyaslanarak GÜN, AFC ve SA okullarının “okul memnuniyeti” tespit edilecektir.⁹²

Burada öğrencilerden “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birisini seçmeleri istenmiştir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar sonucunda çıkan oranların değerlendirilmesinde “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneklerinin oranları birlikte alınarak değerlendirme yapılacaktır.

⁹⁰ Hökelekli, *Çocuk Genç Aile Psikolojisi ve Din*, s. 43-44.

⁹¹ Halil Karlık, “İmam-Hatip Liselerinde Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi”, *Diyanet Dergisi*, C. XXVII, S. 4 (1991), s. 231.

⁹² Detay analizleri ekler bölümünde yer alan “Okul Memnuniyet Formu” üzerinden değerlendirilecektir.

1.3.4.1. Okul Düzeni ve Dini Aktiviteleri

Öğrencilerin okullarını düzen, kurallar, dini aktiviteler anlamında ne derece kabullendiklerini öğrenmek için bazı hususlar ölçülmüştür. Öncelikle okul düzeninden memnuniyet için “okulda yeterli güvenlik önlemlerinin alınması”, “okulun fiziki koşullarının yeterliliği”, “okul kıyafetlerinin serbest olması”, “öğrencilerle ilgili kararlarda öğrencilerin fikirlerinin alınması” konularında yapılan ölçümlerin sonuçları değerlendirilecektir. (Bkz. Tablo 43)

Okullarda öğrenim gören öğrencilerin her üç okulda da “okul kıyafetinin serbest olması” istekleri 1/2 oranından fazlasına tekabül etmektedir. Katılımcılardan 1/2’den fazlası “okul yöneticilerinin öğrencilerin fikrini almadığı” düşüncesindedir.

Öğrencilerin “okulda yeterli güvenlik önlemleri alınması” ve “okuldaki fiziki koşulların yeterliliği” konularındaki paylaşımlarında okullar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Öncelikle oranlar verilecek sonrasında sebepler üzerinde durulacaktır.

Okulun güvenliği ile ilgili öğrencilerin düşünceleri incelendiğinde GÜN %76 (%44.4+%31.6), AFC %77.7 (%45.3+%32.4), SA %52.8 (%30.9+%21.9) oranlarında ilk iki okul ile üçüncüsü arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmıştır. GÜN ve AFC öğrencilerinin üstünde isimlerinin yazılı olduğu kart ile elektronik sistemden geçerek okullarına girdikleri, üç okulda da güvenlik görevlisinin olduğu bilinmektedir. Konum itibariyle üç okul da Güngören’dedir. Ancak GÜN’de kampüs gibi dışa kapalı, giriş çıkışın önemli bir denetim ile olduğu, yurttan giriş çıkışta katı kuralların uygulandığı, AFC’de okul saatlerinde veli gelmeden öğrencinin dışarıya çıkışına müsaade edilmediği, SA’da geçmişte toplum nezdinde iyi bir yere sahip olmayan bir okulun binasında okudukları, hatta bir süre de o öğrencilerle birlikte eğitim gördükleri öğrenilmiştir. Güvenlik noktasında endişenin bir sebebi de okuldaki erkek öğrenciler arasında zaman zaman tartışmanın çıkmasıdır.

Öğrencilerin okullarındaki fiziki koşullarının yeterliliği ile ilgili GÜN’de %81.9 (%48.7+%33.2), AFC’de %62.1 (%43.3+%18.8), SA’da %36.5 (%30.4+%6.1) oranlarında görüldüğü üzere birbirinden çok farklı oranlar elde edilmiştir. Nedenleri araştırıldığında oranları yüksek çıkan okulların yeni yapılan binalarda, düşük çıkan okulun ise eski bir yapıda eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmesinin, iki okulun ferah bir ortamda, yüksek tavanların temiz duvarların hâkim olduğu bir yapıda olmasının

üçüncü okulun ise daha karanlık, alçak tavanlı, çok temiz gözükmeyen bir ortama sahip olmasının cevaplarda etkili olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 43 Öğrencilerin Okul Düzeni Hakkında Görüşleri

		Okul						Katılan	Cevapsız	Toplam
		GÜN		AFC		SA				
Okul Kuralları		n	%	n	%	n	%			
Okulumuzda yeterli güvenlik önlemleri alınmaktadır.	Kesinlikle katılmıyorum	6	1,9	5	1,6	25	9,8	36	3	890
	Katılmıyorum	14	4,5	18	5,7	19	7,4	51		
	Kararsızım	55	17,6	48	15,1	77	30,1	180		
	Katılıyorum	139	44,4	144	45,3	79	30,9	362		
	Kesinlikle katılıyorum	99	31,6	103	32,4	56	21,9	258		
Okulumuzun fiziki koşulları yeterlidir.	Kesinlikle katılmıyorum	2	,6	17	5,4	37	15,0	56	19	890
	Katılmıyorum	18	5,8	38	12,1	31	12,6	87		
	Kararsızım	36	11,6	64	20,4	89	36,0	189		
	Katılıyorum	151	48,7	136	43,3	75	30,4	362		
	Kesinlikle katılıyorum	103	33,2	59	18,8	15	6,1	177		
İHL öğrencilerinin kıyafetleri serbest olmalıdır.	Kesinlikle katılmıyorum	33	10,6	33	10,4	34	13,3	100	8	890
	Katılmıyorum	36	11,6	44	13,9	24	9,4	104		
	Kararsızım	78	25,2	48	15,1	33	12,9	159		
	Katılıyorum	49	15,8	36	11,4	29	11,4	114		
	Kesinlikle katılıyorum	114	36,8	156	49,2	135	52,9	405		
İHL' de öğrencilerle ilgili kararlarda okul yöneticileri öğrencilerin fikrini almaktadır.	Kesinlikle katılmıyorum	51	16,2	46	14,5	60	24,5	157	14	890
	Katılmıyorum	42	13,4	38	12,0	24	9,8	104		
	Kararsızım	59	18,8	49	15,5	29	11,8	137		
	Katılıyorum	59	18,8	61	19,2	37	15,1	157		
	Kesinlikle katılıyorum	103	32,8	123	38,8	95	38,8	321		

Yapılan detay analizleri neticesinde “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri birlikte alındığında öğrencilerin okul düzeni ile ilgili sorulan sorulardan “Okulumuzda yeterli güvenlik önlemleri alınmaktadır.” en çok GÜN 9. sınıflar (%86.1), en az SA 9. sınıflar (%43.9); “Okulumuzun fiziki koşulları yeterlidir.” En çok GÜN 9.

sınıflar (%87.3), en az SA 10. sınıflar (%26.0); “İHL öğrencilerinin kıyafetleri serbest olmalıdır.” En çok GÜN 11. sınıflar (%77.7), en az GÜN 9. sınıflar (%32.8); “İHL’de öğrencilerle ilgili kararlarda okul yöneticileri öğrencilerin fikrini almaktadır.” en yüksek GÜN 9. sınıflar (%61.6), en düşük GÜN 11. sınıflardır (%41.9). (Bkz. Okul Memnuniyet Formu)

Öğrencilerin okullarındaki dini aktivitelerin yeterliliği hakkında “okulda namaz kılmanın özendirilmesi”, “dini gün programlarının artırılması”, “mesleki derslerde görülenleri hayatta uygulayabilme”, “İHL’de yeterli miktarda mesleki eğitimin verilmesi” konularında görüşleri alınmıştır. (Bkz. Tablo 44)

Öğrencilerin “Okulumuzda namaz kılma özendirilmelidir.” konusunda düşünceleri incelendiğinde, ortalama 3/4’ünün namaza teşvik edilmek istedikleri; “Okulumuzda önemli dini günler için programlar artırılmalıdır.” hakkında 3/5’inden fazlasının eksiklik hissettiği; “Okulda mesleki derslerde gördüklerimi hayatımda uygulayabiliyorum” ile ilgili GÜN %62.7 (%45.2+%17,5), SA %47 (%30.9+%16.1) arasında İslami yaşantıyı hayatlarına geçirmelerinde farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “İHL’ de yeterli miktarda mesleki eğitim verilmektedir.” hakkında GÜN %71.5 (%37,5+%34,0), AFC %69,7 (%36,6+%33,1), SA %50.2 (%27,3+%22,9) oranlarında olduğu gibi anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Sebepleri üzerinde durulduğunda, anket uygulaması esnasında gözlemlenen, okul idaresinin görüşlerinden çıkartılan ve öğrencilerin anketlerde yazdıkları veriler dikkate alındığında SA okulu öğrencilerinin okullarının sorumluluklarını -kendilerinin de kabul ettiği üzere- kaldırmakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Sebepleri arasında ailelerinin özel bazı problemleri nedeni ile çocukları ile ilgilenememeleri, sosyal çevrelerinin onları kötü etkilemesi olduğu görülmüştür. Problemin öğrencilerin bu konuda özel istekleri olmaması varsayıldığında, ailelerin ve çevrenin koşullarının değişmeden çözülmesi mümkün gözükmemektedir.

Özellikle SA okulunda, din dersi öğretmenlerine yüksek sorumluluk düşmektedir. Zira tesettüre uygun giyinmeme, makyaj yapma, saçlarını boyama gibi talepler hep bu okuldan gelmiştir. Öğretmenlerin ilgisine ihtiyaçları vardır. Öğrencilerde tamamıyla

değişim olmasa da dinin temel öğretilerinin aktarılabilmesi ve en azından uygulayamadıkları kurallar için vicdan azabı çekebilmeleri de büyük bir adım olacaktır.⁹³

Tablo 44 Öğrencilerin Okul İçi Dini Aktiviteler Hakkında Görüşleri

		Okul						Katılan	Cevapsız	Toplam
		GÜN		AFC		SA				
Okul İçi Dini Faaliyetler		n	%	n	%	n	%			
Okulumuzda namaz kılama özendirilmelidir.	Kesinlikle katılmıyorum	5	1,6	8	2,5	14	5,5	27	4	890
	Katılmıyorum	5	1,6	15	4,7	11	4,3	31		
	Kararsızım	26	8,3	32	10,0	44	17,4	102		
	Katılıyorum	107	34,1	124	38,9	77	30,4	308		
	Kesinlikle katılıyorum	171	54,5	140	43,9	107	42,3	418		
Okulumuzda önemli dini günler için programlar artırılmalıdır.	Kesinlikle katılmıyorum	15	4,8	6	1,9	13	5,1	34	19	903
	Katılmıyorum	36	11,5	32	10,1	26	10,3	94		
	Kararsızım	60	19,1	49	15,5	67	26,5	176		
	Katılıyorum	104	33,1	111	35,0	70	27,7	285		
	Kesinlikle katılıyorum	99	31,5	119	37,5	77	30,4	295		
Okulda mesleki derslerde gördüklerimi hayatımda uygulayabiliyorum. ⁹⁴	Kesinlikle katılmıyorum	13	4,1	19	6,0	27	10,8	59	8	890
	Katılmıyorum	21	6,7	25	7,8	36	14,5	82		
	Kararsızım	83	26,4	99	31,0	69	27,7	251		
	Katılıyorum	142	45,2	124	38,9	77	30,9	343		
	Kesinlikle katılıyorum	55	17,5	52	16,3	40	16,1	147		
İHL' de yeterli miktarda mesleki eğitim verilmektedir.	Kesinlikle katılmıyorum	8	2,5	24	7,6	24	9,6	56	12	890
	Katılmıyorum	18	5,7	24	7,6	34	13,7	76		
	Kararsızım	64	20,3	47	15,0	66	26,5	177		
	Katılıyorum	118	37,5	115	36,6	68	27,3	301		
	Kesinlikle katılıyorum	107	34,0	104	33,1	57	22,9	268		

Ayrıntı analizleri neticesinde, katılımcıların okullarındaki dini aktiviteleri yeterli görme oranlarında “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” beraber alındığında

⁹³ Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psiskolojisi ve Din*, s. 65.

⁹⁴ Türkmen'in araştırma sonuçlarına göre ankete katılan öğrencilerin okulda gördükleri dini bilgileri hayatlarında %70.8'i kısmen veya tamamen uyguladığını söylemiştir. Bkz. Türkmen, a.g.e., s. 24.

“Okulumuzda namaz kıılma özendirilmelidir.” en yüksek GÜN 10. sınıflar (%91.9), en düşük SA 9. sınıflar (%64.6); “Okulumuzda önemli dini günler için programlar artırılmalıdır.” en yüksek AFC 9. sınıflar (%83.2), en düşük SA 9. sınıflar (%47.7); “Okulda mesleki derslerde gördüklerimi hayatımda uygulayabiliyorum.” en yüksek GÜN 12. sınıflar (%74.7), en düşük SA 10. sınıflar (%41.7); “İHL’de yeterli miktarda mesleki eğitim verilmektedir.” en yüksek GÜN 11. sınıflar (%79.7), en düşük SA 9. ve 12. sınıflar (%40.6) sonuçlarına ulaşılmıştır. (Bkz. Okul Memnuniyet Formu)

1.3.4.2. Meslek Dersleri ve Öğretmenleri

Öğrencilerin İHL meslek dersleri ve öğretmenleri hakkında fikirlerinin öğrenilebilmesi için “meslek derslerinin dikkat çekiciliğinin artırılması”, “mesleki derslerin saatlerinin artırılması”, “meslek dersi öğretmenlerinin örnekliliği”, “meslek dersi öğretmenlerinin mesleki yeterliliği” ölçülmüştür. (Bkz. Tablo 45)

Öğrencilerin 4/5’inden fazlası okullarında “meslek derslerinin daha ilgi çekici hale getirilmesi”; 2/5’inden fazlası “mesleki derslere daha fazla zaman ayrılmaması”; 1/2’sinden fazlası “meslek dersi öğretmenlerinin kendilerine söz ve davranışları ile örnek olduğu” düşüncesindedir. Okullar arasında oranlar kıyaslandığında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır.

Okullar kıyaslandığında “Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.” konusunda GÜN %73.6 (%46.0+%27.6), AFC %65.4 (%41.9+%23.5), SA %51.2 (%31.2+%20) oranlarında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmalıdır. Sebepleri araştırıldığında, SA öğretmenlerinin birçoğunun ücret karşılığında çalıştığı öğrenilmiştir. Bu da her sene öğretmenlerinin değişmesi ve öğretmenlerin daha çok ilk senelerini çalıştıkları anlamına gelmektedir. Ayrıca SA okulu öğrencileri, sosyal etkinliğe daha yatkındırlar, kendilerinin de kabul ettikleri üzere İslami kuralları uygulamakta zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla sosyal faaliyetlerinin artırılarak din derslerinin işlenmesi onlar için daha faydalı bir tercih olabilir.

Öğretmenlerinin kabiliyetlerine dair öğrencilerin fikirlerinin en düşük çıktığı SA okulunda kabiliyeti ve birikimi kullanmayı engelleyen, öğrencilerin derse isteksizlik, okula ait hissetmeme, mesleki dersleri uygulamayı kabullenmeme özellikleri bulunmaktadır. Okul oldukça kalabalıktır, sınıf mevcutları yüksek olmasa da genel

anlamda öğretmenlerin ders isteklerini kırıncı bir ortam hakimdir. Öğretmenlerin yeteneklerini kullanmalarına uygun sağlıklı bir ortamdan söz etmek mümkün değildir.

Tablo 45 Öğrencilerin Mesleki Dersler ve Öğretmenleri ile İlgili Görüşleri

		Okul						Katılan	Cevapsız	Toplam
		GÜN		AFC		SA				
Mesleki Dersler ve Öğretmenler		N	%	n	%	n	%			
Meslek dersleri daha ilgi çekici hale getirilmelidir.	Kesinlikle katılmıyorum	8	2,6	11	3,5	14	5,6	33	15	890
	Katılmıyorum	13	4,2	11	3,5	11	4,4	35		
	Kararsızım	31	9,9	33	10,5	22	8,9	86		
	Katılıyorum	111	35,5	98	31,2	69	27,8	278		
	Kesinlikle katılıyorum	150	47,9	161	51,3	132	53,2	443		
İHL’de mesleki derslere daha fazla zaman ayrılmalıdır.	Kesinlikle katılmıyorum	98	31,2	80	25,2	66	26,3	244	7	890
	Katılmıyorum	90	28,7	88	27,7	40	15,9	218		
	Kararsızım	82	26,1	74	23,3	70	27,9	226		
	Katılıyorum	32	10,2	33	10,4	36	14,3	101		
	Kesinlikle katılıyorum	12	3,8	43	13,5	39	15,5	94		
Meslek dersi öğretmenlerimi z bize söz ve davranışları ile örnektir.	Kesinlikle katılmıyorum	16	5,1	9	2,9	29	11,7	54	15	890
	Katılmıyorum	30	9,6	25	8,0	23	9,3	78		
	Kararsızım	90	28,7	77	24,6	64	25,8	231		
	Katılıyorum	116	36,9	126	40,3	71	28,6	313		
	Kesinlikle katılıyorum	62	19,7	76	24,3	61	24,6	199		
Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.	Kesinlikle katılmıyorum	9	2,9	17	5,4	27	10,8	53	10	890
	Katılmıyorum	14	4,4	23	7,3	31	12,4	68		
	Kararsızım	60	19,0	69	21,9	64	25,6	193		
	Katılıyorum	145	46,0	132	41,9	78	31,2	355		
	Kesinlikle katılıyorum	87	27,6	74	23,5	50	20,0	211		

SA okulunun öğrencilerinin beklentilerine bakıldığında derslerin azaltılması, okulda telefon kullanımına müsaade edilmesi, okul kıyafetinin değiştirilmesi, erkek

öğrenciler ile iletişimlerinin kısıtlanmaması, okul kurallarının hafifletilmesi, üniversite sınavlarının kalkması gibi öğretmenlerin mesleki kabiliyetleri hakkında konuşmaktan çok farklı istekler ön plandadır. Aileleri sosyoekonomik seviyesi diğer okullardan biraz daha düşüktür. Öğrencilerin sosyal çevrelerinden de şikayetleri vardır. Dolayısıyla bu öğrencilerin ihtiyaçları onların öncelikle hayat sıkıntılarından kurtulmaları, yaşamda gerçek değerler ile tanışmalarıdır. Bu da ancak mesleğini çok seven ve öğrenci psikolojisinden, ihtiyaçlarından anlayan, öğrencilerle ilgilenmekten hoşlanan ve akademik başarıyı bir tarafa koyup onları sosyal aktiviteler ile hayata kazandırabilecek öğretmenlerin varlığı ile mümkün gözükmektedir. Devletin de bazı sorumluluklar alarak ailelerin kendilerini geliştirebileceği faaliyetleri onlara sunmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Detay analizlerinde yapılan incelemeler sonucunda “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şıkları birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların tercihleri doğrultusunda sonuçlarda “Meslek dersleri daha ilgi çekici hale getirilmelidir.” en yüksek AFC 11. sınıflar (%89.0), en düşük SA 9. sınıflar (%75.1); “İHL’de mesleki derslere daha fazla zaman ayrılmalıdır.” en yüksek AFC 9. sınıflar (%44.1), en az AFC 10. sınıflar (%8.0); “Meslek dersi öğretmenlerimiz bize söz ve davranışları ile örnektir.” en yüksek AFC 12. sınıflar (%71.4), en az GÜN 11. sınıflar (%36.5); “Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.” en çok GÜN 12. sınıflar (%81.3), en az SA 12. sınıflar (%43.8) şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır. (Bkz. Okul Memnuniyet Formu)

Karateke’nin araştırmasında idareciler gözünden İmam Hatip Lisesi meslek dersi öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerinin ölçülmesi üzerine yapılan bir araştırmada teknoloji kullanımındaki eksiklikler dile getirilmiştir.⁹⁵

Din eğitimi yapılırken öğrencilerin farklı açılardan anlamasının sağlanabileceği bir işleniş için öğretmenlerin alanlarını ilgilendiren görselleri ve videoları kullanması önemlidir. Bu noktada din derslerinde “adalet, affetmek, birlik ve beraberlik, fedakârlık, haksızlık karşısında boyun eğmeme, kul hakkı, takva, tevekkül, ümit...” gibi birçok konunun işlenişinde ilgili filmlerden istifade etmek de mümkündür.⁹⁶ Mesela Peekay, “Allah’ın Birliği ve Putlara Tapmanın Anlamsızlığı” konusundadır. Kelâm, Akâid

⁹⁵ Karateke, “İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma”, s. 155.

⁹⁶ Bilal Yorulmaz, *Perdeden Gönüllere Din Eğitiminde Kullanılabilecek Seçme Videolar*, 3.b., İstanbul: Rağbet Kitabevi, 2013., ss. 7-10.

derslerinde Allah'a iman konusu işlenirken ya da dinler tarihi dersinde farklı inançlar anlatılırken kullanılabilir kesitleri olan;⁹⁷ Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak, batıl inançlar, umudun kaybedilmemesini, hedefine odaklanmanın başarıya ulaştıracağını öğretebilecek filmlerdir.⁹⁸

1.3.4.3. Kültür Dersleri ve Öğretmenleri

Öğrencilerin okul memnuniyetlerini etkileyen bir diğer husus da kültür dersleri ve öğretmenleri olduğu için, ankette bu konulara cevap bulunabilecek “destekleyici kursların artırılması”, “branş öğretmenlerinin yeterlilikleri”, “sorunlarda yardım alınabilecek seçeneklerin mevcudiyeti”, “derslerde teknoloji kullanımının yeterliliği” hususları ölçülmüştür. (Bkz. Tablo 46)

Öğrencilerin 3/5'inden fazlası “öğrencinin ders başarısına yönelik destekleyici kurslar artırılması” gerektiğini, 3/5'inden fazlası “okulda bir sorunu olduğunda yardım alabileceği seçeneklerin (rehberlik servisi, okul idaresi, öğretmenler) mevcut olduğunu” düşünmektedir.

Okullardaki öğrencilerin “branş öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesinin yeterliliği” konusunda en yüksek oran GÜN %84.7 (%43.5+41.2), ikinci sırada AFC %76.5 (%45.4+%31.1), en düşük oran ise SA %53.0 (%34.9+%18.1); GÜN ve AFC okullarının oranları birbirine yakın iken SA ile aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bunların sebepleri üzerinde durulacaktır.

GÜN okulu proje okul olduğu için öğretmenler atama sistemi ile değil müdürün tercihi ile seçilmektedir. Öğretmenlerin hem öğrencilerin hem de idarecilerin talep ettiği yüksek beklentiyi karşılayabilmek için ekstra gayreti bulunmaktadır. Bununla birlikte GÜN okulu öğrencileri de ders başarılarını yüksek tutmak için ellerinden gelen çabayı göstermektedir. Öğrencilerin yarısına yakını ailelerinden ayrılarak İstanbul içinde farklı semtlerde ya da farklı şehirlerde oturmalarına rağmen, okulun yurdunda kalmaktadır. Çok sayıda öğrenci ilgi istediklerini, yurt ortamında sevgi ihtiyaçlarının tam karşılanmadığını, zorluk yaşadıklarını söylemelerine rağmen ideallerinden vazgeçmemişler ve güçlü bir şekilde cumartesi dahil haftanın altı günü okulda kalmışlardır. Diğer taraftan veli profili daha çok eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşan GÜN okulu öğrencileri, problem

⁹⁷ Bilal Yorulmaz, *Perdeden Gönüllere Din Eğitiminde Kullanılabilir Seçme Videolar*, ss. 23-25.

⁹⁸ a.g.e., s. 153.

çözme yöntemleri gelişmiş, kendilerine yetebilen, çevrelerinden yüksek beklentileri bulunmayan yapıları ile derslerde zorlandıklarını söyleseler de çalışıp başarılı olabilmektedirler, problemlerini görmezden gelip hedeflerine odaklanarak çalışmayı öğrenmişlerdir.

Tablo 46 Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Bazı Konular Hakkında Görüşleri

		Okul						Katılan	Cevapsız	Toplam
		GÜN		AFC		SA				
Kültür Dersleri, Öğretmenleri ve Bazı Konular		N	%	n	%	n	%			
Öğrencinin ders başarısına yönelik destekleyici kurslar artırılmalıdır.	Kesinlikle katılmıyorum	9	2,9	11	3,5	12	4,8	32	9	890
	Katılmıyorum	30	9,6	19	6,0	21	8,4	70		
	Kararsızım	69	22,0	61	19,2	37	14,8	167		
	Katılıyorum	106	33,9	107	33,6	90	36,0	303		
	Kesinlikle katılıyorum	99	31,6	120	37,7	90	36,0	309		
Okulumuzdaki branş öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.	Kesinlikle katılmıyorum	7	2,2	6	1,9	19	7,6	32	23	900
	Katılmıyorum	12	3,8	10	3,2	25	10,0	47		
	Kararsızım	29	9,3	58	18,4	73	29,3	160		
	Katılıyorum	136	43,5	143	45,4	87	34,9	366		
	Kesinlikle katılıyorum	129	41,2	98	31,1	45	18,1	272		
Okulda bir sorunum olduğunda yardım alabileceğim seçenekler (rehberlik servisi, okul idaresi, öğretmenler) mevcuttur.	Kesinlikle katılmıyorum	22	7,1	19	6,0	28	11,1	69	10	890
	Katılmıyorum	16	5,1	15	4,7	25	9,9	56		
	Kararsızım	50	16,0	38	12,0	44	17,5	132		
	Katılıyorum	121	38,8	120	38,0	90	35,7	331		
	Kesinlikle katılıyorum	103	33,0	124	39,2	65	25,8	292		
Derslerimizde teknoloji kullanımı yeterli seviyededir.	Kesinlikle katılmıyorum	24	7,6	52	16,4	101	40,1	177	7	890
	Katılmıyorum	35	11,1	28	8,8	50	19,8	113		
	Kararsızım	68	21,7	66	20,8	53	21,0	187		
	Katılıyorum	119	37,9	107	33,8	29	11,5	255		
	Kesinlikle katılıyorum	68	21,7	64	20,2	19	7,5	151		

AFC okulu öğretmenleri atama sistemi ile gelmektedir, ancak müdürün çok sayıda öğretmen eksiğinin bulunduğu birkaç sene evvel var olan öğretmenleri vasıtasıyla kurduğu bağlantılar ile öğretmen eksiğini tamamladığı öğrenilmiştir. Belki bu durumun da etkisi ile öğretmen idareci bağları kuvvetli, okul ortamında aile samimiyetinin hissedildiği, öğrenciler ile bire bir ilgi için gayret sarf edilen bir yapısı bulunmaktadır. Öğretmenlerin derslerini ciddiye aldıkları, aynı zamanda sosyal aktiviteleri de önemsedikleri bilinmektedir. Başarı seviyesi çok yüksek olmayan bu okulda dengelerin bu şekilde kurulduğu ve öğrencilerin GÜN'e yakın oranlar ile öğretmenlerinden memnun kaldıkları görülmüştür. Öğrencilerden seviyelerinin üstünde sorumluluğun beklenmediği AFC okulunda hem öğrenciler gayretlidir hem de eksiklerine öğretmenleri tarafından müsamaha gösterilmektedir. Diğer taraftan ailelerine bakıldığında eğitim seviyeleri yüksek değildir. Öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği yüksek oranlarda olmasa da verebilmektedirler. Bazı aileler çocuklarını özellikle namaz ibadetine alışkanlık hususunda hassas yetiştirememişlerdir. Öğrencilerin okulla öğretmenleri ile ilgili pozitif görüşleri onlara değer verilmesi, ilgilenilmesi, ihtiyaç ve seviyelerine uygun eğitim yapılması ile alakalıdır.

SA okulu öğrencilerinin branş öğretmenlerine dair düşüncelerinin olumsuz kabul edilmesi mümkün olmamakla birlikte diğer okullar ile arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmıştır. Bu okulda öğrencilere sanatsal, kültürel, gezi aktiviteleri, kandil programları, sosyal sorumluluk projeleri ile iyi bir insan, iyi bir Müslüman olmanın öğretilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için öğrencilerin kalplerinin kazanılmasına, değerli olduklarının hissettirilmesine ihtiyaç vardır. Öğrencilerin özelde öğretmenlerine genelde okullarına dair problemlerinin çözümü için diğer bir yol çok sayıda öğrenci tarafından talep edilen okul kıyafetinin değiştirilmesidir. Burada öğrencilerin severek kullanabilecekleri, üstlerinde olmasından huzursuz olmayacakları, aynı zamanda tesettüre uygun bir kıyafetin tercih edilmesinde fayda vardır. Bu okul için seçilebilecek üçüncü yöntem ise devletin bu şekilde başarı seviyesi biraz daha düşük İmam Hatip Lisesi öğrencisi sorumluluğunu almakta zorlanan okullar için hafifletilmiş bir program uygulamasıdır. Ders kitapları ve programları öğrencilerin sosyal yönlerden aktifleşebileceği yöntemlerle hazırlanmalıdır.

Öğrencilerin “derslerde teknoloji kullanımının yeterli seviyede olması” konusunda görüşlerine dair oranlar GÜN'de %59.6 (%37.9+21.7) ve AFC'de %54.0 (%33.8+22.7)

oranları ile yakın iken SA'da %19.0 (%11.5+7.5) anlamlı kabul edilebilecek bir farklılığa sahiptir. SA okulu öğrencilerinin teknoloji kullanımını yetersiz kabul etmelerinde günlük hayatta internete ayırdıkları vaktin çokluğu sebebiyle görsel eğitime ihtiyaç duymalarının ve anketin uygulanması esnasında da tamamına yakın öğrencinin bahsettiği telefon kullanımının kısıtlanmasının etkisi tahmin edilmektedir. Ailelerin sosyoekonomik seviyelerine bakıldığında üniversite, yüksek lisans, doktora eğitimlerinin SA'da çok düşük olduğu da tekrarlanmalıdır. Bu okuldaki gençlerin buldukları ortamlarda davranışlarını şekillendirmedi, öğretmenleri, arkadaşları ve aileleriyle iletişimde zorlandıkları gözlemlenmiştir. Okul idaresinden alınan bilgiler de bu durumu destekleyen veriler içermektedir. Bir öğrencinin “telefonla da olsa ailemize eğitim verin...” talebi durumun arka planını düşündüren, onları daha iyi anlamaya vesile olan bir mana içermektedir. Bu problemin yalnızca derslerde teknoloji kullanımının artırılması ile çözülmesi mümkün değildir. Çok daha derin sıkıntılar barındırmaktadır. Bu noktada ailelerin eğitilebilmesi için diyanete, kültür merkezlerine, televizyon programlarına görev düşmektedir. Şayet aileler kendilerindeki eksiklikleri fark eder, kabul eder, eksikliklerin giderilmesi ve problemlerin doğru çözümü için eğitime katılırsa çocuklarını internet sıkıntısından kurtarıp amaç kazanmalarını sağlayabilirler, aksi takdirde öğretmenlerin, idarenin yalnız başına çözebilecekleri bir konu değildir. Tabi bu konuda öğretmenlerin gayreti de çok önemlidir. Birçok konu eksik kalsa da öğrencilerin kendilerine yakın bir öğretmenini, başarılı bir yakınına rol model alması ve örneğe benzeme, onu taklit etme yoluyla hayatlarının güzelleşmesi mümkündür. Problemler engel kabul edilmemelidir. Hayatlarının zorluk içinde geçmesi, onların kendilerini internete, medyadaki algılara teslim etmelerini gerektirmez. Başarılı olmak onların elindedir.

Sonuçların ayrıntılı tablolarda gösterilmesi sonucunda “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde “Öğrencilerin ders başarısına yönelik destekleyici kurslar artırılmalıdır.” en yüksek SA 11. sınıflar (%92.9), en az SA. 9. sınıflar (%53.3); “Okulumuzda branş öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.” en yüksek GÜN 12. sınıflar (%92.5), en az aynı değerlerde SA'nın 9., 10., 12. sınıflar (%50.0); “Okulda bir sorunum olduğunda yardım alabileceğim seçenekler (rehberlik servisi, okul idaresi, öğretmenler) mevcuttur.” en yüksek AFC 10. sınıflar (%83.1), en düşük SA 12. sınıflar (%37.5); “Derslerimizde teknoloji kullanımı yeterli

seviyededir.” en yüksek GÜN 12. sınıflar (%75.0), en düşük SA 10. sınıflar (%12.4) olduğu tespit edilmiştir. (Bkz. Okul Memnuniyet Formu)

1.3.4.4. Okul Memnuniyeti ve Aidiyeti

Öğrencilerin “okul memnuniyeti ve aidiyeti” nin ölçülmesi “İHL’ye ait hissetme”, “bulunduğu ortamlarda İHL’de okuduğunu söyleyebilme”, “okul dışında erkekler ile iletişim kurabilme”, “İHL’nin sosyal aktivitelerde yeterliliği” konularının ölçümü ile yapılmıştır. (Bkz. Tablo 47)

Tablodaki verilerde okullar kıyaslandığında öğrencilerin “Kendilerini İHL’ye ait hissetme” durumları GÜN %64.9 (%35.4+%29.5), AFC %50.8 (%27.8+%23.0), SA %40.2 (%24.9+%15.3) oranlarında görüldüğü üzere birbirlerinden oldukça farklıdır. Bunun sebeplerinde sorunlar ve beklentiler kısmında özellikle bazı öğrencilerin okullarının kendilerine yükledikleri tesettür başta olmak üzere bazı sorumlulukları almada zorlanmalarının etkisi olduğu düşünülmektedir. Bazı öğrencilerin açıkların okul formasının onların giyebilecekleri bir seçim ile değiştirilmesi taleplerinin olması da bu durumu destekler niteliktedir. Öğrencilerin bir kısmı mesleki derslerde öğretilen İslami kuralları uygulamada ısrarcı davranılmasından huzursuz olmaktadır. İkinci olarak bahsedildiği üzere sosyal faaliyetlerde daha başarılı olabilecek bir yapıya sahipken gördükleri bazı dersler de onlara ağır gelmektedir. Okul dışı zamanlarında bir kısmının tamamına yakın zamanını internette ve sosyal medyada geçirmeleri iletişimlerinin kısıtlanması bahsedilen öğrencilerin okul aidiyetlerini negatif etkilemektedir. Genel manada üç okulun da okul aidiyetleri çok yüksek çıkmamıştır, ileride bahsedilecek çözüm önerilerinin gerçekleştirilmesi ile okulların “kendini İHL’ye ait hissetme” oranları da artacaktır.

Tercihler incelendiğinde öğrencilerin 3/5’inden fazlasının “bulunduğu ortamda İHL’de okuduğunu söyleyebildiği” ve ortalama 1/4’ünün “karşı cinsle iletişim kurmakta zorlandığı” görülmüştür. Okullar kıyaslandığında her ikisinde de anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmasıdır.

Öğrencilerin “İHL’nin sosyal aktiviteler yönünden zenginliği” hakkındaki görüşlerine bakıldığında GÜN %48.0 (%28.3+%19.7), AFC %34.7 (%19.2+%15.5), SA %17.9 (%12.7+%5.2) okulları arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmasıdır. Oranlar arasındaki farklılığın sebepleri incelendiğinde şu bağlantılar kurulmuştur. SA

öğrencileri yeterli seviyede başarılı olduklarını düşünseler de (Bkz. Başarının Beklentiyi Karşılama Durumu) okula giriş puanları diğerlerine oranla biraz daha düşüktür; sosyal medya kullanımları (Bkz. Sosyal Medya Kullanımı), internete geçirdikleri zaman (Bkz. Günlük İnternet Kullanımı), modayı takip istekleri (Bkz. Modayı Takip Etme Durumu), günlük televizyon izleme saatleri (Bkz. Günlük Televizyon İzleme Durumu) diğer okullara nazaran daha yüksektir.

Tablo 47 Öğrencilerin Okul Memnuniyeti ve Aidiyeti

		Okul						Katılan	Cevapsız	Toplam
		GÜN		AFC		SA				
Okul Memnuniyeti ve Aidiyeti		n	%	n	%	n	%			
Kendimi İHL'ye ait hissediyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	23	7,5	32	10,1	44	17,7	99	16	890
	Katılmıyorum	31	10,1	33	10,4	41	16,5	105		
	Kararsızım	54	17,5	91	28,7	64	25,7	209		
	Katılıyorum	109	35,4	88	27,8	62	24,9	259		
	Kesinlikle katılıyorum	91	29,5	73	23,0	38	15,3	202		
Bulduğum her ortamda İHL' de okuduğumu söyleyebilirim.	Kesinlikle katılmıyorum	11	3,5	17	5,3	24	9,6	52	8	890
	Katılmıyorum	23	7,3	23	7,2	23	9,2	69		
	Kararsızım	38	12,1	44	13,8	36	14,4	118		
	Katılıyorum	69	22,0	87	27,4	72	28,8	228		
	Kesinlikle katılıyorum	173	55,1	147	46,2	95	38,0	415		
Günlük yaşantımda karşı cinsle iletişim kurmakta zorlanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	64	20,4	84	26,6	66	26,3	214	9	890
	Katılmıyorum	105	33,4	100	31,6	77	30,7	282		
	Kararsızım	66	21,0	44	13,9	44	17,5	154		
	Katılıyorum	48	15,3	46	14,6	34	13,5	128		
	Kesinlikle katılıyorum	31	9,9	42	13,3	30	12,0	103		
İHL'de sosyal aktiviteler yönünden zengindir.	Kesinlikle katılmıyorum	30	9,6	47	14,8	96	38,2	173	8	890
	Katılmıyorum	48	15,3	49	15,5	51	20,3	148		
	Kararsızım	85	27,1	111	35,0	59	23,5	255		
	Katılıyorum	89	28,3	61	19,2	32	12,7	182		
	Kesinlikle katılıyorum	62	19,7	49	15,5	13	5,2	124		

Söz konusu oranın en düşük SA’da çıkması veriler değerlendirildiğinde normal karşılanabilir. Ancak diğer okullarda da oran biraz düşüktür. Öğrencilerin kendilerinin aktif oldukları bir eğitime ihtiyaçları vardır. Bunun için de devletin ders kitaplarını, ders işleniş sürecini, programları bu yönde planlaması uygun olabilir.

SA öğrencilerinin sosyalliklerinin artırılmasına ihtiyaçları vardır. Bununla birlikte GÜN öğrencilerinin yarısının yurttan kalarak hafta içi dışarı çıkma imkânı bulamamasına rağmen okullarını sosyal faaliyet anlamında yeterli bulmalarının sebebi, derslere ayırdıkları vaktin fazlalığı ve okullarında tezhip, ebru, hat gibi kurs imkanlarının olmasıdır. Diğer birçok konuda olduğu gibi AFC okulunun öğrencilerinin sosyal faaliyetlere dair fikri orta değerdedir.

Ayrıntı analizleri sonucunda elde edilen verilere dair değerlendirmelerde “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” oranları birlikte alındığında “Kendimi İHL’ye ait hissediyorum.” en yüksek GÜN 12. sınıf (%75.0), en düşük SA 9. sınıf (%38.5); “Bulduğum ortamda İHL’de okuduğumu söyleyebilirim.” en yüksek GÜN 12. sınıf (%88.8), en düşük SA 12. sınıf % 63.6; “Günlük yaşantımda erkekler ile iletişim kurmakta zorlanıyorum” en yüksek AFC 10. sınıf (%32.6), en az SA 9. sınıf (%18.5); “İHL sosyal aktiviteler yönünden zengindir.” en çok GÜN 11. sınıf (%54.1), en az SA 10. sınıf (%6.2) öğrencilerine aittir. (Bkz. Okul Memnuniyet Formu)⁹⁹

2. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ

Ergenlerin özelliklerinin farkında, mutlu bireyler olmasında okul idaresi, öğretmen, akran ilişkileri, öznel iyi oluş ve insani değerler hakkında bilgi sahibi olmaları önemlidir. Öğrencilere karşı destekleyici ve adil bir iletişim ile yaklaşılması ve ailelere bilgilendirici seminerlerin verilmesi, ergenlerin benlik algılarında etkili olacaktır.¹⁰⁰

Sosyal, ekonomik, kültürel manada “engelleyici” bir ailede yetişmekte olan İmam Hatip Lisesi öğrencileri okuldaki mesleki ve dini eğitimin bireysel ve toplumsal sorumluluklarının ağırlığını taşımaktadırlar. Kendi psikolojileri ise her ergen gibi

⁹⁹ “Okul Memnuniyet Formu” ekler bölümünde verilmiştir.

¹⁰⁰ Saliha Yılmaz, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsani Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, s. 133.

özgürlük ve cinsiyet duygularını yaşamaktadır. Kimlik arayışında bocalamaktadır. Bir lise öğrencisinden çok daha fazla başa çıkmak zorunda oldukları mevzular vardır.¹⁰¹

2.1. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARINI ÇÖZEBİLME VE BEKLENTİLERİNİ KARŞILAYABİLME DURUMLARI

Gençlik kişinin sorumluluğunun başladığı, hayatında farkındalığının arttığı ve yaşamın getirdiği zorlukları çözmeye ön planda bulunmayı tercih ettiği bir dönemdir. Ailenin ve eğitimcilerin gençleri tanımalarının sağlıklı eğitim ortamı kurulması için zorunluluğu da açıktır.¹⁰² Öğrencilerin kendilerini tanımaya, anlamlandırmaya, sorunlarını fark edip çözebilmeye eğilimlerinin gelişmesine ihtiyaç vardır. Bu noktada da okul, öğretmenler, aile üstlerine düşen görevi yapmadıklarında, genç yaşlılarının sahip olduğu olgunluğa getirilemediğinde, kendini kişisel anlamda eksik, yetersiz görebilmektedir.

2.1.1. Öğrencilerin Kişisel Problemlerini Çözebilme Durumları

Öğrencilere anket formunda yöneltilen “İHL’de okuyan kız öğrencilerden biri olarak şahsınızın hayatınızdaki kişisel sorunları çözme durumunu değerlendirir misiniz?” sorusu 21 kişi dışında tüm öğrenciler tarafından cevaplandırılmış, analizler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. (Bkz. Tablo 48)

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların %5.5’i “sorunların çözümünün mümkün olmadığını”, %14.6’sı “sorunlarını yeterli derecede ve istediği şekilde çözemediğini”, 3/4’ünden fazlası ise az ya da çok çözebildiğini söylemiştir (%48.8+%27.5=%76.3). Öğrencilerin bazıları ise (%3.6) bu konuda bahsedilenleri pekiştiren farklı düşünceler dile getirmişlerdir.

Öğrencilerden görüşünü bildirenler şu cevapları vermişlerdir:

“Ablamla çözmeye çalışırım./ Aile büyüklerimden yardım alarak/ Anneme danışıp çözerim./ Başkaları tarafından destek ve yardım alarak/ Bazı sorunlarımda yardım alıyorum./ Bütün sorunlarımı ailem ve kendim halledebiliyorum./ Bütün sorunlarımı kendi başıma çözebiliyorum fakat genelde bu konuda başarısızım./ Çoğunlukla kendim çözerim ama danışarak./ Çünkü ister istemez her sorun karşısında direk ayet ve sünnetlere bakma ihtiyacı duyuyorsun./ Fikrim yok./ Güvendiklerimden yardım alarak/ Hem kendim hem ailem/ İHL ile alakası olduğunu düşünmüyorum./ İHL’nin sorun çözme yeteneğine faydası

¹⁰¹ Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, s. 152.

¹⁰² Hatice Kalenci, “Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, s. 290.

olduğunu düşünmüyorum./ Kendi başıma çözmeyi deniyorum çoğu zaman başarılı olsam da zaman zaman ailemden ve Çevremden yardım alıyorum./ Kendim çözmek isteyip kendim çözüyorum./ Kendimce o insanları hayatımdan çıkararak çözüyorum./ Korkularımı yenmek için ne söylemeliyim./ Sorunlarımı ailem ve arkadaşlarımla çözebiliyorum./ Sorunlarımı ailemden yardım alarak çözüyorum./ Sorunlarımı ailemle çözerim./ Sorunlarımı biraz da yardım alarak rahatça çözerim./ Sorunlarımı çözebilip çözemememin İHL ile alakası yok./ Sorunlarımı çözebilirim ama toplum ve ailem karışıyor./ Sorunlarımı çözebiliyorum fakat bunu İHL ile alakası olduğunu düşünmüyorum./ Sorunlarımın hepsi olmasa da büyük çoğunluğunu kendim hallediyorum./ Tabi istişare ederek ve bütün diyemem ama çoğunlukla.”

Tablo 48 Öğrencilerin Kişisel Problemlerini Çözme Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Hayattaki kişisel sorunları çözmedeki durum	n	%	n	%	n	%	n	%
Bütün sorunlarımı kendi başıma ve başarılı bir şekilde çözebiliyorum	69	22.0	99	31.8	71	29.0	239	27.5
Bazı sorunlarımı çözebildiğimi söyleyebilirim	179	57.2	137	44.1	108	44.1	424	48.8
Sorunlarımı yeterli derecede ve istediğim şekilde çözebildiğimi söyleyemem	38	12.1	51	16.4	38	15.5	127	14.6
Sorunlarımı çözebilmenin mümkün olduğunu düşünmüyorum	13	4.2	18	5.8	17	6.9	48	5.5
Başka*	14	4.5	6	1.9	11	4.5	31	3.6
Katılan	313	100.0	311	100.0	245	100.0	869	100.0
Cevapsız	2	-	8	-	11	-	21	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrencilerin sorunlarını çözebilme durumları ölçülürken verdikleri yanıtlarda orta okul eğitimlerinin, sınıf seviyelerinin, yaşadıkları semtlerin, anne baba eğitim durumlarının, anne baba mesleklerinin, aylık gelirlerinin etkisi de merak edilmiştir. Bu sebeple ayrıntılı tabloda değişkenlere ait oranlar verilmiştir. (Bkz. Tablo 49)

Öğrencilerin kişisel problemlerini ne derece çözebildiklerine dair soruda alınan cevapların değişkenlere göre değişme durumuna bakılmıştır. Bu sebeple benzer bir çalışmada olduğu gibi “cross tabulation” adı verilen çapraz tablolama yönteminden istifade edilmiştir.¹⁰³ Alınan detay analizlerinin incelenmesi neticesinde öğrencilerin verdikleri yanıtlarda değişkenlerin etkisine rastlanmıştır.

¹⁰³ Ay, Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma, s. 68.

Okul değişkeninde öğrencilerin “kişisel sorunları çözme durumu” üzerine düşüncelerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Örneğin “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” şıkkını tercih, en yüksek AFC (%31.8) okulunda olmakla birlikte bunu SA (%29.0) takip etmekte, en düşük oran ise GÜN’de (%22.0) görülmektedir. Öğrencilerin “bazı sorunlarını çözebilme”, “yeterli derecede ve istediği şekilde çözebileceğine inanmama”, “çözebilmenin mümkün olduğuna inanmama” konularında da yakın oranlar ile karşılaşmıştır.

Sınıf değişkenine göre öğrencilerin “kişisel sorunları çözme durumu” değerlendirildiğinde seçeneklerin hiç birisinde sınıf seviyelerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” 9. sınıftan (%21.2), 12. sınıfa (%34.5) doğru artmıştır; “bazı sorunlarını çözebilme” oranı 9. sınıftan (%53.4), 12. sınıfa (%45.4) azalmıştır. Diğer iki seçimde de oranlar oldukça düşüktür: en yüksek değerleri ele alınmasına rağmen “yeterli derecede ve istediği şekilde çözebileceğine inanmama” 11. sınıflarda (%16.1); “çözebilmenin mümkün olduğuna inanmama” 9. sınıfta (%8.1), 12. sınıfta (%2.9)’dur. Öğrencilerin seneden seneye sorunlarının çözümüne dair inançlarının arttığı görülmüştür.

Semt değişkenine dair oranlara bakıldığında yalnızca “bazı sorunlarını çözebilme” konusunda anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Öğrencilerin sorunlarının bir kısmını çözüme kavuşturmaları Bahçelievler’de (%33.3) ve Bağcılar’da (%57.0)dır. Ayrıca “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” en yüksek Bahçelievler’de (%33.3), “yeterli derecede ve istediği şekilde çözebileceğine inanmama” en yüksek Bahçelievler’de (%26.2), “çözebilmenin mümkün olduğuna inanmama” en düşük Bahçelievler’dedir (%2.4). Diğer semtlere kıyas ile Bahçelievler’de ikamet eden öğrencilerin problem çözme ve çözebilme ümidi taşıma konusunda fikirleri daha pozitifdir. Bu durumun sebebi ailelerin sosyoekonomik seviyesi ile ilgili olabileceği gibi diğer seçeneğini tercih edip farklı şehirlerden gelen öğrencilerin desteğe olan ihtiyaçlarından da kaynaklanabilir.

Ortaokul değişkenine göre katılımcıların “dışarıdan”, “düz ortaokul”, “İmam Hatip Ortaokulu” mezuniyetlerine dair oranların kıyaslanmasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşmamıştır. Mesela en çok farkın olduğu seçenek olan “bazı sorunlarını çözebilme” oranları “dışarıdan” %33.3, “düz ortaokul” %49.8, İmam Hatip

Ortaokulu %48.3'tür. Diğer taraftan “yeterli derecede ve istediği şekilde çözebileceğine inanmama” seçeneğini işaretleyerek problem çözmede ümitsizliğini ifade etme oranı en yüksek “dışarıdan” (%26.7) ortaokulu bitiren öğrencilerdedir.

Anne eğitimi değişkeninde katılımcıların yanıtlarının ne derece etkilendiğine bakıldığında, anne eğitim seviyesinin öğrenciler üzerinde yalnızca “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” de anlamlı etkiye sebep olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki öğrencilerin bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilmelerinin oranları anne “okuryazar değilse” %19.5, “yüksek lisans veya doktora” eğitimini tamamlamışsa %40.0'dır. Eğitim seviyesinin etkisi birebir görülmüştür. Diğer şıklarda ise mesela “bazı sorunlarını çözebilme” “anne okuryazar değilse” %61.0, “ilkokul mezunu” ise %44.5 değerine göre daha yakın değerlerdedir.

Baba eğitimi değişkeninde öğrencilerin babalarının eğitimlerinin de kişisel sorunlarını çözebilmelerinde etkisi görülmüştür. Öğrencilerin “bazı sorunlarını çözebilme” oranları “okuryazar değil” ise %42.9, “ilkokul mezunu” ise %49.8, “ortaokul mezunu” veya “lise mezunu” ise %45.8, “üniversite mezunu” %51.6 eğitim seviyeleri ile yüksek “lisans/ doktora mezunu” %68.6'dır. Öğrencilerin baba eğitim seviyelerinin yüksekliği sorunları çözebilmelerine oranlarını artırmıştır. Ulaşılan bu sonucu “yeterli derecede ve istediği şekilde çözebilme” verileri de desteklemektedir: babası “okuryazar” olmayan gençlerin %28.6'sı, “yüksek lisans/ doktora mezunu” olanların %5.7'si sorunlarını yeterli çözememektedir. Ayrıca babası “okuryazar” olmayan öğrencilerin hiç birisinin yaşadıkları sorunlar için “çözebilmenin mümkün olduğuna inanmama” şikkini tercih etmedikleri, dolayısıyla bir şekilde çözeceklerini düşündükleri fark edilmiştir.

Anne mesleği değişkeninde öğrencilerin kişisel problemlerini çözebilme oranlarında hepsini ya da bir kısmını çözüme noktasında ulaşılan sonuçlarda anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” oranları anne “işçi” ise %48.0, “çalışmıyor” ise %12.5; “bazı sorunlarını çözebilme” anne “işçi” ise %36.0, “çalışmıyor” ise %62.5'tir. Diğer mesleklere ait oranlar ise bu değerler arasındadır.

Tablo 49 Öğrencilerin Kişisel Sorunlarını Çözme Durumunun Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi

S.34		Seçenekler*								Katılan **
		1.seçenek		2.seçenek		3.seçenek		4.seçenek		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Okul	GÜN	69	22,0	179	57,2	38	12,1	13	4,2	299
	AFC	99	31,8	137	44,1	51	16,4	18	5,8	305
	SA	71	29,0	108	44,1	38	15,5	17	6,9	234
Sınıf	9.sınıf	50	21,2	126	53,4	33	14,0	19	8,1	228
	10.sınıf	70	26,2	129	48,3	41	15,4	18	6,7	258
	11.sınıf	59	30,7	90	46,9	31	16,1	6	3,1	186
	12.sınıf	60	34,5	79	45,4	22	12,6	5	2,9	166
Semt	Bağcılar	21	17,4	69	57,0	17	14,0	10	8,3	117
	Esenler	24	32,9	34	46,6	11	15,1	3	4,1	72
	Güngören	131	30,0	200	45,8	67	15,3	24	5,5	422
	Bahçelievler	14	33,3	14	33,3	11	26,2	1	2,4	40
	Diğer	49	25,0	107	54,6	21	10,7	10	5,1	187
Ortaokul	Dışarıdan	4	26,7	5	33,3	4	26,7	1	6,7	14
	Düz ortaokul	123	28,1	218	49,8	60	13,7	22	5,0	423
	İmam Hatip Ortaokulu	112	26,9	201	48,3	63	15,1	25	6,0	401
Anne eğitimi	Okur- yazar değil	8	19,5	25	61,0	7	17,1	0	0,0	40
	İlkokul mezunu	93	27,6	150	44,5	63	18,7	21	6,2	327
	Ortaokul mezunu	64	27,9	126	55,0	22	9,6	12	5,2	224
	Lise mezunu	50	30,3	74	44,8	25	15,2	8	4,8	157
	Üniversite mezunu	22	23,9	46	50,0	10	10,9	7	7,6	85
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	2	40,0	3	60,0	0	0,0	0	0,0	5
Baba eğitimi	Okur- yazar değil	2	28,6	3	42,9	2	28,6	0	0,0	7
	İlkokul mezunu	55	24,2	113	49,8	42	18,5	12	5,3	222
	Orta okul mezunu	58	28,9	92	45,8	25	12,4	16	8,0	191
	Lise mezunu	76	31,7	110	45,8	35	14,6	8	3,3	229
	Üniversite mezunu	42	26,4	82	51,6	21	13,2	10	6,3	155
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	6	17,1	24	68,6	2	5,7	2	5,7	34
Anne meslek	Ev Hanımı	197	26,8	363	49,4	111	15,1	43	5,9	714
	Memur	9	26,5	16	47,1	4	11,8	2	5,9	31
	İşçi	12	48,0	9	36,0	3	12,0	1	4,0	25
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar..)	7	43,8	8	50,0	1	6,3	0	0,0	16
	Emekli	2	40,0	3	60,0	0	0,0	0	0,0	5
	Çalışmıyor	1	12,5	5	62,5	1	12,5	0	0,0	7
	Diğer	11	23,9	20	43,5	7	15,2	2	4,3	40
Baba meslek	Memur	22	22,7	53	54,6	16	16,5	4	4,1	95
	İşçi	66	28,1	110	46,8	33	14,0	20	8,5	229
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar..)	70	33,7	95	45,7	27	13,0	8	3,8	200
	Tüccar/ Sanayici	27	24,8	54	49,5	23	21,1	2	1,8	106
	Emekli	17	23,9	39	54,9	9	12,7	2	2,8	67
	Çalışmıyor	7	29,2	11	45,8	4	16,7	0	0,0	22
	Diğer	30	24,0	62	49,6	15	12,0	12	9,6	119
Aylık gelir	Asgari ücret ve altında	19	25,7	34	45,9	12	16,2	8	10,8	73
	1400-3500 TL arasında	110	24,5	226	50,3	75	16,7	22	4,9	433
	3500-5000 TL arasında	75	33,0	107	47,1	23	10,1	13	5,7	218
	5000 TL' nin üzerinde	35	29,4	57	47,9	17	14,3	5	4,2	114

(*) Seçenekler

(**) Detay analizindeki hesaplamalar "Katılan" sayısı esas alınarak yapılmaktadır.

1. Bütün sorunlarımı kendi başıma ve başarılı bir şekilde çözebiliyorum

3. Sorunlarımı yeterli derecede ve istediğim şekilde çözebildiğimi söyleyemem

2. Bazı sorunlarımı çözebildiğimi söyleyebilirim

4. Sorunlarımı çözebilmenin mümkün olduğunu düşünmüyorum

Baba mesleğinin öğrencilerin sorunlarını çözebilme, çözememe, ya da çözülebileceğine inanma konularında etkisine rastlanmamıştır. Oranların birbirine yakın değerler izlediği görülmüştür. Öğrencilerin 1/2'sinden fazlasının “bazı sorunlarını çözebilme”, 1/4'ünden fazlasının “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” inancına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Aylık gelirin öğrencilerin sorunlarını çözme veya çözülebileceğine inanma konularında etkisine bakıldığında ise yine anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Öğrencilerin 1/2'sinden fazlası “bazı sorunlarını çözebilme”, 1/3'ü “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” konusunda pozitif düşünmektedir.

Okullarda akademik başarı ve sunulan imkanlar anlamında farklı ortamlarda öğrenim gören İHL öğrencilerinin kıyaslanmasında az ya da çok sorunlarını çözebilme hiç çözememe veya çözülebileceğine inanmama konularında karşılaşılan farklılıklardan bahsedilmiştir.

Anlaşılan o ki öğrencilerin çoğunluğu (3/4'ünden fazlası) sorunlarını bir şekilde çözebilmektedir, sorunlarının çözmekte sıkıntısı olup desteklenmeye veya çözümsüzlüğüne inanıp biraz ümitlendirilmeye ihtiyacı olan öğrenciler de bulunmaktadır.

2.1.2. Öğrencilere Göre Arkadaşlarının Problemlerini Çözebilme Durumları

Öğrencilerin sorunlarını çözebilmelerine yönelik kanaatin gerçeğe daha yakın verilebilmesi için bir önceki soru, öğrencilerin diğer öğrencileri değerlendirme formlarına dönüştürülmüş, çözeceklerine inanmama seçeneği çıkartılarak “İHL'de okuyan diğer kız öğrencilerin, hayatlarındaki sorunları çözme noktasındaki durumunu değerlendirir misiniz?” şeklinde sorulmuştur. 31 öğrenci yanıtız bırakırken genel manada şu sonuçlara ulaşılmıştır. (Bkz. Tablo 50)

Görüldüğü üzere katılımcıların 1/2'sinden fazlası arkadaşlarının sorunlarının hepsini ya da bir bölümünü çözdüğünü düşünmektedir (46.0+%5.9=%51.9). Bununla birlikte 2/5'inden fazlası ise İHL öğrencilerinin sorunlarını çözemediği kanaatindedir (%43.8). Aslında bu ifade olanı yansıtan ve sorunların yeterli derecede çözülmediğinin bir diğer şeklidir. Bir kısım öğrenci ise düşüncelerini diğer bölümde dile getirmiştir.

“Bence bunu sadece İHL’ye bağlamamalıyız./ Bilmiyorum./ Bir fikrim yok./ Böyle bir gözlemim yok./ Çözebildiklerini çözüyorlar çözemediklerini diğer insanlardan yardım istiyorlar./ Çözülüyor./ Gözlemedim./ Henüz yeniyim bilmiyorum./ Her kız kendi sorununu çözsün./ Herkes ayrı kafada./ İçlerine kapanıklar olmaz böyle./ İlgilenmiyorum./ Kimseye karışmam./ Kişiden kişiye değişebilir genellenemez./ Kişiden kişiye değişir./ Öğrenciler sorunlarını çözemiyor./ Öğrencilerin sorunlarını çözmeye çabaladığını hiç sanmıyorum./ Öğrencilerin sorunlarını yeterli derecede çözdüğünü söyleyemem. İHL’den İHL’ye farklılık gösteriyor bence./ Sadece kendi sorunlarımla ilgileniyorum./ Tek çözümleri kavga.”

Söz konusu cümleler öğrencilerin arkadaşlarının sorunlarının çözümü ile ilgili fikir sahibi olmadıklarını; çözemediklerine, yardım alarak çözebildiklerine, yanlış çözüm yolları seçtiklerine, çabalamadıklarına dair düşüncelerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 50 Diğer Öğrencilerin Hayatlarındaki Problemleri Çözme Noktasındaki Durumları

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Hayattaki sorunları çözmedeki durum	n	%	n	%	n	%	n	%
Bütün öğrencilerin sorunlarını çözme noktasında başarılı olduğunu gözlemliyorum	12	4.0	30	10.0	9	4.0	51	5.9
Bazı öğrencilerin sorunlarını çözebildiğini söyleyebilirim	176	57.0	136	44.0	83	34.0	395	46.0
Öğrencilerin sorunlarını yeterli derecede çözdüğünü söyleyemem	113	36.5	127	41.0	136	56.0	376	43.8
Diğer	8	2.5	15	5.0	14	6.0	37	4.3
Katılan	309	100.0	308	100.0	242	100.0	859	100.0
Cevapsız	6	-	11	-	14	-	31	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Okullar karşılaştırıldığında diğer İHL öğrencilerinin sorunlarını çözebilme durumları hakkında GÜN ve SA okulları arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşmıştır. Öğrencilerin sorunlarını az ya da çok çözdüğünü düşünenler GÜN’de 3/5’i geçerken (%4.0+%57.0=%61.0), SA’da yaklaşık 2/5’tir (%4.0+%34.0=%38.0). Bu noktada diğer öğrencilerin sorunlarını çözebilmelerine dair en olumsuz düşünen SA okuludur (%56.0).

2.1.3. Öğrencilerin Sorunlarını Çözme Noktasında Yaşadıkları Sıkıntının Sebepleri

İHL öğrencilerinin sorunlarına dair görüşler alınırken katılımcılara “(cevabınız ne olursa olsun) İHL kız öğrencilerinin sorunlarını çözme noktasında yaşanan sıkıntı sizce nereden kaynaklanıyor?” sorusu yöneltilmiştir. Analiz edilen sonuçlar tabloda verilmiştir.

Tablo 51 Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunlarını Çözme Noktasındaki Sıkıntının Sebebi

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
Sorunları çözmedeki sıkıntı kaynakları	n	%	n	%	n	%	n	%
Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum	62	20.0	76	24.0	63	26.0	201	23.4
Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiğini söyleyemem	49	16.0	57	18.0	65	27.0	171	19.9
Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem	33	11.0	52	17.0	28	12.0	113	13.2
Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem	118	38.0	95	31.0	51	21.0	264	30.7
Diğer*	47	15.0	30	10.0	33	14.0	110	12.8
Katılan	309	100	310	100	240	100	859	100.0
Cevapsız	6	-	9	-	16	-	31	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-
Diğer*	n	%	n	%	n	%	n	%
1-2	3	7.1	2	7.1	5	15.6	10	9.8
1-4	5	11.9	4	14.3	2	6.3	11	10.8
Hepsi	7	16.7	4	14.3	6	18.8	17	16.7
Diğerleri	27	64.3	18	64.3	19	59.3	64	62.7
Katılan	42	100	28	100	32	100	102	100.0
Cevapsız	5	-	2	-	1	-	6	-
Toplam	47	-	30	-	33	-	103	-

Tablo incelendiğinde yeterli derecede ve istenen şekilde sorunların çözülmemesinin en önemli sebebi, %30.7 ile “öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem” seçeneğindeki öğrencilerin kendilerini eleştirdikleri ancak açık yüreklilikle probleme işaret ettikleri husus çıkmıştır.

Bununla birlikte %23.4 “Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum”, %19.9 “Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyduğu desteği verdiğini söyleyemem”, %13.2 “Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladığını söyleyemem.” seçenekleri tercih edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların 1/3’ü “öğrencilerin sorunlarını çözmekte istekli olmadıklarını”, 1/5’inden fazlası “okul idaresi ya da

öğretmenlerin desteklemediğini”, 1/10’undan fazlası “çevre ve arkadaşlarının desteklemediğini söyleyerek sorunların çözümündeki engelleri bildirmişlerdir.

Okullar arası kıyaslama yapıldığında ise bazı farklılıklar ile karşılaşmıştır. Burada sorunların çözümünde: “ailelerin ilgisizliği” ve “okul idaresi veya öğretmenlerin desteklememesi” sorunu GÜN’de en az iken (%20.0+%16.0=%36), AFC’de orta (%24.0+%18.0=%42.0), SA’da ise en çoktur (%26.0+%27.0=%53.0). Bununla birlikte “çevre ve arkadaşlarının desteğinin azlığı” AFC’de en fazla iken (%17.0), “öğrencilerin sorun çözme isteksizliğinin” GÜN’de en çoktur (%38.0).

Diğer seçeneğinde bazı öğrenciler iki şık işaretleyerek “aileler”, ve “okul idaresi veya öğretmenleri” (%9.8); “aileleri” ve “öğrencinin isteksizliği” (%10.8) sebep gösterirken; bazısı tüm seçeneklerin etkili olduğunu söylemiş; üç beş öğrenci ise “ailenin ilgisizliği” ve “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklememesi” gibi iki ya da daha çok sebepten bahsetmiştir, farklı nedenler yazanlar da bulunmaktadır:

“Aileler yetersiz./ Aileleri çok kısıtlıyor./ Ailelerin baskıcı tutumu./ Ailelerin bazı şeyleri zorla yaptırmak istemeleri/ Ailelerin çocuklarını zorla imam hatibe göndermesi./ Ailelerin çocuklarıyla gereğinden fazla ilgilenmesi, çocukların kendini geliştirme imkanları bulamamaları/ Baskılar/ Bence arkadaşlarım da dahil olmak üzere yeni şeylere özendiğimiz için genelde doğru yoldan çıkıyor. Ve sorunlara da haliyle yanlış bir yolda doğru bir cevap bulamıyoruz./ Bilemiyorum./ Çevre çok önemli, çünkü imam hatip öğrencilerine bir misyon yükleniyor ve onların yani bizlerin kusursuz olmamız, sorunum olmaması gerektiği düşünülüyor./ Çok başı boşlar./ Diğerlerinin öyle bir becerisi yok çözemiyorlar sorunlarını./ Güven kaybı ve gençliğin verdiği özgüven/ Hepsinden kaynaklı olduğunu düşünüyorum./ Her şeyi gereksiz büyütüyorlar./ Hiçbir fikrim yok./ İHL’de çoğu kızın hedefi yok, çoğu kişi eğlence peşinde boşa kürek çekiyorlar ailelerine acıyorum açıkçası./ İnsan hayatındaki yukarıdaki her maddenin belirli bir etkisi olduğu için onlardan biri eksikse bir sorun olacağını düşünüyorum./ Kendilerine güvenmeyip inanmadıkları için olduğunu düşünüyorum/ Kendilerini soyutluyorlar yobaz olma korkusu var/ Kendimce okulumu öğretmenlerimi ailemi sorunlarımı çözmede gayet yardımcı buluyorum. Ama bazı okullarda böyle olmayabilir./ Kişinin sorunlarını anlatamaması./ Maalesef Anadolu liselerine puanı yetmediği için hiç istemeyerek bu okula geliyorum, başaramadığımız dersler genelde o dersin hocası sayesinde diye düşünüyorum ve bu durumda bizim değil hocaların suçu var./ Meslek derslerinin yoğunluğundan ana derslere tam destek verilmiyor bu nedenle eksik kalıyorum psikolojimi olumsuz etkiliyor./ Neredeyse hepsi etki ediyor buna./ Okul ne yapabilir ki her şey ailede başlıyor. Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum./ Özgüven eksikliği./ Sıkıntı yok/ Sorunlarımızı çözme kararımızda destek yok./ Sorunların hiç kimse tarafından üzerine gidilmediğini düşünüyorum./ Sürekli öğüt ve nasihat veriliyor hiç öğrenci dinlenmiyor./ Yanlış düşüncelerden/ Yaşadığımız içsel sorunları çözebilecek kadar güçlü olduğumuzu düşünmüyorum./ Zahmet edip uğraşmaya gerek

duymuyorlar. Bu anketi yaptıktan sonra lütfen dikkate alsınlar./ Lütfen bu anketi yaptıktan sonra hiçbir şey olmamış gibi olmasın lütfen.”

Öğrenciler açısından sorunların çözümlenmemesinin sebepleri dile getirilmiştir. Bazı cümleler soruda verilenleri pekiştirmiştir, bazıları ise bahsedilmeyen noktalara değinmiştir. Şimdi bu hususlar maddeler halinde verilecektir.

*Ailelerin çocuklara baskıcı davranması, çok fazla ilgilenmeleri, kendilerini geliştirmemeleri.

*Genel hayat kurallarının dışında davranılması, hedefsizlik.

*İmam Hatip Lisesini tercih edene yüklenen misyonun öğrencilerde kusursuzluk düşüncesi oluşturması sorunlarını görmezden gelmeleri ve açığa vurmaktan çekinmeleri.

*Öğrencilerin kendilerine güvensizlikleri soyutlanmaları, kişisel yetersizlikleri.

*Mesleki derslerin yoğunluğu ile diğer derslere zaman ayıramaması.

*Ailenin ve çevrenin çocuklarla ilgilenmemesi ve desteklememesi.

*Öğüt verilmesi ama dinlenilmemesi.

Öğrencilerin “sorunları çözme noktasında yaşadıkları sıkıntının sebebi” değişkenlere göre karşılaştırılmasında GÜN, AFC ve SA okulları; 9. 10. 11. 12. sınıfları; Bağcılar, Esenler, Güngören, Bahçelievler ve farklı yerleşim yerleri; dışarıdan, düz ortaokul, İmam Hatip Ortaokulu mezuniyeti; okuryazar olmayan, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite mezunu, yüksek lisans/doktora mezunu baba; baba mesleği, ailenin aylık gelirinin seviyeleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Diğer bir ifade ile öğrencilerin okulu, sınıfı, yaşadıkları semtleri, ortaokul mezuniyetleri, baba eğitim seviyeleri, baba mesleği ve ailelerinin aylık gelirlerinin öğrencilerin sorunlarını çözme konusunda yaşadıkları sıkıntıda belirleyici bir etkisine rastlanmamıştır. (Bkz. Tablo 52)

Okul değişkeninde öğrencilerin sorunlarını çözebilmeleri konusunda tercihleri doğrultusunda oranlar arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. Mesela “ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi” tercihi GÜN okulunda %20.1, AFC okulunda %24.5, SA okulunda %26.3’tür. Burada olduğu gibi diğer seçeneklerde de yakın oranların bulunması okulların öğrencilerinin bu konuda benzer fikirlerde olduklarına işaret etmektedir.

Sınıf değişkenine göre sorunların çözülememesinin sebepleri incelendiğinde katılımcıların birbirlerinden çok farklı düşünmedikleri görülmüştür. Örneğin “okul idaresi ve öğretmenlerin ihtiyaç duyulan desteği vermemesini” tercih, 9. sınıflarda %19.4, 10. sınıflarda %20.2, 11. sınıflarda %21.1, 12. sınıflarda %18.8 gibi yakın oranlardadır. Diğer seçenekleri tercih oranları da yakındır.

Ortaokul değişkeninde öğrencilerin problemlerin çözülememesinin sebepleri yakın değerlerdedir. Mesela “çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağlamaması” ortaokul mezuniyeti “dışarıdan” olanlarda %14.3, “düz ortaokul” olanlarda %12.7, “İmam Hatip Ortaokulu” olanlarda %13.6 gibi.

Anne eğitimi değişkeninde katılımcıların tercihleri arasında anne eğitim seviyelerinin yalnızca “ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi” noktasında yaşandığı görülmüştür. Şöyle ki annesi “üniversite mezunu” olan gençlerin %19.1’i ailelerinin kendilerine yeterince zaman ayıramadığını düşünürken, annesi “yüksek lisans/ doktora mezunu” gençlerin %40.0’ı bu düşüncededir. Diğer eğitim gruplarına ait oranların ise üniversite mezunu velilerinkinden birkaç puan üstte olduğu görülmüştür. Annelerin eğitim seviyelerini artırırken çocuklarına ayırdıkları zamanı azalttıkları söylenebilir.

Baba eğitimi değişkeninde babaların eğitim seviyelerinin bahsedilen hususta etkisine “ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi” konusunda rastlanmıştır. Babası “okuryazar olmayan” çocukların hiç birisi ailelerinin ilgisizliğinden şikayetçi olmazken “üniversite mezunu” olanların yalnızca %16.9’u bu konudan huzursuzluğunu söylemiştir. Bu oran babaların “ilkokul mezunu” (%21.7), “ortaokul mezunu” (%27.4), “lise mezunu” (%26.3), “yüksek lisans/ doktora mezunu” (%25.7) olduklarında birbirine yakındır. Eğitimsiz ve üniversite mezunu babaların çocuklarıyla ilgilenmeyi diğer eğitim seviyelerine göre daha çok önemsediklerini söylemek mümkündür.

Anne mesleklerine göre öğrencilerin sorunları çözme noktasında yaşadıkları sıkıntının sebebine bakıldığında “çalışmayan” annelerin “ev hanımı” kategorisinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür. İstatistik verilerine bakıldığında “ailelerin çocukları ile yeterince ilgilendiğini düşünmeme” seçeneğinde en çok tercih annesi “serbest meslek (avukat, mimar,...)” ile ilgilenen (%33.3) gençlerdedir, annesi “emekli” çocuklar ise annelerinin ilgisiz olduğunu düşünmemektedir. Öğrencilerin problemlerinin

çözülememesinin “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklememesi” ile ilgili olduğunu düşünme en çok annesi “işçi” (%33.3), en az annesi “memur” (%6.1) olanlardadır. Annesi memur olan öğrencilerin öğretmenlerinden beklentisi düşmüştür. Problemin “öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunmada isteksizlikleri” olduğunu düşünme en fazla annesi “emekli” olanlarda (%75.0), en düşük değer (%20.8) “işçi” ailelerin kızlarına düşmektedir. Bu durumda işçilerin çocukları hem okul idaresi ve öğretmenlerin desteğini esirgediğini düşünmekte hem de çocukları problem çözümünde çok da sorumlu tutmamaktadır. Diğer mesleklerin oranları verilen en yüksek ve en düşük değerler arasında yer almaktadır.

Baba mesleklerine dair detay analizleri incelendiğinde öğrencilerin sorunlarının çözülmesinde baba meslekleri arasında anlamlı farklılık ile karşılaşılmamıştır. Mesela en yüksek farkların olduğu “öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olmadıklarını” düşünme oranları öğrencinin babası “memur” %38.7, “işçi” %22.3, “serbest meslek (avukat mimar...)” %32.0, “tüccar/sanayici” %38.0, “emekli” %31.0, “çalışmıyor” %25.0, diğer mesleklerden biri %33.1 oranlarındadır. En düşük oranın “işçi” ailelerinin kızlarındadır. O kişilerin çocuklarında sorumluluk almayı öğretme noktasında daha eksik oldukları söylenebilir.

Aylık gelir değişkeninde çocukların problemlerinin çözümü noktasında sundukları tercihleri arasında önemli fark yoktur. Yine de ailelerin aylık gelirlerinin refah seviyesini artırdığı, ancak çok iyi seviyeye ulaştığında ise aile ilgisinin biraz daha azaldığı görülmektedir. Şöyle ki “asgari ücret ve altında” %28.4, “1400-3500 TL arasında” %24.0, “3500-5000 TL arasında” %18.9, “5000 TL’nin üzerinde” %26.3 oranlarında ailelerin ilgisizliği tercihi söz konusudur.

Sonuç itibarıyla denilebilir ki öğrencilerin sorun çözme noktasında yaşadıkları sıkıntının sebebi sosyo-demografik özelliklere göre yapılan ayrıntılı analizlerden incelendiğinde yalnızca anne eğitimi ve mesleğinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sorunlarının çözümü noktasında en az sorumlu tuttıkları kişiler çevreleri ve arkadaşları iken, en büyük sıkıntının kendilerinin sorunlarını çözme ve yaşama tutunma konusunda isteksizlikleri olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda araştırmanın hipotezleri arasında yer alan öğrencilerin problemlerinin çözülememesinin daha çok ailenin ilgisizliğinden kaynaklandığı hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 52 Öğrencilerin Sorunlarını Çözme Noktasında Yaşadıkları Sıkıntının Sebebinin Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi

S.36		Seçenekler*								Katılan **
		1.seçenek		2.seçenek		3.seçenek		4.seçenek		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Okul	GÜN	62	20,1	49	15,9	33	10,7	118	38,2	262
	AFC	76	24,5	57	18,4	52	16,8	95	30,6	280
	SA	63	26,3	65	27,1	28	11,7	51	21,3	207
Sınıf	9.sınıf	56	24,1	45	19,4	42	18,1	59	25,4	202
	10.sınıf	47	17,9	53	20,2	34	12,9	91	34,6	225
	11.sınıf	51	26,3	41	21,1	19	9,8	55	28,4	166
	12.sınıf	47	27,6	32	18,8	18	10,6	59	34,7	156
Semt	Bağcılar	22	18,5	26	21,8	10	8,4	41	34,5	99
	Esenler	20	28,2	12	16,9	13	18,3	17	23,9	62
	Güngören	113	26,0	92	21,1	66	15,2	116	26,7	387
	Bahçelievler	10	23,8	8	19,0	5	11,9	15	35,7	38
	Diğer	36	18,8	33	17,2	19	9,9	75	39,1	163
Ortaokul	Dışarıdan	5	35,7	3	21,4	2	14,3	2	14,3	12
	Düz ortaokul	106	24,4	93	21,4	55	12,7	135	31,1	389
	İmam Hatip Ortaokulu	90	21,9	75	18,2	56	13,6	127	30,9	348
Anne Eğitimi	Okur- yazar değil	10	24,4	6	14,6	8	19,5	11	26,8	35
	İlkokul mezunu	84	25,1	67	20,0	53	15,8	99	29,6	303
	Orta okul mezunu	52	23,1	51	22,7	27	12,0	71	31,6	201
	Lise mezunu	36	22,0	31	18,9	13	7,9	50	30,5	130
	Üniversite mezunu	17	19,1	16	18,0	11	12,4	31	34,8	75
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	2	40,0	0	0,0	1	20,0	2	40,0	5
Baba Eğitimi	Okur- yazar değil	0	0,0	2	28,6	2	28,6	2	28,6	6
	İlkokul mezunu	49	21,7	49	21,7	29	12,8	70	31,0	197
	Ortaokul mezunu	55	27,4	45	22,4	23	11,4	57	28,4	180
	Lise mezunu	62	26,3	39	16,5	34	14,4	68	28,8	203
	Üniversite mezunu	26	16,9	31	20,1	18	11,7	56	36,4	131
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	9	25,7	5	14,3	7	20,0	11	31,4	32
Anne Meslek	Ev Hanımı	163	22,4	150	20,6	98	13,4	225	30,9	636
	Memur	8	24,2	2	6,1	6	18,2	12	36,4	28
	İşçi	7	29,2	8	33,3	3	12,5	5	20,8	23
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)	5	33,3	2	13,3	2	13,3	4	26,7	13
	Tüccar/ Sanayici	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Emekli	0	0,0	1	25,0	0	0,0	3	75,0	4
	Çalışmıyor	3	37,5	1	12,5	1	12,5	1	12,5	6
	Diğer	15	32,6	7	15,2	3	6,5	14	30,4	39
Baba Meslek	Ev Hanımı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Memur	19	20,4	19	20,4	9	9,7	36	38,7	83
	İşçi	64	27,5	52	22,3	35	15,0	52	22,3	203
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)	48	23,3	39	18,9	23	11,2	66	32,0	176
	Tüccar/ Sanayici	28	25,9	15	13,9	14	13,0	41	38,0	98
	Emekli	11	15,5	18	25,4	12	16,9	22	31,0	63
	Çalışmıyor	7	29,2	6	25,0	4	16,7	6	25,0	23
	Diğer	24	19,4	22	17,7	16	12,9	41	33,1	103
Aylık Gelir	Asgari ücret ve altında	21	28,4	16	21,6	11	14,9	16	21,6	64
	1400-3500 TL arasında	107	24,0	88	19,8	59	13,3	132	29,7	386
	3500-5000 TL arasında	42	18,9	47	21,2	28	12,6	77	34,7	194
	5000 TL' nin üzerinde	31	26,3	20	16,9	15	12,7	39	33,1	105

(*) Seçenekler.

(**) Detay analizindeki hesaplamalar "Katılan" sayısı esas alınarak yapılmaktadır.

1. Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum

3. Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem.

2. Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiğini söyleyemem

4. Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem.

2.1.4. Öğrencilerin Kendi Beklentilerini Karşılabilme Durumları

İHL öğrencilerinin hayatlarındaki beklentilerini ne derece karşılayabildiklerini öğrenmek için katılımcılara “Bir İHL öğrencisi olarak sizin hayata karşı beklentileriniz karşısında durumunuzu değerlendirir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. 21 öğrencinin yanıtı bu soruda veriler doğrultusunda çıkartılan oranlar tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 53 Öğrencilerin Hayatlarında Kendi Beklentileri Karşısında Durumları

Hayata karşı beklentiler	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Bütün beklentilerimi karşılayabiliyorum	37	12.0	45	14.0	27	11.0	109	12.5
Bazı beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyebilirim	189	61.0	181	58.0	130	52.0	500	57.5
Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem	48	16.0	49	16.0	56	23.0	153	17.6
Bu konuda herhangi bir fikrim yok	34	11.0	38	12.0	35	14.0	107	12.3
Katılan	308	100.0	313	100.0	248	100.0	869	100.0
Cevapsız	7	-	6	-	8	-	21	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-

Öğrencilerin yanıtlarına dair oranlar %57.5 “Bazı beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyebilirim”, %17.6 “Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem”, %12.5 “Bütün beklentilerimi karşılayabiliyorum”, %12.3 “Bu konuda herhangi bir fikrim yok” şeklindedir. Az ya da çok beklentisini karşılayan bölümün fazlalığı öğrencilerin bu konuda pozitif düşündüklerine işarettir (%57.5+%12.5=%70.0). Katılımcıların yaklaşık 1/5’i “beklentisini karşılayamadığını” (%17.6), 1/10’undan fazlası “bu konuda bir fikrinin olmadığını” (%12.3) söylemiştir.

Öğrencilerin beklentilerini karşılayabilmeleri ile ilgili değişkenler dikkate alınarak inceleme yapıldığında biraz ya da tamamıyla beklentisini karşılayanlar, GÜN (%12.0+%61.0=%73.0) ve AFC (%14.0+%58.0=%72.0) okullarında yaklaşık 3/4, SA okulunda 3/5’ten fazlasına (%11.0+%52.0=%63.0) tekabül etmektedir. Bununla birlikte

öğrencilerden beklentisini az veya çok karşılayanlar, hiç karşılamayanlar ve fikri olmayanların oranları okullar arası kıyaslandığında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Öğrencilerin hayatlarındaki kendi beklentileri karşısında durumlarının sosyo demografik özelliklere göre yapılan tablodan incelenmesi neticesinde okul, sınıf, semt, ortaokul, anne eğitimi, baba mesleği, aylık gelir değişkenlerinde anlamlı bir farklılık ile karşılaşmadığı ancak baba eğitimi ve anne mesleğinde sahip olunan özelliklerin oranlarda etkisinin olduğu tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo 54)

Okul değişkeninde öğrencilerin “hayata karşı beklentilerini karşılayabilmeleri” hususunda yakın değerler ile karşılaşılmıştır. Mesela “bütün beklentilerini karşılayabilme” durumu AFC’de %14.4, GÜN’de %12.4, SA’da %10.9’dur. Beklentilerin karşılanabilmesi noktasındaki diğer fikirlerde de okulların yakın değerleri göz önündedir.

Sınıf değişkeni oranları incelendiğinde öğrencilerin beklentilerini karşılayabilmelerinin sınıf seviyeleri arasında yakın olduğu görülmüştür. Örneğin “bazı beklentilerini karşılayabilme” 9. sınıf (%56.8), 10. sınıf (%56.9), 11. sınıf (%55.4) seviyelerinde benzer değerlerdedir, 12. sınıflarda (%61.8) birkaç puan yükselmiştir.

Semt değişkeninde öğrencilerin hayata karşı beklentilerini karşılayabilmeleri noktasında önemli bir farklılığa rastlanmamıştır. Söz gelimi “Beklentimi karşılayabildiği söyleyemem” seçeneğinin tercihi “Bağcılar” %19.8, “Güngören” %19.1, “Esenler” %13.9, “Bahçelievler” %9.5’tir. Yaşamdaki isteklerinin en çok gerçekleştiğini düşünen öğrencilerin “Bahçelievler” ilçesinde oturan katılımcılar olduğu görülmektedir.

Ortaokul değişkeni değerleri incelendiğinde katılımcıların taleplerinin gerçekleşme oranlarının mezun olunan orta okul çeşidine göre değişmediği fark edilmiştir. Mesela “Bu konuda herhangi bir fikrim yok” şikkının işaretlenme oranları “dışarıdan” mezun öğrencilerde %13.3, “düz ortaokul” mezunlarında %12.0, “İmam Hatip Ortaokulu” mezunlarında %12.6’dır.

Anne eğitimine dair verilerin ayrıntı analizlerinde öğrencilerin taleplerine ulaşabilmelerinin anne eğitim seviyesinden çok da etkilenmediği ancak eğitim seviyesinin artışına paralel öğrencilerin beklentilerinin karşılanma oranlarının da arttığı tespit edilmiştir. Örneğin “bütün beklentilerini karşılayabilme” anne “okur yazar değil”

ise %9.5, “ilkokul mezunu” ise %11.2, “ortaokul mezunu” ise %12.7, “lise mezunu” ise %12.3, “üniversite mezunu” ise %18.3 oranlardadır.

Baba eğitiminin ayrıntı analizleri incelendiğinde ise katılımcıların hayat beklentilerini karşılayabilmelerinin babalarının eğitiminden etkilendiği tespit edilmiştir. Öğrencilerden “bütün beklentilerini karşılayabilme” durumu en yüksek “okuryazar olmayan” babalarda (%42.9) iken, en düşük “ortaokul mezunu” babalardadır (%9.9), diğer eğitim seviyelerinin oranları da düşük olan değere üç beş puan fark ile yakındır. Babası okur-yazar olmayan gençlerin beklentilerini daha çok karşılayabildiği söylenebilir. Yine “bu konuda herhangi bir fikrinin olmadığını” söyleyen öğrenciler en yüksek “yüksek lisans/doktora mezunu” babalarda (%20.0) iken, “okuryazar olmayan” babaların çocuklarının bu seçeneği tercihi hiç yoktur. Bu noktada baba eğitim seviyesi ile hayattaki beklentilerini karşılayabilme oranına dair fikir sahibi olma arasında ters orantının varlığından bahsedilebilir.

Anne mesleği değişkenindeki veriler incelendiğinde İHL öğrencilerinin hayatlarındaki beklentilerini karşılayabilmelerinin anne meslekleri ile çok bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan “bütün beklentilerini karşılayabilme” durumu en yüksek annesi “emekli” olanlarda (%40.0), en düşük annesi “serbest meslek (avukat, mimar,...)” ile meşgullerde (%6.7) görülmüştür. Bu noktada annesi emekli olan öğrencilerin bütün beklentilerini karşılayabilme oranının yüksek olduğunu, serbest meslek yapanların ise diğer mesleklere göre daha az karşılayabildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte “bazı beklentilerini karşılayabilme” oranı en çok annesi “serbest meslek (avukat, mimar,...)” yapanlarda (%73.3), en düşük annesi “işçi” olanlardadır (%34.6). Diğer mesleklerden ev hanımı ve memur değerleri ½'nin üzerinde iken, emekli velilerin değerleri işçiden biraz yüksektir. Ayrıca “bu konuda bir fikrinin olmadığını” yönünde görüşünü beyan eden öğrenciler en çok “işçi” çocuklarındadır (%23.1). Emeklilerin kızlarının ise hiçbirisi bu seçeneği tercih etmemiştir.

Baba mesleği değişkeninde katılımcıların yaşam amaçlarını gerçekleştirebilmeleri hususunda babalarının mesleklerinden çok da etkilenmediklerini söylemek mümkündür. Ancak yine de oranların yakınlığı dışında “Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem” tercihi babası “işçi” (%18.4) ve “çalışmayan” (%21.7) velilerde yüksek çıkması duruma etkisine işaret etmektedir. Bu seçeneği tercih tüccar, emekli ve serbest meslek ile meşgul velilerin kızlarında ortalama %16 iken, memurlarda azalmış, işçilerde artmıştır.

Tablo 1 Öğrencilerin Hayatlarında Kendi Beklentileri Karşısında Durumlarının Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi

S.39		Seçenekler*								Katılan
		1.seçenek		2.seçenek		3.seçenek		4.seçenek		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Okul	A1	37	12,0	189	61,4	48	15,6	34	11,0	308
	A2	45	14,4	181	57,8	49	15,7	38	12,1	313
	A3	27	10,9	130	52,4	56	22,6	35	14,1	248
Sınıf	9.sınıf	34	14,4	134	56,8	36	15,3	32	13,6	236
	10.sınıf	22	8,2	152	56,9	59	22,1	34	12,7	267
	11.sınıf	22	11,4	107	55,4	42	21,8	22	11,4	193
	12.sınıf	31	17,9	107	61,8	16	9,2	19	11,0	173
Semt	Bağcılar	18	14,9	64	52,9	24	19,8	15	12,4	121
	Esenler	12	16,7	43	59,7	10	13,9	7	9,7	72
	Güngören	52	11,8	245	55,7	84	19,1	59	13,4	440
	Bahçelievler	4	9,5	25	59,5	4	9,5	9	21,4	42
	Diğer	23	11,9	123	63,4	31	16,0	17	8,8	194
Ortaokul	Dışarıdan	1	6,7	8	53,3	4	26,7	2	13,3	15
	Düz ortaokul	57	12,9	255	57,7	77	17,4	53	12,0	442
	İmam Hatip Ortaokulu	51	12,4	237	57,5	72	17,5	52	12,6	412
Anne Eğitim	Okur- yazar değil	4	9,5	23	54,8	12	28,6	3	7,1	42
	İlkokul mezunu	38	11,2	192	56,8	61	18,0	47	13,9	338
	Ortaokul mezunu	29	12,7	142	62,3	38	16,7	19	8,3	228
	Lise mezunu	20	12,3	89	54,6	27	16,6	27	16,6	163
	Üniversite mezunu	17	18,3	52	55,9	14	15,1	10	10,8	93
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	1	20,0	2	40,0	1	20,0	1	20,0	5
Baba Eğitim	Okur- yazar değil	3	42,9	3	42,9	1	14,3	0	0,0	7
	İlkokul mezunu	26	11,3	130	56,3	48	20,8	27	11,7	231
	Ortaokul mezunu	20	9,9	119	58,6	37	18,2	27	13,3	203
	Lise mezunu	36	15,3	137	58,3	36	15,3	26	11,1	235
	Üniversite mezunu	20	12,7	92	58,2	26	16,5	20	12,7	158
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	4	11,4	19	54,3	5	14,3	7	20,0	35
Anne Meslek	Ev Hanımı	85	11,6	431	58,7	126	17,2	92	12,5	734
	Memur	7	20,0	18	51,4	6	17,1	4	11,4	35
	İşçi	5	19,2	9	34,6	6	23,1	6	23,1	26
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)	1	6,7	11	73,3	2	13,3	1	6,7	15
	Tüccar/ Sanayici	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Emekli	2	40,0	2	40,0	1	20,0	0	0,0	5
	Çalışmıyor	3	37,5	3	37,5	2	25,0	0	0,0	8
	Diğer	6	13,0	26	56,5	10	21,7	4	8,7	46
Baba Meslek	Ev Hanımı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Memur	13	13,5	57	59,4	15	15,6	11	11,5	96
	İşçi	37	15,5	132	55,2	44	18,4	26	10,9	239
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)	26	12,7	111	54,4	33	16,2	34	16,7	204
	Tüccar/ Sanayici	10	9,2	70	64,2	18	16,5	11	10,1	109
	Emekli	9	12,7	42	59,2	12	16,9	8	11,3	71
	Çalışmıyor	3	13,0	12	52,2	5	21,7	3	13,0	23
	Diğer	11	8,7	76	59,8	26	20,5	14	11,0	127
Aylık Gelir	Asgari ücret ve altında	7	9,0	45	57,7	13	16,7	13	16,7	78
	1400-3500 TL arasında	52	11,7	247	55,4	88	19,7	59	13,2	446
	3500-5000 TL arasında	31	13,7	139	61,5	33	14,6	23	10,2	226
	5000 TL' nin üzerinde	19	16,0	69	58,0	19	16,0	12	10,1	119

(*) Seçenekler

(**) Detay analizindeki hesaplamalar "Katılan" sayısı esas alınarak yapılmaktadır.

1. Bütün beklentilerimi karşılayabiliyorum.

2. Bazı beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyebilirim.

3. Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem.

4. Bu konuda herhangi bir fikrim yok.

Aylık gelir değişkeninde de yakın oranlar ile karşılaşılmıştır. Ancak mesela “bütün beklentilerini karşılayabilme” ailenin geliri arttıkça yükselmektedir. Asgari ücret ve altı (%9.0), 1400-3500 TL arası (%11.7), 3500-5000 TL arası (%13.7), 5000 TL’nin üzerinde (%16.0) oranlarında görüldüğü gibi.

Sonuç itibariyle öğrencilerin çoğunluğunun beklentilerini az ya da çok karşılayabildiğini, isteğine uygun bir hayat yaşadığını söylemek mümkündür. Ancak yine de çok sayıda öğrencinin beklentisini birebir ayrıntıları ile yazması bu konuda çok fazla ihtiyaçlarının olduğunu ve desteklenmeye ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

2.2. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARINA VE BEKLENTİLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan “ara dönem” ergenlik olarak ifade edilir.¹⁰⁴ İnsan hayatının dönemlerinden birisi olan gençlik çağında¹⁰⁵ dini uyanış 12-13 yaşlarında başlamaktadır.¹⁰⁶ 14-18 yaşları arasında kişide imanla ilgili şüphe, kararsızlık, çatışma yaşanabilmektedir.¹⁰⁷ Ergenlik döneminde tövbe etme ve dine dönüşler sıkça yaşanmaktadır.¹⁰⁸ Bağımsızlık duygusunun gelişimi söz konusudur. Bu ise kişinin kendisi olması ve potansiyeli ile kendini gerçekleştirmesinin önünü açmaktadır.¹⁰⁹ Genç süreç içinde “ben neyim, kimim, niçin varım, yaşamın gayesi nedir?” sorularının etkisi ile düşünme ve anlama gayreti içinde kendini bulmaktadır.¹¹⁰ Buluşun manası ile hak ve sorumluluklar yüklenen genç, bunları yerine getirdiğinde kendini daha değerli, hayatını anlamlı hisseder.¹¹¹

Soyut düşüncenin gelişmesi ile gençte durumlara farklı açılardan bakma kanıtlarını dikkate alıp kabul ya da reddetme özellikleri tezahür eder.¹¹² Genç kişiliğini teşekkül ettirmeye çalıştığı bu dönemde takdir ettiği örnek aldığı kişilerin bazı yönlerinden istifade

¹⁰⁴ Adnan Kulaksızoğlu, *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 29.

¹⁰⁵ Turgay Gündüz, “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, Tedef Yayınları, 3.b., İstanbul, 2010, s. 73.

¹⁰⁶ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 7. b., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, s. 268.

¹⁰⁷ Gündüz, a.g.m., s. 93a.g.yer.

¹⁰⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 280.

¹⁰⁹ Gündüz, a.g.m., s. 86.

¹¹⁰ a.g.m., s. 81.

¹¹¹ a.g.m., s. 93.

¹¹² a.g.m., s. 97.

ederek kendini gerçekleştirme yönünde adım atmaktadır.¹¹³ Nasihatten ziyade özdeşleşme ile öğrenmektedir.¹¹⁴ Çevre için doğru davranış sınırlarının fark ettirilmesi ile birlikte genç, büyükler gibi davranır ve kimlik gelişimi için adım atar.¹¹⁵

Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Nurettin Topçu da gencin¹¹⁶ problemlerini çözebilmek için iyi örneklerle ve eğitime ihtiyaç duyduğunu söylemektedir. Üçü de ideal gençliğin kurulmasında ruh olgunlaşması ve nefis terbiyesini önemsemiştir.¹¹⁷ İdeal gençte değişim, özgürlük, ruhun terbiyesi, mütevazı bir hayat, otokritik ve çile olmalıdır.

2.2.1. Öğrencilerin Sorunlarının Çözülmemesinin Sebepleri

Öğrencilerin sorun çözme konusunda yaşadıkları sıkıntının sebebini öğrenmek amacıyla katılımcılara “Sizce İHL kız öğrencilerinin sorunlarının çözülmemesi sebepleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Cevapların analizi neticesinde 32 öğrencinin cevapsız bıraktığı soruda çıkan oranlar tablo halinde verilmiştir. (Bkz. Tablo 55)

Tablo incelendiğinde öğrencilerin sorunlarının çözülmemesinin sebepleri olarak katılımcıların %29.0’ı “İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor”, %25.5’i “Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor”, %16.0’ı “Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir”, %15.0’ı “Okul idaresi ve öğretmenler bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için” cevaplarını vermişlerdir. Bu noktada “öğrencilerin kişisel özellikleri” ve “sorunlarıyla ilgilenilmemesi” sebeplerinin katılımcıların 1/2’den fazlasına tekabül etmesi (%29.0+%25.5=%54.5), asıl kaynağın kendileri ve ilgisizlik olduğuna işaret etmektedir. Katılımcıların 1/3’üne göre ise “ailelerin desteklememesi” veya “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklememesi” nedendir (%16.0+%15.0=%31.0). Yalnızca %14.5 oranında öğrenci, birden fazla seçenek işaretlemiş ya da farklı etkilerden bahsetmiştir.

¹¹³ Kılavuz, a.g.m., s. 216.

¹¹⁴ Akif Kılavuz, “Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yayınları, İstanbul, 2002, s. 209.

¹¹⁵ Gallatin, Judith, “Ergenlik Kuramları”, James F Adams (Ed.), *Ergenliği Anlamak: Ergen Psikolojisinde Güncel Gelişmeler*, Çev. Ali Dönmez vd., Yayına Haz. Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1995, s. 78.

¹¹⁶ Cihan Akdemir, *Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç’ta İdeal Gençlik Tasavvuru*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 61.

¹¹⁷ Akdemir, a.g.e., ss. 107-109.

Tablo 55 Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunların Çözülememesinin Sebepleri

	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir	50	16.0	60	19.0	29	12.0	139	16.0
Okul idaresi ve öğretmenler bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için.	28	9.0	39	13.0	60	25.0	127	15.0
İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor	101	33.0	98	32.0	50	20.0	249	29.0
Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor	78	26.0	80	26.0	61	25.0	219	25.5
Diğer*	48	16.0	31	10.0	45	18.0	124	14.5
Katılan	305	100.0	308	100.0	245	100.0	858	100.0
Cevapsız	10	-	11	-	11	-	32	
Toplam	315		319		256		890	
Diğer	n	%	n	%	n	%	n	%
2-4	8	18.6	5	19.2	11	28.2	24	22.2
Diğerleri	35	81.4	21	80.8	28	71.8	84	77.8
Katılan	43	100	26	100	39	100	108	100.0
Cevapsız	5	-	5	-	6	-	16	
Toplam	48		31		45		124	

Diğer şıkkını seçenlerin 1/5'inden fazlası “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklememesi” ve “öğrencilerin sorunları ile ilgilenilmemesini” söylerken, bazıları “yeterli aile desteği almamaları” ve “sorunları üzerinde durulup ilgilenilmemesi” gibi iki veya daha çok şık tercih etmişlerdir. Bazı öğrenciler ise görüşlerini “diğer” şıkkında belirtmişlerdir.

Öğrenciler sorunlarının çözülememesinde farklı görüş olarak şunları yazmışlardır.

“Ailelerin görüşleriyle, öğretmenlerin ve öğrencilerin istekleri uyumuyor./ Anlayışsızlık./ Arkasında durulmadığından./ Atılğan değiller çekinikler; kendilerini kanıtlamalılar./ Bilmiyorum./ Bu konunun aileden kaynaklandığını düşünüyorum. Çoğu aile çok yobaz düşünüyor./ Dersler ağır

geldiği için./ Din hakkında az şey bilmeleri ve bildiklerini az uygulamaları./ İnsanların 4 yıl boyunca aynı çevrede olup farklı görüşlere kapalı yetişmesi./ İstemedikleri okul./ Kendine güvenememe./ Kişiden kişiye göre değişir./ Kişinin kendi yetersizliği bunun başında da aile geliyor./ Kişisel sebepler./ Okul idaresinden kaynaklanıyor./ Okul ve müdür, müdür yardımcıları çok umursamaz./ Sadece okul idaresinden kaynaklanıyor/ Toplumsal./ Tüm hepsi./ Yetkililerin ortada çözülmesi gereken bir sorun görmemesi.”

Bahsedilen ifadelerde öğrencilerin ailelerinin, okul idaresinin, öğretmenlerinin çok ilgilenmemesi ve kişisel eksikliklerinin üstünde durdukları görülmüştür. Farklı bir iki husus ile birlikte sebepler şu başlıklara ayrılmıştır:

*Öğrencilerin çekingenliği, yetersizliği, aileleri ve öğretmenleri ile fikir ayrılığı yaşamaları.

*Yeterli destek bulamamaları

*Okul idaresinin tutumu, yetkililerin sorunları kabul etmemesi

*Derslerin yoğunluğu, dini bilme ve uygulama eksiklikleri

*Farklı görüşlere kapalı yetişme

Öğrencilerin “sorunlarının çözülememesinin sebepleri” üzerine verdikleri cevaplarda okul, sınıf, anne eğitimi, aylık gelir değişkenlerinin sonuçlarda etkisi yüksek oranlarda değilken semt, baba eğitimi, anne ve babanın meslekleri değişkenlerinin etkisi ön plana çıkmıştır. (Bkz. Tablo 56)

Okul değişkeninin verileri incelendiğinde, katılımcıların problemlerinin çözülememesine dair oranlarda okullar arası anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır. Ancak “yeterli aile desteği almamalarından kaynaklandığı” fikri en fazla AFC’de (%19.5), “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklemediği” düşüncesi en çok SA’da (%24.5) iken, “iletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” düşüncesi en çok GÜN’dedir (%33.1). SA (%11.8) öğrencileri ailelerini en az sorumlu tutanlardır, GÜN (%9.2) öğrencileri okul idaresi ve öğretmenlerini en az sorumlu tutanlardır, SA (%20.4) öğrencileri kendilerini en az sorumlu tutanlardır. Bu noktada GÜN öğrencilerinin problem çözme noktasında olgunluk ile yaklaştığını, SA öğrencilerinin ne kendilerinden ne de ailelerinden değil daha çok eğitimcilerden taleplerinin olduğunu, AFC öğrencilerinin ailelerinin biraz daha ilgilenmelerine ihtiyaç duyduklarını söylemek mümkündür.

Sınıf değişkeninde öğrencilerin sorunlarının çözülememesinin sebeplerinde yakın oranlar ile karşılaşmıştır. Öğrencilerden “okul idaresi ve öğretmenlerin öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermemesi” şikkını tercih 9. sınıflarda %15.7, 10. sınıflarda %13.6, 11. sınıflarda %17.1, 12. sınıflarda %12.9 oranlarında görüldüğü üzere.

Semt değişkeninde “İHL kız öğrencilerinin sorunlarının çözülememesinin sebepleri arasında” ailelerin desteklememesi, okul idaresi ve öğretmenlerin ilgilenmemesi, genel manada ilgisizlikte birbirinden çok uzak olmayan değerler ile karşılaşmıştır. Mesela “öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesi” Bahçelievler %19.5, Güngören %25.9 oranlarındadır. Ancak “iletişim problemleri, bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” düşüncesinde farklılık bulunmaktadır. Nitekim “Bağcılar”, “Esenler”, “Güngören” ve “diğer” şıklarında oranlar birkaç puan ile Esenler’e yakın iken, özellikle “Esenler” (%27.1) ve “Bahçelievler” (%46.3) arasında önemli bir farka rastlanmıştır.

Ortaokul mezuniyeti değişkeninde ulaşılan oranlarda, “İHL kız öğrencilerinin sorunlarının çözülememesinin sebepleri arasında” ailelerin, okul idaresinin ve öğretmenlerin desteklememeleri ve genel olarak ilgilenilmemesi konularında yüksek fark yoktur. Mesela “okul idaresi ve öğretmenlerin öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermemesi” hususunda “dışarıdan” %20.0, “İmam Hatip Ortaokulu” %12.8 oranlarındadır. Ancak “iletişim problemleri, bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” düşüncesi “dışarıdan” %6.7, “düz ortaokul” %30.1, “İmam Hatip Ortaokulu” %28.6 oranlarındadır. Dışarıdan bitirenler ile hem İHO hem de düz ortaokul bitirenler arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Bu sonuçlarda İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin problemleri çözme konusunda kendilerini daha fazla sorumlu hissettiğini söylemek mümkündür.

Anne eğitimi değişkeninde oranlara bakıldığında katılımcıların sorunlarını çözememelerinin annelerinin eğitim düzeyi ile bağlantısının azlığı ortaya çıkmaktadır. Yine de mesela öğrencilerin problemlerinin çözülememesinin “yeterli aile desteği almamalarından kaynaklandığını”, düşünme oranı annesi “yüksek lisans/doktora mezunu” %20.0 iken ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların birkaç puan düşük olmakla birlikte yakın olduğu görülmüştür. Annesi okuryazar olmayan kızların ise

burada ailelerinin desteğini göremediğini söyleme oranı %30.0'dır. Diğer seçeneklerde de benzer farklılıklar ile karşılaşmıştır.

Baba eğitimi değişkeninde, yeterli aile desteğinin olmaması, okul idaresi ve öğretmenlerin desteklerini esirgemeleri ve öğrencilerin sorunları üzerinde durulmaması hususlarında çok farklı oranlar tespit edilmemiştir. Örneğin “öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesi” konusunda babası “okuryazar olmayan” (%14.3), “lise mezunu” olan (%26.1) gibi oranlar bulunmaktadır. Yalnızca “iletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” fikrinde babası “okuryazar olmayan” (%42.9), “ortaokul mezunu” (%24.5) arasında daha önemli kabul edilebilecek bir farkla karşılaşmıştır.

Anne mesleği değişkeninde öğrencilerin problemlerinin çözülmemesinin sebeplerine dair tercihlerde annelerin eğitim seviyeleri arasında çok farklı oranlar bulunmaktadır. Mesela öğrencilerin sorunlarının çözülememesinde “yeterli aile desteği almamalarından kaynaklandığını” düşünceleri annelerinin meslekleri “serbest meslek (avukat, mimar,...)” %37.5, “memur” %20.0, “ev hanımı” %15.6, “çalışmıyor” %12.5, “işçi” %8.0, farklı meslekte ise %21.7 oranlarındadır. Çalışan annelerin çocukları daha az desteklendiklerini hissetmişlerdir. Yine “okul idaresi ve öğretmenlerin öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermemesi” anne “işçi” %32.0, “emekli” %25.0, “serbest meslek (avukat, mimar,...)” %18.8, “ev hanımı” %14.5, farklı bir işle meşgul %17.4, “memur” %5.7 oranları birbirinden oldukça farklıdır. Ailesi memur olan çocukların eğitimcilerden beklentisinin düştüğü söylenebilir. Diğer taraftan öğrencilerin kendilerini eleştirdikleri “iletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” fikri en çok “memur” annelerin kızlarında (%48.6) iken, en az “işçi” (%16.0) ailelerin kızlarında, diğer meslek grupları ya da ev hanımlığı ise bu değerlerin arasındadır. Problem çözümünde memur kızlarının kendilerinde, işçi kızlarının öğretmenlerinde daha fazla sorumluluk gördüğünden bahsedilebilir. Son olarak “öğrencilerin sorunları üzerinde durulup ilgilenilmemesi” emekli olan annelerin kızlarında yüksek iken (%75.0), diğer mesleklerde daha yakın oranlardadır. Mesela “serbest meslek (avukat, mimar,...)” %18.8, “işçi” %24.0, “memur” %11.4 gibi.

Baba mesleği değişkeninde “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklemediği” fikrinin mesleklere göre kıyaslamasında yakın oranlar görülürken ailenin desteklememesi,

öğrencilerin kişisel özellikleri, öğrencilerle ilgilenilmemesi konularına ait düşüncelerde farklılık söz konusudur. Problemlerin çözülememesinde “yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığını” düşünme babası “çalışmayan” çocuklarda (%34.8) iken, diğer meslek gruplarında daha yakın değerlerdedir: “memur” %17.2, “işçi” %17.4, “serbest meslek” %13.4, “emekli” %16.9, “tüccar/sanayici” %14.8. Diğer taraftan sıkıntının “iletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklandığı” düşüncesinde öğrencilerin fikirlerinin baba mesleklerinden etkilendiği görülmektedir. Öğrencilerin babalarının mesleği “memur” (%35.5), “işçi” (%26.3), “serbest meslek (avukat, mimar,...)” (%30.3), “tüccar/sanayici” (%32.4), “emekli” (%25.4), “çalışmayan” (%13.0) oranlarındadır. Görüldüğü üzere babası çalışmayan çocuklar bu konuda daha az sorumlu hissetmektedir. Diğer taraftan “öğrencilerin sorunları üzerinde durulup ilgilenilmemesi” konusunda baba mesleklerinde birbirinden çok farklı oranlar ile karşılaşılmıştır. Mesela “memur” (%22.6), “işçi” (%27.5), “serbest meslek (avukat, mimar,...)” (%24.4), diğer meslekler (%24.6) ile meşgul olanların oranları yakındır. Ancak “tüccar/sanayici” (%30.6) babaların kızlarına daha az zaman ayırdıkları, “emekli” lerin ise %18.3 en çok ilgilenen grup olduğu görülmektedir. Babası “çalışmayan” (%30.4) çocuklar ise bu konuda babalarını suçlamaktadırlar.

Aylık gelir değişkeninde velilerin aylık gelirlerinin gençlerin problemlerinin çözülememesinde önemli bir etkisi olmadığı düşünülmektedir. Mesela sorunların çözülememesi noktasında “Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir” seçeneğini tercih “asgari ücret ve altında” %14.7, “1400-3500 TL arasında” %15.6, “3500-5000 TL arasında” %16.6, “5000 TL’nin üzerinde” % 18.5 oranlarında olduğu gibi yakın değerler ile ifade edilmektedir. Aile desteğinin yetersiz bulunuşu, en çok maddi durumu en iyi ailelerde çıkması da dikkat çekmektedir.

Sonuç itibariyle katılımcıların problemlerinin çözülememesi konularında daha çok iletişim problemleri ve kendilerinin bazı özelliklerinden ya da yeterli seviyede ilgilenilmemesinden kaynaklandığını düşünmeleri ön plandadır. Bununla birlikte ailelerinin ve öğretmenlerinin desteğini de eksik görenler vardır. Yine de öğrencilerin sorunlarının çözülememesinin sebeplerinde bahsedildiği gibi öğrencilerin problemlerinin çözülememesinde önemli noktanın ailenin ilgisizliği olduğuna dair hipotez doğrulanmamış gözükmektedir. Ancak durum ileriki başlıklarda öğrencilerin beklentileri ve sorunlarının ayrıntısının tespiti neticesinde daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 56 Öğrencilerinin Sorunlarının Çözülememesinin Sebeplerinin Sosyo-demografik Özelliklere Göre Analizi

S.40		Seçenekler*								Katılan
		1.seçenek		2.seçenek		3.seçenek		4.seçenek		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Okul	GÜN	50	16,4	28	9,2	101	33,1	78	25,6	257
	AFC	60	19,5	39	12,7	98	31,8	80	26,0	277
	SA	29	11,8	60	24,5	50	20,4	61	24,9	200
Sınıf	9.sınıf	35	15,2	36	15,7	63	27,4	55	23,9	189
	10.sınıf	36	13,6	36	13,6	74	28,0	77	29,2	223
	11.sınıf	38	19,7	33	17,1	51	26,4	46	23,8	168
	12.sınıf	30	17,5	22	12,9	61	35,7	41	24,0	154
Semt	Bağcılar	14	11,9	18	15,3	34	28,8	38	32,2	104
	Esenler	14	20,0	11	15,7	19	27,1	14	20,0	58
	Güngören	71	16,3	69	15,8	121	27,8	113	25,9	374
	Bağcılar	4	9,8	5	12,2	19	46,3	8	19,5	36
	Diğer	36	18,7	24	12,4	56	29,0	46	23,8	162
Ortaokul	Dışarıdan	3	20,0	3	20,0	1	6,7	5	33,3	12
	Düz ortaokul	70	16,0	72	16,4	132	30,1	104	23,7	378
	İmam Hatip Ortaokulu	66	16,3	52	12,8	116	28,6	110	27,2	344
Anne Eğitim	Okur- yazar değil	12	30,0	3	7,5	10	25,0	10	25,0	35
	İlkokul mezunu	52	15,5	62	18,5	99	29,5	85	25,3	298
	Orta okul mezunu	34	15,2	34	15,2	67	30,0	56	25,1	191
	Lise mezunu	24	14,8	17	10,5	40	24,7	47	29,0	128
	Üniversite mezunu	16	17,4	10	10,9	31	33,7	21	22,8	78
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	1	20,0	1	20,0	2	40,0	0	0,0	4
Baba Eğitim	Okur- yazar değil	1	14,3	1	14,3	3	42,9	1	14,3	6
	İlkokul mezunu	34	14,9	40	17,5	64	28,1	61	26,8	199
	Orta okul mezunu	35	17,5	36	18,0	49	24,5	50	25,0	170
	Lise mezunu	39	16,7	31	13,2	67	28,6	61	26,1	198
	Üniversite mezunu	26	16,8	16	10,3	52	33,5	38	24,5	132
	Y. Lisans/ Doktora Mezunu	4	11,8	3	8,8	14	41,2	8	23,5	29
Anne Meslek	Ev Hanımı	113	15,6	105	14,5	212	29,3	190	26,2	620
	Memur	7	20,0	2	5,7	17	48,6	4	11,4	30
	İşçi	2	8,0	8	32,0	4	16,0	6	24,0	20
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar..)	6	37,5	3	18,8	3	18,8	3	18,8	15
	Emekli	0	0,0	1	25,0	0	0,0	3	75,0	4
	Çalışmıyor	1	12,5	0	0,0	4	50,0	0	0,0	5
	Diğer	10	21,7	8	17,4	9	19,6	13	28,3	40
Baba Meslek	Ev Hanımı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
	Memur	16	17,2	11	11,8	33	35,5	21	22,6	81
	İşçi	41	17,4	39	16,5	62	26,3	65	27,5	207
	Serbest Meslek (Avukat, Mimar..)	27	13,4	34	16,9	61	30,3	49	24,4	171
	Tüccar/ Sanayici	16	14,8	9	8,3	35	32,4	33	30,6	93
	Emekli	12	16,9	14	19,7	18	25,4	13	18,3	57
	Çalışmıyor	8	34,8	4	17,4	3	13,0	7	30,4	22
	Diğer	19	15,1	16	12,7	37	29,4	31	24,6	103
Aylık Gelir	Asgari ücret ve altında	11	14,7	17	22,7	19	25,3	17	22,7	64
	1400-3500 TL arasında	69	15,6	65	14,7	128	29,0	122	27,7	384
	3500-5000 TL arasında	37	16,6	29	13,0	64	28,7	58	26,0	188
	5000 TL' nin üzerinde	22	18,5	16	13,4	38	31,9	22	18,5	98

(*) Seçenekler

(**) Detay analizindeki hesaplamalar "Katılan" sayısı esas alınarak yapılmaktadır.

1. Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

3. İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor.

2. Okul idaresi ve öğretmenlerin bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için.

4. Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmesinden kaynaklanıyor.

2.2.2. Öğrencilerin Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar

Öğrencilerin hangi konularda daha çok sorun yaşadıklarını arkadaşlarının bakışıyla öğrenmek için “Bir öğrenci olarak sizce İHL’deki kız öğrencilerin sorunları hangi yönde yoğunluk kazanmaktadır? (Lütfen öncelik sırasına göre 1’den 5’e sıralayınız)” sorusu yöneltilmiş ve en çok hangisinin olduğu düşünülüyorsa ondan başlayarak numaralandırmaları istenmiştir. Öğrencilerin yalnızca sıkıntının olduğunu düşündükleri şıkları numaralandırdıkları, diğerlerini boş bıraktıkları görülmüştür. Verilerin analizinde şikkın yazılma çokluğu göz önüne alınarak şu sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 57 Öğrencilerin Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar

İHL’de Kız Öğrenci Sorunları		Okul			Toplam
		GÜN	AFC	SA	
Kişisel problemler	n	248	257	191	696
	%	31.0	32.0	24.0	87.0
Ailesel problemler	n	244	254	181	679
	%	30.0	32.0	23.0	85.0
Toplumsal baskılar	n	235	237	162	634
	%	29.0	30.0	20.0	79.0
Psikolojik sorunlar	n	222	229	150	601
	%	28.0	28.5	19.0	75.5
Sosyal çevreye uyumsuzluk	n	213	211	155	579
	%	27.0	26.0	19.0	72.0
Okulla ilgili problemler	n	133	141	103	377
	%	16.5	17.5	13.0	47.0

Görüldüğü üzere katılımcıların %87.0’ı “Kişisel problemler”, %85.0’ı “Ailesel problemler”, %79.0’ı “Toplumsal problemler”, %75.5’i “Psikolojik sorunlar”, %72.0’ı “Sosyal çevreye uyumsuzluk”, %47.0’ı “Okulla ilgili problemler” cevabını vermiştir. Dolayısıyla katılımcılar İHL öğrencilerinin en çok “kişisel” en az “okulla ilgili sıkıntı” yaşadığını düşünmektedir. Okullar kıyaslandığında öğrencilerin seçimleri arasında anlamlı bir farklılık ile karşılaşılmamıştır.

2.2.3. Öğrencilerin Kendi Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar

Öğrencilerin arkadaşlarının sorunlarına dair değerlendirme yaptıktan sonra kendi sorunları ile ilgili de fikirleri alınmıştır. “Bir İHL öğrencisi olarak sizin sorunlarınız daha

çok hangi yönlerde yoğunlaşmaktadır?” sorusunu 33 kişi dışında tüm öğrenciler cevaplandırmıştır.

Tablo 58 Öğrencilerin Kendi Sorunlarının Yoğunlaştığı Alanlar

Öğrencilerin Sorunları	Okul						Toplam	
	GÜN		AFC		SA		n	%
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kişisel problemler	93	30.6	106	34.0	55	22.8	254	29.6
Ailesel problemler	21	6.9	23	7.4	15	6.2	59	6.9
Toplumsal baskılar	28	9.2	33	10.6	8	3.3	69	8.1
Psikolojik sorunlar	29	9.5	36	11.5	32	13.3	97	11.3
Sosyal çevreye uyumsuzluk	23	7.6	24	7.7	16	6.6	63	7.4
Okulla ilgili problemler	59	19.4	51	16.3	75	31.1	185	21.6
Başka*	51	16.8	39	12.5	40	16.6	130	15.2
Katılan	304	100.0	312	100.0	241	100.0	857	100.0
Cevapsız	11	-	7	-	15	-	33	-
Toplam	315	-	319	-	256	-	890	-
Başka*	n	%	n	%	n	%	n	%
Sorun yok	9	19.1	12	33.3	4	10.3	25	20.5
1-6	5	10.6	3	8.3	4	10.3	12	9.8
Diğerleri	33	70.3	21	58.4	31	79.4	85	69.7
Katılan	47	100	36	100	39	100	122	100.0
Cevapsız	4	-	3	-	1	-	8	-
Toplam	51	-	39	-	40	-	130	-

Tablodan izlendiği üzere öğrencilerin yaklaşık 1/3’ü “kişisel problemler” (%29.6), 1/5’inden fazlası “okulla ilgili problemler” (%21.6), 1/10’undan fazlası “psikolojik sorunlar” cevabını verirken %8.1’i “toplumsal baskılar”, %7.4’ü “sosyal çevreye uyum”, %6.9’u “ailesel problemler” yaşadıklarını söylemişlerdir.

Diğer kısımda görüşlerini belirtenlerin (%15.2) bazısı sorun yaşamadığını (%20.5), bazısı “kişisel ve okulla ilgili” sorunlarının olduğunu (%9.8), büyük kısmı ise bunun dışında bir sıkıntısı olduğunu söylemiştir ya da birkaç şık işaretlemiştir (%69.7).

Öğrencilerin yaşadıkları diğer problemler ise şunlardır:

“Açıklara zorunlu olan tunik./ Anadolu lisesi naklimin çıkmasını isterim./ Benim herhangi bir sorunum yok./ Ciddi bir sorunum yok./ Dersler./ Derslerle pek baş edemiyorum./ Diğer insanların problemleri./ Diğerleri çok da bir önem arz etmiyor toplumun düşüncesi çok baskılıyor insanı./ Hepsi./ Herhangi bir

sorunum yok./ İHL' de okumak benim için sorun oluşturmadı ama okul yönetimi sorunlu./ Kıyafet sorunu./ Kişisel problemler ve arkadaşlar./ Kişisel problemler ve toplumsal baskılar./ Kişisel problemler, okulla ilgili problemler, okuldan memnun değilim./ Kişisel-ailesel-psikolojik sorunlar./ Kişisel-ailesel-psikolojik sorunlar./ Kişisel-ailesel-psikolojik sorunlar./ Kişisel-ailesel-toplumsal-psikolojik-okulla ilgili problemler./ Kişisel-okulla ilgili sorunlar./ Kişisel-okulla ilgili./ Okul forması serbest olmalı./ Okul okuma sistemine karşı sorunlarım var./ Okulumdaki yurt problemi olabilir./ Ortamlar çok çirkin midemi bulandırıyor ve herkesi istemiyorum hayatımda./ Problemim yok./ Ruh halime göre değişebiliyor. Çok şükür ki belirli bir problemim yok./ Sınıfta arkadaşlık./ Siyasi, dünya sorunları./ Sorunum hangi yönde olursa olsun bunun İHL ile ilgili olduğunu düşünmüyorum./ Toplumsal baskılar-sosyal çevreye uyumsuzluk.”

Öğrencilerin diğer seçeneğinde yazdıkları kişisel, psikolojik, okulla ilgili problemler maddeler halinde verilecektir:

- *Kıyafet, okul yönetimi, yurt
- *Sorunu olmayanlar
- *Derslerde zorlanma
- *Toplumsal baskılar, sosyal hayata uyum sağlayamama
- *Kişisel, Psikolojik
- *Okul okumak istememe
- *Hayatın getirdiği bazı sıkıntılar

2.2.4. Öğrencilerin Genel Anlamda Sorunları ve Beklentileri

Bu başlıkta öğrencilerin sorunları ve beklentileri üzerinde durulacaktır. 890 öğrencinin sorunlarına ve beklentilerine dair kendilerine verilen sorunun altına yazdıkları veriler okunup ayrıntısıyla incelenmiştir. Alınan cevapların analiz edilerek benzer ifadelerin bir araya getirilmesi neticesinde öğrencilerin özü itibarıyla birbirine benzer ancak ayrıntıda farklı kabul edilebilecek sorunlarının olduğu tespit edilmiştir.

Anket sorularında öğrencilere “İHL’lerde öğrenim gören öğrencilerin hangi noktalarda sorunları ve beklentileri bulunmaktadır? (Lütfen öncelik sırasına göre yazınız.)” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler sorunlarını kendilerine sunulan beş seçenekte yazmıştır.

Öğrencilerin ankette yazdıkları tüm cümleler sisteme kaydedilmiş, tek tek okunmuş, verilerin analizi neticesinde birbiri ile ilişkili konular bir araya getirilerek

başlıklar oluşturulmuştur. Başlıkların kapsamına giren konuların yoğunluğu dikkate alınarak ilgili bazı konular birleştirilmiş, bazı başlıklar eklenmiş ya da çıkartılmıştır. Benzer, yakın konular aynı sınırlarda kabul edilmiş ve bir araya getirilmiştir. Sonuç itibariyle sorunlar 25 maddede, beklentiler 20 maddede bir araya getirilmiş, yoğunluk esas alınarak sıralama yapılmıştır.

2.2.4.1. İHL'deki Kız Öğrencilerin Sorunları

İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrenciler arasından anket uygulamasının yapıldığı okullardaki öğrencilerin problemlerinin okul içinde okul forması, telefon kullanımının kısıtlanması, okul kuralları, düzeni, eğitim sisteminden hoşnutsuz, öğretmenlerin ilgi eksikliği, anlayışsızlığı, mesleki kabiliyetlerinin düşüklüğü, derslerin yoğunluğu ve zorluğu, meslek derslerinin yoğunluğu ve zorluğu, ailelerinin tavırları, gelecek endişesi, kişisel problemler, psikolojik problemler, kendini anlama çabası, toplumsal ön yargıların ve baskıların huzursuz etmesi üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin bahsedilen soruya verdikleri yanıtlar doğrultusunda sorunları şu konular üzerinde yoğunlaşmaktadır:

1. Yurttta kalmak, başarısızlık endişesi, gelecek kaygısı, kişisel problemleri çözememe
2. Okul kıyafetinden hoşnutsuzluk
3. Meslek derslerinin çokluğu ve zorluğu
4. Derslerin yoğunluğu ve zorluğu
5. Okul kurallarından ve düzeninden memnuniyetsizlik
6. Toplumsal baskılar
7. İHL öğrencisi olma sorumluluğunun ağır gelmesi
8. Aile problemleri ve baskısı/ilgisizliği
9. Sosyal, kültürel, bilimsel aktivitelerin azlığı
10. İletişim problemleri/Diyalog kuramama/ Sosyal Çevreye Uyum Sağlayamamak
11. Öğrencilerin kendilerini değerli hissetmemeleri
12. Okulda telefon kullanımının kısıtlanması
13. Öğretmenlerin anlayışlı olamamaları

14. Arkadaşların davranışları
15. Arapça dersinin zorluğu
16. Toplumun İHL'ye ön yargısı, ötekileştirmesi, küçümsemesi
17. Kur'an-ı Kerim dersi ezberlerini tamamlayamama
18. Okul idaresinin tutumları
19. Psikolojik sıkıntılar
20. İnanç, sorgulama, kendini anlama çabası/ Dini yaşantıda eksiklerin olması ve inanç problemi
21. Eğitim Sistemi
22. Ders verimliliğinin düşüklüğü
23. Öğretmenlerin ilgi eksikliği
24. Öğretmenlerin haksızlık yapması/Adaletsizliği
25. Meslek derslerinin yetersizliği

Öğrencilerin ortalama 1/10'u (100 kişi) sorunlarına ve beklentilerine dair bir fikirlerinin olmadığını ya da herhangi bir sorun yaşamadıklarını söylemiştir. Bunun dışında bazıları cevaplamak istemediğini, herkesin yaptığının bilincinde hareket ettiğini söylerken, kimisi de problemleri genellemenin doğru olmadığını söylemiştir. Öğrencilerin büyük bölümü ise maddelerde ifade edilen sorunları yaşadıklarını dile getirmiştir. Sorunlara dair konunun daha iyi anlaşılabilmesi için katılımcıların yazdığı 1325 cümle arasından seçilenler alfabetik olarak aktarılacaktır:

“Ahlak bozuklukları var./ Aile baskısıyla okulu seçmeleri./ Aile içi sorunlar./ Aile sorunları. Okulda bizi pazartesi günü boşu boşuna sırada bekletiyorlar. Bizi yok yazıyorlar. Sonra ailemiz bizi dövüyor. Bu olaya bir çözüm bulmanızı rica ediyorum. Bu olayın Milli Eğitime kadar gitmesini istiyorum./ Aile ve çevre tarafından istenmedikleri şeylere itilmek (kapanmak, namaz kılmak gibi)/ Ailelerin yeteri kadar dini ve ahlaki öğretmemesi./ Ailelerinin beklentilerini karşılama kaygısı./ Ailesel sorunlar (baskı vb.)/ Alan seçimi./ Arapça gibi İHL'ye ait dersler çok yoğun./ Arapça Kur'an derslerinde zorlanabilirler./ Arapça temeli olmayanların zorlanması./ Arapça zor./ Arapçam iyi ama sınavlarda Arapça yazmamızı istiyorlar hepsini nasıl aklımızda tutalım./ Arapçayı yapamama./ Arkadaş çevresi./ Arkadaş tercihlerimiz./ Arkadaşım bana iyi, duyarlı davranmıyor./ Arkadaşlara çok karışıyorlar./ Aşağılayan hocalar özgüvenimizi bitiriyor./ Aşırı sıkılar kurallar insanı boğuyor./ Aşk falan yok./ Ayrım yapmak./ Başarılı yerlere gideceğimizi düşünemeyenler./ Başarısızlık./ Başka derslere vakit ayıramamamız./ Başörtülü kızlarla açık kızlar arasında anlaşmazlık olabilir (kişiye göre değişir)/ Bazı dersler zor gelebilir (Arapça, Kur'an gibi)/ Bazı derslerde ve meslek derslerinde sorunları olabiliyor./ Bazı dil dersleri./ Bazı hocalar çok gereksiz bilgiler veriyor./ Bazı insanlar istemedikleri halde İmam Hatip'e gönderiliyor ve bu onlar için iyi değil./ Bazı konularda

görüşlerini bildirememe./ Bazı öğrenciler okuldan memnun değil./ Bazı öğrencilerin üniversite kazanamama korkusu./ Bazı öğretmenlerin kötü davranması./ Bazı öğretmenlerin sorunları direk anne babaya söylemesi./ Bazıları ders çalışmakta sıkıntı yaşıyor./ Bedava test kitabı dağıtmıyorlar./ Beklentilerin yüksek olması./ Beklentilerini karşılayamamaları sonucu topluma katılmama./ Belli bir kategoriye konup o konuma göre yargılanmak./ Ben bir olay yaşamadım ama yaşayanlar var./ Bence sorunları egolu olmaları ve ilgi isteği./ Bence üniversite sınavı için yeterli eğitim görememekten dolayı sorunları olabilir./ Benlik sorgusu./ Bilimsel çalışmaların yetersiz olması./ Bilinçli Müslüman olamamaları./ Bilmemeleri derse yatkın olmamaları./ Birçok sorumlu olduğumuz ders olmasına rağmen hocaların tek dersimiz varmış gibi davranması./ Bir ortama girince orda erkek olunca nasıl davranılması gerektiği bilinmiyor./ Bir sürü projeler var./ Bir şey anlamazsak anlamayacak bir şey yok derler./ Biraz daha anlayışlı olarak ve sorunlara karşı çözüm odaklı bakmamaları./ Bize arkadaş konusunda karışmaları./ Bize destek olmamaları./ Bize her seferinde en ufak yanlış hareketimizde bile siz İHL'lisiniz demeleri./ Bizim en büyük sorunumuz okuduğumuz lisenin ağırlığını kaldıramayıp altında ezilen Müslümanlara dönüşmemizdir, oysaki başında ayet taşıyan bu kızlar sokaktan geçerken herkesin saygı duyması gerektiğini hatırlaması gerekmektedir./ Bizimle ilgilenmeyen müdür yardımcıları (özellikle bayan hocalar)./ Burada kızları kapatmaya yönelik eylemler var./ Bütün İHL'de aynı kıyafet uygulanmalı./ Büyük sınıfların bize kötü davranması./ Cahillik./ Camiye götürmüyorlar./ Ciddiye almamak./ Cuma günü çıkışta erkekler önce kızların sonra çıkması./ Çalışkan tembel ayrımı yapıyor./ Çekingen olmaları./ Çevre bakışları./ Çevre baskısı yüzünden utanıyoruz./ Çevreden gelen küçümseme sözleri (akraba dışı yabancı)./ Çevreden gördüğü İHL olumsuzlukları./ Çevreden İHL'nin güzel gösterilmesi./ Çevrenin bozuk olması./ Çevresel baskı (toplum içinde İmam Hatip algısının farklı olması)./ Çevresel sorunlar (insanların dışlaması gibi)./ Çevreye örnek olmak vs./ Çevreye uyum sağlayamıyorlar./ Çocuklarda özgüven verilmediğinden farklı ortamlarda sönüyorlar./ Çoğu kişinin isteksizce, zorla, geliyor olması./ Çoğu öğrenci İHL'de okuduğu için aşağılık kompleksli./ Çok erken kapandın diyenler./ Çok fazla mesleki ders olması./ Çok fazla sunum yaptırılması./ Çok kavga olması./ Çok kısıtlandığımızı düşünüyoruz./ Çok kısıtlıyorlar./ Çok küfür ediyorlar./ Çok sıkı eğitim var esnetilmeli./ Çok sıkı kıyafet kontrolü saçma geliyor bu da birçoğumuzun okula isteksizliğini doğuruyor./ Çok yönlendiriliyorlar./ Değer bilmezler çünkü bir akvaryumda yetiştiriyoruz./ Ders çalışmamak./ Ders çalışmaya uygun alan olmaması./ Ders çalışmaya vakit bulamamak./ Ders saati sekiz olması yedi daha iyi olurdu kesinlikle./ Ders saatinin fazla olması derse motive olamıyor./ Ders saatleri fazla ve çok yorucu oluyor./ Ders saatleri uzun./ Dersle ilgili kaygılar./ Dersler ağır./ Dersler azalsın (gereksiz dersler olmasın)./ Dersler bin kat daha zor./ Dersler çok sıkıcı./ Dersler çok yoğun diğer derslere gerekli önem verilemiyor./ Dersler konusunda birçok öğrenci sorun yaşıyor./ Dersler notlar./ Dersler teknolojik olmalı./ Derslerde başarı./ Derslerde motive edilmesinde./ Derslerde sorunlar bulunuyor./ Derslerde yetersiz bilgi ve ilgi./ Derslerde zorlanıyorlar./ Derslerden sosyal hayata zaman ayrılmaması./ Derslerin ezbere dayalı olması./ Derslerin hafifletilmesi (Arapça, Kur'an)./ Derslerin yoğunluğu./ Derslerin zorluğu./ Dış görünüş itibarıyla karşılaşılan tavır, önyargı kırılmalı./ Dışardan insanlar İHL'de okuyanları yobaz ve çomar olarak tepki gösteriyor./ Dışarıyı burası gibi güzel değil./ Dışlanmaları./ Diğer okullara nazaran daha çok meslek dersi görülüyor./ Dil konusunda./ Din dersleri olduğu için geçemeyeceklerini düşünüyorlar./ Din derslerinin zor olduğu düşünülüyor./ Din konusunda baskı./ Dini açıdan donanımlı olduklarını düşünmeleri./ Dini bilgi

açısından kendilerini tam donanımlı sanmaları./ Dini dersler daha ön planda tutulduğu için AL ile yarışmamız zor (Anadolu lisesi)./ Dini derslerde zorlanma./ Dini derslere temel derslere göre çok daha fazla ağırlık verip diğer derslerde ilerlememizi çokça engellemesi./ Dini derslere yatkınlığı olmaması./ Dini derslere yoğunlaşmaları./ Dini dersleri yeterli seviyede alamayabilirler./ Dini derslerin fazla olması./ Dini derslerin ödevlerinin ve etkinliklerinin fazla olup temel dersleri fazlasıyla etkilemesi./ Dini derslerin zorluğunun üzerine zorluk katılması./ Dini eksiklik ve boşlukta olma./ Dini mevzularda sorunlar ve kafa karışıklığı./ Dini sorguluyorlar./ Disiplin anlayışı./ Doğru olmayan öğrencilerin başka okullar tercih etmesi./ Düşünce farklılıkları./ Düşünmeme./ Düz okuldan gelenlerin Arapça bilememesi./ Empati duyguları yüzünden sıkıntı çok çekiyorlar./ Ergenlik, boşluk./ Erkek görünce uzaylı görmüş gibi davranıyorlar./ Erkek öğrencilere daha fazla ayrıcalık tanınıyor./ Erkek ve kız öğrencilerin sınırlarının olması./ Erken alan seçimi./ Etkinlik yok bu bir sorun./ Ekstra derslerle uğraşma./ Ezber yapma sorunu./ Farklı ideolojileri paylaşan insanlarla karşılaşınca ön yargılı davranma./ Fazla ders sayısı./ Fazla dersleri olduğu için sınav zamanı zorlanmaları./ Fazla meslek derslerinin olması ve sadece din üzerinde yoğunlaşması./ Fazla ödev verilmesi./ Fen ve teknoloji ile ilgili branşların artmasını istiyorlar./ Fikri gelişim sağlayabilecek ortam yok./ Fizik dersinde sorunları var./ Forma aşırı uzun./ Geç kalmadığımız halde bizi dışarıda bekletip yok yazılmamızı istemeleri./ Geçememe korkusu./ Gelecek hedefi olmamak./ Gelecek için yönlendirme yapılmıyor./ Gelecek kaygısı./ Gelecek problemleri./ Genel olarak da sınavlar./ Genellikle dış çevreye uyum sağlanamıyor. Özellikle kız İHL liselerinde bu sorun oldukça fazla. Fakat ben İmam Hatip Liselerinin yine de karma olmasına karşıyım./ Genellikle meslek derslerinde zorlanıyorlar./ Gereksiz derslerin çok olması./ Gereksiz disiplin./ Gezi yetersizliği./ Geziye götürmüyorlar./ Güya aile baskısının olması oraya hiç katılmıyorum./ Hakaret ediliyor./ Haklı veya haksız olarak insanlara ters tepki./ Haksızlığa ses çıkaramıyorlar./ Haksızlık ve iki, üç tane sıkıntılı öğretmen./ Hangi üniversiteye gideceğim./ Hassasiyetler çok az./ Havuz yok./ Hayal ettiği mesleğe kavuşmak./ Hayatı sorgulama./ Hayatın anlamını anlayacak vakit kalmıyor./ Hayızken ezber almak için zorlayan hocalar (Türkan'ım hariç)./ Hedefsizlik./ Hem okul branş derslerimize çalışıp hem de Kur'an ezberi yapmamız./ Hepimizi kendi isteklerine çevirme baskısı./ Her davranışımızda bize laf söylüyorlar./ Her gün her dersten olduğu için kitaplar fazla olması ve bizi sırada çok bekletmeleri./ Her lisede olmamakla birlikte bazen idare fen derslerini önemsemiyor./ Her şey ezbere dayalı./ Her şeyi kurallara bağlı yaşamıyorum./ Herhangi bir sorunu İHL'ye yıkmak doğru olmaz bence./ Herkes en yakın zamanda evlenmek istiyor./ Hocaların bazı zamanlarda öğrencileri terslemesi./ Hocaların bizi anlamamaları./ Hocaların destek vermemesi./ Hocaların duyarsızlığı./ Hocaların kendilerini çok üstün görmesi./ Hocaların öğrenciye ön yargılı olması./ İdare bizi dinlemiyor ve yaşanan sorunlardan biz sorumlu tutuluyoruz./ İdare bizle ilgilenmeli./ İdare çok baskıcı./ İdare ve öğrenci arasındaki ilişki./ İdarenin sert olması./ İdarenin yeterince iyi olmaması./ İHL dersleri çok zor./ İHL imajı./ İHL okuyan herkesin hoca çıkacağı düşüncesi./ İHL olanın dindar, yobaz olduğu algısı yıkılması./ İHL'ye uygun hoca konulmadığından hocalardan kaynaklı problemler./ İHL'li öğrencilerin İHL bilincine sahip olması./ İHL'liler ayrıcalıklı değildir./ İHL'ye zorla getirilmem bence yeterli bir sorun./ İletişimsizlik./ İlgi görememek./ İlk yıl okula alışma./ İmam Hatip'e gidiyorum deyince herkesin neredeyse küçümsemesi./ İmam Hatip'in belirli kuralları vardır onlara uyulması gerekir./ İmam Hatip'in toplumdaki yeri./ İmam Hatip dersleri ağır olması./ İmam Hatip derslerine adapte olmamak./ İmam Hatip meslek derslerini görürken farklı görüşlerin

fikirlerini görmeli ve istediğimiz görüşü kendimiz değerlendirmeliyiz ve benimsemeliyiz./ İmam Hatip misyonu yükleyip çok üstümüze geliyorlar./ İmam Hatip okullarındaki derslerin zor gelmesi./ İmam Hatip olması yüzünden dalga geçiliyor./ İmam hatip öğrencisi olmalarına hatta Müslüman olmalarına rağmen Müslümanca yaşamaktan fazlaca uzaklar. Din olgunlaştırır. Dine bağlı olmadıkları önemsemedikleri için hayatı yalnızca eğlence olarak görüyorlar. Ve bir türlü olgunlaşamıyorlar. Artık okulda arkadaş seçeceğimiz zaman sadece namaz kılip kılmadığına bakıyoruz. Elimizdeki imkânlar bu kadar çünkü. Eğer İHL'lerde ders başarısı kadar bunları pratiğe de dökmeyi hedefleselerdi, zaten din mükemmel olduğu için sorunlar da en aza indirgenmiş olurdu. Kendi sorunlarını düzeltmedikleri müddetçe ne idarecilerin ne de öğrencilerin hayattan yahut başka bir şeyden beklenti haline girmeye hakları olmadığını düşünüyorum./ İmam hatip şuuru yok herkes sevgili yapıyor./ İmam Hatip ve lise derslerini beraber götürmek çok zor./ İmam Hatiplerde okuyan açık kız öğrencilere tunik giyilmesi ya da uzun giymesi için baskı yapmak çok yanlış./ İmam Hatiplilere olan önyargı./ İmam Hatip'te son sınıfta meslek dersleri açısından zorlanmak./ İnanana uygun olmayan şeylerle ilgilenme./ İngilizce dersinin bir saate indirilmesi sorun./ İnsanlar çok anlayışsız biz burada güzel ahlaki öğreniyoruz ama biz de insanız ve daha çocuğuz insanlar bizi hoca sanıp her soruya cevap verebileceğimizi sanıyorlar saçma./ Tahammül sınırlarını bazen çok zorluyorlar./ İnsanlar henüz temel acularla yeni tanıştıkları için şaşkın./ İnsanlar yaşamın gerçekliğinin farkında değil ve çok vurdumduymaz./ İnsanların İHL'ye gittiği için yargıları./ İnsanların İmam Hatip'e mi gidiyorsun imam mı olacaksın sorunundan bıktım./ İstedikleri sevdikleri derslerle daha fazla uğraşmak istiyorlar ama bu olmuyor./ İsteksizlik./ Karşı cinsle her ortamda bulunduğumuzda iğneleyici ve ters bakılması./ Karşı cinsle hiçbir şekilde iletişim olmadığı için sosyal hayatta geri kalıyoruz./ Karşı cinsle rahat konuşamama./ Kendilerine güvenleri yok./ Kendilerine verilenlerden dolayı kendilerine zaman ayıramamaları./ Kendilerini ifade etme./ Kendilerini yeterince derse verememeleri./ Kendini kapalı olmak zorundaymış gibi hissetme baskısı./ Kendini üstün görme./ Kesinlikle kıyafet. Çok üstümüze gelindiğini düşünüyorum./ Kıyafet konusu ve diğer sıkı tutulan başka konular (telefon vs.) gereksiz derecede sıkı./ Kıyafet konusunda aşırı baskı yapıyorlar./ Kıyafet özellikle başörtü zorunluluğu./ Kıyafet yönünden sorunlar ve beklentilerimiz var./ Kıyafetler dine uygun değildir./ Kız İHL' de karşı cins olmadığı için kızlar kendi cinslerine yöneliyor./ Kız okulu olduğundan öğrencilerin aşırı rahat olması./ Kız okulu olduğundan ötürü karşı cinsle fazla ilgi olması./ Kız ve erkek ayrımında olumlu olduğu kadar olumsuz yön de çok./ Kızlar ve erkekler birbirine düşman gibi selam bile vermeden yetiştiriliyor./ Kızlar ve erkekler için ayrı kütüphanelerin bulundurulması./ Kızları erkeklerden çok fazla ayırması./ Kızların çok fazla argo kelime kullanmaları./ Kızların saygısız davranışlar sergilemesi./ Kimse neden Müslüman olduğunu bilmiyor. Sorgulama yok./ Kimse tam olarak hayatı sorgulamıyor./ Kişilik sorunları./ Kişisel sorunlar (arkadaş, çevre)./ Kitap okuma saatleri olmalı./ Kitap okuma./ Konuşamıyorlar./ Korku./ Kot pantolon giyinebilsek./ Kötü alışkanlıkları olmaları./ Kur'an dersi için çok fazla ezberden sorumluyuz./ Kur'an dersindeki yoğunluk ve diğer dersleri bu yüzden aksatma./ Kur'an ve Arapça derslerinin kredisinin çok olması./ Kur'an ve Arapçadan bilgisi olmayan ve olanların aynı sınıfta olması./ Kur'an'ı ezberleyememe./ Kur'an-ı Kerim dersinde mazeretli olduğum halde okutulması./ Medeniyet eksikliği (kız ve erkek eşitsizliği)./ Meslek dersi ezberlerinde sorunlar var./ Meslek dersi hocaları bazı konularda sıkı olabiliyor./ Meslek dersleri bazen pozitif ilimlerin tam olarak alınmasına engel olabiliyor./ Meslek dersleri konusunda fazla zorlamaları./ Meslek derslerinde korku oluyor yapamam diye./

Meslek derslerinden dolayı ana derslere ağırlık verilememesi./ Meslek derslerinden sınav olmamız./ Meslek derslerine çok fazla önem verilmiyor./ Meslek derslerinin biraz ağır olması./ Meslek derslerinin çok fazla ön planda olması./ Meslek derslerinin çok olması ve meslek derslerinden sınav olmamız./ Meslek derslerinin çok eğlenceli gelmemesi./ Meslek derslerinin düzgün işlenmemesi./ Meslek derslerinin fazla pozitif bilimlerin az olması./ Meslek derslerinin fazlalığı ve bu derslerden sınav olması./ Meslek derslerinin yoğun olması öğrenciyi yoruyor./ Meslek derslerinin yoğunluğundan ötürü öğrencilerin dinden soğuması./ Meslek derslerinin zorlayıcı olması./ Meslek derslerinin zorluğu öğrencileri diğer liselerden bazen dezavantajlı kılabilir./ Meslek dersleriyle normal derslerin ağırlığı fazla geliyor./ Meslek hocalarının bizi sürekli sadece ezber yapacakmış gibi görmesi./ Meslek kaygısı./ Akademik hocalar derslerden nefret ettiriyor bazen./ Mesleki akait, İslam tarihi derslerinin az olması./ Mesleki ders hocaları dersiyile alakasız./ Mesleki dersler çok fazla bu da İHL olduğumuz için ama her sene aynı şeyler olması sıkıcı./ Mesleki dersler çok fazla ve bizi bu konuda çok sıkıyorlar./ Mesleki dersler./ Mesleki derslerde öğretmenlerin adeta öğrenciyi soğutması./ Mesleki derslerde problemler./ Mesleki derslerde sorunların olabiliyor okulda./ Mesleki derslerin dışındaki derslerin az görülmesi./ Mesleki derslerin fazla olması./ Mesleki derslerin zorluğu./ Mezun olduktan sonra karşı cinsle iletişimde zorlanma ve farklı ortamda yabancı hissetme./ Müdür./ Müslümanlığın çevrede kötü yansıtılması./ Nakil sorunu olduğu./ Namaz kılmada./ Ne olursa olsun bir öğrenciyeye karşı tarafsız olmamaları./ Nerede ne yapacağını bilememe./ Okuduğu okuldan memnun olmama durumu (aile zoru ile gelme)./ Okul baskısı./ Okul destek olmuyor./ Okul dışı etkinliklerin yetersiz olması./ Okulda erkekler ve kızlar mesafeli bir şekilde arkadaş olsa bile tepki gösterilmesi./ Okul formasının giymeye zorlanması./ Okul idaresinin öğrenciyeye yaklaşımları./ Okul stresi./ Okul tişörtlerinin uzun kol ve çok uzun olması./ Okul yönetiminde sorunlar var./ Okula zorla gelmek./ Okulda çoğu yapılacak şeyler yasak./ Okulda erkekler ve kızlar mesafeli bir şekilde arkadaş olsa bile tepki gösterilmesi./ Okulda güvenliğin artırılması./ Okulda kız ve erkek ayrımı yapılmamalı./ Okulda sürekli disiplin cezası uygulanıyor./ Okulda yeterince gezi ve aktivite yapılmıyor./ Okuldaki dini derslerin yoğunluğu./ Okuldaki kızların erkek için kavga etmeleri./ Okulla ilgili problemler./ Okulu hatta İmam Hatibi tercih etmekten memnun değiller./ Okulun, eğitimin ne kadar önemli olduğunu kavrayamamak./ Okulun fiziki koşulları./ Okulun kıyafeti iğrenç./ Okulun öğrencinin isteklerini gerçekleştirmediğini./ Okulun yeterince iyi bir eğitim veremediğini./ Okulun yetersizliği./ On bir ve on ikinci sınıflarda dini derslerde zorlanılması./ Onlara karşı inanç ve güven duyulmuyor./ Orta okullarla aynı okulda okumak./ Öğrenci haklı olsa da öğrenciyeye tavır alınıyor./ Öğrenciler anlaşılmadan disiplin cezası alıyor./ Öğrenciler arası ayırım./ Öğrenciler başka öğrenciyeye karşı, öğretmen, hademe, idareci karşısında aşırı özgüven sahibi ve bu da saygısızlığa sebep olur./ Öğrenciler sırf İHL okudu diye sen bu sureyi bilmiyor musun diye verilen tepkiler./ Öğrenciler yok yere şikâyet ve disiplin suçu yiyor./ Öğrenciyeye güvenilmemesi./ Öğrenciyeye verimli ders anlatılmaması./ Öğrenciyenin düşüncelerine önem verilmemesi./ Öğrenciyenin ilgisizliği./ Öğrenciyenin isteklerine göre gelmesi./ Öğrenciyenin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmiyor./ Öğrenciyeye not yüzünden çok baskıcı davranılması./ Öğrenciyeye o özgüveni verememeleri./ Öğrenciyeye yönelik programların yapılmaması./ Öğretmen desteği./ Öğretmen eksikliğinden dolayı başka sınıfın açılmaması./ Öğretmen ve öğrenci iletişiminde./ Öğretmenler boş konuşuyor./ Öğretmenler dersleri çok sıkıyorlar./ Öğretmenler karşısındakinin bir çocuk, bir öğrenci olduğunu unutmaları./ Öğretmenler tarafından ilgi görmemek./ Öğretmenlerde

sorun bulunuyor./ Öğretmenlerim aşırı otoriter./ Öğretmenlerin (bazıları) kendilerini öğrenciden soyutlamaları./ Öğretmenlerin bazılarının özellikle İmam Hatip öğrencilerinin çalışmadığını düşünmesi./ Öğretmenlerin anlayışsız olmaları./ Öğretmenlerin diğer okullara göre fazla ödev vermesi./ Öğretmenlerin ilgisizliği ve agresifliği./ Öğretmenlerin kıyafetlere karışmaları./ Öğretmenlerin öğrencilerde baskıları./ Önyargıya maruz kalma./ Özgürlük yok./ Özgüven eksikliği./ Problem genel olarak gençliğin kendisinde./ Problemlere karşı çok umursamaz olunması./ Psikolojik depresyon./ Psikolojik sıkıntılar./ Psikolojik sorunları olanı kimse önemsemiyor./ Psikolojik sorunlar çok oluyor./ Psikolojik şiddet./ Psikolojik yalnızlık./ Rahat bir ortama sahip olmamak./ Resim müzik vb. derslerin olmaması./ Resim ve müzik dersleri./ Sabırsız olmaları sinirli olmaları./ Saç boyamamıza izin vermiyorlar./ Saçlarımızın açık olduğuna kızmasalar./ Sadece kız öğrenci olması./ Sağlıklı bir iletişim./ Sanat ve bilim konusunda eksikler var./ Sanat ve bilimle ilgilenme fırsatı olmaması./ Sanata çok değer verilmemesi./ Sanırım İmam Hatiplilere biraz önyargılılar bilemiyorum./ Saygısızlık./ Sayısal ve sözel ders öğretmenlerinin yeterince ilgi vermemesi./ Servisin olmaması./ Sevilmeme düşüncesi./ Sıkı baskı olması./ Sıkıcılık./ Sıkıntılar./ Sınav heyecanının olması./ Sınav kaygısı./ Sınav tarihleri./ Sınavdan düşük not alındığında hocaların azarlaması./ Sınavlar ve derslerden zorlanmalar./ Sınavlara çalışırken sınavların üst üste gelmesi./ Sınavlarda başarılı olabilecek miyim?/ Sınavları zor yapmamaları konusunda beklentimiz var./ Sınıf dağılımı./ Sınıfta böcekler olması./ Sınıfta kalma korkusu./ Sınıfta karar alırken tüm öğrencilerin görüşü alınmıyor./ Sınavlardan yüksek beklenmesi./ Sınıfta öğrencilerin fazla olması./ Sisteme ayak uydurmaya zorlamak (kapitalizm)./ Siyaset yapılması./ Siyasi propaganda: din hocaları siyasi partilerin propagandasını yapmaktadır. Okul yönetimi konuşmalara götürmektedir./ Sorun dersler çok ağır geliyor./ Sorunları varsa okula yansıtması./ Sosyal aktivite için uygun alan olmaması./ Sosyal aktiviteler müzik resim./ Sosyal aktiviteye katılmama./ Sosyal çevreleri yok./ Sosyal çevreye uyum sağlanması./ Sosyal çevreye uyum sağlayamıyorlar./ Sosyal çevreye uyumsuzluk./ Sosyal etkinlik az./ Sosyal etkinliklerimiz yok denecek kadar az./ Sosyal faaliyetlerin az oluşu./ Sosyal hayata tam olarak uyum sağlayamamak./ Sosyal medya platformlarında İmam Hatip Liselerine hakaret ve nefret dolu söylemler./ Sosyal medyada İmam Hatiplerin aşağılanması./ Sosyal ve fiziki aktivite hiç yok./ Spor salonunun yeterli olmaması./ Sürekli ezber yapmamız./ Sürekli ders çalışmak zorunda olmaları./ Sürekli not ile öğrenci korkutulması./ Tablet dağıtmıyorlar./ Takı takmamıza izin vermiyorlar./ Tek bir ortamda olduklarından sıkıntı yaşıyor./ Tek sorun ders çalışmaktan sıkıldık./ Teknoloji kullanımı./ Telefon baskısı (başkalarının işlediği suçlar yüzünden diğerlerinin suçu olmadan yasaklanması)./ Temeli iyi olmayan öğrencilerin özentilik yapması./ Tesettür, erkek arkadaş, ibadet./ Toplum tarafından baskılar./ Toplumda bazı insanların farklı gözlerle bakması./ Toplumda dışlanma./ Toplumda hoş karşılanmayan okullar olduğu için zorluk çekiyorum./ Toplumda küçük görülme./ Toplumdaki İmam Hatip hakkında bilinçsizce konuşmalar./ Toplumdan etkileniyorlar./ Toplumsal baskı yüzünden beklentilerin yüksek olması./ Sosyal aktivitelerin az olması, bu sebeple öğrenci sıkılıyor./ Toplumsal baskılar./ Toplumsal problemler olabilir./ Toplumun İHL'lere karşı yanlış bakış açısı./ Tunik giydiriyorlar ve bazı öğrenciler açık./ Türkçe bilmediğim için fazla zorlanıyorum./ Üzümlün üzüme baka baka kararması./ Yanlış anlaşılma./ Yapamadığı dersleri kaldırılmalı./ Yapamama telaşları./ Yaşanılan çevre./ Yeni bir dil öğrenmeye başladıkları için yeteri kadar üstünde durup çalışmıyorlar ve önemsemiyorlar./ Yeterli aile desteği alınmıyor./ Yeterli din bilgisi olmadığından kaynaklanan sorunlar, aileden kaynaklanan boşluğa düşme./ Yeterli etkinlik yapılmıyor./ Yeterli olup olmama

düşüncesi./ Yeterli psikolojik yardımın yapılmaması./ Yetersiz bilgi./ YKS sınavına meslek derslerinden dolayı biraz zor hazırlanıyoruz./ Yöneticilerin pek fazla ilgilenmemesi./ Yurtta kalan öğrencilerin problemlerine karşı bir şey yapılmaması./ Zorla İHL'ye gelmeleri.”

Geçmişten günümüze bakıldığında öğrencilerin yaşadıkları sorunlarda, önemli bazı konularda benzemle birlikte dönemsel farklılıklar ile karşılaşılmıştır.

Gökçe'nin çalışmasında (1984), öğrencilerin sorunlarının yoğunlaştığı alanların biyolojik, toplumsal/sosyal, ekonomik ve siyasal olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁸ Gökçe'nin araştırmasında orta öğretim öğrencileri ailelerinin kendilerine kırıncı davranmasına, düşüncelerine saygı ve önem göstermemelerini, bütünüyle kendilerine benzetme çabalarına üzüldüklerini söylemişlerdir.¹¹⁹

Bulut'ta (1999), İHL öğrencilerinin en önemli sorunlarında, öğretmen azlığı, orta kısmın kapatılması, başörtüsü, bakımsızlık, “dayak”, okulun inşaat halinde olması, kesintisiz eğitim, meslek derslerinin iyi öğretilmemesi, din eğitimine gereği gibi önem verilememesi tespit edilmiştir.¹²⁰

Özüdoğru'da (2003) ise “üniversiteyi kazanma endişesi ve meslek edinmede karşılaşılan güçlükler kişi tarafından söylenmiştir. Diğer taraftan “psikolojik baskılar”, “sosyal çevreye uyumsuzluk”, “aile baskısı”, “toplumsal baskılar”, “öğretmenlerle diyalog eksikliği” de sorunlar arasındadır.¹²¹

Karateke'de (2010) öğrenimleri sürecinde öğrencilerin yaşadıkları problemler, meslek derslerinin öğretiminin önemsenmemesi, eğitim öğretimde izlenen metot, öğretmen öğrenci ilişkilerinin zayıflığı, arkadaşlarıyla anlaşmakta sorun yaşama, öğretmen sayısının yetersizliğinden dolayı derslerin boş geçmesi, sınıf mevcutlarının çokluğundur.¹²²

Orta öğretim öğrencilerin psikososyal sorunları üzerinde yapılan bir çalışmada gençlerin okulun fiziki koşulları, derslerin ilgilerini çekmemesi, çalışma yöntemlerini bilmeme, okul disiplin kurallarından hoşnutsuzluk, derslerin konularının yoğunluğunu

¹¹⁸ Gökçe, a.g.e., s. 7.

¹¹⁹ a.g.e., s. 69.

¹²⁰ Bulut, a.g.e., s. 160.

¹²¹ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 92.

¹²² Karateke, a.g.e., s. 74.

kaldıramama, ailenin beklentisini karşılayamama endişesi gibi konularda bizim çalışmamız ile de paralel sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte ailenin ilgisizliği, ailenin fazla ilgili olması, yalnız hissetme, derdini paylaşacak kimse bulamama, arkadaşların söz ve davranışlarından etkilenme, gelecek kaygısı, meslek edinme, üniversiteye yerleşme kendine güvensizlik gibi çok sayıda yönden orta öğretim gençlerinin İHL öğrencileri ile ortak problemler yaşadıkları görülmüştür.¹²³ Denilebilir ki aslında öğrencilerin meslek dersleri ve İHL’li olmalarının yüklediği sorumluluk dışında problemleri benzerdir.

Yine farklı çalışmalarda günümüz problemleri ile bazı benzerlikler vardır. Mesela yurttta kalmak, okul idarecilerinin tavırları, toplumun baskısı, gelecek kaygısı, öğretmen öğrenci diyalog eksikliği, ailede yaşanan huzursuzluklar, psikolojik baskılar, sosyal çevreye uyumsuzluk, maddi sıkıntılar bunlar arasında yer almaktadır.¹²⁴ Bir araştırmada gençlerin problemlerinin “*eğitim, tüketim sorunları, özgürlük, kentte yaşam ve otoriteden rahatsızlık, kişilik bunalımı, ahlaki çöküntü, isyankârlık, hayat gayesi oluşturma, sorumluluk duygusunun gelişmesi, macera isteği*” konularında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.¹²⁵

Burada söz gelimi üniversiteyi kazanma noktasındaki endişe 1984’te 1/2’ye yakın öğrenci tarafından zikredilirken, 2003’te yaklaşık 3/4 öğrenci seçmiştir. Diğer çalışmalarda da zikredilmiştir. Günümüzde de gelecek kaygısı en önemli problemler arasındadır.

Öğrencilerin en çok tercih ettikleri kişisel, gelecek kaygısı, yurttta kalmak, başarısızlık endişesi birinci sırayı alan problemler ve diğer problemlerde bu derece önemseyip kendilerini güçsüz hissetmelerinin arka planında ailenin ilgisizliği olduğu düşünülmektedir. Yine de öğrencilerinin problemlerinin çözümünde en büyük etken aile ilgisizliği hipotezinin doğrulanmadığı yönündeki tespit devam etmektedir. Çünkü problemlerde bu durumu etkileyen farklı faktörler tespit edilmiştir. Son olarak beklentiler kısmında değerlendirilecektir.

¹²³ Sebahattin Arıbaş, Mehmet Güven, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikososyal Sorunları”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-Tartışmalı Toplantılar Dizisi* 62, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, ss. 159-163.

¹²⁴ Türkmen, a.g.e., ss. 50-52.; Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, ss. 85-86; Gökçe, a.g.e., s. 64.

¹²⁵ Akdemir, a.g.e., s. 22.

2.2.4.2. İHL'deki Kız Öğrencilerin Beklentileri

İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin beklentileri, okuldaki ders saatlerinin ve çeşitliliğinin azaltılması, öğretmenlerin ve idarecilerin daha anlayışlı ve ilgili yaklaşımları, ailenin, çevrenin, arkadaşların ilgilenmesi, sıkıntılarını sorması, güvenmesi ve motive etmesi, okulda sosyal faaliyetlerin artırılması, hayallerine kavuşabilmek, eğitim sistemindeki sıkı bazı yönlerin hafifletilmesi, toplumun ön yargısının kırılması, okulda daha samimi bir ortamın olmasıdır.

Öğrencilerin daha önce bahsedilen İHL'lerde öğrenim gören öğrencilerin hangi noktalarda sorunları ve beklentileri bulunmaktadır? (Lütfen öncelik sırasına göre yazınız.)” sorusuna verdikleri cevapların analizi neticesinde beklentilerine ulaşılmıştır.

Öğrencilerin beklentileri tek tek okunmuş, aynı hususa işaret eden başlıklar altında fikirlerin bir araya getirilmesi neticesinde katılımcıların beklentileri yoğunluk dikkate alınarak dizilmiştir. Yoğunluk dikkate alınarak yapılan sıralamaya göre İHL öğrencilerinin şu konularda beklentileri bulunduğu tespit edilmiştir:

1. Sosyal faaliyetlerin artırılması
2. Okul kıyafetinin öğrencilerin memnun olacağı bir seçim ile değiştirilmesi
3. Okulda telefon kullanımının serbest olması
4. Derslerin verimliliğinin artırılması
5. Dini derslerin verimliliğinin artırılması
6. Toplumsal baskının ve İHL ön yargısının kırılması veya anlaşılacak, toplumda olduğun gibi kabullenilmek
7. Meslek derslerinin hafifletilmesi
8. İnsanlarla sağlıklı iletişim kurabilmek
9. Eğitim sisteminin iyileştirilmesi
10. Özgüven sahibi olmak, kendini değerli hissetmek
11. Gelecekle ilgili hedeflerini gerçekleştirebilmek
12. Öğretmenlerin ilgilenmeleri, sağlıklı iletişim kurabilmek
13. Okul kurallarının, düzeninin değişmesi, esnek bir yapıda olması
14. Ders yoğunluğunun azaltılması
15. Okul yöneticilerinin ilgilenmesi ve anlayışlı olması
16. Sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılmak

17. İHL öğrencisi olmalarının onlara sorumluluk yüklememesi
18. Desteklenmek
19. Din derslerinde öğrendiklerini hayatlarına yansıtabilme
20. Aile tarafından desteklenmek

Katılımcıların beklentilerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına üstte 20 madde ile ifade edilen beklentiler, öğrencilerin yazdıkları cümlelerin alfabetik sıralaması yapılarak aktarılmıştır:

“Açık olan kızlara uzun tunik şart koşulmamalı./ Adaletsizlik olmamalı./ Aileyle ilgili sorun yaşar ve beklentileri baskı./ Aileleri tarafından daha çok önemsendiğini hissetmek./ Ailenin verdiği güven./ Akademik açıdan bize gerici diyenleri geçmek için gerekenler yapılmalı./ Akıllı tahtalar teneffüslerde açılmalı./ Alan seçtikten sonra din dersi görmek istemiyoruz./ Ana derslerin (biyoloji kimya vs.) dini derslere göre artması./ Anlaşma./ Anlayışlı olunmalı./ Almanca dersi görmemek./ Arapça daha kolay olabilir./ Arapça dersi zorunlu olmasın./ Arapça dışındaki dillere önem gösterilmesi (Almanca, Korece)./ Arapça öğrenimim güzel olursa istediğim meslekte Arapça konuşabilirim./ Arapçanın kaldırılması./ Arkadaşlarla ilgili sorun yaşar ve beklentileri bir daha arkadaş olmaması./ Arkadaşlık kurma./ Azim./ Başarılı bir sınıfta başarılı olma endişesi./ Bazı kişiler Arapça bilmiyor bu yüzden onlara yardım edilmelidir./ Bedava ya da uygun paraya geziler arttırılmalı./ Beden dersinin iki saat olması./ Bizim öğretmenlerin daha samimi bir şekilde ders anlatmalarını istiyoruz./ Camların kilitlemesi./ Çoğu öğretmenler saygı bekliyorlar, net olarak öğretmen öğrenci çizgisi olmamalı./ Daha cesur ve atılgan idareciler./ Daha cesur ve atılgan olmaları./ Daha çok bizimle ilgilenmeler, herkes istediğini giysin./ Daha çok sosyal programlar yapılmalı, bunun için eline imkân verilmeli./ Daha fazla eğlenceli sosyal aktiviteler./ Daha fazla motivasyon desteği verilmeli./ Daha verimli ders işlenmesi./ Ders saatinin indirilmesi./ Ders sayısının azalması./ Dersi daha eğlenceli ve zevkli bir şekilde işlemelerini istiyoruz./ Dersler ağır olduğu için biraz hafifletilmesini istiyorum./ Dersler çok ağır geliyor eğlenceli dersler olmalı (müzik-resim)./ Dersler daha eğlenceli, kalıcı hale getirilmeli./ Derslerin (meslek) sınav olmaması./ Derslerin ağırlığı azaltılmalı./ Derslerin anlaşılır bir dille ve anlayışlı bir şekilde anlatılması./ Derslerin zor olduğu düşüncesi buna karşın beklentim hocaların sıkılmaması./ Derslerin kolay olması./ Dini bilgiler pratiğe geçirilmeli./ Dini bilgiler pratikten teoriye geçirilmeli./ Dini bilgilerin iyi verilmesi./ Dini derslerde sınav olacağı için çalışıyoruz halbuki hayatımıza katıp büyük sınav için uygulamaya geçmeliyiz./ Dini derslerin daha kolaylaştırılması./ Dini derslerin daha verimli işlenmesi./ Düzgün bir çevre./ Edepli olma./ Eğitim sistemini daha eğlenceli yapsınlar (bizi eksilerle düşük notlarla korkutmasınlar)./ Erkeklerle aynı blokta olmayalım./ Etkin sosyal çalışma alanları./ Etkinlikler artırılmalı, bizi sosyal hayata hazırlamalılar./ Ezber bilgiden ziyade dersler sohbet şeklinde işlenmeli./ Ezberler son sene azaltılmalı./ Farklı arkadaşlar edinilmelidir./ Felsefe dersi bir saate düşürülsün./ Dini yaşama./ En küçük zararsız şeye bile ceza vermekten vazgeçmeleri./ En önemlisi ise eğitim sistemi yanlış, eğitim sistemini geliştirmesi lazım./ Erkek öğrenci olmaması iletişim problemlerine yol açıyor, en azından okulda olsun sınıflar ayrı olsun./ Fikir./ Forma serbest ya da sadece erkeklerinki gibi tişört olmalı./ Geç veya gelmeyenler yok yazılmasın veya 5 gün gelmeyince sınıfta

kalma durumu olmasın./ Gezileri okul saatlerinde yapsınlar./ Grup aktivitelerine katılmak./ Gündem ile ilgili (bilim, felsefe, teknoloji vs.) bilgiler verilmeli./ Güzel bir eğitim./ Hedeflerini gerçekleştirebilmek./ Her koşulda destek veren öğretmenler (hatalar hariç)/ Herkes kız karma olmalı./ Hocalar daha verimli ders işlemeliler./ İdarenin daha yumuşak davranması gerekir./ İdarenin öğrencinin yaptığı her şeye karışmamalarını isteriz./ İmam Hatip'e gidenlere olumlu bakılmalı./ İmam Hatip'e gidenlerin sadece dini şeyler yapmayacağını insanlar anlamalı./ İmam Hatip diye bir isim var ve İmam Hatiplerde yani her İmam Hatip'te bu kelimenin anlamı öğretilmiyor. Bilinçli asım nesli anlatılmalıdır./ İmam Hatip'te ders sayısının azalması./ İsteklerini gerçekleştirebilmek./ İyi bir meslek sahibi olmak./ İyi üniversitelere gitmek./ Kapalı insanlara da açık insanlar gibi aynı tavır gösterilmeli./ Karma olmaması hep kız olması./ Karşı cinsle iletişim (sınıf karma olmalı)/ Kartın ucuz olması./ Kendi sistemlerinden çıkıp öğrencilerin fikirleri alınmalı./ Keşfedilmeliler./ Kıyafet daha güzel olabilir./ Kıyafet özgürlüğü./ Kıyafet sorunu öğrencilere fikir sorulmalı./ Kıyafet üzerine çok duruluyor. Serbest olmalı./ Kişinin yetenek ve eğilimlerine göre ders verilmesi./ Konferans./ Konuyu anlamadım ama ücretsiz akbil hiç fena olmaz./ Kulüpler aktif olmalı./ Kulüpler çok kötü değişmeli./ Kur'an dersinde ezberin azalması./ Kur'an dersinde her hafta ezber yerine daha eğlenceli ders olabilir./ Kur'an derslerindeki ezber azaltılsın./ Kur'an derslerinin içeriğinin azaltılması./ Kur'an'a daha önem verilmeli en iyi şekilde öğrenilmeli./ Kur'an'ı bize sevdirmeliler, bazen ders zorluğu bizi uzaklaştırıyor./ Kur'an'ı Kerim eğitimine daha önem verilmesi./ Kültürel geziler artırılmalı./ Kültürlü olamayacağı kanısının kırılması./ Lise olduğumuz için kuralların biraz daha hafifletilmesi./ Lütfen bizi baskı altında bırakmayı kesin./ Makyaja izin verilmeli./ Memnunum lütfen meslek dersleri işlemeyelim ezber yapmayalım yalvarıyorum./ Meslek ders saatleri hafifletilmeli./ Meslek dersleri azaltılması./ Meslek dersleri fazla yoğun gereksiz (sayısal bir öğrenci için gereksiz yük)/ Meslek derslerinde biraz daha kolaylık olması gerekir./ Meslek derslerini biraz daha azaltıp sanat alanında derslerin biraz arttırılması./ Meslek derslerinin azaltılması./ Meslek derslerinin işlenmemesini istiyorum./ Meslek derslerinin saatleri azalsın./ Meslek seçimi./ Meslek tercihi konusunda bilgilendirme yapılması./ Mesleki dersler bazen çok sıkıyor, daha çok işimize yarar bilgiler verilmeli./ Mesleki dersleri öğrencileri sıkmadan anlatmak./ Mesleki derslerin daha verimli olması./ Mesleki derslerin yoğunluğunun azaltılması kanaatindeyim./ Mezun olunca hoca olmayacağımızın bilinmesi./ Moral ve destek verme./ Müdürün değişmesi (çok bağıyor)/ Müfredat dışında öğrencilerin güncel soruları dikkate alınmalı./ Müfredat dışında öğrencilerin güncel sorularına cevap aranmalı./ Neyse onları da çok sallamayın yani demem o ki karışmayın lütfen./ Normal Anadolu seviyesinde olmalı./ Okul dışında yaptığımız şeylerin okul içine taşınmamasını isteriz./ Okul dışı hayatımıza karışmamaları./ Okul idaresinin öğrencinin halinden anlaması gerekiyor./ Okul idaresinin sorunlarımıza yardımcı olmalarını istiyoruz./ Okul kıyafetinin açık kızlara uygun olması./ Okul kıyafetleri değiştirilmeli (swit olmalı)/ Okul kıyafetleri sivil olmalı./ Okul kıyafetlerinde siyah pantolon istiyoruz./ Okul kıyafetlerinin değişmesini istiyoruz./ Okul ortamı daha sevecen olması./ Okul pantolonunun renginin çok açık renk olması./ Okula bir kapalı futbol sahası yapılması./ Okula problemlerini yansıtması./ On ikinci sınıfta meslek dersleri azaltılmalıdır./ On ikinci sınıfta meslek derslerinin işlenmemesi./ Öğrenciler Kur'an dersinde ezber verirken zorlanmamalı veya not ile tehdit edilmemeli./ Öğrenciler robotlaştırılmamalı./ Öğrencinin bir şeyleri kabul etmesi için sindirmeye çalışmasınlar./ Öğrencinin halinden anlasınlar ve bazen rahat bıraksınlar./ Öğretmenler daha bilgili olmalı (mesleki) ve dini açıdan./ Öğretmenlerin az ödev vermeleri ve çok ilgilenmesi gerekmektedir./

Öğretmenlerin biraz daha düşünceli olmaları./ Öğretmenlerin yardımcı olmalarını bekleyebilirler./ Öğretmenlerle arkadaş gibi konuşabilmeyi./ Öğretmenlerle iletişim./ Psikolojik açıdan yardım etmeleri./ Psikolojik destek./ Rehberlik servisinin geliştirilmesi./ Rehberlikte konuşulan konular rehberlikte kalsın başka hocalara bildirilmesin./ Sadece İHL değil "İHL öğrencisi" etiketi yapıştırmayın./ Saygı duyulmalı./ Seminerler verilsin./ Sınav sistemi değişmeli./ Sınavlarda Arapça yazımının olmaması./ Sınıfı geçmek./ Sınıfımızı değiştirmeleri./ Sorunlarını kendi başına çözebilmek./ Sosyal aktiviteleri arttırsınlar./ Sosyal etkinlikler (spor alanında, müzik alanında) geliştirilmeli./ Sosyal etkinlikleri tehdit olarak kullanmasınlar./ Sosyal faaliyetler artarsa öğrenciler sıkılmaz./ Sosyal geziler çok olmalı./ Sosyal medyada ve toplumdaki imam hatip algısı değişmeli./ Spor, sanat./ Tatiller uzatılsın./ Telefon diğer okullardaki gibi serbest olabilir./ Telefon yasağı (derslerde dolaba), ders dışında ise alınması gerek./ Telefon yasağının kalkması gerekiyor bizleri sıklıkça yapma denilen şeyi yapması gerekiyor./ Telefonlar serbest değil lütfen olsun./ Telefonları almamaları elimize derste alsak sadece uyarılmalıdır./ Temel derslere daha fazla yoğunluk./ Tesettürlü kızlar için renk sınırlandırması kötü bir şey sadece siyah mı? Lacivert takamıyoruz. Bu konuda serbest bırakılması gerekiyor. Kesinlikle herkes bu durumdan şikâyetçi./ Toplumdaki İmam Hatiplere karşı düşüncenin değişmesi./ Toplumdan kaçış./ Toplumdan soyutlanmak./ Toplumun İHL öğrencisine olan tepkisinin en aza indirilmesi./ Üniversite sınavları kalkmasını istiyoruz./ Verimli ders verecek hocaların derse girmesi.”

Öğrencilerin problemlerinin çözülememesinin sebeplerinde daha evvel üzerinde konuşulduğu gibi yine oranlara bakılırsa ailenin ilgilenmesine dair isteğin çok yüksek oranlarda çıkmaması gençlerin bu konuda eksik hissetmediklerine delalet ediyor gözükmektedir. Hipotezlerimiz arasında yer alan gencin problemlerinin çözümsüzlüğünün daha çok ailenin ilgisizliği ve bazı imkanları çocuğu için oluşturamaması kaynakladığı sözünün doğrulanmadığı söylenebilir. Ancak bu durumun gençlik döneminde yaşanan aileden kopuş ve kendine yetebilme dürtülerinin geliştirilme çabası ile alakalı olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca beklentilerin çoğunluğuna bakıldığında (1,2,3,6,8,10,11,18,19,20. maddeler) ilgili bir aile olması durumunda öğrencinin kendini eksik hissetmeyeceği ve beklentide bulunmayacağı ayrıntılardır. Dolayısıyla bu hipotez kısmen doğrulanmıştır.

Araştırma hipotezleri arasında “Okullar karşılaştırıldığında öğrenci profillerinin ve ortamlarının farklılığından dolayı sorunlar ve beklentiler noktasında benzerlikler olduğu gibi farklılıkların da olduğu düşünülmektedir.” yer alan hipotezin doğrulandığını söylemek mümkündür. Çünkü bahsi geçen problemleri ve beklentileri GÜN, AFC ve SA öğrencileri farklı oranlarda önemsemişlerdir. Tüm öğrenciler ilgi, destek beklentilerini dile getirmişlerdir. Bu durumun farklı okullar ve öğrenciler için de söz konusu olduğu tahmin edilmektedir.

Diğer araştırmalar incelendiğinde sorun ve beklenti anlamında ulaşılan sonuçlarda şu konularda beklentilere değinildiği müşahede edilmiştir. Öncelikle aile, sonra öğretmenler, son olarak da arkadaşlar ve çevreden bahsedilecektir.

Çocuklar, ailelerinin kendilerine dini ve ahlaki hususlar, sosyal faaliyetler, arkadaş seçimi, düzen ve disiplin, kıyafet seçimi,¹²⁶ ders çalışma, geziye çıkma¹²⁷ gibi konularda müdahalede bulunduğunu düşünmektedirler.¹²⁸ Nitekim bizim çalışmamızda da baskı yapılmaması üzerine taleplerin çokluğu ile karşılaşmıştır.

İHL velilerinin çocuklarını ilgi ile takip ettikleri görülmektedir.¹²⁹ Sinirlenip bağırdukları da olabilmektedir.¹³⁰ Gençler her durumda ailelerinin kendileriyle dersler¹³¹ de dahil olmak üzere ilgilenmelerini beklemektedirler.

Öğrenciler öğretmenlerinden mükafat, ceza ve bazen hak ederlerse azarlama yapmalarını ancak çok da üstelememelerini istemektedirler. Öğretmenlerinin duruşları ile kendilerine örnek olmasını, not ile korkutmamasını, samimi olmasını, katı disiplinden de sınırsız hoşgörüden de kaçınarak itidal üzere olmasını beklemişlerdir.¹³²

Öğrencilerin bu liselere gelmelerinin sebeplerinde, dini bilgilerini artırma (%91), ahlaki değerler kazanma (%83), sosyal ortamlarda daha saygın bireyler arasına girme (%75), dindar bireylerden olma noktasında yardım (%75), kültürel birikim (%71), hayat başarısı (%67) bulunmaktadır. Diğer taraftan okullarının kendilerine sosyal ilişkilerini geliştirmelerinde, kötü alışkanlıklardan uzaklaşmalarında, değer kazanmalarında faydalı olduğunu dile getirmişlerdir.¹³³

Öğretmenler öğrencilerini “sevgi ve ilginin artırılması”, “güzel sözlerle övme, takdir ve tebrik etmek”, “arzu ve isteklerine olumlu cevap vermek”, “çeşitli hediyelerle motive etmek” yöntemleri ile mükafatlandırmalıdır. Verilen mükafatlar, yaşam sevinci, öğrenme talebi, öğretilene karşı ilgi uyandıracaktır. Gösterilen sevgi ve ilgi, hoş söz,

¹²⁶ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 64.

¹²⁷ Gökçe, a.g.e., s. 67.

¹²⁸ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 64.

¹²⁹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 65.

¹³⁰ Gökçe, a.g.e., s. 69.

¹³¹ Bulut, a.g.e., s. 194.

¹³² Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, ss. 132-133.

¹³³ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 70-71.

takdir ve tebrik edilme ise hayatı boyunca unutamayacağı anılar şeklinde zihnindeki yerini koruyacaktır.¹³⁴

Okullarda öğretmen¹³⁵ ve idarecilerin tutumu,¹³⁶ başarıları öğrenciye de yansımaktadır.¹³⁷ Öğrencilerin okulla ilgili sorunlarının çözümünde, sorunlarının ortaya çıkışında okul ikliminin etkisi büyüktür, öğretmenlerin ve yöneticilerin eğitim seviyesi yükseldikçe okul ikliminin (okuldaki psikolojik ortamın) yükseldiği gözlenmektedir.¹³⁸

Öğrenciler, kardeş samimiyetle yardımcı olunmasını, maddi ve manevi desteklenmeyi, eğitim öğretimin kalitesinin artırılmasını, kalabalık sınıf mevcutlarının düşürülmesini talep etmektedirler.¹³⁹ Geçmiş zamanlarda daha çok disiplinle karşılaşan öğrenciler mevcut iken, günümüzde durum değişmiştir.¹⁴⁰ Yine de öğrenciler okulda öğretmenlerinin kendilerine nasihat ederek doğruyu öğretmelerini, ikaz etmelerini, hala yanlısını bırakmazlarsa bir ceza vermelerini¹⁴¹ ancak disipline verme konusunda aceleci olmamalarını beklemektedirler.

Öğrenciler öğretmenlerinin iletişimi kuvvetli, alanlarındaki yeniliklerden haberdar, mesleki bilgileri yüksek, ders esnasında fıkra, ayet, hadis ile dersini dikkat çekici hale getiren, ders dışında da öğrenci ile iletişimini kesmeyen, anlayışlı, hoşgörülü, fedakâr, ihlaslı olması beklentisindedirler.¹⁴² Ayrıca kendilerine İslami şuur kazandırılması, İslam felsefesi yerine günlük pratikte istifade edilebilecek bilgilerin verilmesi, disiplinli olunması, üniversiteye yönelik kursların açılması, ideal-kaliteli-kültürlü neslin yetiştirilmesi beklentilerindedir.¹⁴³

İmam Hatip Liselerinde din eğitimi verilirken sağlıklı ruha sahip, davranışlarında tutarlı, kendini gerçekleştirmiş, toplumla uyumlu kişilerin yetişmesinde öğretmenlere ve rehberlik servisine ihtiyaç vardır.¹⁴⁴ Öğrencilerin din hakkındaki soru işaretlerini gideren,

¹³⁴ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, ss. 126-131.

¹³⁵ Ünsür, a.g.e., s. 212.

¹³⁶ Karateke, a.g.e., s. 66.

¹³⁷ Ünsür, a.g.e., s. 212; Türkmen, a.g.e., s. 34.

¹³⁸ Gülüşan Göçen, Zeynep Kaya, "İmam Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmen ve Yöneticilerin Okul İklim Algısı ve Bu Algıya Etki Eden Faktörler (İstanbul Örneği)", *Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36 (2014), s. 85.

¹³⁹ Türkmen, a.g.e., ss. 36-37.

¹⁴⁰ Karacoşkun, a.g.m., s. 614.

¹⁴¹ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 133.

¹⁴² Türkmen, a.g.e., 44.

¹⁴³ a.g.e., s. 37.

¹⁴⁴ Bulut, a.g.e., s. 36.

kişisel ve eğitimle alakalı hususlarda rehberlik edebilecek öğretmene ihtiyacı vardır.¹⁴⁵ Eğitim, öğretim sürecinde öğrencilerin duygusu, hayat tarzını, anlayışlarını¹⁴⁶ İslami hassasiyetlerini anlayabilecek, saygı duyacak ve öğrencileri İslami hassasiyetlerine uygun yönlendirebilecek rehber öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Gökçe'nin araştırma (1984) sonuçları dikkate alındığında, İHL öğrencilerinin rehberlik servisinden istifadesi hususu; %18.2 sorunu olduğu zaman, %30 ara sıra, %24.1 okulda rehberlik servisi yok, %2.6 öğretmenler önerdiğinde, %9.2 şimdiye dek sorunu olmamış, %10.0 “servisin faydalı olduğuna inanmıyor”, %4.2 “başvurmaktan utanıyor” şeklinde çıkmıştır.¹⁴⁷

Geçmişte İHL öğrencilerinin rehberlik konusunda biraz sıkıntı yaşadıkları ve rehber öğretmenleri ihtiyaçlarının karşılanmadığı ve çoğunlukla öğrencilerin rehberliğin hangi imkânları sunacağından da haberdar olmadıkları tespit edilmiştir.¹⁴⁸ Farklı bir çalışmada ise kız öğrencilerin rehberlik servisinden %10.9'unun hiç istifade etmediği, %57.9'unun ihtiyaç duyduğu zaman başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹⁴⁹ Günümüzde ise öğrencilerin rehber öğretmene danışmaktan çekinmedikleri, hatta kendileri ile özel ilgilenilmediği için eksik buldukları müşahede edilmiştir. Rehber öğretmenlerin haftalık üç ders saati eğitsel çalışma ve rehberlik üzerine sorumluluğu bulunmaktadır.¹⁵⁰ Bu ne derece düzenli uygulanıyor ya da uygulansa da öğrencilere ne derece fayda sağlıyor belki takip edilmelidir.

Diğer bir husus ise şudur ki öğrenciler arkadaş seçimlerinde hem iyi bir aileden gelmesini, terbiyeli ve düzgün kişiler olmasını önemsemektedirler hem de sağlıklı iletişim kurmayı, dışlanmamayı, gruplar arasına dahil olabilmeyi istemektedirler.¹⁵¹ Onlarla daha çok dersler ve öğrenci problemleri üniversite sınavı ve gelecekle ilgili planlarını, dini ve ahlaki konular hakkında konuşmaktadırlar.¹⁵²

¹⁴⁵ Bulut, a.g.e., ss. 61-62.

¹⁴⁶ a.g.e., s. 51.

¹⁴⁷ Gökçe, a.g.e., s. 79.

¹⁴⁸ Türkmen, a.g.e., s. 30.

¹⁴⁹ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 94.

¹⁵⁰ Bulut, a.g.e., s. 170.

¹⁵¹ Türkmen, a.g.e., s. 40.

¹⁵² Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 62.

Sonuç itibariyle denebilir ki İHL öğrencilerinin bazı beklentileri geçmişte olmazken günümüzde ön plana çıkmaktadır, mesela okul kıyafeti ve telefonun eğitim ortamında serbest olması. Öğrencilerin beklentilerinin özünde ise öğretmenler, aile, dersler ve öğrencinin gelişimi ön plandadır. Asıl ve en çok önemsedikleri beklenti ilgidir.

3. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE FARKLI KİŞİLERDEN BEKLENTİLERİ

Bu bölümde öğrencilerin beklentileri, üç İHL'deki 890 öğrencinin ilgili anket sorusuna verdikleri cevaplar üzerinden tespit edilmeye çalışılacaktır. Öğrencilerin yanıtlarından ailelerinden; okul idaresinden, rehberlik servisinden, öğretmenlerinden; çevreden ve arkadaşlarından birçok konuda beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Üç İmam Hatip Lisesinde 890 öğrencinin cevaplandığı “İHL kız öğrencisi olarak, İHL’ de öğrenim gören kız öğrencilerin sorunlarının öğrenilip beklentilerine cevap verebilme noktasında **ailelerden; okul idaresinden, rehberlik servisinden ve öğretmenlerden; çevreden ve arkadaşlardan** beklentiniz nedir?” sorusunu (300 kişi cevaplamamış) ortalama 2/3 oranında öğrenci okul ve derslerle alakalı sorunların çözümü, kişisel problemlerin çözümü, psikolojik rehberlik yönüyle bazen aynı çoğunluğu birbirinden farklı ifadelerle görüşlerini yazmışlardır. Öğrencilerin beklentilerinin anlaşılabilmesi hususunda önemli bilgiler içeren bu cümleler incelenmiş, aynı ve yakın ifadeler tek grup altına alınarak maddeler ile ifade edilmiştir. Öncelikle ailelerinden, sonra eğitimcilerden, son olarak da çevrelerinden beklentilerine değinilecektir.

3.1. ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNDEN BEKLENTİLERİ

Ailelerin ilgisizliği, gençlerin hayatlarını olumsuz etkilemektedir.¹⁵³ Anne ve babanın eğitim seviyesi, çocukların terbiyesini verirken kullandıkları metot ve bu esnada başvurdukları mükafat ve cezalarda etkili olmaktadır.¹⁵⁴ Annenin ve babanın tahsil seviyesinin düşmesi, çocuklarına verdikleri eğitim ve ceza yöntemlerinde baskı ve katı disiplini artırmaktadır. Tahsil seviyesi yüksek ebeveynlerin çocuklarını mükafatlandırma düzeyleri daha yüksektir. *En etkili eğitim tarzı anne babanın beraber ilerlettikleri ve*

¹⁵³ Karateke, “İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma”, s. 165.

¹⁵⁴ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 12.

yaşayarak da örnek oldukları eğitim metodudur.¹⁵⁵ Ailenin gence davranışları ile örnek olması istenilen modelin oluşumunda etkilidir.¹⁵⁶

Öğrencilerin ailelerinden okul ve derslerle ilgili sorunların çözümü, kişisel problemlerin çözümü ve psikolojik rehberlik yönlerinden beklentileri bulunmaktadır. Öncelikle okul ve derslerle ilgili sorunların çözümü yönüyle beklentilerden bahsedilecektir.

3.1.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri

Öğrencilerin ilgi ile cevaplandıkları bu sorunun yanıtlarında çok farklı seçenekler ile karşılaşmıştır. Bu başlık altında beklentiler maddeler halinde verilecek, ekler bölümünde ise tüm cümlelere yer verilecektir.

1. Okul öğretmenleri, idaresi, rehberlik servisi ile görüşüp iletişim halinde olmalı, ihtiyaç duyulduğunda okula gelerek ilgili eğitimcilerle görüşmeli, sorunların giderilmesinde yardımcı olmalı.
2. Çocuğuna kendisini değerli hissettirmeli ve anlatabilmesine uygun sıcak bir ortam hazırlamalı.
3. Her zaman ilgilenmeli ve destek olmalı.
4. Anlayışlı olmalı, empati kurmalı.
5. Her yönüyle çocuğunun arkasında durmalı, ona doğruyu göstermeli ve desteğini her zaman sunmalı.
6. Maddi ve manevi anlamda çocuğunun yanında olmalı. Kurs, dersane, ek ders imkânları ile çocuğunun başarısını artırmasında yardımcı olmalı.
7. Çocuğunu başkalarıyla kıyaslamamalı, mükemmellik beklememeli, düşük notları da anlayışla karşılayabilmeli, moral vermeli.
8. Çocuğunun derslerde yaşadığı problemleri önemsemeli, onunla ilgilenmeli.
9. Çocuğunun ders başarısı ile ilgili yüksek beklentiye girmemeli.
10. Baskı yapmamalı, ısrar etmeden bilinç oluşturmali.

¹⁵⁵ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, ss. 124-125.

¹⁵⁶ İzzet Er, "Değerlendirmeler", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 29*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s. 359.

11. Yönlendirmeye çalışmamalı, dinlemeli ve gencin dertlerine çözüm üretmeli.
12. Gence sürekli ders çalışması gerektiği hatırlatılmamalı, biraz serbest bırakılmalı.
13. Hoşgörülü ve olumlu bir bakış açısına sahip olmalı, motivasyonunu yükseltmeli, umut verici konuşmalı, zorlamadan teşvik etmeli, sosyal aktivitelerini artırmalı.
14. Ümit kırmamalı, olumsuz düşünmemeli, öğüt vermeli, ders çalışma konusunda teşvik edici olmalı.
15. Çocuğuna güvenmeli ve bunu belirtmeli, ders çalışmasına saygı duymalı, yapabileceğine inanıp her zaman motivasyon vermeli, onun kararlarının arkasında durmalı.
16. Çocuğunun yapabileceğine inanmalı, ona güvenmeli.
17. Onun penceresinden bakabilmeli, empati kurmalı, okulu savunmamalı.
18. Arkadaş yakınlığı ile yaklaşmalı, kitap okumalı, kendisini geliştirebileceği eğitimlere katılmalı.
19. Sürekli ders çalışılan bir süreç istememeli, sosyal aktiviteleri artırmalıdır.
20. Fikirlere saygı duymalı.

3.1.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri

Gençler ailelerinden kişisel problemlerinin çözümünde yüksek beklentiye girmişlerdir, onlar için aile ortamı, değer görmek, desteklenmek, samimiyet, motivasyon, kendilerine özel alanlarının olması ve tavsiye verilmesi oldukça önemlidir. Burada da maddeler halinde kişisel problemlerinin çözümünde ihtiyaçlarından bahsedilecektir.

1. Konuşmalı, dertleşmeli, sorunlarını dinlemeli, anlamaya gayret etmeli ve anlayış ile karşılamalı, affedici olmalı.
2. Arkadaş gibi konuşmalı ve samimi davranmalı.
3. Ailede huzurlu bir ortam olmalı, aile bireyleri sık sık bir araya gelmeli.
4. Sevecen bir yaklaşım ile sohbet etmeli, çocuğunun düşüncesini önemsemeli ve ona saygı duymalı.
5. Çocuk ile özel olarak konuşmalı, dinlemeli, sorunlarını dikkate almalı, fikir vermeli.

6. Her daim çocuğunun yanında olmalı, desteklemeli, ilgilenmeli, güvenmeli, sakin olmalı, güvendiğini belirtmeli.
7. Çocuğu ile arkadaş gibi iletişim kurmalı, çocuğun kendi haline kalmasına müsaade etmeli ama duygularını, düşüncelerini de önemseyerek her zaman yanında olduğunu da fark ettirmeli.
8. Olaylara çocuklarının gözünden bakabilmeli, empati kurmalı, manevi destek vermeli, motive ederek sorunlarla baş etmeyi öğretmeli.
9. Anlayışlı olmalı, geçici de olsa sorunlar için bir çözüm bulmalı.
10. Çocuğunun bazı konularda problemini kendi çözebilmesi için ona hak tanmalı.
11. Sağlıklı iletişim kurmalı.
12. Çocuğuna daha ilgili olmalı, dertlerini dinlemeli ve onlara çözüm üretmeli.
13. Çocuğunun düşüncesini önemsemeli.
14. Çocuklar kendileri ile barışık olmalı ve ailelerine danışmalı, aileler kendilerini geliştirmeli ve çocuklarının beklentilerine cevap verebilmeli, ihtiyaç halinde psikoloğa başvurmalı, öğretmenler ile irtibat kurulmalı.
15. Öğrenciler sosyal faaliyetlere, seminerlere katılarak zamanlarını kaliteli değerlendirmeli.

3.1.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri

Öğrencilerin psikolojik rehberlik açısından da anlaşılmalı, önemsenmek, kabullenilmek, desteklenmek, motive edilmek gibi beklentileri bulunmaktadır. Öğrencilerin psikolojik yol göstericilik manasında yazdıkları oluşturulan maddelerle aktarılacaktır.

1. Çocuklarını önemsemeli, anlamaya çalışmalı, empati kurmalı, samimi olmalı, sohbet etmeli, sabırlı olmalı. Çocuğuna güvende hissettirmeli, onun ihtiyaçlarını karşılamalı.
2. Yadırgamamalı, anlayışlı olmalı.
3. Birebir görüşmeli, dertlerini dinlemeli.
4. Yanında olduğunu hissettirmeli, ihtiyaç duyulduğunda rehberlik veya psikolog destek aldırılmalı.

5. Konuşup çözüm bulmalı, ilgili olmalı.
6. Çocuğunun duygu ve düşüncesini önemsemeli.
7. Çocuğuna saygı duymalı, inanmalı, güvenmeli, değer vermeli ve sevmeli.
8. Genç problemini çözmek için arkadaşları ile görüşmeli.
9. Derslerde başarılı olabileceğine dair motive etmeli.
10. Zaman ayırmalı, derdini sormalı, ilgilenmeli, düzenli görüşmeli.
11. Desteklemeli, yanında olmalı, hataları fark etmesini sağlamalı, yol göstermeli.
12. Hem anlayışlı hem de disiplinli olmalı.
13. Maddi ve manevi/duygusal ihtiyaçlarını karşılamalı.
14. Aile çocuğuna her açıdan arkasında olduğunu ve onu desteklediğini hissettirmeli.
15. Ümit kırmamalı, çok ısrarcı olmamalı.
16. Adaletli olmalı.
17. Çocuğunu mutlu etmeli, otoriter olmamalı, motive etmeli, çocuğuna kendine ait zaman ve alan bırakmalı.
18. Çocuğunun isteklerini hoş görmeli.
19. Çocuğunun hobilerini bilip gelişimi için teşvik etmeli, nasihat etmeli.
20. Okulu tüm hayatın anlamı olarak görmemeli, çocuğunun psikolojisini dikkate almalı.

3.2. ÖĞRENCİLERİN OKUL İDARESİNDEN, REHBERLİK SERVİSİNDEN VE ÖĞRETMENLERİNDEN BEKLENTİLERİ

Öğrencilerin günlük zamanlarının büyük bir bölümü okul ortamında geçmektedir. Ailelerinden biraz uzaklaşarak kendilerini tanımaya, geliştirmeye, ifade etmeye yöneldikleri bu dönemde belki en büyük desteği okulda öğretmenlerinden beklemektedirler. Öğrenciler model arayışında oldukları bu süreçte, ruhsal gelişimlerine destek olacak,¹⁵⁷ hayatlarında hedef belirlemeye ve amaçlarını gerçekleştirmeye yönlendirecek öğretmenlere ihtiyaç duymaktadırlar. Gençlik döneminde öğrenciler okul ve derslerle ilgili sorunların çözümü yönüyle, kişisel problemlerin çözümü yönüyle ve psikolojik rehberlik yönüyle eğitimcilerden bazı beklentilere sahiplerdir.

¹⁵⁷ Gülcan Genç Yıldırım, *Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışı ve İdeal Öğretmen Modeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2015, s. 69.

3.2.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri

Öğrenciler, lise döneminde öğretmenlerinden okul ve derslerle ilgili güler yüz, nezaket, fikirlerine değer verilmesi, desteklenmek, yol gösterilmesi, motive, ilgi, açık sözlülük, derslerin kolaylaştırılması, anlayış sahibi olmaları beklentilerindedir. Burada öğrencilerin ankette yazdıkları cümleler maddeler halinde aktarılacaktır.

1. Güler yüzlü, samimi, nazik, sabırlı, iyi niyetli, anlayışlı, motive edici olmalı; empati kurabilmeli; tüm öğrencilerine değer vermeli.
2. Öğrencilerin fikirlerine saygı duymalı, sorunlarını dinlemeli.
3. Sorunlarını tespit edip onlara çözüm aramalı, ihtiyaç durumunda velileriyle görüşmeli.
4. Ders çalışma yöntemlerini öğretmeli, öğrencilere fikir verecek konferans ve seminer düzenlemeli, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun ders çalışma programları çıkartmalı.
5. Üniversite sınavının önemini, hayatlarındaki yerini hatırlatmalı, geleceğe dair hedef oluşturmali.
6. Tüm öğrencilerle ilgilenmeli, hak ettikleri değeri vermeli ve onlara kıymetli oldukları hissettirilmeli.
7. Öğretmenler öğrencilerine anlayışlı olmalı, hoşgörüyle yaklaşmalı, onları anlamaya çalışmalı.
8. Öğretmen öğrencisini ihmal etmemeli, yanında olduğunu hissettirmeli, hatasını fark etmesini sağlamalı.
9. Sınavları ve ders içeriklerini kolaylaştırarak aktarmalı. Sınav sonuçlarını öğrenciye baskı yapmak amacı ile kullanmamalı.
10. Ders konularını tam bilmeli, dersini anlaşılır kelimeler ile, ilgi çekerek, espri yaparak, eğlendirerek anlatmalı ve sevdirmeli.
11. Öğrencinin eksiklerini yadırgamamalı, problemin sebebini araştırmalı.
12. Öğrenciye hayat hedeflerini, sorumluluklarını gerçekleştirmede yardımcı olmalı.

13. Öğrencinin kendisini rahat ifade edebileceği ortamlar hazırlamalı, birebir ilgilenip yol göstermeli, her zaman yanında olduğunu hissettirmeli.
14. Bir problemin çözümünde kendi düşüncesine sahip olması için öğrenciyi ikna etmek yerine sorunu çözmeye çalışmalı.
15. Okuldaki ders çeşitliliği ve yoğunluğu azaltılmalı.
16. Öğrencinin yoğunluğunun farkına vararak dersleri kolaylaştırmalı, kitabı bilgiden ziyade yaşatarak öğretmeli. Laboratuvarda deney, görsel materyal ile öğrencinin konuyu daha iyi öğrenmesinin önünü açmalı.
17. Ödevleri azaltmalı ve öğrenciye kaldırabileceği kadar sorumluluk vermeli.
18. Okul kıyafeti değiştirilmeli, telefonun okulda kullanımına müsaade edilmeli.
19. Okul içi aktiviteler artırılmalı, öğrencilerin mutlu olabilecekleri bir eğitim ortamı oluşturulmalı.
20. Okulda belirli bir düzen ve disiplin olmalıdır.
21. Tüm sınıf seviyelerinde mutlaka rehberlik dersi olmalı. Rehber öğretmenler daha ilgili olmalı.
22. Mesleki derslerin sayısı azalmalı, sınavları kolaylaşmalı. Kur'an-ı Kerim dersi ezberleri hafifletilmeli.
23. Meslek dersi konuları öğrencilerin anlayabileceği bir üslûpta anlatılmalı.
24. Okulda öğrencilerin ders çalışabilecekleri bir ortam hazırlanmalı.
25. Okulda öğretmenler, idareciler ve rehberlik servisi ihtiyaç duyulan desteği esirgememeli.

3.2.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri

Öğrenciler öğretmenleri ile kişisel problemlerini de paylaşmak ve onların çözüm önerilerini dikkate alarak bir yol çizmek istemektedirler. Aynı zamanda öğretmenlerinin onların hedeflerini bilmesini, önemsemesini, problemlerine çözüm üretmesini, eksiklerini hoş görmesini beklemektedirler. Her ne kadar birkaç öğrenci ısrarcı olunmasından ve yönlendirilmekten hoşlanmadığını söylese de genel itibarıyla ilgi isteyen bir profil ile karşılaşmıştır. Öğrencilerin talepleri maddeler halinde ifade edilecektir.

1. Samimi, sabırlı, anlayışlı, şefkatli olmalıdır.
2. Ders dışında da öğrenciler ile yakınlık kurmalı, konuşmalı, dertlerini dinlemeli, tek tek ilgilenmeli, nasihat ederek istikamet üzere olmasında yardımcı olmalıdır.
3. Öğrencisinin sıkıntısını fark etmeli, arkadaş yakınlığını hissettirmeli, mütevazı olmalı ve yanlış bir seçimi olursa uyarmalıdır.
4. Öğrencilerine hedef kazandırmalıdır. Güven verip her zaman yanında olacağını hissettirmelidir.
5. Öğrencilerin sözlerini hedeflerini, hayallerini kıymetli görmeli.
6. Israrla ve sıkı bir disiplinle otorite kurmamalıdır.
7. Eğitimci, öğrencinin kendisiyle problemini paylaşabileceği yakınlığı ona vermelidir.
8. Öğrencilerine vakit ayırmalı, kendilerini anlatmalarına imkân tanınmalıdır.
9. Öğretmen, rehberlik servisi ve okul idaresi öğrenciyle ilgilenmeli, ona güvenmelidir.
10. Okul yönetimi öğrencilerin isteklerini gerçekleştirmede istekli olmalıdır.
11. Rehberlik servisi, her konuda öğrencilerin yanında olmalı, onların ihtiyaçlarına cevap verecek çözümler üretmelidir.
12. Sınıf öğretmenleri daha aktif çalışmalı.
13. Öğrencilerin problemlerini dinlemeli, öğrenciye çözüm için yardımcı olmalı.
14. Öğrencilere yaptıkları yardımda gizliliği korumalıdır.
15. Seminer düzenleyerek öğrencinin gelişimine destek olunmalıdır.
16. Öğretmen sakın konuşmalı, empati kurabilmelidir.
17. Eğitimci problemi tespit etmeli ve çözüm üretmeli.
18. Rehberlik servisi etkin olmalı, öğrencilerin ihtiyaç duyacağı eğitim seminerlerini vermeli, öğrencilerin problemleri ile bire bir ilgilenmek için bireysel görüşmeler yapmalı, düzenli olarak tüm öğrencilerle görüşmeli.

19. Okulda eğitimciler öğrencilerin yaşadıkları kişisel problemleri tespit etmek için bire bir ilgilenmeyi, çözüm önerisi sunmayı önemsemeli.
20. Paylaşılan sıkıntıların gerek çözümünde gerekse sonrasında gizliliği önemsemeliler. Öğrencilerin güvenini korumalı.

3.2.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri

Öğrencilerin psikolojik bazı sıkıntılarını çözmek noktasında da hayatlarının büyük bölümünü geçirdikleri okulda kendilerine yalnızca derslerle ilgili değil her konuda destek veren öğretmenlere ihtiyaçları bulunmaktadır. Öğrencilerin talepleri maddelerle ifade edilmiştir.

1. Öğrenci okulda sabırlı, sakin, anlayışlı, empati sahibi, nazik, düşünceli, arkadaş samimiyetinde bir eğitimci ile karşılaşmalı.
2. Öğrencilerle güvene dayalı, sağlıklı bir iletişim kurulmalı.
3. Hem sınırlar korunmalı hem de her zaman öğrencilerin yanında olunmalı.
4. Eğitimci öğrencisini dinlemeli, anlama gayreti ile ilgilenmeli, ona her zaman yanında olduğunu hissettirmeli, baskı yapmamalı.
5. Tüm öğrenciler ile bire bir konuşmalılar, güvene dayalı bir iletişim kurmalılar.
6. Seminer ve konferans sunumlarının gerçekleştirilmesine vesile olup öğrencilerin gelişimine destek olmalılar.
7. Öğrencinin önemli bir problemle karşı karşıya kaldığı fark edildiğinde psikoloğa gitmesi teşvikinde bulunmalılar.
8. Öğrencinin kendini anlatabileceği ortamlar oluşturmalılar, sorunlarını sormalılar. Öğrenci yardıma ihtiyaç duyduğunda geri çevirmemeliler.
9. Öğrenci ile yakından ilgilenmeliler ve hata yaptığında fark etmesini sağlamalılar.
10. Öğrenciye zaman ayırmalılar ve bunu düzenli aralıklar ile tekrarlayarak öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermeliler.
11. Rehberlik servisi tüm öğrenciler ile birebir görüşme saatleri düzenleyerek onlarla ilgilenmelidir. Her konuda destek olmalı ve bilgilendirici konuşmalar

yapmalıdır.

12. Öğrencinin hedef belirlemede yardım edilmeli, ümit kırılmamalı, umut verilmeli. Öğrenciye gerçekleştirilmesi mümkün hedefler edindirmeliler.
13. Öğrencilerde fark ettikleri sorunları çözmek için çaba harcamalıdır.
14. Öğle aralarında öğrencilerin dinlenebileceği aktiviteler düzenlenmeli.
15. Rehberlik derslerini okul rehber öğretmeni vermeli, rehber öğretmen teker teker tüm öğrencilerle ilgilenmeli.
16. Rehberlik servisi okuldaki varlığını öğrencilere hissettirmeli, danışmanlık görevini yapmalı, aktif olmalı.
17. Okuldaki eğitimciler öğrencilerin psikolojisini önemsemeli, tüm öğrenciler hakkında bilgi sahibi olmalı.
18. Okuldaki tüm öğrencilerle mutlaka ilgilenilmeli, öğrenciler motive edilmeli, onlarda olumlu bir bakış açısı geliştirilmeli.
19. İhtiyaç halinde aileden destek alınmalı.
20. Öğrencilerin motivasyonu artırılmalı.

Araştırmanın hipotezleri arasında yer alan “*Öğrencilerin sorunlarının çözülüp beklentilerine cevap verilebilmesi adına okul idaresi ve öğretmenlerden destek, ailelerden baskı yapmamaları, arkadaş çevresinden ise yalnız hissettirmemelerini beklemektedirler.*” hipotezi aile, eğitimciler, arkadaş ve çevre anlamında doğrulanmıştır. Ancak öğrencilerin ailelerinden “özgürlük” ten ziyade ilgi taleplerinin olduğu görülmüştür.

3.3. ÖĞRENCİLERİN ARKADAŞLARINDAN VE ÇEVRELERİNDEN BEKLENTİLERİ

Gençler arkadaşlık kurarken güzel vakit geçirdiği, çevresinde beğenilen,¹⁵⁸ fedakâr, zor zamanında destekleyen,¹⁵⁹ dürüst, edep sahibi¹⁶⁰ olması özelliklerini önemserken

¹⁵⁸ Gökçe, a.g.e., s. 70.

¹⁵⁹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 101.

¹⁶⁰ Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 60.

okul, aile, maddi durum,¹⁶¹ zenginlik ve çevresi tarafından beğenilen bir kişi olmasını önemsememektedir.¹⁶² Ergenlerin akran ilişkilerinin iyileşmesi yaşadıkları hayatı daha olumlu algılamalarında etkilidir.¹⁶³ Bazı buhranların şüphelerin ortaya çıktığı, kişinin bağımsızlık duygusu ile ailesinden uzaklaştığı, arkadaşlarından etkilenecek bir oluşum içerisinde olduğu gençlik döneminde kurduğu arkadaşlıklar önemlidir.¹⁶⁴ Öğrenciler zamanlarının çoğunluğunu ayırdıkları arkadaşlarından ve kendilerini nasıl hissettirdiklerini önemsedikleri çevrelerinden okul ve dersler, kişisel problemlerin çözümü ve psikolojik rehberlik yönleriyle beklenti içerisinde dirler. Derslerde çoğunlukla birlikte çalışmak ve yapamadığı yerlerin anlatılması kendilerini iyi hissetmelerini sağlarken, kişisel sorunlarda paylaşmak, anlaşılacak ve yalnız olmadığının hissettirilmesi ve psikolojik anlamda ilgi ve destek öğrencinin huzurunu artırmaktadır.

3.3.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri

Öğrenciler çevrelerinden ve arkadaşlarından okul ve dersler noktasında daha çok anlayamadıkları konuları anlatmaları ve desteklemeleri beklentisindedir. Bunlar şu cümlelerle ifade edilebilir.

1. Sorunları dinleyip tavsiye vermeli, yüksek not almak için desteklemeli, yardımcı olamasa da dinlemeli, teşvik etmeli, cesaretlendirmeli.
2. Davranışlarına dikkat etmeli, ümit kırmamalı, anlayışlı olmalı, rekabet etmemeli, yardımcı olmalı.
3. Her zaman yanında olduğunu hissettirmeli, destek olmalı, hataları fark etmeyi sağlamalı.
4. Çözülemeyen sorunları çözmeli, ders anlatıp yardımcı olmalı.
5. Hoşgörülü, sağduyulu olmalı, empati kurmalı, yargılayıcı tavırlardan kaçınmalı.
6. İmam Hatip Okulu'nun manasını kavramalı.

¹⁶¹ Özensel, Aydemir, a.g.e., s. 101.

¹⁶² Özudoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, s. 60.

¹⁶³ Saliha Yılmaz, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsani Değerler ve Özel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, s. 120.

¹⁶⁴ Mehmet Emin Ay, "Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*: 40, ed. Hayati Hökelekli, Bursa, 2003, s. 34.

7. İmam Hatiplerin başarısız olmadığını kabullenmeli.
8. Dert dinlemeli, çözüm üretmeli.
9. Müslümanların daha iyi bir yere gelebilmesi için çaba sarf etmeli.
10. Okulu kötülememeli, şikâyet etmemeli.
11. Ödevleri paylaşmalı.
12. Derslerle ilgilenmeli, daha az konuşmalı, kütüphaneye gitmeli.
13. Ders çalışma ortamı hazırlamalı.
14. Eğitiminde destek olmalı.
15. Her konuda müdahalede bulunmamalı, yalnız bırakmalı.

3.3.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri

Öğrenciler kişisel problemlerin çözümünde çevrelerinden ve arkadaşlarından ilgi, destek, anlayış ve çözüm beklentisindedir. Öğrencilerin istekleri şu ifadelerle aktarılabilir.

1. Sorunlarla ilgilenmeli, sakinleştirmeli.
2. Öfkesini kontrol etmeli, empati kurmalı, sır tutmalı.
3. Dinlemeli ve sorunların çözümünde yardımcı olmalı.
4. Üzgünken yalnız bırakmamalı.
5. Baskı yapmamalı, yargılamamalı, iyi iletişim kurmalı.
6. İmam Hatip Okulu'nun manasını bilmeli.
7. Konuşmalı, yalnız olmadığını hissettirmeli.
8. Hatalarının farkına varmayı sağlamalı.
9. Dert dinlemeli, iyimser ve çözüm odaklı olmalı.
10. Sıcakkanlı bir yaklaşıma sahip olmalı, danışmanlık yapmalı, tavsiye vermeli.
11. Sırlarını başkalarına anlatmamalı, empatiyle düşünmeli, kırıncı olmamalı.
12. Kendi haline bırakarak anlayış göstermeli.
13. Öğrenciler problemlerini kendileri çözebilir.

14. Kişisel tercihlere saygı duyup kabullenmeli.

15. Değerli olduğunu hissettirmeli.

3.3.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri

Öğrenciler psikolojik rehberlik açısından çevrelerinden ve arkadaşlarından ilgi, sohbet, anlayış, değerli olduğunu hissetmek, problemlere çözüm bulma beklentilerindedir. Öğrencilerin istekleri aşağıdaki cümlelerle söylenebilir.

1. Sıcakkanlı, sakin, yumuşak huylu, sabırlı, saygılı, hoşgörülü, sağduyulu anlayışlı olmalı.
2. Yanında olduğunu hissettirmeli, hataların fark edilmesini sağlamalı.
3. İlgilenmeli, dertleri unutturacak eğlenceli aktiviteler düzenlemeli.
4. İyi birer dost ve destek olmalı, yalnızca sıkıntı halinde değil her durumda sohbet etmeli.
5. Her zaman arkasında olduğunu hissettirmeli, fikir vermeli, deneyimleri doğrultusunda yol göstermeli.
6. Yardım etmeli, baskı kurmamalı, kendi haline bırakmalı.
7. Sır saklamalı, empati kurmalı, destek olmalı.
8. Derslerde şaka da olsa küçük düşürmemeli, ciddi olmalı.
9. İmam Hatip Okulu'nun anlamını bilmeli.
10. Küçük problemleri sorun etmemeli.
11. Arkadaşlar tüm görüşleri dinlemeli ve doğru kararı vermeli.
12. Öğrencinin sıkıntısını dinlemeli ve çözüm üretmeli.
13. Hâl hatır sormalı, değerli hissettirmeli.
14. Fikir paylaşımı yapmalı, öneride bulunmalı.
15. Rehberlik servisine gitme konusunda desteklemeli.

4. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÖĞRENİLİP BEKLENTİLERİNİN KARŞILANMASINDA OKUL İÇİ VE OKUL DIŞI ÇÖZÜM YOLLARI

Gençlerin çeşitli konularda sorunları ve beklentileri bulunmaktadır.¹⁶⁵ Bir orta öğretim kurumu olan İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin de sayılarının arttığı son yıllarda bazı sorun ve beklentilere sahip olacağı tahmin edildiği için, birbirinden farklı özelliklere sahip üç İmam Hatip Lisesinde, İstanbul Güngören’de bir anket uygulanmıştır. Sonuçların analizi neticesinde öğrencilerin çoğunluğu, yaşlıları ile ortak, farklı olarak İHL meslek dersleri ve İHL öğrencisine yüklenen misyonun ağır gelmesi gibi problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Ankette yer alan “İHL’lerde öğrencilerin sorunlarının anlaşılabilmesi ve beklentilerinin karşılanabilmesi için sizce nasıl çözüm yolları tercih edilebilir? (Lütfen öncelik sırasına göre yazınız.)” sorusuna katılımcıların yanıtlarının çözüm yolları üretilmesinde fikir vereceği düşünülmektedir. Diğer taraftan öğrencilerin daha önceki sorularda verdikleri yanıtlar da dikkate alınarak sorunlar, beklentiler, çözüm yolları belirlenen başlıklar altında kurulan bağlantılar ile çözümlenmeye çalışılacaktır. Bu süreçte yalnızca öğrencilerin talepleri dikkate alınmamıştır, İHL’ler üzerine yapılan araştırmalar, araştırmacının gözlemleri ve son zamanlarda yapılan bazı sunumlardan da istifade edilmiştir.

Öncelikle sorunların çözümünü engelleyen sebepler tekrardan verilecektir.¹⁶⁶

Tablo 59 Problemlerin Çözümünü Engelleyen Sebepler

Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunları Çözme Noktasındaki Sıkıntının Sebebi	Çözme	Öğrencilerin Hayatlarındaki Sorunların Çözülememesinin Sebepleri	Sorunların
Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum	%23.4	Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir	%16.0
Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiğini söyleyemem	%19.9	Okul idaresi ve öğretmenler bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için.	%15.0
Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem	%13.2	İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor	%29.0
Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem	%30.7	Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor	%25.5

¹⁶⁵ Ekşi, a.g.e., ss. 225-282.

¹⁶⁶ Bu çizelge, tablo 51 ve 55’ten istifade edilerek oluşturulmuştur.

İmam Hatip Lisesindeki kız öğrencilerin sorunlarının çözülememesinin sebeplerinin “ailenin ihtiyaç duyulan ilgi ve desteği vermemesi”, “okul idaresi ve öğretmenlerin ihtiyaç duyulan desteği vermemesi”, “çevrenin ve arkadaşların desteklerini esirgemeleri”, “öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında isteksizliği”, “iletişim problemleri, öğrencilerin kişisel özellikleri”, “öğrencilerin sorunları ile ilgilenilmemesi” üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Diğer sebeplerin ise üstte sunulanlara benzer ifadeler dışında öğrencilerin isteksizliği, hataları, kişisel bazı özellikleri, sorunları ile ilgilenilmemesi üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Öğrencilerin bu anket formunda sorunlar, beklentiler ve çözüm önerileri kısımlarına yazdıklarına bakılırsa, çoğunluk itibarıyla ailenin, eğitimcilerin ve çevrenin sorumlulukları üzerinde durdukları görülmektedir.

Çalışmanın yapılmasına karar verildiğinde İmam Hatip Lisesi tarihinde Birsen Gökçe'nin “Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları”, Tuncay Karateke'nin “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)”, Emine Gül (Türkmen)'in İmam Hatip Lisesindeki Öğrencilerin Beklenti ve Sorunları”, Halidenur Özüdoğuru'nun “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyokültürel Beklenti ve Sorunları”, Ünlü Yıldız'ın “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları” çalışmalarındaki bazı bölümler dışında kapsamlı bir araştırma ile karşılaşmamıştır. Yakın tarihli yalnızca bir araştırma bulunmaktadır: Ertan Özensel, Mehmet Ali Aydemir “Türkiye’de İmam Hatipli Olmak: Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları”. Yeni açılan çok sayıda İmam Hatip Lisesi ile birlikte öğrencilerinin farklı konularda sıkıntılar yaşadıkları öngörülmüştür. Söz konusu hususta tüm öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam ve orijinal bir anket formu hazırlanarak görüşler alınmıştır.

Uygulanan anketler okunduğunda öğrencilerin okulda ve okul dışında dersleri, öğretmenleri, aileleri, arkadaşları, çevreleri, kişisel ve psikolojik birçok problem ile karşı karşıya kaldığı; problemlerinin çözümünde öncelikle en çok iletişim kurdukları kişiler olan ailelerinden ve öğretmenlerinden ısrarla destek ve ilgi bekledikleri, baskı uygulamadan hedef belirleme ve ulaşma sürecinde yardım etmelerini istedikleri, arkadaşlarından yardım diğer kişilerden ise baskı yapılmaması ve bir kalıba girmelerine çalışmamalarını talep ettikleri tespit edilmiştir. Aslında bir kısmı beklenen talepler iken

bir kısmının hala devam etmesi ilginçtir. Mesela birkaç öğrencinin yazdığı “*İnsanlarda İmam Hatip’e mi gidiyorsun? İmam mı olacaksın? sorusundan bıktım./ Öğretmenlerin (bazılarının) özellikle İmam Hatip öğrencilerinin çalışmadığını düşünmesi./ Sanırım İmam Hatiplilere biraz önyargılılar bilemiyorum./ Sosyal medya platformlarında İmam Hatip Liselerine hakaret ve nefret dolu söylemler.*” bunlar arasındadır ve muhataplarını üzmektedir. Aslında öğrenciler kendilerini anlayamadıkları bir konunun içinde de bulunmaktadır.

Öğrenciler yaşadıkları problemlerin çözümünde *ailelerden; okul idaresinden, rehberlik servisinden ve öğretmenlerden; çevreden ve arkadaşlardan; okul ve derslerle alakalı sorunların çözümü yönüyle, kişisel problemlerin çözümü yönüyle, psikolojik rehberlik yönüyle* beklentilerini söylemişlerdir. Beklentileri ile benzer bazı noktalarda farklı çözüm yolları sunarak sorunlarının çözülebilmesi için öneriler sunmuşlardır. Söz konusu öneriler incelendiğinde, bahsedilen kişilere bazı sorumluluklar yüklediği tespit edilmiştir. Şayet sunulacak çözümler dikkate alınırsa, özelde uygulama yapılan İmam Hatip Liselerinde birbirlerinden yaşam standartları, kültür, değer yargıları, İslâm’a bakış açıları manasında farklı olan öğrencilerin, genelde Türkiye’de hem İHL hem de bazı yönleri ile diğer ortaöğretim kuruluşlarında okuyan öğrencilerin hayatlarında değişime yol açacağı tahmin edilmektedir. Nitekim anketin uygulandığı İHL’lerden GÜN’de Türkiye’nin farklı şehirlerinden, İstanbul’un farklı semtlerinden gelip okulun yurdunda kalan, AFC’de ve SA’da Güngören ve çevresinde oturup memleketlerinin farklı şehirler olduğu bilinen öğrencilerin okuduğu ve ailelerinin farklı sosyoekonomik seviyelerde oldukları bilinmektedir.¹⁶⁷

Denilebilir ki öz itibarıyla tüm katılımcılar ilgi, destek, sevgi beklemektedir, ancak ayrıntıda amaçlarının gerçekleşmesi, yaşam koşullarının iyileşmesinde ayrıldıkları yönler bulunmaktadır.

İmam Hatip Lisesinde okuyan kız öğrencilerin sorunlarının öğrenilip beklentilerinin cevaplanması noktasında tercih edilebilecek çözüm yolları şunlardır:

¹⁶⁷ Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin tespiti için tablo 3 ve 5-11 arasından faydalanılabilir.

4.1. EĞİTİMCİLERİN SORUMLULUKLARI

Öğrencilerin problemlerini okul içinde çözebilecek kişiler arasında öğretmenleri, rehberlik servisi, idare ve arkadaşlar bulunmaktadır.

4.1.1. Okul İdarecileri, Öğretmenleri, Rehberlik Servisinin Yükleneceği Sorumluluklar

1. Öğrencilerle ilgilenmeli, onlarla konuşmalı, sıkıntılarını sormalı ve çözüm sürecinde çaba harcamalıdır. Öğrencilerin fikirlerine değer vermelidir. İletişimde samimi bir ifade tarzı kullanılmalıdır ancak sınırı da korumalıdır. Eğitimciler öğrencilerin ilgiye ve özgüvenlerinin gelişmesi için desteğe ihtiyaç duyduklarını unutmamalıdır.

2. Kendilerini, dünyayı, yaratılışı anlamlandırma süreçlerinde değer görmekten de hoşlandıklarını unutmamalıdır. Öğrencisiyle samimiyeti doğrultusunda yakınlık kurmalıdır. Kurulan iletişim, öğrenciye onun özel hayatının araştırıldığı intibacı da vermemelidir.

Okuldaki tüm öğrencilerin kendileri için en azından 9. sınıfın 2. döneminde bir danışman hoca seçmesi ve o hoca ile öğretmenin ders programına da konan özel saatlerde görüşmesi imkânı oluşturulabilir. Onunla ihtiyaç hissettiği konuları paylaşır ve yapabileceklerine dair destek isteyebilir. Böyle bir yöntemin uygulanması hem öğrencilerin kendilerine yakın buldukları öğretmeni seçmeleri, hem öğretmenin dersleri dışındaki zamanlarında kimle ilgilenebileceğinin sınırlarının çizilmesi anlamında doğru bir tercih olacaktır. Zira öğretmenlerin okuldaki süreleri daha çok ders ile geçmektedir. Ders dışında da öğrenciler ile görüşebileceği ne zaman ne de mekân konusunda imkanlar bulunmaktadır. Eğer bir ortam hazırlanır ve öğretmenin programına da o saatler konursa, hem öğrencinin hem de öğretmenin planına uygun ve faydalı bir seçim tercih edilmiş olacaktır.

3. Öğretmenler, öğrencileri için gerçekleştirebileceği hedefler belirlemede yardımcı olmalıdır.

4. Öğretmen öğrenci arasındaki paylaşımda en önemli noktalardan birisi güven duygusu olduğu için bir paylaşımını öğretmenin kesinlikle hiç kimse ile paylaşmayacağını da problemini çözmek için desteğini esirgemeyeceğini de bilmelidir. Öğretmen ihtiyaç halinde veli ile de görüşmeli ya da rehberlik servisine yönlendirmelidir.

5. Öğretmenler öğrencilerinin kabiliyetlerini keşfetmeli ve onlara rehberlik etmeli, bu konuda başarabileceklerine yönelik telkinde bulunmalıdır.

6. Öğrencilerin sosyal ve sanatsal faaliyetlerde kendilerini geliştirmelerinde yardımcı olmalıdır.

7. Öğrencilerin eksiklerini telâfi edebilmesi için onlara kurslar açmalıdır.

8. Öğretmenler okul dışı zamanlarında da öğrencileri ile zaman geçirmelidir. En azından bir sergi, kütüphane, müze ziyareti gibi faaliyetler ile onlara ayırdıkları zaman diliminde öğrencileri faydalı aktivitelere teşvik etmelidir. Zaten öğretmenler okul içinde ve okul dışında öğrencileri için onları geliştirecek sosyal ve sanatsal aktiviteler düzenlemelidir. Bu konuda öğretmenin en azından bir sanat dalı ile meşguliyeti, sosyal ve sanatsal faaliyetlere zaman ayırması, kitap okuması, dergileri, köşe yazılarını, ülke gündemini takip etmesi öğrencisine de örnek teşkil edecektir.

9. Öğrencilerin okullarında özellikle kıyafetten yana kimisinin sevmediği, kimisinin birebir görüşmelerde de dile getirdikleri dini kurallara uymadığını düşündükleri ve rahat edemedikleri, kimisinin ise okullarının forma olarak siyah gibi koyu bir renk ya da tunik tercih etmelerinden duydukları rahatsızlıkları söyledikleri görülmüştür. Bu durumun ise bazı öğrencilerin okullarına karşı ciddi manada olumsuz düşünce geliştirmelerine sebebiyet verdiği müşahede edilmiştir. Okullarda öğrencilerin de görüşleri alınarak memnuniyetle kullanabilecekleri belki bir çeşit spor, bir çeşit klasik forma tercihi yapılabilir. Zira bu konudaki problem özellikle bazı öğrencilerin okullarından soğumasına ve okulları hakkında olumsuz duygu, düşünce içerisine girmesine sebebiyet vermiştir.

10. Yine öğrencilerden çok sayıda kişi okulda telefonların kullanımına müsaade edilememesinden duydukları rahatsızlıktan bahsetmiştir. Öğrenciler açısından bunun en önemli sebebinin sosyal medyadan uzak kalmaları olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle bazı öğrencilerin telefon kullanırken gözlerinin onun dışında hiçbir şey görmemesi ve algılarının da dışı kapanması mühim ve de üzücü bir gerçek ile karşı karşıya kaldığına işaret etmektedir. Her ne kadar bu toplumun bir sorunu olsa da en azından İHL'lerde bilinçlendirmenin yapılması gelecek adına ciddi bir problemin önlenmesine vesile olacaktır. Bu noktada bilinçlendirme seminerlerinin, konferanslarının düzenlenmesi, sosyal medyanın kuruluşundaki gayelerden, İslâm'daki mahremiyet algısından

bahsetmekte fayda vardır. Eğer bu yapılmazsa yalnızca okullarında, evlerinde ya da gittikleri birkaç mekânda değil hayatlarının tamamını sosyal medyaya, internete sürgün eden bir nesil Türkiye'yi beklemektedir. Söz konusu durumun çözümü için yapılacak eğitimler ile öğrencilerin en azından okulda telefon kullanmadıkları için sevindikleri, okul dışında ise internette geçirdikleri zamanı eğitimleri, faydalı ilgi alanları için ayırabildikleri, bunun dışında ise en azından faydasız geçen zamanları için üzüldükleri bir sürece geçilebilmelidir. Ortaöğretim öğrencilerinin rol model almak ihtiyacında oldukları bu süreçte en çok önemsedikleri kişiler olan öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir, eğer onlar örnekliklerini doğru yansıtabilirlerse öğrencilerde de değişime adım atılması kolaylaşacaktır. Yine de ailenin bilincini de unutmamak gerekir.

4.2. AİLENİN, ÇEVRENİN VE DEVLETİN SORUMLULUKLARI

Öğrenciler okul dışında aileleri, öğretmenleri, arkadaşları ve diğer kişiler ile iletişim halindedir. Bu sebeple de problemlerinin okul dışı çözüm yollarında bu kişilere düşen görevlerden bahsedilecektir.

4.2.1. Ailelere Düşen Görevler

1. Aileler çocuklarını sevmelidir, onlara değer vermelidir ve isteklerini önemsemelidir.
2. Hedeflerini belirlemelerinde ve ulaşmalarında maddi ve manevi desteklerini esirgememelidir.
3. Her durumda çocuklarının yanında olacaklarını hissettirmelidir ve çocuklarına iyi örnek olmalıdır.

4.2.2. Sosyal Çevrenin ve Arkadaşların Yüklenecekleri Sorumluluklar

1. Okul dışında internetten ve sosyal ağlardan uzaklaşma için ebru, hat gibi sanatsal faaliyetler, sportif ve kültürel aktivitelerle sosyalleşme faydalı olacaktır. Ayrıca öğretmenlerin ödevlerin bazısını internet üzerinden verip kontrol etmeleri, zaten hayatının her durumda bir bölümünü internette geçiren gençlerin bu süreyi verimli geçirmelerine vesile olacaktır. Bu noktada mutlaka günlük bir iki saati geçmeyen bir süre belirlenmelidir. Eğer ödevlerinin bir kısmını da buradan yaparsa o sürenin bir kısmını ödevine ayıracağı için çok az bir zamanı ilgi alanlarına ayırmak için kullanabilecektir. Dolayısıyla hem problemi yüksek oranda çözülecek hem de okul dışında farklı uğraşlar

ile meşguliyet gençte kendinin farkına varmasını ve değerli olduğunu hissetmesini sağlayacağı için sosyal medyadan da alıkoyacaktır ve sosyal medyada kaybedilen sosyal ilişkilerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

2. Geçmiş İHL öğrencilerinin özelliklerinin benzerlerinin günümüz İHL öğrencilerinden de beklenmesi, bunu karşılayamayan kesimin -ki bu azımsanmayacak bir bölüme denk gelmektedir- kendini kötü hissetmesine, okulunu benimseyememesine, aleyhinde konuşmasına yol açmaktadır. Öncelikle öğrenciler olduğu gibi kabul edilmelidir. Bilinmelidir ki günümüzdeki İHL öğrencileri farklı bir zamanın, toplumun farklı kesimlerinin çocuklarıdır. Geçmişte yalnızca İslami hassasiyeti yüksek kişiler çocuklarını İHL'ye kaydettirirken artık kendileri yaşasa da yaşamasa da çocuklarının mutlaka iyi bir din eğitimi almasını tercih edenler, hem İslami ilimler hem de sosyal bilimler ve fen bilimleri eğitimi proje okullarının farklı bazı imkanları ile birlikte aldıkları isteyenler, puanlarının düşüklüğünden dolayı çocukları iyi bir liseye girememiş aileler ve en azından dinini bilsin düşüncesinde olanlar çocuklarını İHL'ye kaydettirmektedir. Dolayısıyla ne toplum ne de İHL'ler ve talep eden kesim 20 yıl evvelkilerle aynı özellikleri taşımaktadır. Durum böyle iken öğrencilerden geçmişteki profilin aynısını beklemek haksızlık olmaz mı? Bu hususta sıkıntının çözümü için öncelikle toplumdaki değişim kabullenilmelidir. Daha sonra öğrencilere bir insan olarak çok kıymetli oldukları, sevildikleri, düşüncelerinin önemsendiği hissettirilmelidir. Eğer bu tam anlamıyla yapılırsa kendilerinden beklenen Müslüman profili onlara ağır gelmeyecektir, gelse de en azından öyle olamadıkları için üzüleceklerdir, eksiklerini düzeltmeye çalışacaklardır. Bu yapılmadığı takdirde öğrencilerin İmam Hatip Liseleri aleyhine konuşmalarının ve konuşmalar da kendilerinden istenen bazı konuların arka planını anlayamamalarından dolayı okullarına karşı negatif tavır takınmalarının önü alınamayacaktır.

3. Gençlik dönemi arkadaşlığa en çok ihtiyaç hissedilen dönemdir. Gençler zamanlarının çoğunluğunu arkadaşları ile geçirmektedirler. Bu süreçte arkadaşların birbirini desteklemesi önemlidir. Arkadaşlar birbirine kıymet vermeli ve sıkıntılarını paylaşmalıdır. Problem çözülemese de paylaşımın yapılması en azından sıkıntının dert olmasını engelleyecektir. Derslerdeki başarıyı artırmak, eksikleri tamamlamak niyeti ile bir araya gelerek bilgi paylaşımında bulunulmalıdır.

4. Öğrenciler öğretmenlerin ders anlattığı esnada ses yapmamalıdır, konuların işlenmesine engel olacak paylaşımlarda bulunmamalıdır. Öğretmenlerin sınıf hakkında olumsuz düşüncelerine sebebiyet vereceği davranışlardan kaçınmalıdır. Öğretmenler ise böyle öğrenciler var ise de tüm sınıfa karşı uyarıda bulunmak yerine ya o öğrenciler ile ayrı görüşmeli ya da birkaç öğrencinin dersin düzenini bozduğunu aslında sınıftan memnun olduğunu ifade eden cümleler kurmalıdır, sabırlı davranmalı ve disiplinini de korumalıdır.

4.2.3. Devletin Yükleneceği Sorumluluklar

1. İnternet üzerinden öğrencilerin ulaştıkları, çok sayıda kişi tarafından basılan kitaplarının okunduğu whatpadd gibi ağlarda toplumsal ahlaki kuralları ve İslam'ın öğretilerini sarsacak içeriklerin paylaşımı yasaklanmalıdır. Nitekim etki ağı öyle büyüktür ki bazı kitaplar şu sıralar 32. baskısını yapmıştır. Söz gelimi “kötü çocuk” kitabı gençlerin psikolojilerini, konuşma tarzlarını, anlayışlarını, bakış açılarını olumsuz etkileyecek metinler ile kaplıdır. Bu kitaplarda temiz ve güzel gözükmeyen yolu olarak makyaj yapmanın gerekliliği anlatılmaktadır.

2. Gençlerin “youtube” üzerinden takip ettikleri, izledikleri, yaşam koşullarını kendilerine örnek aldıkları sosyal medya fenomenlerinin paylaşımlarına kısıtlama getirilmelidir.

3. İnternet üzerinden farklı eğilimlerin normalleştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Filistin gibi İslam dünyasını ilgilendiren mühim hadiseler var iken gençlerin oluşturulan algı neticesinde geçmiş toplumların helakına sebep olan bazı konular ile muhatap olduklarında “anlayış ile karşılama, yadırgamama, yargılamama, normal görme, kendini bu konuda sınama” eğilimleri söz konusu olabilmektedir. Değil İslam davasını düşünmek, bunun adına üzülme günlerce bu kişilerin ne kadar zor durumda olduklarını hissedip tartışabilmektedirler. Bu noktada gelecek adına endişe verici durumlar ile karşılaşılmasına için algı oluşturmada en etkili yer olan medyanın paylaşımlarının devlet eli ile kısıtlanmasına, yanlış eğilimlerin “özendirilmesinin engellenmesine” ihtiyaç vardır.

4.3. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI, BEKLENTİLERİ VE SORUNLARININ ÇÖZÜLÜP BEKLENTİLERİNE CEVAP VERİLEBİLMESİNE DAİR SONUÇLAR

İmam Hatip Lisesindeki öğrencilerin sorunları ve beklentilerine dair yapılan çalışmalarda, sunulan çözüm önerilerinin çoğunluğunun gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Son yıllarda İHL sayılarının artması, bahsedilen farklı öğrenci profillerini ve tercih sebeplerini ortaya çıkartmıştır. Bazı öğrencilerin okullarını kabullenmekte, bazılarının ise derslerini başarı ile geçmekte zorlandıkları görülmüştür. Bunun sonucunda yaşanan huzursuzluk ile birlikte okula dair olumsuz düşünceler kendini göstermiştir. Çözüm için ya öğrenciler okullara alınırken toplum tarafından da kabullenilecek kriterler belirlenmeli ve ona göre alınmalı ya da öğrenciler okullarına alındıktan ve derslerini görmeye başladıktan sonra onları yüksek eleştirilere maruz bırakmak yerine kabullenip süreç içinde eğitim ile birlikte değişimlerine yardımcı olunmalıdır. Öğrenciler oldukları gibi de sevildiklerini, değer verildiklerini bilmelidir.

Anketlerde bazı öğrencilerin meslek derslerinden dolayı okullarına karşı tavır aldıkları müşahede edilmiştir. Meslek dersi öğretmeninin bilgisi, tecrübesi, tarzı, duruşu, tavrı önemli bir yere sahip olabilmekte, öğrencilerin okullarına bağlılıklarına ya da uzaklaşmalarına sebebiyet verebilmektedir. Meslek dersi öğretmenlerinin alan hakimiyeti, derslerinde not kısmını bir tarafa koyup öğrencileri hayata hazırladıklarını görebilmeleri, bilgiden ziyade bilinç oluşturmaya önemseyerek, kendi yaşamları ile örnek olmaları; öğrencilerin dini kuralları hayatlarının kılavuzu görmeleri, kenarda kalmış bir İslami bilgi birikimini kabul etmemeleri, Hz. Peygamber'in bir insan olarak Müslümanlar için örnekliğini ve hayatın tüm yönlerine dair İslâm'ın bir bakışının olduğunu bilmeleri mühimdir.

Eğer bahsedilen iki husus yani okul sayılarının yıldan yıla artması ile gelen profilin genişliği ve öğrencilerin mesleki derslere karşı tavırlı olmaları problemleri çözülsün, -ki bunun için okullara bir kontenjan sınırlandırması ya da alınan öğrencilerde belli özelliklerin aranması koşulu gerekecektir-, öğrenciler İmam Hatip Lisesinde kendilerini değerli hissedeceklerdir. Muhakkak ki bunlar gerçekleştiğinde okullarının bir parçası olduğunu, kendileri bazılarını uygulamasalar da İslami doğruları, İHL'ye yüklenen

misyonu kabul etmek öğrenciler için zor olmayacaktır. Bu şekilde problemin büyük bir bölümü çözülecektir, çünkü öğrencinin en çok önemseydiği husus yaşatlarında da olduğu gibi değer, ilgi, sevgi, amaç edinebilme ve gerçekleştirilmedir, öğrencinin bu konuda da desteklenmeye ihtiyacı vardır. Eğer aileler, eğitimciler, çevre üzerine düşen görevleri yaparsa ve gençler de kabullenmeye açık olursa hem İmam Hatip Lisesini tercih eden öğrenci profilinde iyileşme olacaktır hem de seçen öğrenci kendisini değerli hissedecek ve zaman zaman mesleki derslerde ve diğer konularda problem yaşasa da okulundan memnuniyet duyacaktır. Bu da imam hatipler adına iyi bir adım anlamına gelmektedir.

İmam Hatip Liseleri okul ve öğrenci sayılarının günden güne arttığı ve kız öğrenciler üzerinde ayrı bir çalışma yapılmadığı bugün böyle bir çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Çalışmanın sonuçlarının gerçeği daha iyi yansıtabilmesi adına da Türkiye'nin farklı kesimlerinden gelen öğrencilerin yer aldığı İstanbul Güngören'de anketin yapılması uygun görülmüştür. Anketin uygulandığı üç okulda öğrencilerin aile, öğretmen, okul kuralları, idare, rehberlik servisi ile ilgili ilgisizlik, baskı, derslerin yoğunluğu, beklentilerin yüksekliği gibi konularda sorunları tespit edilmiştir. Beklentilerde İHL öğrencilerinin ilgi, destek, anlayış, empati, hedef kazandırılması, yanında olduğunun hissettirilmesi, kuralların azaltılması, değer görmek, derslerin hafifletilmesi, güvenilme, inanılma gibi sorunlarını çözecek talepleri ile karşılaşmıştır. Çözüm önerilerinde ise samimiyet, ilgi, problemlerin konuşularak çözülmesi, derslerin kolaylaştırılması, mesleki derslerin hafifletilmesi, sosyal faaliyetlerin artırılması istekleri bulunmaktadır. Sorunların, beklentilerin ve çözüm önerilerinin birbirini destekleyen konular oldukları dikkat çekmektedir. Mevcut duruma bakıldığında anketin uygulandığı İmam Hatip Lisesindeki öğrencilerin sorunlarının çözüldüğünü, beklentilerine cevap verildiğini söylemek çok mümkün gözükmemektedir. Zira sonuçlar şu şekildedir:¹⁶⁸ (Bkz. Tablo 60)

Öğrencilerin diğer öğrencilerin sorunlarını çözebilmelerine dair görüşleri, kendi problemlerini çözebilmelerine dair görüşlerine göre gerçeği daha çok yansıtmaktadır. Karşılaştırıldığında da bütün sorunlarını çözebilme ve çözememe ya da buna inanmama konularında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Her iki tarafa dair değerlere bakıldığında

¹⁶⁸ Oluşturulan çizelge, tablo 48 ve 50'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

öğrencilerin yarısına yakınının sorunlarını çözebilme konusunda sorun yaşadığı görülmüştür.

Tablo 60 Öğrencilerin Problemlerinin Çözümünde Mevcut Durum

Öğrencilerin Kendi Problemlerini Çözebilmelerine Dair Görüşleri	%	Diğer Öğrencilerin Problemlerini Çözebilmelerine Dair Görüşleri	%
Bütün sorunlarımı kendi başıma ve başarılı bir şekilde çözebiliyorum	27.5	Bütün öğrencilerin sorunlarını çözme noktasında başarılı olduğumu gözlemliyorum	5.9
Bazı sorunlarımı çözebildiğimi söyleyebilirim	48.8	Bazı öğrencilerin sorunlarını çözebildiğimi söyleyebilirim	46.0
Sorunlarımı yeterli derecede ve istediğim şekilde çözebildiğimi söyleyemem	14.6	Öğrencilerin sorunlarını yeterli derecede çözdüğünü söyleyemem	43.8
Sorunlarımı çözebilmenin mümkün olduğunu düşünmüyorum	5.5	-	-

Öğrenciler tarafından belirtilen kendilerinin ve arkadaşlarının problemlerini çözebilmelerine farklı görüşlerde sorunlarını aile büyüklerini, üyelerini, çevrelerindeki güvendikleri kişilerin görüşlerini, ayetlerin ve hadislerin bakışını önemseyerek kimisi yardım alarak kimisi kendi çabası ile çözdüklerini belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler ise soruda geçen İHL ifadesinden hoşlanmadıklarını, bunu bir ayırma şeklinde algıladıklarını veya bunun katkısının olmadığını düşündüklerini söylemişlerdir.

Öğrenciler arkadaşlarının problemlerini çözebilme durumları ile ilgili başka seçeneğinde, İHL ile bağlantısı olmadığını, bu konuda fikirlerinin olmadığını ya da ilgilerini çekmediğini, genellenmenin mümkün olmadığını, kişiden kişiye ya da okuldan okula değişebileceğini, ihtiyaç halinde tartıştıklarını söylemişlerdir.

Öğrencilerin kendi beklentilerini karşılayabilmelerine dair veriler incelendiğinde, gençlik dönemi özellikleri ile birlikte beklentileri dikkate alındığında, gerçek öğrencilerin çoğunluğunun tam anlamıyla beklentisini karşılayamadığıdır. (Bkz. Tablo 61)

Tablo 61 Öğrencilerin Beklentilerini Karşılayabilmelerinde Mevcut Durum¹⁶⁹

Öğrencilerin Kendi Beklentilerini Karşılayabilme Durumları	%
Bütün beklentilerimi karşılayabiliyorum	12.5
Bazı beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyebilirim	57.5
Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem	17.6
Bu konuda herhangi bir fikrim yok	12.3

¹⁶⁹ Bu tablo, 53 numaralı tablodan faydalanarak yapılmıştır.

Öğrencilerin sorunlarının çözülememesinin sebeplerine tekrardan değinmekte fayda vardır.¹⁷⁰

Tablo 62 Problemlerin Çözülememesinin Sebepleri

İHL Kız Öğrencilerinin Problemlerini Çözme Noktasındaki Sıkıntının Sebebi	%	İHL Kız Öğrencilerinin Sorunların Çözülememesinin Sebepleri	%
Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyor	23.4	Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir	16.0
Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiğini söyleyemem	19.9	Okul idaresi ve öğretmenlerin bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için.	15.0
Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem	13.2	İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor	29.0
Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem	30.7	Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor	25.5

Soldaki verilerde soru öğrencilere (*Cevabınız ne olursa olsun*) ifadesi ile yöneltilmiştir. Cevapların 1/3'üne yakını öğrencilerin isteksizliğini ön planda tutmuştur. Sağdaki sonuçlarda da en yüksek oran yaklaşık 1/3 ile iletişim problemleri ve öğrencilerin kişisel özelliklerinden kaynaklandığına işaret edilmiştir. Her ne kadar öğrenciler kendilerini ön planda tutsa da aile, öğretmen, çevre ve arkadaşların ilgilenmemesini sebep olarak tercih edenlerin ortalama %70'e tekabül etmesi ve beklentiler kısmında da bahsedilen kişilerin desteğine ihtiyaç duyduklarını ısrarla belirtmeleri asıl etkeni ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin problemlerinin çözülememesi ile ilgili diğer sebeplerde ise ailelerin eksikliği, baskısı, kısıtlamaları; çevrenin ve arkadaşlarının desteklememesi, çevrenin belirli davranış kalıplarına öğrencileri sıgdırma çabası; kendilerinin içsel sorunlarını çözebilecek güce sahip olmamaları, çekingenlikleri, özgüven eksiklikleri, hedef belirleyememeleri, ders yoğunlukları ve İHL dışındaki insanlar ile iletişimlerinin olmaması bulunmaktadır.

¹⁷⁰ Bu tablo, 51 ve 55 numaralı tablolardan istifade edilerek oluşturulmuştur.

4.4. ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÖĞRENİLİP BEKLENTİLERİNİN KARŞILANMASINA DAİR ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu başlık altında son değerlendirmeler ile dört ana başlık altında öğrencilerin yaşadıkları problemler, beklentileri, problemlerinin çözümü ve beklentilerinin karşılanabilmesi için geliştirilen çözüm önerilerine değinilecektir.

Tablo 63 Problemler, Beklentiler, Çözüm Önerileri

	Problemleri	Beklentileri	Çözüm Yolları
AİLESEL PROBLEMLER	1.Baskı, kısıtlama- ilgisizlik, desteklenmeme.	1.Desteklenmek, ailenin ilgilenmesi, anlaması, desteklemesi, beklentilerini düşürmesi, konuşması, motive etmesi, empati kurması, aile huzuru, sohbet edilmesi, ailenin kendini geliştirmesi, kendi haline kalmak, okul ile iletişim, çalışma koşulları oluşturulması.	1.Anlayış ile problemlerinin çözümüne gidilmesi, samimiyet, hoşgörü, nezaket, duyarlı olunması, ilgi, dinlemek, aile içi iletişimin kuvvetlendirilmesi, öğrencinin isteklerinin önemslenmesi, pozitif yönlerinin fark ettirilmesi, ailenin problemleri çözmek için konuşması, aile içi paylaşım, ailenin varlığını hep hissettirmesi, çocuğu ile yeterli zaman geçirmesi ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanabileceği vakti ona ayırması.
KİŞİSEL PROBLEMLER	2.Yurtta kalmak, başarısızlık endişesi, gelecek kaygısı, kişisel problemlerini çözememe.	2.İlgi görmek, psikolojik destek almak, samimiyet, şefkat, konuşmak, ilgi, destek, anlayış, yol gösterilmesi, empati, çözüm, şefkat.	2.Yurtta daha sıcak, samimi bir ortamın kurulması, farklı çevreler ile iletişim kurabilmeleri için dışa dönük aktivitelerin yapılması, seçenekler gösterilmeli ve karar öğrenciye bırakılmalı.
	3.İHL öğrencisi olma sorumluluğunun ağır gelmesi.	3.Din derslerinde öğrenilenleri hayata yansıtabilme.	3.Öğrencilerin zihinlerindeki soru işaretlerinin çözülmesi, meslek dersi öğretmenlerinin görevlerinin sorumluluğunu alabilmeleri.
	4.Özgüven eksikliği, çekingenlik.	4.Sorumluluk alabilmek, değerli hissetmek, fikrin sorulması, hoşgörü, güvenilme, ümitlendirilme.	4.Cesaretlendirme, kişisel gelişimi destekleyici aktiviteler, kendini geliştirebilecekleri kitapların okutulması, güvenme, destekleme, alçakgönüllü yaklaşım, dikkate alınma, fikirlerini önemsendiğini hissettirme, öğrencilerin sorumluluklarını alması.
	5.İnanç/sorgulama, kendini anlama çabası.	5.Eğitim sisteminin iyileştirilmesi.	5.Öğrencinin soruları cevaplandırılmalı, öğretmen deist, ateist örneklerini vermeli, dine dönüş hikayelerini paylaşmalı.
PSİKOLOJİK SORUNLAR	6.Psikolojik sıkıntılar	6.Önemsendiğini hissetmek, ilgi, dinlenilme, yardımcı olunması, kendisinin çabalaması. Sabır, nezaket, konuşmak, uzman desteği, ilgi,	6.Önemsendiğini ve özgür olduğunu hissettirmek, anlayabilme, konuşmak, öğrencilerin kendilerini tanımaları, problemlerinin farkına varabilmeleri, psikolog-psikiyatr desteği.

		iletişim, hedef edinme, rehberlik ve psikolojik yardım, baskı yapılmaması, teselli, konuşma, dinlenme, çözüm üretmesi.	
OKULLA İLGİLİ PROBLEMLER (EĞİTİMCİLER VE KURALLAR)	7.Okul idaresinin tutumları	7.Okul yöneticilerinin ilgilenmesi	7.İdarenin öğrenciyi önemsemesi, ilgilenmesi, empati kurması, dinlemesi.
	8.Öğretmenlerin davranışları	8.Öğretmenlerle samimiyet, derslerin eğlenceli işlenmesi, mütevazilik, samimiyet, destek, ilgi, anlayış, yol göstericilik, saygı, rehberlik desteği, ısrar edilmeme, şefkat, sabır, nasihat, motivasyon, dinleme, nezaket, rehberlik desteği,	8.Öğrenciye adıyla hitap etme, ılımlı, samimi, kibar, liyakatli, öğrencinin psikolojisini anlayabilme, birebir ilgilenme, motivasyon verme, yargılamadan dinleme, öğrencilerle hak ettikleri gibi iletişim, her öğrenciye değer verme, düşüncelerini önemseme, sıkıntılı öğrencileri fark edip çözüm bulmaya çalışma, örnek olma, okul dışında vakit ayırma..
	9.Rehberlik Görüşmeleri	9.Rehber öğretmenin aktif olması, birebir ve düzenli görüşmesi, öğrencinin problemini fark etmesi, donanımlı olması, anlatılanların gizliliğini koruması.	9.Rehberlik öğretmenlerinin öğrencilerin farkına varması, anket uygulaması, tüm öğrenciler ile bire bir ilgilenmesi, danışmanlık görevini yapması.
	10.Derslerin yoğunluğu ve zorluğu.	10.Derslerin daha iyi işlenmesi, ilgi, destek, motivasyon, anlayış, çalışma koşulları oluşturulması, baskı yapılmaması, güvenme, değer verme.	10.Derslerin not alma kaygısından uzaklaşarak hayata hazırlanması, dersler hafifletilmeli, öğrenciye notu hatırlatılarak "tehdit" edilmemeli, ödevler azaltılmalı, etkinlik dersleri, okul kurslarının artırılması. Seviyeye uygun eğitim yapılmalı. Aileler beklentilerini düşürmeli, kendi başarıları ile çocuklarına örnek olmalı.
	11.Kültür derslerine vakit ayıramamak	11.Mesleki derslerin yoğunluğunun hafifletilmesi, ders saatlerinin azaltılması.	11.Mesleki derslerdeki sorumlulukların öğrencilerin seviyelerine göre belirlenmesi.
	12.Meslek derslerinin yoğunluğu ve zorluğu, yetersizliği, hayata yansıtılamaması, Arapçayı ilk kez görme, Kur'an-ı Kerim dersi ezberlerini tamamlayamama.	12.Meslek derslerinin kolaylaştırılması, iyi bir dil eğitimi.	12. Kur'an-ı Kerim'in yoğunluğunun artması, dinin güzel dille anlatılması, dinin sevdirelmesi, puanların etkisinin azaltılması, meslek derslerinin sevdirelmesi, azaltılması, içeriğinin azaltılması. Eğlenceli işlenmeli, öğretmenleri liyakatli-samimi-örnek olmalı. Kur'an dersinde ezberlerin azaltılması, tecvitlerin basitleştirilerek anlatılması, dini terimler için anlaşılabilir kelimeler seçilmesi, uygulama ile bilgilerin pekiştirilmesi.

	14.Okul kuralları, düzeni ve disiplini	14.Okul düzeninin ve kurallarının değişmesi ve esnekleşmesi.	14.Derslerin hem sınavlara hem hayata hazırlaması, kabiliyete dayalı dersler olması, kelebek sisteminde farklı hocaların soru hazırlamasının olumsuz yönlerinin azaltılması, öğrencilere adaletli olunması, öğrenci görüşlerinin alınması, temizlik, okul saatinin kısılması, teneffüslerin uzaması, disiplin kurallarının hafifletilmesi, öğrencilerin mutluluğunun önemsenmesi.
	15.Okul kıyafeti, telefon yasağı	15.Okul kıyafetinin kalkması veya değişmesi, okulda telefon kullanabilme.	15.Formanın kaldırılması veya öğrencilerin tercihi ile değişmesi, telefonun okulda kullanımına müsaade edilmesi.
TOPLUMSAL BASKILAR	17.Toplumsal baskılar	17.Anlaşılmak Kendi haline kalmak, yardım, çözüm üretme, değerli olduğunun hissettirilmesi, hoşgörü, kişisel hayatına saygı duyulup kabullenilme.	17.Öğrencinin kendini rahat ifade edebileceği bir ortamın hazırlanması, yönlendirilmeye çalışılmaması.
	18.Toplumun İHL'ye ön yargısı, ötekileştirilme, küçümsemesi.	18.Toplumun İHL'yi kabullenmesi, hoşgörü ile yaklaşması, değer vermesi.	18.Toplumun her kesiminden kişinin İHL'ye çocuklarını gönderdiği günümüzde o kişilerin üniversite okuyup alan seçimleri yapmaları ile bu problem çözülecektir. Toplumun kararlara saygı duyması, İHL algısının değişmesi de önemlidir.
SOSYAL ÇEVREYE UYUMSUZLUK	19.Sosyal, kültürel, bilimsel aktivitelere azlığı	19.Okulda sosyal ve kültürel faaliyetlerin artması, sanatsal faaliyetlerde aktif olma.	19.Kulüplerin aktifleşmesi, okulda yalnızca ders işlenmemesi, seminer, konferans, tüm sınıflar için gezi organize edilmesi, kamp, gezi, pikniklerin yapılması, yardım faaliyetlerine katılma, el sanatları.
	20. Arkadaşların tavırları, değersizlik hissi, sağlıklı iletişim kuramamak, sosyal çevreye uyum sağlayamamak	20.Okulda samimi bir ortam, cesaretlendirme, destek, ilgi, anlayış, değerli hissettirilme, sorunlara çözüm üretme, derslerde yardım, sorumluluklarının bilincinde bir yaşam sürme.	20.Desteklenme, istişare, samimiyet, birlik, iletişimi geliştirici aktiviteler, Suriyeli öğrenciler ile daha hassas bir iletişim.

4.4.1. Aileyle İlgili Çözüm Önerileri

Öğrencilerin en çok üzerinde durdukları sorunlar arasında zikredebileceğimiz ailenin genci kısıtlaması, baskı altına alması, beklentilerini cevapsız bırakması, düşüncelerini önemsemeyen yönlendirmesi, fiziksel şiddet uygulanması¹⁷¹ şikâyetleri bulunmaktadır.

Bu noktada İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin aileden beklentileri ailenin önemseyemediğini hissetmek, öğretmenleri ile görüşmesi, ilgilenmesi, konuşması, değer vermesi, baskı yapmaması, beklentilerini düşürmesi; kendilerinin yaşadıkları zorlukları fark etmesi, hoşgörülü olması, empati kurması, motive etmesi, evde ders çalışılabilecek ortam hazırlayıp sık misafir çağırması, maddi ve manevi desteklemesi, güvenmesidir. Şunu da belirtmeliyiz ki sorunlarda ailesinden baskı hissetmediğini ve beklentilerinin karşılandığını, herhangi bir istediğinin olmadığını, kendisi hallettiğini söyleyen talebeler de vardır. Sayısı az olan bu öğrencilerin kişisel bir olgunluğa eriştiğini söyleyebiliriz.

Öğrencilerin en yakınları olup vakitlerinin çoğunu birlikte geçirdikleri ve kendilerine güvenlerinde hayatlarındaki problemleri çözebilmelerinde hayati bir rol oynayan ailenin kitap okuma, konferans, seminer gibi kültürel ve sanatsal aktiviteler ile kendini geliştirmesi; çocuğu ile ılımlı bir iletişim kurması, konuşması, derdini dinlemesi, fikirlerine kıymet verdiğini fark ettirmesi, nasıl hissettiğini, başarısını, hatalarını bilmesi ve affedici olması ile baskı yapmadan, çocuğuna kendini değersiz hissettirmeden onunla sağlıklı bir iletişim kurması problemleri çözecektir.

Aile bireylerinin birbirine vakit ayırıp Kur'an-ı Kerim okuma, bir namaz vaktini camide cemaat ile kılma, söyleşiye katılma benzeri etkinlikleri, hem iletişimi kuvvetlendirecek ve birlik duygusu oluşturacak hem de ailenin birbirini daha iyi anlamasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca gençlerin ibadet alışkanlıklarını da kazanmasında etkili olacaktır.

4.4.2. Kişisel ve Psikolojik Yeterliliğin Kazanılması İle İlgili Çözüm Önerileri

1. Mutlu Bir Yaşam

Öğrencilerden yurttan kalanları, problemlerini çözme konusunda zorlandıklarını;

¹⁷¹ “Okulda bizi Pazartesi günü boşu boşuna sırada bekletiyorlar. Bizi yok yazıyorlar. Sonra ailemiz bizi dövüyor. Bu olaya bir çözüm bulmanızı rica ediyorum. Bu olayın milli eğitime kadar gidilmesini istiyorum”

bazıları çözemedikleri için üzüldüklerini, bazıları sınıf geçme, meslek tercihi, üniversiteye yerleşme konularında yardıma ihtiyaç duyduklarını, başarısızlık endişesi yaşadıklarını, dünyadaki kapitalist düzenden huzursuzluklarını ve zamanın hayatı anlamlandıramadan geçtiğine dair sorunlarını paylaşmıştır.

Özellikle yurttan kalıp ailelerinden ayrı yaşayan öğrencilerin öğretmenlerinden ilgi beklentilerini, ailelerinin sık sık araması isteklerini, aile-öğretmen görüşmesini, problemlerinin sorulmasını ve yardımcı olunmasını daha çok önemsedikleri görülmüştür. Yurttan yalnızca belletmen değil aynı zamanda arkadaş, aile gibi öğrenciler ile ilgilenen kişilerin seçilmesinde fayda vardır. Bununla birlikte öğrenciler başarısız olduklarında küçümsenmek istemediklerini, desteğe ihtiyaç duyduklarını söylemiştir. Aslında her durumda ailelerinin, öğretmenlerinin, arkadaşlarının ve çevrelerinin onları kabul etmeleri ve takdir etmelerine ihtiyaçları bulunmaktadır. Ayrıca öğrencilerin “*hayatın anlamını anlayacak vakit kalmıyor*” sitemi ile bahsettikleri problemi birçok kişi yaşamaktadır. Eğer hayatında en azından bir örnek alabileceği kişi olursa bu sıkıntılarının uzaklaşacaklardır.

2. Kendine Güvenmek

Bazı öğrenciler İHL misyonunun kendilerine ağır geldiğini düşünmektedir. Din derslerinde öğrendiklerini hayatlarına yansıtabilme beklentileri bulunmaktadır. Ailenin İslami kurallara riayette hassas olması, meslek dersi öğretmenlerin din derslerini sevdirek öğretim yapması ile öğrencilerin bu sıkıntıyı aşacakları düşünülmektedir.

3. İHL Misyonu

Öğrencilerin bir kısmı kendilerine “özgüven verilmediği”, “destek”lenmediği, “İHL’de okuduğu için aşağılık kompleksli”, “çekingen” oldukları ve görüşlerini söyleyemedikleri için üzüntülerini; önemsenmek, fikrinin sorulması, hoşgörülü yaklaşılması, ümitlendirilmek, güvenilmek isteklerinden bahsetmiştir. Öğrencilerin kendilerini sosyal, kültürel, sanatsal aktiviteler ile geliştirmesi sağlanırsa, kazanılan kimlik ile hem öğrencinin kendisine hem de toplumun ona bakışı değişecektir. Bununla birlikte yakınlarının cesaretlendirmesi, kişisel gelişimi destekleyici aktivitelerin yapılması, kitap okumaları, sorumluluk almalarında desteklenme de bu problemi aşmalarında etkili vesile olacaktır. Ayrıca mesleki dersler, öğretmenler tarafından tam ve eksiksiz aynı zamanda sevdirek işlenirse ve öğrencinin örnek aldığı öğretmen meslek dersi öğretmeni de olabilirse misyonu sahiplenmek mümkün olacaktır.

4. Yaratılış Gayesini Anlamak

Öğrencilerin bazıları benliklerini anlama, dini sorgulama ve yaşama çabasında olduklarını söylemişlerdir. Aslında yaşadıkları duyguların çok normal olduğu, birçok insanın aklına gelebilecek soru işaretleri olduğu hatırlatılmalı ve ayetler, hadisler üzerinden cevaplar aranmalıdır. Öğretmenlerin nassı öncelikle kendilerinin anlayabilmeleri, güncel sorunlara cevap verebilecekleri ayetleri akıllarında tutmaları önemlidir. Youtube üzerinde çok fazla ve sınırı koyulmayan video ağı vardır, bu konuda da bir sınırlandırma getirilmelidir.

5. Sağlıklı Bir Psikoloji

Yalnızlık, depresyon gibi bazı psikolojik problemler yaşayan öğrencilerin ilgi, konuşma, dinlenilme, düşüncelerinin önemsenmesi, baskı yapılmaması, teselli edilmesi, uzman desteği alması, çözüm üretilmesi; sabır, nezaket ile yaklaşılması ihtiyaçları vardır. Bu noktada öğrencilerin kendilerinin farkına varabilmeleri, sıkıntılarına çözüm geliştirebilmeleri için aile, öğretmen, arkadaş, çevre ve bazen de psikolog desteğine ihtiyaçları vardır.

4.4.3. Okulla İlgili Çözüm Önerileri

1. İlgili Bir İdare

Öğrencilerden bazıları idarecilerin tutumlarından memnuniyetsizliklerini “*İdare çok baskıcı./ İdarenin yeterince iyi olmaması./ Okul idaresinin öğrencilere insan gibi davranmaması./ İdarenin daha yumuşak davranması gerekir.*” sitemiyle dile getirmişlerdir. Beklentiler kısmında ise “*Öğrencilere destek olmak (okul idaresinden)/ Daha cesur ve atılgan idareciler./ İdare, dinlesinler, bağırmasınlar./ İdareden yardım isteyince dönüt almak.*” talepleri vardır. İdareciler, öğrencilerin psikolojisini, davranışlarını anlamlandırabilen, saygı duyacağı ama bir paylaşımında bulduklarında dönüş alabileceğine inanacağı, empati özelliğine sahip, düşüncelerini önemseydiğini fark ettirebilecek, bakışlarında iyi bir imaja sahip olabilecek kişilerden seçilmelidir. İdare okulda psikolojiyi belirleyen temel yapıdır, onun kuracağı yapı hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin davranışlarını ve psikolojisini dolayısıyla eğitim ortamının kalitesini etkilemektedir.

2. Anlayışlı Öğretmenler

Öğrenciler sorunlar kısmında öğretmenleri ile ilgili ilgisizliklerinden, objektif davranmamalarından, anlayışsızlıklarından, derslerinde çok zorlamalarından, bilgi seviyelerinin yetersizliklerinden, ön yargılı olmalarından şikâyet etmişlerdir. *“Öğretmenlerin ilgisizliği ve agresifliği./ Öğretmenlerin (bazılarının) özellikle imam hatip öğrencilerinin çalışmadığını düşünmesi./ Öğretmenler boş konuşuyor./ öğretmenlerin adeta öğrenciyi soğutması./ Yetersiz öğretmenler./ Öğretmenlerim aşırı otoriter”* Yine bazı öğretmenlerin İmam Hatip Okulunda çalışmanın gereklerini yapmadıklarını düşünmektedirler. Beklentilerinde ise öğrencilere eşit davranılmasını, konuşmalarını, anlayışlı, sabırlı, ilgili, destekleyici, mütevazı olmalarını beklediklerini söylemişlerdir. Kişisel ve psikolojik sıkıntılarını paylaşabilmeyi, onlarla arkadaş gibi konuşabilmeyi, sorunlarının çözümü için yol göstermelerini beklemektedirler. Problemlerin çözümü noktasında öğretmenlerin öğrencilerin beklentilerini karşılaması; ılımlı, kibar, anlayışlı, iletişime açık, liyakatli olması; bire bir tüm öğrencilerle ilgilenmesi, öğrencinin yerine kendini koyabilmesi, anlayabilmeye çalışması, sorunlarını dinlemesi, çözüm araması kıymetlidir ve öğrenci tarafından önemsenmektedir. Ancak öğretmen ve öğrenci arasında bir sınır olması, öğretmen olduklarını hissettirmeleri, sözlerinin öğrenci üzerinde tesir etmesi, öğretmenin öğrenci gözünde saygınlığını koruyabilmesi, dersler ile hayata hazırlaması, not üzerinden konuşmalardan kaçınması da önemsenmiştir.

Birçok öğrenci okul dışında da öğretmenleriyle görüşmek istediğini söylemektedir. Aslında aile bu konuda ihtiyaç duydukları ortamı tam sağlayabilse ve çocuklar arkadaşları ile ve farklı sosyal, sanatsal kurslar vasıtası ile dışarıda da aktif olabilse bu talep düşecektir. Öğretmenler için okul dışı zamanlarında öğrenci ile görüşmek her zaman mümkün gözükmemektedir, zira öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri için kalan zaman dilimi yalnızca bu zamanlardır. Yine de onlara kendilerini değerli hissettirmek, belki birlikte bir aktiviteye katılmak fedakarlığında bulunulabilir.

3. Rehberliğin Bire Bir İlgisi

Her ne kadar öğrenciler bir rehberlik servisi probleminde sorunlar kısmında bahsetmeseler de, beklentilerde *“kişiyeye özel”, “kişisel rehberlik”* hizmetinin verilmesi, *“konuşmak”, “rehberlik yapılması”, “aktif”, “ilgili”* bir tarzda olması, *“rehberlik*

yardımı”, “rehberlik eğitimi” verilmesi, özellikle kişisel problemlerin çözümü için görüşmelerin yapılması, mutlaka dersinin de olması, “zorunlu rehberlik (kişisel)” in yapılması, anlattıklarının gizli kalması, öğretmenlerinin donanımlı olması beklentilerinde olduklarını yazmışlardır. Özellikle bu konunun eksikliğini hisseden öğrenciler rehberlik faaliyetlerinin aktif olmasını önemsemekte ve okullarındaki rehberlik servisinin kendileri ile birebir görüşmesini talep etmektedir. Öğrencilerinin beklentilerinin karşılanabilmesi için kişilik testlerinin yapılmasında, öğretmen sayılarının yeterli olmasında, psikolojik anlamda yardımcı olmalarında, birebir ilgilenmelerinde ve etkinliklerini öğrencilere hissettirmelerinde fayda vardır.

4. Derslerin Kolaylaştırılması

Öğrencilerin derslerinin yoğunluğundan, zorluğundan, vakitlerinin çoğunluğunun okulda geçmesinden, öğretmenlerin kendi derslerinin tek sorumlulukları gibi davranmasından, yoğunluğu kaldıramadıklarından, zorlandıklarından ve “*Hocalar derslerden nefret ettiriyor bazen*” sözleri ile okuldaki bazı öğretmenlerin tavırlarının olumsuz etkilerinden bahsetmişlerdir. Ankette katılımcıların beklentilerinde ders saatlerinin ve sayılarının azaltılmasını, derslerin kolaylaştırılmasını, eğlenceli işlenmesini yeteneklerinin dikkate alınarak seçilmesini, sanatsal derslerin artırılmasını, ders çalışma yöntemlerinin anlatılmasını, çalışma programının hazırlanmasını, teşvik edilme isteklerini, ders anlatımının kaliteli olmasını, öğrencilerin ders hakkında görüşlerinin alınmasını bekledikleri tespit edilmiştir. Bu noktada sunulabilecek çözüm yöntemleri ise öğrenciler için yapılan okul kurslarının artırılması, öğrencilerin seviyelerine uygun ders anlatımı ve sınav yapılması, öğrenciler için dersin ne derece verimli geçtiğinin öğrenilmesi ve eksiklerin telafi edilerek verimli bir ders ortamının hazırlanmasıdır.

İlahiyat Fakültelerinde olduğu gibi¹⁷² İHL’lerde de derslerin yoğunluğu öğrencileri sosyal, kültürel aktivitelerden uzak durmaya itmektedir. Öğrencilerin ders yüklerinin azaltılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Derslerde Yeterli Bilginin Öğretilmesi

Bazı öğrenciler ise sorunlarında derslerde ihtiyaç olan bilginin kendilerine verilmemesinden, verimli ders anlatılmamasından; beklentilerinde konuları anlayabilme,

¹⁷² Ay, *Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma*, s. 161.

derslerin asıl sınava hazırlanması, sohbet ortamında, eğlenceli, farklı görüşleri de öğrenebildikleri verimlilikte geçmesini isteklerinden bahsetmişlerdir. Tercih edilebilecek yol, öğretmenlerin alan bilgilerinin zaman zaman ölçülmesidir.

6. Meslek Derslerinin Kolaylaştırılması

Meslek derslerinde konu tekrarları, katsayının yüksekliği, yoğunluk, sayısının çokluğu öğrencilerin zorlanmasına sebep olurken “*Meslek derslerinin yoğunluğundan ötürü öğrencilerin dinden soğuması*” ve diğer derslere yeterli vakit ayıramadıkları eleştirisinde bulunulmuştur. Özellikle bazı öğrenciler tarafından mesleki derslerin yoğunluğundan şikâyet Arapça ve Kur’an-ı Kerim dersi odaklı çokça zikredilmiştir. Birçok öğrencinin “*Mesleki derslerin öğretimi yapılsın ama puanları bu denli etkili olmasın*” talebi, bazı öğrencilerin “*Dini derslerin zorluğunun üzerine zorluk katılması./ Hiç okuldan memnun değilim... dindar nesil yetiştirdiğinizi düşünüyorsunuz buradan fazla ateist ve deist çıkmakta./ Dini dersler daha ön planda tutulduğu için AL (Anadolu Lisesi)ile yarışmamız zor./ Dini derslere yatkınlığının olmaması.*” ve Kur’an dersi ezberlerini yetiştirememeye problemleri üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Beklentilerde ise daha önce bahsedildiği gibi derslerin saatlerinin azaltılması, hafifletilmesi, kolaylaştırılması, Kur’an-ı Kerim dersi ezberlerinin azaltılması, sıkıcılıktan kurtarılması istekleri dile getirilmiştir. Mesleki derslerin katsayısı düşürülürse, konuların yeterli öğretilmemesi, yetiştirilememesi problemi ortaya çıkacağı için bu çok mümkün gözükmemektedir. Ancak müfredatta yapılacak düzenlemeler ile okul seviyelerine uygun öğretimin yapılmasının önü açılabilir.

Bununla birlikte Kur’an-ı Kerim ve Arapça’nın kredilerinin yüksekliği öğrencilerde ortalamayı olumsuz etkilemesi, ezberleri yetiştirememeye, zamanında yapamama, kendini arkadaşlarından düşük hissetme endişelerini beraberinde getirmiştir. Arapça dersini anlama ve yazma hususunda zorlanma özellikle ilk kez eğitim alanlarda yükündür. “*Kur’an ve Arapça’da bilgisi olmayan ve olanların aynı sınıfta olması.*” Öğrencilerin kendilerini kötü hissetmelerine sebep olmaktadır. Bir öğrencinin “*Kur’an’ı bize sevdirmeliler, bazen ders zorluğu bizi uzaklaştırıyor.*” sözleri ise din dersi öğretmenlerinin Kur’an-ı Kerim dersi için özellikle hassas olmaları gerektiğini hatırlatmaktadır.

Din eğitimi ve öğretimi yapan öğretmenlerin davranışları, öğrenciler tarafından önemsenmektedir.¹⁷³ Öğretmenlerin kişilik ve karakter özellikleri, öğrenciler tarafından gözlemlenmekte ve önemsenmektedir.¹⁷⁴ Din dersi öğretmeni, dini temsil ettiğinin farkına varıp örnek bir Müslüman olursa, derslerde verimi koruyup öğrencilerinin model aldığı, saygı duyduğu, takdir ettiği bir öğretmen olarak derslerinin kazanımlarına uyarsa ve sınavlarını kolaylaştırırsa, öğrencilerin sevdikleri, tüm soru işaretlerine cevap bulabildikleri, endişeden çok merak ile bekledikleri dersler din dersleri olacaktır.

7. Mutlu Bir Okul Ortamı

Öğrencilerin ortaokullar ile aynı ortamda öğrenim görmeleri, spor salonu yetersizliği, kantin fiyatları, bilimsel çalışmaların azlığı, disiplinin çokluğu, üniversite sınavına hazırlıkta eksikliklerin olması, akıllı tahta kullanımlarının sınırlandırılması hususlarını, okul düzenine dair eksikler olarak nitelendirmişlerdir. Ayrıca başörtüsü kullanmaya teşvik edilmekten ve yönlendirmekten rahatsızlıklarını da *“Burada kızları kapatmaya yönelik eylemler var./ Hepimizi kendi isteklerine çevirme baskısı./ Cuma günü çıkışta erkekler önce kızların sonra çıkması”* sözleriyle dile getirmişlerdir. Bununla birlikte okul kıyafetinin düzenli kontrol edilmesi, renginin açıklığı ya da koyuluğu, tesettüre ya da açık kızların kullanımına uygun olmaması, forma zorunluluğu, telefonların kullanımına okul içinde müsaade edilmemesi şikâyetleri bulunmaktadır. Okul kıyafetinin serbest olması, swit (spor giyim) tarzında bir seçim ile değiştirilmesi, disiplin kurallarının hafifletilmesi, eğitim sisteminin iyileştirilmesi ise öğrencilerin beklentileridir.

Öğrencilerin taleplerinin dikkate alınması, disiplinin korunması, görüşlerinin önemsenmesi, dilek kutusunun oluşturulması, okul kıyafetinin serbest olması ya da kontrolünün azaltılması çözümleri sunulmuştur. Bazı öğrenciler *“Başörtüye karışılmasın./ Makyaja karışılmaması.”* isteklerindedir, bazıları ise *“Yeterli din bilgisi olmadığından kaynaklanan sorunlar./ Ailelerin yeteri kadar dini ve ahlaki öğretmemesi”* düşüncelerini söyleyerek ailelerinin eksikliklerini söylemişlerdir.

Özellikle İslami emirler konusundaki tavsiyelerin bazı öğrencilerde olumsuz tavra sebebiyet verdiği görülmektedir. Bazı öğrencilerin ise okulda eksikliklerini telafi etme düşüncesi vardır. Bu noktada meslek dersi öğretmenlerinin ve idarenin gerekli tedbirleri

¹⁷³ Ay, *Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma*, s. 168.

¹⁷⁴ Ay, *Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza*, s. 212.

almalarına, sorumluluklarını üstlenmelerine, esnek bir yönü de olan disipline ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin taleplerini idarenin dinlemesi, fikirlerine değer vermesi, gerçekleştirmek için gayret etmesi ihtiyaçları vardır. Kıyafet mevzûunun özellikle bir okulda çok ciddi bir problem halini aldığı gözlemlenmiştir, idarenin bu tarz çözülebilir problemlerde öğrencilerin isteklerini önemsemesi ve onların okulları ile ilgili konularda kendilerini iyi hissetmesini sağlamasına ihtiyaç vardır, çünkü özellikle bu okuldaki bazı öğrenciler İmam Hatip Liselerinin kapanmasını istemektedirler. Bu olumsuz tavır da ancak onların kendilerini okullarında iyi hissetmeleri ile aşılabilecektir.

4.4.4. Toplumsal Kabulünle İle İlgili Çözüm Önerileri

1. İHL Karşı Önyargının Kırılması

Öğrenciler toplumdan bazılarının “*bilinçsizce konuşmalar*” yaptığını, “*küçümseme sözleri*” kullandıklarını, “*yaşanılan çevre*” nin kendilerini kötü etkilediğini, “*çok erken kapandı diyenler*” in olduğunu, yönlendirildiklerini düşündüklerini, “*toplumda küçük görülme*” hissettiklerini; “*(imam hatiplisin şöyle davran vb)*” gibi tavırların olduğunu, “*‘İHL öğrencisi’ etiketi*” nin oluşturulduğunu, “*dini baskı çok fazla*” olduğunu, “*belli bir kategoriye konup o konuma göre yargılanmak*” tan duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir. Bu noktada İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin “*Sadece dini şeyler yapmayacağı*” hususunun anlaşılmasını, “*Toplumsal ön yargıları kırmak*” istediklerini söylemişlerdir. Bazı öğrencilerin ise okullarına güven problemi yaşadıkları “*İmam hatip liselerindeki öğrencilerin doktorluğu kazanma oranları kaçır.*” cümlesinden anlaşılmaktadır.

Öğrenciler insanların İHL öğrencilerinin başarılı okullar kazanamayacağını, “*İHL okuyan herkesin hoca çıkacağını*” düşünmeleri, “*Müslümanlığın çevrede kötü yansıtılması*” nı, sosyal medya platformlarında İmam Hatip Liselerine “*hakaret ve nefret dolu söylemler*”in olmasını, öğrencilerin davranışlarının insanlar tarafından yanlış değerlendirilmesini, “*ön yargı*”ya maruz kaldıklarını, insanların “*‘İHL’de okuyanları yobaz ve çomar*” kabul ettiklerini, “*Sırf İHL okudu diye sen bu sureyi bilmiyor musun?*” sözleri ile karşılandıklarında duydukları rahatsızlıktan söz etmişlerdir.

Bazı öğrencilerin okullarını sahiplendikleri, “*İHL imajı*”ndan bahsettikleri, Allah’ın ayetlerine göre yaşadıkları için saygı duyulacak kişiler oldukları, “*toplumun İHL algısı*”nın değişmesi gerektiği, artık onlara “*cahilmiş gözüyle bakılmama*”sı, olumlu

bakılması gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca “gerici” diyenlerin sözlerine aldırış etmeyerek çalışıp iyi yerlere gelmek istediklerini söylemişlerdir.

Öğrencilerin bazısının ise “İHL’ye zorla getirilmem bence yeterli bir sorun.” “Çoğu öğrenci İHL’de okuduğu için aşağılık kompleksli”, “İHL olanın dindar, yobaz olduğu algısı yıkılma”lı, İHL’nin dindar olma zorunluluğu bulunmamalı, açık öğrenciler için kısa kollu forma seçilmeli, başörtüsü kullanmaları için zorlanmamalı düşüncesindedirler.

Toplumun İHL’ye karşı ön yargısını, dışlanma, ötekileştirilme, hoş karşılanmayan, yanlış ve farklı bir bakış açısı ile yaklaşılma ile ifade eden öğrencilerin yaşadıkları problemlerden uzaklaşabilmeleri, okullarını öncelikle kendilerinin kabullenmeleri ve iyi bir İHL temsili olabilmeleri ile mümkündür. Ayrıca sayıca fazla olan bu öğrencilerin mesleklerini almaları ile de bu problemin çözüleceği düşünülmektedir. Aslında toplumun onları dışladıklarını düşünse de bu etkinin yüksek olması mümkün değildir. Çünkü o grubun tesiri azalmıştır. Artık insanlar İHL’ye dair ön yargıları bırakmalı, insanların kararlarına saygı duyabilmeli ve hoşgörülü olmayı seçebilmelidir. Öğrenciler ise toplum değişirse de bu kompleksten uzaklaşmak adına kendilerini tanımalı, ne yapmak istediklerini fark etmeli, buldukları yerin pozitif yönlerini görebilmeli ve çok çalışıp başarılı olmalıdırlar.

Her ne kadar öğrencilerin çoğunluğunun bahsettikleri sorunlar ciddi ve çözümü için önerdikleri talepler haklı olsa da aslında 28 Şubat süreci ve sonrası öğrencilerinin yaşadıkları, düşünüldüğünde bire bir tanık oldukları ciddi olayların olmadığı tespit edilmiştir. Yine de öğrencilerin üzerine baskı kurulması ve İHL ön yargısının devam etmesi doğru değildir.

Hala toplumun bazı kesimlerinde zeki öğrencilerin İHL okumayacağı ya da onların yalnızca İlahiyat gibi alanlar tercih etmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. Öğrencilerin bu durumdan huzursuz olmaları da çok normaldir. Ancak günümüzdeki İmam Hatip neslinin iyi yetişmesi ile bu ön yargıların biraz daha kırılacağı düşünülmektedir, çünkü bu öğrenciler Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ayrımını çok da bilmemektedir, ya da dindarlar ve diğerleri gibi ayrımları bilmemektedir, dolayısıyla da kendilerine yapılanı anlamlandıramamaktadır. Ayrıca şu an İmam Hatip Lisesini tercih eden öğrenciler yalnızca muhafazakâr kesimden değil toplumun her türlü düşüncesinden kişilerdir. Son

olarak söz konusu ön yargının kırılmasının ancak bugünkü neslin üniversite okuyup meslek sahibi olmaları ile kırılacağı tahmin edilmektedir.

2. Sosyal Bir Yaşam

Öğrenciler toplumdan soyutlandıklarını sosyal, fiziksel, sanatsal, bilimsel aktivitelerden uzak kaldıklarını, okullarında resim ve müzik derslerinin olmadığını, havuz bulunmadığını, genel anlamda sosyalleşme problemi yaşadıklarını; okullarında sosyal ve kültürel faaliyetlerin artmasını, sanatsal faaliyetlerde aktif olmak istediklerini söylemişlerdir. Okul içi sosyalleşme için kulüplerin aktifleşmesi, seçmeli derslerde ebru, tezhip, hat, musikinın seçilmesinin, seminerlerin, konferansların düzenlenmesinin, gezilerin ve pikniklerin yapılmasının bu konudaki sıkıntıyı çözeceğine inanılmaktadır.

Okullarda hat, tezhip, ebru gibi İslâm sanatları; edebiyat; gezi programları (müze ziyaretleri, tarihi camilerin mimarisi ve yapılış süreçleri...); öğrencilerin görevlendirileceği okul programları (Berât Kandili, 18 Mart Şehitleri Anma,...) yapılmalıdır.

3. İyi Bir Arkadaş Ortamı

Bazı öğrenciler, kiminle arkadaşlık kurduğuna müdahale edilmesi, arkadaşların hatalı davranışları, olumsuz arkadaş özelliklerinden etkilenme, “*arkadaş ortamı*” gibi faktörlerin de kendileri için problem teşkil ettiğini söylemiştir. Öğrenciler, üst sınıflar kendilerine “*iyi davransın*” isteğindedirler. Gerçekten de İHL mezunlarının bahsettikleri üst sınıfların alt sınıflara dersler ve hocalar konusunda fikir vermeleri, dertlerini dinleyip çözüm aramaları, ibadetler ve İslam’ı yaşama anlamında örnek olmaları günümüzde çok gözlemlenmemektedir. Ne yazık ki 9. sınıfın ilk zamanları dini öğrenme ve hayata aktarma konusunda istekli olan çok öğrenci zaman geçtikçe yaşlarının büyümesi, eksikliklerini meşru görme eğilimlerinin artması ve arkadaşlarının da eksiklerini görmesi bir öğrencinin ifadesiyle “*üzümün üzüme baka baka kararması*” ve ailelerinin “*Çok istiyoruz ama kızımız kalkıp namaz kılmıyor. Namaz kılıyor ama tesettüre ikna edemiyoruz*” sözleri neticesinde negatif durumları kabullenebilmektedir. Bazı öğrenciler son sınıfa yaklaştıkça geçmişten alışkanlık kazanmadan İHL’ye geldiyse, bu süreçte bir pişmanlık, meslek derslerinde öğrendiklerinden etkilenme yaşamadıysa, başta namaz olmak üzere güzel hasletleri alışkanlığa dönüştürmede güçlük çekmektedir. Öğrenci bir taraftan dini birikimi ile güçlenmiş hissetmekte bir taraftan ise kendisi yaşamakta zorluk

çekerken eksik olduğu konuları alt sınıflara aktarmaktan uzak durmaktadır ve sınıflar arası muhabbet kimi zaman söz konusu olamamaktadır.

Okulda samimi bir ortam kurulması, sosyal ve kültürel aktivitelerin artması ile öğrenciler arası iletişim kuvvetlenecektir. Özellikle kandil programları gibi öğrencilerin hem görev aldıkları hem de bir arada buldukları aktiviteler, alt ve üst sınıflar arasındaki bağı kuvvetlendirecek, din derslerinde öğrendiklerini hayatlarına yansıtabilmeyi öğretecektir. Diğer taraftan ailelerin çocuklarının İslâmî hassasiyeti konusunda okuldan önce kendilerine sorumluluk düştüğünü bilmesi çok önemlidir. Hz. Peygamber'in (sav) tavsiye ettiği usulün uygulanması, ibadet alışkanlığında önemli bir ayrıntıdır. Yine arkadaş çevresi ile okul dışında da derneklerin faaliyetlerine katılmak, gençlerin kendilerini geliştirebilecekleri seminerleri, konferansları ya da bir kursu takip etmeleri gibi etkinlikleri arkadaş ortamlarını güzelleştirecektir.

Lise çağında gençler arkadaş ortamında dışlanmaktan endişe etmektedirler. “*Dışlanmak yerine konular tartışılabilir*” bu noktada çekingenlerden ziyade kendine güvenen öğrencilerin sözü grup içinde geçmektedir. Grup içinde olmayan yalnız ya da bir iki kişi hareket eden öğrencilerin ise görüşleri zaten sınıf ortamında önemsenmemektedir. Dolayısıyla öğrenciler bir gruba ait olmayı önemsemektedirler. Buralarda ise daha çok kendilerinin farkına varmış neleri yapabileceklerini bilen, liderlik vasıfları bulunan çocukların sözü ile grup yönetilmektedir. Ailelerin çocuklarına kıymet vermeleri, öğrencilerin değerli olduklarını hissettirmeleri de çok önemlidir. Çok konuşan ya da yöneten olmasa da çocuk o ortamda kendini iyi hissetmelidir. Gençin bulunduğu iki ortamda kendini iyi hissetmesi arkadaş ilişkilerini de pozitif etkileyecektir.

4. Kendini Değerli Hissetmek

Öğrencilerden bir kısmının okullarına ailelerinin ısrarıyla veya istemeyerek gelmelerini, okullarının baskı uygulamasını, kız okulu olup öğrencilerin rahat davranmasını, problemlerinin umursanmamasını, sınıf kararlarında fikirlerinin alınmamasını, erkek öğrenciler ile bir araya geldiklerinde eleştirilmelerini, okulda taleplerinin uygulamaya geçirilmemesini, aynı günde farklı çeşitlerde ders gördükleri için çantalarının ağır olmasını, sabahları sıraya girerek uzun zaman bekletilmelerini, kız ve erkek öğrenciler için eşit imkanların tanınmamasını, idarenin tavırlarından incinmelerini, notlarının yüksek olmasına yönelik okulun ısrarını, ders çalışma ortamlarının

olmamasını, küçük bir yanlış yapmalarında İHL öğrencisi kimlikleri ile uyarılmalarını, disiplin kurallarının sıkı uygulanmasını, not ile korkutulmalarını, sınıfta kalma endişesi yaşamalarını, düşüncelerinin önemsenmemesini, açık kızların tunik giymeleri için yapılan baskıyı, kendilerini kapalı olmak zorunda hissetmelerine sebep olan ısrarı, sorunları ile ilgilenilmemesini, okul dışındaki hayatları için de yönlendirmede bulunulmasını, üst sınıfların alt sınıflara kötü davranmasını anlamlandıramadıkları ve problemleri arasında zikrettikleri görülmüştür. Öğrencilerin bazı problemleri aslında İHL öğrencisi olmayı kabullenememelerinden kaynaklanmaktadır. Bazıları idare ile görüşüldüğünde çözülebilecek niteliktedir. Öğrenciler öğretmenlerinin notu eğitim gayesi ile kullanmalarını anlamsız bulmaktadır, eleştirmektedir. Hiç şüphesiz öğrencilerin dinlenip fikirlerinin alınması, okulda iyi bir eğitim verilip notun bir kontrol mekanizması olarak kullanılmaması, öğrencilerin eleştirildikleri yönlerin arka planının açıklanması ve sözü geçen problemlerin çözülmesi gerçekleşirse, öğrenciler kendilerini değerli hissedecekler ve bu durum tavırlarına da pozitif anlamda yansıtacaktır. Ayrıca okulda samimi bir eğitim ortamının kurulması, ilgilenme, cesaretlendirme, destekleme, birlik içinde olunması da öğrencilerin problemlerini çözecek ve okul aidiyetlerini geliştirecektir.

5. Sağlıklı İletişim Kurabilmek

Öğrenciler iletişim kurma ile ilgili yaşadıkları problemler arasında bir ortama girdiklerinde nasıl davranacaklarını bilememelerini, özellikle erkekler var ise “*uzaylı görmüş gibi*” olmalarını, selam bile verdiklerinde yanlış anlaşılmalarını, İmam Hatip Lisesi eğitimlerinde sürekli aynı kişiler ile irtibatlarından dolayı sosyal hayatta uyum problemi yaşamalarını, insanların onları “*hoca sanıp*” dinle ilgili her konuda bilgili olmalarını beklemelerinden rahatsızlıklarını, sağlıklı iletişim kuramamalarını mesela “*öğretmen, hademe, idareci karşısında aşırı özgüven sahibi ve bu da saygısızlığa*” sebebiyet verdiğini zikretmişlerdir. Denilebilir ki öğrenciler bahsedilen hususları problem şeklinde değerlendirmektedirler ve çözmek istemektedirler. Böyle bir durumda öğretmenleri, aileleri ve çevreleri ile samimi, şefkatlerini hissedebilecekleri, “*vurdumduymaz*”lıktan uzak “*empati*” yapılan ve her sözün söylenmediği sağlıklı iletişim kurmaya ihtiyaç duymaktadırlar.

Öğrencilerin iletişim problemlerinin çözülmesi için okulda öğretmenlerin onları tanımaları, özelliklerini fark etmeleri ve bu sayede ihtiyaçlarını belirlemeleri, nerede nasıl davranacağı konusunda “Ahlak-ı Alâî” gibi eğitim kitaplarından istifade ederek yönlendirmeleri ve iletişim kabiliyetlerini geliştirmek için “*daha fazla etkileşimde bulunabilecekleri alanlar*” olan sosyal aktivitelere yönlendirebilmeleri tavsiye edilebilecektir. Ancak burada en etkili yöntem, öğretmenin genç ile iletişim esnasında sunduğu örnekliği olacaktır. Öğretmenler öğrencileri “*nazik*”, “*fikre saygı*” duyarak, “*kırıcı*” olmadan, “*gizlilik*” esasını önemseyip, “*alçak gönüllülük*” ile düşüncelerini “*yargılamadan*”, “*sabırlı*” dinlerse, anlatılan konularla ilgili üzülecekleri sözler kullanmadan, doğruyu uygun bir üslup ile belirtip, moral verebilirse öğrenci için güzel bir örneklik ortaya konabilecektir. Aslında toplumda genel anlamda iletişimde ve aile ortamında bu yöntem gözetilebilirse gençler topluma daha kolay kazandırılabilirlerdir.

Öğrenciler sorunlarına cevap verilmesi için sundukları çözüm önerilerinde aileleri ile kurdukları iletişimlerde “*sevgi/ değer/ alçak gönüllülük/ destekleme/ güvenme/ motive etmesi*” ihtiyaçlarının olduğunu dile getirmişlerdir. Halbuki bazı aileler çocuklarının ihtiyaçlarını araştırmak, önemsemek, kıymet vermek bir tarafa onlara kendilerini değersiz hissettirmektedirler. Bir öğrencinin “*Anne babalar en azından bir süre televizyonu kapatsa çocuklarının varlığını fark edebilirler.*” siteyi de bu durumu açığa çıkarmaktadır. Ayrıca gençler yalnızca anneleriyle değil babalarıyla da vakit geçirmeye; dinlemelerine, sorunlarına çözüm üretmelerine; “*ılımlı/ yumuşak*”, destekleyici, samimi tavırlarını hissettirmelerine yönelik beklenti içerisindedirler. Eksiklerin telafisi için bir öğrencinin “*telefonla olsa bile nasıl davranmaları gerektiği hakkında bilgi verip*” ailelerinin onları anlamalarının önünün açılması tavsiyesi durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Aileyi, öğrenciyi, eğitimcileri, toplumu kapsayan çözüm önerileri burada son bulmuştur. Umulur ki Türkiye'nin geleceğinde önemli bir yere sahip olacak İHL'lerin problemleri çözüm bulur, öğrencilerin istekleri gerçekleşir, mensupları ve toplum adına hayırlı kapılar açılır.

SONUÇ

Yüzyılı aşkın tarihi olan İmam Hatip Liseleri aldıkları sorumluluğun ve edindikleri misyonun etkisi ile toplumun birçok kesiminin takdirine ve eleştirisine muhatap olmuştur. Proje ve Uluslararası nitelikli İmam Hatip Liselerinin açıldığı ve bazılarında sınavsız alımın yapıldığı son zamanlarda okullardaki gelişmelerin etkisinin ölçümü için bu araştırma planlanmıştır. İHL öğrencilerinin sorunları ve beklentilerinin araştırıldığı ve sıkıntılarının çözüm yolları üretildiği çalışmamız, 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulanan anketten elde edilen bulguların sonuçları üzerine inşa edilmiştir. Öğrenciler tarafından cevaplanan 890 anketin verileri ile ulaşılan sonuçlarda, katılımcıların problemlerini çözmeye konusunda daha çok kendilerini sorumlu hissettikleri ve beklentilerinin de aile, öğretmen ve çevre odaklı olduğu tespit edilmiştir. Sorunlarına destek, ilgi ve anlayış odaklı çözümler üretilmiştir.

Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik seviyesini Güngören İTO Kız Anadolu İHL (GÜN), Ali Fuat Cebesoy Kız İHL (AFC) ve Sultan Alparslan Anadolu İHL (SA) şeklinde yüksekten alta sıralamak mümkündür. Katılımcıların tamamına yakınının sosyal medya kullandığı, burada instagram, youtube gibi popüler tercihlerde buldukları, whatsapp iletişim ağını önemsedikleri görülmüştür. Modayı takip edip ona uygun giyinme anlayışı -dikkat çekici bir biçimde- en çok SA'da en az GÜN'dedir.

Öğrencilerin %34'ü televizyon izlemediğini, 1/3'ünden fazlası gençlik dizilerini takip ettiklerini söylemiştir. Ayrıca öğrencilerin %15'inin gerektiğinde internet kullanması ve yalnızca 14 öğrencinin hiç kullanmaması dikkat çekicidir. Diğer taraftan günlük üç saat ve daha fazla internet kullanma ise öğrencilerin 2/5'ini geçmektedir. Kitap okuma alışkanlığı olmayan grup %21 iken, sinema ve tiyatro alışkanlıkları genel anlamda hiçbir öğrencide yoktur. Denebilir ki, katılımcıların yaklaşık 2/5'inin sosyal hayatı, aslında sosyal değil "yalnızlık" içindedir.

Öğrencilerden sanata ilgileri olanlar %29'dur. Bu azımsanmayacak bir orandır. Öğrencilerin sosyalleşmelerinin bir diğer yolu olan STK mensubiyetine %83 olumsuz yanıt verilmiştir. Bunun yanı sıra günlük internet kullanımı, müzik dinleme, sosyal ağlara ayrılan vakit azımsanmayacak sürelerle tekabül etmektedir. Dolayısıyla bu okullardaki öğrencilerin önemli bir kısmının sosyalleşme konusunda sıkıntı yaşadıklarını söyleyebiliriz. Öğrencilerin bu noktada desteklenmeye ihtiyaçları vardır.

28 Şubat sürecinden çoğu öğrencinin haberdar olduğu, ancak bizzat muhatap olmadıkları için bir İHL’li olarak maruz kalınan bu hadisenin yeterince farkında olmadıkları çıkan sonuçlar arasındadır.

Okullarında aldıkları ilmi birikimin meslek seçimlerinde ve yaşam amaçlarında etkisine rastlanmıştır. Tamamına yakın öğrencinin İHL öncesinde din eğitimi aldığı ve yarısının “kendi tercihi” ile okulunu seçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların %17’sinin İHL’de öğrenim görmekten “memnun olmaması”, SA’da ise %69’unun öğretmenleri ile iletişiminden “hiç memnun olmaması” ya da “az memnun olması” yine dikkat çekici bulgulardır.

İHL öğrenim sürecinde en çok zorlanılan derslerde %27 Arapça, %17 Kur’an-ı Kerim derslerinin çıkması, programı planlayan kitapları hazırlayan yetkililerin ve eğitim sürecinde öğrencilerle bilgilerini paylaşan öğretmenlerin üzerine düşünmesini gerekli kılmaktadır. Zira en yüksek oranlar bu iki derstedir. Geçmiş çalışmalar bu durumun yalnızca söz konusu birkaç okul için geçerli olmadığına işaret etmektedir. Problemin çözülmesi öğrencilerin İslam algısında da pozitif tesir edecektir. Öğrencilerin zorlandıklarını dile getirdikleri dersler sırasıyla şu şekilde gruplandırılmıştır: Arapça, Kur’an-ı Kerim, diğer mesleki dersler, fen grubu dersleri, matematik-geometri, tarih coğrafya, Edebiyat, İngilizce. Burada mesleki derslerin çoğunluğunun da ilk sıralarda yer almasında etkisi muhtemeldir. Ancak çoğunluğunun isim zikretmeden mesleki dersler yazması da dikkat çekici bir unsurdur.

Öğrenciler zorlandıklarını söyledikleri derslerin sebeplerinde şu görüşlerde yoğunlaşmışlardır:

“Arapça, Kuran’ı Kerim: son sınıf olduğumuz halde bizi Kur’an hocamız hala zorluyor. Arapça: çünkü karışık bir dil ayrıca gereksizce metin ezberletiyorlar bize, bunun bana bir şey kattığını düşünmüyorum çünkü zorunlu olduğum için ezberliyorum. Kur’an hocası surelerimi kabul etmiyor, talim yaparken. Kur’an ve edebiyat derslerinde ezberleme zorunluluğu o kadar çok ki öğrenmek için değil ezberlemek için ezberliyoruz. Bilgi zihnimizden uçup gidiyor sınavlardan sonra. Kur’an, fıkıh, hadis kısacası mesleki derslerde zorlanıyorum. Çünkü düz ortaokuldan geldiğim için bu dersleri daha önce görmedim.”

Öğrencilerin en çok sevdikleri dersler sırasıyla matematik, edebiyat, biyoloji,

kimya, tarih, Arapça, fizik, İngilizce, Kur'an-ı Kerîm, Coğrafya, Beden Eğitimi, Siyer, Fıkıh, Tefsir, Akâid, Felsefe, Dinler Tarihi, Temel Dini Bilgiler, Kelâm, Hadis, Hitabet, Dil ve Anlatım, Geometri, Sağlık Bilgisi dersleridir. Az kişi tarafından da olsa bir ikisi dışında (psikoloji, İslam kültür ve medeniyeti...) tüm derslerin zikredilmesi öğretmenlerin sınıftan en azından küçük bir gruba hitap edebildiğini göstermektedir. Ancak bu başarı için yetersizdir ve probleme işaretir.

Öğrenciler sevdikleri derslerin sebeplerini de açıklamışlardır:

“Arapça Kur'an dili ve üstâz yani hocam, düz liseden gelmeme rağmen başta çok korksam da sonradan alışıp 100 aldığım ders olduğu için seviyorum. Biyoloji, fizik, matematik: yaşamın içinden olmaları hoşuma gidiyor. Edebiyat, tarih: öğretmenlerimin öğrencilerine yaklaşma tecrübesinden dolayı sevmeye başladım. Felsefe: sorgulamayı severim; edebiyat: sevdiğim hocam. Hitabet: hayatımızda her zaman her yerde kullanacağımız için güzel bir ders. İngilizce: bu dersi sevmemin sebebi kesinlikle hocamın mükemmelliğindedir. Biyoloji: öğretmenin eğlenceli ve iyi anlattığını düşünüyorum. Tarih, edebiyat, felsefe ilgimi çeken konular ve ayrıca hocalarının dünyanın en harika hocaları olması sebebiyle seviyorum. Tefsir: yıllarca okuduğumuz surelerin ne anlama geldiğini öğrenmek çok güzel; kelâm: İHL'den sonra dinimizi savunmak için elimizde kalan rasyonalist bilgiler elde ettik.”

Öğrencilerin en çok sevdikleri dersler arasında din derslerinin ön plana çıkmadığı görülmektedir. Denilebilir ki İHL meslek dersi öğretmenlerinin öğrencilerin kalbine girip, alanına hâkim olup, benimseyip dinin öğretilerini öğrencilerine sevdirmeleri yönlerinde halen eksikler devam etmektedir. Devletin ilim ve bilim adamı yetiştiren kurumları olan İlahiyat Fakültelerinin öğretmen yetiştirme özelliklerini artırmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada formasyon derslerinin bizzat İlahiyat Fakültelerinde yalnızca eğitim bilimlerinden değil aynı zamanında İslamî ilimlerden de haberdar hocalar tarafından verilmesinde fayda vardır. Hocaların kendilerini değerlendirip eksiklerini telafi etmeleri ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca İlahiyat Fakültesi okuyan öğrencilerin kelim, fıkıh, tefsir gibi alanın ana derslerinde aktif olmaları ve zihinlerinde itikadî konuları kabullenmiş şekilde öğretmen olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde öğrencilerin zihinleri de tartışmalar ile doğruyu öğrenmeden karışmaktadır. Üçüncü olarak günümüz gençlerinin önemli problemi olan Deizm gibi sosyal alanlarda tartışılan konuların bizzat ilahiyat ortamında tartışılmasına ve öğrencilere en doğru şekilde nasıl anlatılabilir

seçeneklerinin sunulmasına ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin alanlarına hakimiyetinin ve öğretmen olma niteliklerinin eksiklikleri tespit edilmiştir. Bu durumun aşılması, öğretmenlerin karizmatik olabilmelerine ve Kur'an-ı Kerim'e, hadislere hâkim olabilmelerine bağlıdır. Öğretmen öğrencisini ikna etmeye çabalamak yerine ayetlerin, hadislerin söz sanatına güvenmelidir.

Öğrencilerin kişisel problemlerini çözebilmeleri üzerine görüşlerinde “Bütün sorunlarımı kendi başıma ve başarılı bir şekilde çözebiliyorum.” %27 iken, arkadaşları hakkında “Bütün öğrencilerin sorunlarını çözme noktasında başarılı olduğunu gözlemliyorum.” yalnızca %5'tir. Bu oran farkı önemszenmelidir, öğrenciler farklı olarak şu görüşleri dile getirmişlerdir:

“Ablamla çözmeye çalışırım. Çoğunlukla kendim çözerim ama danışarak. İster istemez her sorun karşısında ayet ve sünnetlere bakma ihtiyacı duyuyorsun. Kendimce o insanları hayatımdan çıkararak çözüyorum. Kendi başıma çözmeyi deniyorum, çoğu zaman başarılı olsam da zaman zaman ailemden ve çevremden yardım alıyorum. Sorunlarımı çözebilirim ama toplum ve ailem karışıyor.”

Değişkenler dikkate alınarak yapılan analizde okul, sınıf, ortaokul, baba mesleği, aylık gelir oranlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Örneğin “bazı sorunlarımı çözebilme” GÜN %57, AFC ve SA %44 oranlarındadır.

Semt değişkeninde “bazı sorunlarını çözebilme” oranlarında anlamlı bir farklılık vardır. Şöyle ki sorunlarının bir bölümünü çözebilme Bahçelievler'de %33 iken Bağcılarda %57'dir. Bu sonuca paralel olarak “Tüm sorunlarını çözme”, “çözebilmenin mümkün olduğuna inanmama”, “yeterli çözeceğini düşünmeme” birlikte alındığında Bahçelievler'de ikamet eden öğrencilerin daha pozitif düşündüğü ortaya çıkmıştır.

Anne eğitimi değişkeninde sadece “bütün sorunlarını kendi başına ve başarılı bir şekilde çözebilme” oranlarında annenin okuma yazma bilmemesi (%19) ile yüksek lisans veya doktora mezunu olması (%40) arasında anlamlı farka rastlanmıştır. Diğer seçeneklerin oranları ise daha yakındır.

Baba eğitimi değişkeninde, öğrencilerin problem çözebilme kabiliyetlerinin babalarının eğitim seviyeleri ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Mesela yeterli ve istediği şekilde çözememe babası okur-yazar olmayanlarda %28 iken, yüksek lisan ve doktora mezunu olanlarda %5'tir. Anne mesleğinde bütün sorunlarını çözebilme “işçi”

çocukları (%48), “çalışmayan” çocukları (%12), “ev hanımı” çocukları (%26) oranlarında görüldüğü üzere işçilerin çocukları bu konuda daha özgüvenlidir. Bazı sorunlarını çözebilme oranları da bu durumu desteklemektedir. Sonuç itibari ile genel olarak öğrencilerin 3/4’ünden fazlası problemlerini çözebilmektedir.

Öğrencilerinin hayatlarındaki sorunlarını çözme noktasında sıkıntının sebebi incelendiğinde en yüksek oran “Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında söyleyemem.” (%30), en düşük oran “Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem.” (%13) seçeneklerindedir. Birçok öğrenci sorumluluğu üstlenmiştir ancak aile ilgisizliği ya da okul öğretmenlerinin (idare, öğretmen, rehberlik servisi) desteklememesini sebep gösterenler de vardır. Ayrıca öğrenciler problemlerini şu sebeplerle çözemediklerini aktarmışlardır:

“Ailelerin çocuklarıyla gereğinden fazla ilgilenmesi, çocukların kendini geliştirme imkanları bulamamaları. Bence arkadaşlarım da dahil olmak üzere yeni şeylere özendiğimiz için genelde doğru yoldan çıkıyor. Ve sorunlara da haliyle yanlış bir yolda doğru bir cevap bulamıyoruz. Çevre çok önemli, çünkü imam hatip öğrencilerine bir misyon yükleniyor ve onların yani bizlerin kusursuz olmamız, sorunum olmaması gerektiği düşünülüyor. Güven kaybı ve gençliğin verdiği özgüven. Okul ne yapabilir ki her şey ailede başlıyor. Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum. Özgüven eksikliği. Sorunlarımızı çözme kararımızda destek yok. Sorunların hiç kimse tarafından üzerine gidilmediğini düşünüyorum. Sürekli öğüt ve nasihat veriliyor hiç öğrenci dinlenmiyor.”

Öğrencilerin problemlerini çözememelerini ayrıntı analizlerine göre sınıflandırılmasında okul, sınıf, ortaokul, baba mesleği, aylık gelir değişkenlerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Anne eğitiminde “Ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmemesi konusunda annesi “üniversite mezunu” gençlerin %19’u “yüksek lisans veya doktora mezunu” gençlerin %40’ı ilgi eksikliğini söylemişlerdir. Diğer eğitim seviyeleri düşük orana yakındır. Eğitimin artışı yeterince ilgilenememeye sebebiyet vermiştir.

Baba eğitiminde “ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi” konusunda babası okuma yazma bilmeyen çocukların hiçbirisinin ilgisizlik hissetmediği, diğerlerinden en yüksek babası “ortaokul mezunu” (%27) olanların ilgisizlik hissettiği tespit edilmiştir.

Anne mesleği değişkenin ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenemediklerini düşünme en çok avukat, mimar gibi serbest meslekte çalışanlardadır (%33). Emeklilerin kızlarının hiçbirisinde bu görüş yoktur. Problemlerin çözülememesi “okul idaresi ve öğretmenlerin desteklememesine” bağlama en çok “işçi” kızlarındadır (%33), en az “memur” kızlarındadır (%6). Burada kendinde sorumluluk hisseden ise en çok emekli kızları (%75), en az “işçi” kızlarıdır (%20). Öğrenciler en çok kendilerini, en az çevre ve arkadaşlarını sorumlu tutmaktadırlar.

Öğrencilerin kendi beklentilerini karşılayabilmelerine dair görüşlerini %57’sinin “bazı beklentilerini karşılayabildikleri”, %17’sinin “beklentilerini karşılayamadığı” %12’sinin “bütün beklentilerini karşılayabildiği” üzerinedir. Diğerlerinin ise “bu konuda fikri yoktur.” Öğrencilerin 3/5’inden fazlasının beklentisini karşılayabilmesi yüksek bir orandır.

Değişkenlere göre tabloda okul, sınıf, semt, ortaokul, baba mesleği, aylık gelir değişkenlerinin hiçbirisinde seçenekler arasında beklentiyi karşılayabilme oranlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak anne eğitim seviyesi arttıkça beklentiyi karşılayabilme oranı da artmıştır.

Baba eğitimi değişkeninde “bütün beklentilerini karşılayabilme” en yüksek “okur yazar olmayan” babaların kızlarında iken (%42), en düşük “ortaokul mezunu” babası olan öğrencilerdedir (%9), diğer değerler düşük orana yakındır. “Bu konuda fikrim yok” şikkı en çok “yüksek lisans/doktora mezunu” (%20) iken, babası “okur-yazar olmayan” çocukların hiçbirisi bu şikkı işaretlememiştir.

Öğrencilerin yaşamda karşılaştıkları problemlerin çözülememesinin sebeplerinde ne yüksek oran (%29) “İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor” şikkındadır. Diğerleri %25 “Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor”, %16 “Yeterli aile desteği alınmamasından kaynaklanıyor.” Seçeneklerindedir. Diğer şikkına görüşlerini yazanlar (%14) şunları söylemişleridir:

“Ailelerin görüşleriyle, öğretmenlerin ve öğrencilerin istekleri uyuşmuyor. Anlayışsızlık. Arkasında durulmadığından. Atılğan değiller çekinikler, kendilerini kanıtlamalılar. Bilmiyorum. Bu konunun aileden kaynaklandığını düşünüyorum. Din

hakkında az şey bilmeleri ve bildiklerini az uygulamaları. Okul ve müdür, müdür yardımcıları çok umursamaz.”

Değişkenlere göre değerlendirmede okullar arasında AFC yeterli aile desteği almamalarına, SA okul idaresi ve öğretmenlerinin desteklememesine ve genel anlamda ilgilenilmemesine, GÜN kişisel bazı eksikliklerinin olmasını en yüksek oranda seçmişlerdir. Ailelerini en az sorumlu tutan SA, okul idaresini ve öğretmenlerini en az sorumlu tutan GÜN'dür. Problem çözme konusunda en olgun okul GÜN, aile ilgisine en çok ihtiyaç duyan AFC, okul idaresi ve öğretmenlerinden beklentisi en yüksek olan SA'dır.

Ortaokul mezuniyeti, anne eğitimi, baba eğitimi, aylık gelir değişkenliklerinde öğrencilerin problemlerinin çözülememesinde çok farklı oranlar ile karşılaşılmamıştır.

Anne mesleği öğrencilerin problemlerinin çözülememesinin sebeplerinde etkilidir. “Yeterli aile desteği almama” anne mesleklerine göre “serbest meslek” %37, “memur” %20, “ev hanımı” %15, “işçi” %8'dir. Problemlerin çözülememesinde okul idaresi ve öğretmenleri sorumlu tutma, veli meslekleri dikkate alındığında işçi %32, emekli %25, diğerleri birkaç puan düşük iken, memur %5 oranlarındadır. Denilebilir ki memur kızlarının eğitimcilerden beklentileri diğer meslek gruplarına göre çok daha düşüktür. Sorumluluğun öğrencide olduğunu düşünme “memur” kızlarında %48, “işçi” kızlarında %16, diğerleri ise bu ikisi arasındadır. Öğrencilerin problemleri ile ilgilenilmemesi en çok “emekli” kızlarındadır (%75), diğerleri “serbest meslek” %18 oranlarındadır. Memur kızlarının kendilerinde sorumluluk hissettikleri, işçi kızlarının eğitimcilerden beklenti içerisinde olduğu, öğrenciye çok sorumluluk yüklediği tespit edilmiştir.

Baba mesleği değişkeninde babası çalışmayan çocukların yeterli aile desteği almadıklarını düşünme oranları 1/3'iken diğer meslek gruplarının bu şıkkı tercihi 1/5'in altındadır. “İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel özelliklerinden kaynaklandığı” düşüncesi, veli mesleklerine göre “memur” %35, “işçi” %26, “serbest meslek” %30 gibi değerlerde iken, çalışmayanların çocuklarının %13'ü bu düşüncededir. Yani babası çalışmayan çocuklar problemlerinin çözümsüzlüğünde aileyi ön plana çıkartmış, kendilerinde hata görmemiştir. Yine öğrencilerin sorunları üzerinde durulup

ilgilenilmemesi oranları en çok (%30) “tüccar/sanayici”, (%30) “çalışmayan” babaların kızlarındadır.

İHL öğrencilerinin sayılarının gün geçtikçe artışının endişe verici olduğuna dair tahminler bizim araştırmamızda bazı öğrencilerin okul aidiyetlerinde problem yaşamalarının bir yansıması olan “Kapansın İHL’ler” gerçeği yansıtmıştır. İHL öğrencilerinden bazısının atama sistemi ile -istemeden- gelmesi, geldikten sonra okulda bulunmalarının sorumluluklarını kaldırmada güçlük çekmeleri, insanlar tarafından oldukları şekilde kabullenilememeleri bu duruma sebebiyet vermiş olabilir. Belki durumun çözümünde öğrencilerin çok sevildikleri, kendilerini değerli hissettikleri, mutlu bir okul ortamının oluşturulması; toplumun İHL’yi eleştirmek yerine öğrencilerine destek olması; gencin kendini geliştirmek için çaba harcaması öğrencilerin düşüncelerini değiştirebilir. Ayrıca bu çalışmada sunulan önerilerin dikkate alınması öğrencilerin hem okul aidiyeti hem de birçok konudaki problemini çözecektir.

2017 senesinde geçilen yeni uygulama ile puansız alan okullara gelen öğrencilerin başarı seviyeleri Güngören’de düşmüştür. Daha önce bu okulları seçen daha başarılı öğrenciler 1/10’luk dilim ile alım yapmayan Anadolu Liselerini tercih etmeye başlamışlardır.

Öğrencilerin kişilik ve karakter özellikleri ile ilgili bulgular, okullarından memnuniyetleri, sorunları, beklentileri ve sundukları çözüm önerileri birbirlerini tamamlayan hususlardır. Bu konuların ayrıntıları metin içinde farklı yönlerden tek tek ele alınarak değerlendirilmiştir. Mesela GÜN öğrencilerinin medeni cesareti en düşük, SA öğrencilerinin en yüksek çıkmıştır. Burada GÜN’ün en başarılı okul olmasına rağmen böyle bir sonuçla karşılaşmak amaçlarının yüksekliği ve ailelerinin beklentilerini karşılayamama endişesi ile paraleldir. AFC öğrencilerinin ailelerinden ilgi beklentisi yüksek çıkmıştır. Ayrıca GÜN öğrencileri öğretmenlerinden ve rehberlik servisinden daha fazla ilgi beklemektedir. SA’da bazı öğrencilerin ailevi sıkıntılarının yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Zira telefon, internet... oranları en yüksek bu okuldadır ve gençlerin aileleri ile iletişimi oldukça düşüktür. Okul ortamında telefon ve kıyafet hususlarını da en çok SA öğrencileri önemsemektedir. Aslında bu durumun moda ve internet kullanımının yüksekliği ile de bağlantısı olabilir. Okullarda öğrenim gören bazı öğrencilerde ise mesleki derslerde zorlanma oldukça fazladır. Bu noktada belirtilen

noktalar ve tespit edilen diğer problem, beklenti konularına dair hususlar çözüm önerilerinde paylaşılarak çözüm sunulacaktır.

Öğrencilerin sorunları ve beklentileri yoğunluk esasına göre oluşturulan başlıklarda maddeler halinde verilmiş. Ayrıca sorunlarına ve beklentilerine dair yazdıkları cümleler birebir o başlıklarda aktarılmıştır. Öğrencilerin sorunlarının çözülüp beklentilerinin karşılanması noktasında okul ve dersler, kişisel problemlerin çözümü ve psikolojik rehberlik açılarından ailelerinden, eğitimcilerden, çevrelerinden beklentileri bizim cümlelerimizle maddeler halinde belirtilmiştir. Cümlelerin tamamına ekler bölümünde yer verilmiştir. Öğrencilerin sorunlarının, beklentilerinin ve çözüm önerilerinin birbirlerini tamamlayan içeriğe sahip oldukları müşahede edilmiştir. Burada öncelikle aileye, eğitimcilere, genç bireylere, topluma ve devlete düşen sorumluluklar aktarılacaktır. Son olarak devleti, aileyi, gençleri ve öğretmenleri ilgilendiren bazı çözüm önerileri sunulacaktır.

Ailenin Sorumlulukları

Gençler anlaşılmaya ihtiyaç duymaktadır. Aileler çocuklarının psikolojik, sosyalleşme, özgürleşme, kişisel alan oluşturup kararlarına saygı duyulması, fikirlerinin önemsenmesi, değerli hissetmek, hedef belirlenmesinde ve başarı sürecinde desteklenmek taleplerini karşılamalıdır. Kendilerini geliştirici aktivitelere katılmalıdır. Gençlere çabalarını fark ettirmelidir.

Öğrencilerin Sorumlulukları

Kendilerini tanımalı, hedef belirlemeli, iyi bir idol seçmeli, amaçlarına ulaşmak için çaba harcamalı. Hayatındaki problemlere kapılıp gelecekte vazgeçmemeli. Daha iyi bir hayat istiyorsa bunu gerçekleştirebileceği seçimlerde bulunmalı. Sorumluluk almalı. Tekâmül sürecinin parçası olan hayatı sorgulamaktan vaz geçmemeli, kendini suçlu hissetmemeli, ancak doğruyu keşfedebileceği ortamlardan da uzaklaşmamalı, iyi arkadaşlar edinmeli. Sosyal, kültürel, sanatsal faaliyetlere katılmalı.

Eğitimcilerin Sorumlulukları

Öğrenciler İHL ve öğrenci modelini yansıtmaları da idare, öğretmen, rehberlik servisi öğrencileri olduğu gibi sevmeli, yaşantısının zorluklarını anlamalı, kurulan sağlıklı iletişimden sonra eğitmeli, davranış değişikliği oluşturmalı. Sağlıklı eğitim ve

öğretim ortamı için “anlamak”, “sevmek”, “saygı duymak” önemlidir. Ders yoğunluğu öğrencileri sosyal, kültürel faaliyetlerden uzaklaştırmaktadır. Öğrencilerin sorumluluklarının azaltılmasına ihtiyaç vardır. Ders öğretim yöntemi, öğrencinin seviyesine, öğrenme tarzına ve özelliklerine uygun seçilmeli. Öğrencilerden vazgeçmek yerine topluma kazandırılmaları için gayret edilmelidir. Özellikle idare öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate almalı, mutlu bir okul ortamı geliştirilmelidir.

Genel manada okullarda öğrenim sürecinde ilgi, destek, empati, baskı yapılmaması gibi hususların ortaklığı birlikte İHL meslek derslerinin hafifletilmesi, ezberden uzaklaşarak mananın üzerinde durulması, yurt öğrencileri ile özel ilgilenilmesi, rehberlik faaliyetlerinin geliştirilmesi, ailelerin çocukları ile daha iyi ilgilenmeleri ve aile eğitimleri ile gençlerin özel hayatlarındaki sıkıntılardan uzaklaşarak telefon ve internet üzerine kurdukları düzenden ayrılmaları ve hayatlarında hedef belirlemeleri ihtiyaçları mühimdir.

Öğretmenler zaman zaman sınava tabi tutularak dereceleri bu sonuca göre belirlenmelidir. Meslek dersi öğretmenlerinin Hz. Peygamber’in örnekliğini yaşantılarına yansıtma çabaları da önemlidir. İslam’ın onların tavırları ile algılandığını, dersten soğumanın dinden soğumak ile paralellik gösterdiğini fark etmeleri, dolayısıyla problemleri kişiselleştirmeden öğrenciler ile samimi, mesafeli, ciddi, şefkatli, sempatik bir iletişim geliştirmeleri de önemli hususlardır.

Toplumun Görevleri

Müslüman kesim yeni İHL öğrencilerini eleştirmek yerine kabullenmeli, öncelikle kendilerindeki eksikleri gidermeli, onları eğitim işini ehline bırakmalı. Gençlerin eğitiminde Hz. Peygamber’in örnekliğinde bir yöntem tercih edilmelidir. Müslüman camia İslam’ı iyi temsil etmeli, seküler kesim eleştirilerine bir son vermeli ve kişisel tercihlere saygı duymalıdır.

Geçmişten farklı olarak İslami hassasiyetleri daha az bir İHL öğrencisi profilinin çıkmış olması bazı Müslümanların tepkisine sebebiyet vermektedir. Öğrenciler ise bu durumdan huzursuz olmaktadır. Üç seçenek sunulabilir. Ya devlet İHL’ye alınan öğrencilerde özelliklerde belli hassasiyetler arayarak herkesin kaydına müsaade etmemelidir ki bu Allah’ın rahmet kapılarının açık olduğu bilinmesine rağmen tercih edilebilecek bir yöntem değildir. Dolayısıyla ikinci seçenek olarak toplum yeni profili

kabullenmeli, özellikle meslek dersi öğretmenleri ve idare önce kendilerini sonra okullarını sevdirecek eğitim yapmalı. Kız meslek lisesi ve sanat okullarının sayısı artırılarak puansız İHL sayılarının azaltılması seçiminin tercihi de mümkündür.

Devletin Görevleri

Devlet cami, kuran kursu, konferans vasıtasıyla toplumu eğittiği gibi davranışların şekillenmesinde büyük etkisi olan televizyon vasıtasıyla da öğretim faaliyetlerine devam etmelidir. Bizzat diziler, filmler ahlaki kurallar kazandırılmalıdır. Televizyonda şiddet, tartışma içeriklerinin hem programlarda hem de filmlerde konulmasına; değerlere, ahlaki öğretilere, İslami kurallara aykırı paylaşımların yapılmasına müsaade edilmemelidir. Haberlerde yayımlanan ve insanların yanlış üzerinden normalleştirdiği davranışlarının düzeltilmesi için sunumlara insanların muhabbetini, sevgisini artırıp hayatlarını pozitif etkileyecek içerik kazandırılmalıdır. Sağlıklı geleceğin inşası için genelde toplumun, ailenin, ortaöğretim öğrencilerinin, özelde İHL mensuplarının beklentileri ve sorunları önemsenmeli, sunulan çözüm önerileri dikkate alınmalıdır.

İnsanların sağlıklı bir toplum olarak hayatlarına devam edebilmeleri için öncelikle ahlaklarını, hayatlarını koruyan politikalar geliştirilmelidir. Gençlik değerleri Kur'an ve hadislerin örnekliliği ile topluma aktarılmalıdır. Bu konuda etkili konuşmalar yapan din görevlilerinden istifade edilmelidir. Geçmiş toplumların başından geçen ibretlik olaylara sebep olan bazı eğilimlerin insanlara özendirilmesine müsaade edilmemelidir.

Öneriler

1. Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrencilerin alım sürecinde devlet tarafından mülakat yapılarak girişken olmak, medeni cesaretin yüksekliği, liderlik, sempatiklik, sağlıklı iletişim kurabilmek, sanata ve spora ilgi duymak gibi özellikler aranmalıdır.
2. Öğrencilere okullarının tarihi anlatılmalıdır.
3. Son sınıf öğrencilerinin mesleki ders sorumlulukları kaldırılmalıdır.
4. Özellikle Kur'an-ı Kerim ve Arapça dersleri olmak üzere öğrencilerin seviyesine uygun kitapların kullanımı önemsenmelidir. Müfredat, proje ve puansız okullarda farklı olmalıdır. Puansız öğrenci alan okulların ders kitapları daha çok kıssalar, sosyal yönü geliştirici etkinlikler ile zenginleştirilmelidir.

5. Arapça ders kitaplarının eksikleri tespit edilmelidir. Mantığı öğretmenlere öğretilmeli/ işleme teknikleri anlatılmalı/ öğrencilerin katılımı ile aktif bir yöntemin seçimine dikkat edilmeli. Özellikle 11. ve 12. sınıflarda Arapça öğrencilerin seviyelerine uygun “anlaşılır bir ders” formuna dönüştürülmelidir.

6. Ders programları, proje okullar ve puansız öğrenci alan okullarda ayrı olmalı. Öğrenciler için iki farklı program yapılmalı ve puansız alan okullara sosyal etkinlik dersi konmalı, o öğrencilerin ders sorumlulukları azaltılarak sanat ve spora okul ortamında yönlendirilmelerinin önü açılmalı. Seçmeli derslerde “sanat tarihi”, “tezhip”, “ebru” gibi derslerin seçimi yapılmalı, bunun için de İlahiyat Fakültesi eğitiminde mutlaka zorunlu ders olarak bir sanat dalı seçilmeli.

7. İHL’ye alınan öğrencilerin niteliklerine bir kısıtlama getirilmeli ya da alınan öğrencilerin sorunları önemsenip oldukları gibi kabul edilerek sıkıntılarının çözümü ve İslami kurallardan, derslerden ne kadarını alabilirlerse o kadarının verilebilmesine imkân tanınmalı, ancak bu noktada öğretmenin de ders sorumluluklarının program ve işlenen konular anlamında hafifletilmesi ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Aksi takdirde puansız alan okullarda sistem ataması ile gelen öğrencilerin memnuniyetsizlikleri sürecektir. Okul idarelerinin, öğretmenlerin görevlerini icra ederken zorlanmalarının önü alınamayacaktır.

7. Öğrencilerin 9. sınıfın 2. döneminde bir rehber öğretmeni seçmesine imkân tanınmalı. Öğretmenin programına konan saatlerde birebir görüşme ortamı hazırlanmalıdır.

8. Kulüpler, okul saati içinde aktifleştirilmelidir. Haftalık bir ders saati kulüp çalışmalarına tanımlanmalıdır/ayrılmalıdır.

9. Devlet tarafından youtube internet ağına bir sınırlandırma getirilmelidir. Öğrencilerin sürekli izleyerek rol model aldıkları sosyal medya fenomenlerinin paylaşımları toplumsal ahlaki öğretileri sarsacak içerik taşımamalıdır. Dinin yasakladığı eğilimlerin özendirilmesine müsaade edilmemelidir. İnanç ve değerler korunmalıdır.

10. Yurttan kalan öğrenciler için onlar ile yakinen ilgilenebilecek kişiler de görevlendirilmelidir.

11. Aileler çocuklarından yüksek beklentiye girmek yerine kendi başarıları ile “iyi örnek” oluşturmalıdır.

12. Öğrencilerin mutlu olacağı bir “okul kıyafeti” seçilmelidir.

13. Ailelerin gençleri anlayabilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler (İlahiyat Fakülteleri, Psikoloji Fakülteleri,...) ve ilgili kurumların ailede iletişimin, hakların, hukukunun anlatıldığı seminerler düzenlemeli. Gençlerin eğitimi ailelere öğretilmelidir.

14. Din dersi öğretmenleri öğrenciler için “rol model” olduklarını fark ederek örnek Müslüman profilini kendileri yaşama gayretinde olmalı ve iyi bir öğretmenin niteliklerini taşımalı.

15. En azından seçmeli dersler öğrencilerin dinlenebileceği, sanatsal faaliyet ile kendilerini geliştirebileceği dersler olmalıdır.

16. Öğrencilerin okulda telefon kullanmamalarını kabullenebilmeleri için aile eğitilmeli, bilinçlendirilmeli ve gençlerin evlerinde internet kullanımının süresi kısıtlanmalıdır.

17. Öğrencilerin hedef belirlemede yardım edilmeli, ümitleri kırılmamalı, umut verilmeli. Öğrencilere gerçekleştirilmesi mümkün hedefler koydurulmalı. Kabiliyetlerini keşfetmelerinde, umut içeren sözler ile onların gelecek planları hakkında pozitif duygu geliştirmelerinde yardımcı olunmalıdır.

18. İHL'ye seçilen idareciler öğrencilerin psikolojisini, gelişimini, ihtiyaçlarını anlayabilen, liderlik özelliklerine sahip, okul ruhunu yönetebilen, toplum tarafından sevilen ve sayılan, misyon sahibi kişiler olmalıdır. İlahiyat mezunu olma gibi bir özellik ile yetinilmemelidir.

19. İlahiyat Fakülteleri 4+2=6 yıl eğitim vermelidir. Mezunları hem yüksek lisans bitirmiş kabul edilmeli hem de bir mesleki alanda branşlaşmalıdır. Mezuniyetinde öğretmenlik, din görevlisi veya akademisyen olma yolunda özel eğitim almış olmalıdır.

20. İHL'de bazı öğretmenlerin okul öğrencilerinin başaramayacağı yönünde algı oluşturmalarına müsaade edilmemelidir.

21. İHL idarecilerinin yeterlilikleri üzerine araştırmalar yapılmalıdır. Eksikler tespit edilerek İmam Hatip Liselerinin misyonuna, gelişimine uygun olmayan, öğretmen ve öğrencileri için “mutlu bir okul ortamı” oluşturamayan idarecilerin görevlerine son verilmelidir.

22. Okullarda rehberlik servisinin faaliyetleri okul idaresi tarafından kontrol edilmeli, öğrencilerin sıkıntılarını paylaşabilecekleri bu birim her daim açık olmalıdır. Sıkıntısı olan öğrencilerin problemleri çözülmeli, öğrencilere hedef kazandırılmalıdır.

23. Okullardaki rehber ve branş öğretmen sayıları artırılmalıdır. Öğretmenlerin öğrenciler ile daha rahat ilgilenmeleri için ortam ve zaman oluşturulmalıdır.

24. Whadpadd, youtube'un özelde gençler genelde toplum üzerinde olumsuz etkilerine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

25. İHL meslek derslerine yönelik öğrencilerin düşünceleri, tercih edilebilecek "doğru" öğretim yöntemleri üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

26. Devlet tarafından internet üzerinden yayınlanan filmlerde, dizilerde, sosyal medya fenomenlerinin paylaşımlarında ve kıyafet markalarının reklamlarında olan "cinsiyetsiz bir toplum" politikalarının önüne geçilmelidir.

27. Sağlıklı bir genç neslin inşası için aile eğitilmelidir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- Abdü'l-Fettah Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Öğretim Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım, 3. b., Ankara: Otto Yay., 2018.
- AKTAŞ Cihan, *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*, İstanbul: Umut Matbaacılık, 1992.
- AKYÜZ Yahya, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Ankara: y.y., 1978.
- ALPAYDIN Yusuf, *Geleceğin Türkiye'sinde Eğitim*, İstanbul: İlke Yay., 2018.
- ATAY Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul, Dergâh Yay., 1983.
- AY Mehmet Emin, *Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza*, Uludağ Üniversitesi Basım Evi, 1993.
- AY Mehmet Emin, *Yüksek Öğretimde Rehberlik: İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma*, 2. b., İstanbul, Düşünce Kitabevi Yayın Dağıtım, 2005.
- AYDIN Muhammet Şevki, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, Kayseri: T.D.V. Yayınları, 2000.
- AYHAN Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 3.b., İstanbul: DEM Yay., 2014.
- BAĞDATLI Mustafa İsmail, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri için: Eğitici Drama*, 2. b., İstanbul: Kayıhan Yay., 2017.
- BANGUOĞLU Tahsin, *Kendimize Geleceğiz*, İstanbul: y.y., 1984.
- BARBAROSOĞLU Fatma, *İmaj ve Takva*, 3. b., İstanbul, Timaş Yay., 2002.
- BAŞGİL Ali Fuat vd., *Celâl Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul: Yağmur Yay., 1962.
- BİLGİN Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara: Emel Matbaacılık, 1980.
- BULUT Aytekin, *Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*, 4. b., Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- CAN Abdullah, *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 4. b., Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- CEYLAN Hasan Hüseyin, *Cumhuriyet Dönemi Din-Devlet İlişkileri*, 10.b., C. II, Ankara: Rehber Yayıncılık, 1990.
- ÇAKIR Ruşen, İrfan BOZAN, Balkan TALU, *İmam Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) Yayınları, 2004.
- ÇALMUK Fehmi, *Kod Adı İHL*, 1. b., Ankara: Merdiven Yayınları, 2004.
- CİNDÖĞDU Dilek, *Başörtüsü Yasası ve Ayrımcılık*, Tesev Yayınları, Ekim 2010.
- DİNÇER Nahid, *1913'ten Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul: Yağmur Yay., 1974.
- EKŞİ Aysel, *Gençlerimiz ve Sorunları*, İstanbul: Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, 1982.
- ERGİN Osman, *Türkiye Maarif Tarihi*, C. I, İstanbul: Osman Bey Matbaası, 1939.
- ERGİN Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C. 5, İstanbul: Eser Matbaası, 1977.

- GÖKÇE Birsen, *Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, Ankara: MEB Yay., 1984.
- GÜNDÜZ Turgay, *İslam Gençlik ve Din Eğitimi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2003.
- HÖKELEKLİ Hayati, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, 1. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2009.
- HÖKELEKLİ Hayati, *Din Psikolojisi*, 7. b., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- İŞİK Emin, *Celâl Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, 2. b., İstanbul, Yağmur Yayınları, 2015.
- KARA İsmail, *Kutuz Hoca'nın Hatıraları: Cumhuriyet Devrinde Bir Köy Hocası*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000.
- KARAMAN Hayrettin, *İmam-Hatiplilik Şuuru*, İstanbul: Ensâr Neşriyât, 1997.
- KARASAR Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 3. b., Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti., 1986.
- KIZILDAĞ Şaban, *Medya Çocukları: Pop Müzikten Popüler Kültüre*, İstanbul, Şehir Yayınları, 2001.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- MERT, Hamdi, *Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde İmam Hatip Liseleri*, 1. b., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, t.y..
- Milli Eğitim Temel Kanunu*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- NAR Cemal, *İmam Hatip Davası ve Hacı Kalay*, İstanbul: Özgü Yayınları, 2016.
- ÖCAL Mustafa, *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994.
- ÖCAL Mustafa, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, İstanbul: Ensâr Neşriyât, 2008, C I_II_III.
- ÖCAL Mustafa, *Bursa İmam Hatip Mektebinden İmam Hatip Liselerine*, 1. b., Bursa: Bursa Büyük Şehir Belediyesi, 2013.
- ÖCAL Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi: Mukaddime Kitap*, İstanbul: Dergâh Yay., 2015.
- ÖZDAMAR Mustafa, *Celâl Hoca*, 5. b., İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2016.
- ÖZENSEL Ertan, Mehmet Ali AYDEMİR, *Türkiye'de İmam Hatipli Olmak: Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016.
- ÖZÜDOĞRU Şükrü, *Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi (1951-2001)*, 2. b., Konya: y.y., 2003.
- PARMAKSIZOĞLU İsmet, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- STOREY John, *Popüler Kültür Çalışmaları: Kuramlar ve Metotlar*, çev. Koray Kardeşahin, 1. b., İstanbul: Babil Yay., 2000.
- ŞİRİN Mustafa Ruhi, *Televizyon, Çocuk ve Aile*, İstanbul: İz Yayıncılık, t.y.
- TAPLAMACIOĞLU Mehmet, *Din Sosyolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, 1975.
- ÜNSÜR Ahmet, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, 2. b., İstanbul: Ensar Neşriyât, 2005.

- YAVUZ Hulûsi, *Osmanlı Devleti ve İslâmiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1991.
- YORULMAZ Bilal, *Perdeden Gönüllere Din Eğitiminde Kullanılabilecek Seçme Videolar*, 3. b., İstanbul, Rağbet Kitabevi, 2013.
- YORULMAZ Bilal, *Sinema ve Din Eğitimi*, 2. b., İstanbul, DEM Yayınları, 2016.
- YORULMAZ Hüseyin, *Bir Neslin Öncüsü Celâl Hoca*, İstanbul, Hat Yayınları, 2011.
- YÜCEL Hasan Ali, *Türkiye’de Orta Öğretim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- ZENGİN Mahmut, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), 2005.

KİTAP BÖLÜMLERİ

- Gallatin, Judith, “Ergenlik Kuramları”, ed. James F. Adams, *Ergenliği Anlamak: Ergen Psikolojisinde Güncel Gelişmeler*, çev. Ali Dönmez vd., Yayına Haz. Bekir Onur, İstanbul: İmge Kitabevi, 1995, ss. 49-80.
- GÜNDÜZ Turgay, “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, Tedef Yayınları, 3. b., İstanbul, 2010, ss. 73-101.
- KARA İsmail, “İmam Hatip Liselerini Yeniden Tartışmak”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, Yayına Haz. Mahmut Zengin, 1. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2005, ss. 35-43.
- KILAVUZ Akif, “Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara Okulu Yay., İstanbul: 2002, ss. 209-524.
- MERİÇ Nevin, “Alo Fetvada Gençlerin Sorunları”, *Gençlik*, ed. Kamil Büyüker, 1. b., İstanbul, 2019, ss. 140-144.
- ÖCAL Mustafa, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012, ss. 224-267.
- SUBAŞI Necdet, “Teoloji Birikimimizin Asal Kaynakları”, *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, Yayına Haz. Mahmut Zengin, 1. b., İstanbul: DEM Yayınları, 2005, ss. 45-60.

MAKALELER

- ACAR Muhammet Cevat, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Bingöl Örneği”, *Bingöl: Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 4, 2014/2, ss. 151-161.
- ARPACI Mücahit, Cemil YILDIRIM, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin “İmam Hatip Lisesi” ve “İmam Hatipli Olmak” Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Diyarbakır Örneği)”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, C. 8, S.15, 2014, ss. 135-152.
- AŞLAMACI İbrahim, Emrah EKER, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dini Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 14, S. 32, 2016, ss. 7-38.
- GÖÇEN Gülüşan, Zeynep KAYA, “İmam Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmen ve

- Yöneticilerin Okul İklim Algısı ve Bu Algıya Etki Eden Faktörler (İstanbul Örneği)", *Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36, 2014, ss.67-102.
- GÜVENDİ M. Fatih, "Türkiye'de Eğitim Alanında Çalışan STK'ların 4+4+4 Eğitim Sistemi Bağlamında Hazırladıkları Raporlarda Din Eğitime Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi", *İnsan ve Toplum Dergisi*, C. 5, S. 10, 2015, ss. 167-182.
- HAYIT Halil, "Hz. Peygamberin İlme Verdiği Önem ve İmam Hatip Liseleri", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 37, 1992, ss. 8-23.
- HEKİMOĞLU Yücel, "Sinema Silahtır", *İslâm Medeniyeti Dergisi*, C. 1., S. 1, 1967, ss. 38-39.
- HÖKELEKLİ Hayati, "Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi (İmam Hatip Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Davranışları Arasında Mukayeseli Bir Araştırma)", *Bursa, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. I, S. I, 1986, ss. 35-52.
- KAÇAR Halil İbrahim, "İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi Üzerine", *İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 17, 2006, ss. 117-133.
- KARATEKE Tuncay, "İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma", *Amasya, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, 2015, ss. 145-171.
- KARATEKE Tuncay, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin, Kur'ân-ı Kerim Derslerinde Karşılaştıkları İstenmedik Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Yaklaşımları", *Elâzığ, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XX, S. 2, 2015, ss. 111-138.
- KARLIK Halil, "İmam-Hatip Liselerinde Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi", *Diyanet Dergisi*, C. XXVII, S. 4, 1991, ss. 229-237.
- KAYA Mevlüt, İbrahim TURAN, "İlâhiyat Fakültesi ve İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Din Görevliliğine İlişkin Mesleki Yeterlilik Algıları (Samsun İli Örneği)", *Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 34, 2013, ss. 5-36.
- KERVANKAYA Figen, "İmam Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2014, ss. 108-117.
- KESKİNER Emine, "Çevre ve Din Eğitimi: İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Kitapları Üzerine Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. XII, S. 27, 2014, ss. 187-215.
- KORKMAZ Mehmet, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri", *Kayseri, ERİFD*, S.16, 2013/1, ss. 7-40.
- MEB Tebliğler Dergisi, 10 Ağustos 1987, S. 2240.
- MEB Tebliğler Dergisi, 12 Ekim 1992, C. 55, S. 2368.
- MEB Tebliğler Dergisi, 13 Eylül 1993, C. 56, S. 2390.
- MEB Tebliğler Dergisi, 16 Eylül 1974, S. 1805.
- MEB Tebliğler Dergisi, 17 Nisan 1972, S. 1684.

- MEB Tebliğler Dergisi, 2 Ekim 1989, S. 2296.
- MEB Tebliğler Dergisi, 22 Mayıs 1972, S. 1699.
- MEB Tebliğler Dergisi, 22 Mayıs 1972, S. 1699.
- MEB Tebliğler Dergisi, 29 Mayıs 1972, C. 35, S. 1700.
- MEB Tebliğler Dergisi, 30 Haziran 1986, S. 2212.
- MEB Tebliğler Dergisi, 5 Eylül 1977, S. 1950.
- MACİT Mustafa, “Sosyal Medya “İmam Hatipli” Temsilleri: Kolektif Bir Kimlik Söylemindeki Sosyal Bilişsel İzdüşümler”, *Erzurum, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 51, 2014, ss. 379-394.
- ÖCAL Mustafa, “İmam ve Hatip Mektepleri, Mezunlarından Bazıları İle Yapılan Mülâkatlar ve Şehâdetnâme Örnekleri”, Bursa, *UÜİFD*, C. 12, S. 2, 2003, ss. 51-101.
- ÖCAL Mustafa, “Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 1999, ss. 201-254.
- ÖCAL Mustafa, “Müdürlerine Göre İmam Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, S. 30, 1991, ss. 36-65.
- ÖCAL, “Kütahya (Eski) İmam ve Hatip Mektebi Mezunlarından Ebezâde Şerif Ahmet Efendi ile Bir Mülâkat ve Bazı Belgeler”, *Diyanet Dergisi*, C. 27., S. 4., 1991, ss. 125-146.
- ÖCAL, “Türkiye’de Kur’an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetnâme Örneği”, *UÜİFD*, C. 13., S. 2, 2004.
- ÖZDEMİR Sevim, Gül Şen YAMAN, “Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Arapça Öz-Yeterlilik Algılarına İlişkin Görüşleri”, *Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, 2017/1, ss. 35-69.
- UZDU Halil, “Türk Sinemasında Din İmgesi Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Bakış Denemesi”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. III, S. 5, 2016, ss. 25-40.
- YAPICI Asım, Zeki Salih Zengin, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2003, ss. 65-127.
- YÜKSEL Emrullah, “Kişiliğin Meslek Seçimine Yansıması”, *Kur’an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 1., 1997, ss. 13-15.
- YÜKSEL Yakup, “İmam Hatip Liselerinde Kuran Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)”, *Tekirdağ, Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, S. 1, 2016, ss. 9-29.

TEZLER

- AKDEMİR Cihan, *Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- AKSU Kahraman, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Dışı Zamanlarını Değerlendirme Biçimleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- ASLAN Arif, *Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin*

- Mesleki İlgileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- ÇELİK Ömer Faruk, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri*, (Yüksek Lisans), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- DÜNDAR Fatma Gonca, *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Yozgat İli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı Halk Eğitimi Programı, 2008
- GENÇ YILDIRIM Gülcan, *Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışı ve İdeal Öğretmen Modeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, 2015.
- KANBUROĞLU Ümmü Betül, *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği*, (Yüksek Lisans), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- KARATEKE Tuncay, *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- ÖZÜDOĞRU Halide Nur, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- TÜRKMEN Emine, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- VURAL Ayşe, *İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilik Algısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- YILMAZ Saliha, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsani Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, 2016.
- YÜKSEL Reyhan, *Genel Lise ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Popüler Müziğe Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

TOPLANTI/SEMPOZYUMLARDA SUNULAN TEBLİĞLER

- ALAGÖZ Muhittin, “Eğitim Sistemi İçerisinde İmam Hatip Liselerinin Yeri”, *II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzâkereleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003, ss. 572-579.
- Ali ERDOĞDU, “Mesleki Uygulamalarda İmam Hatip Liseleri ve Müftülük İş Birliği”, *Cami Merkezli Hayat: YECDER III. Ulusal Din Görevlileri Sempozyum Tebliğleri*, İstanbul, Pelikan Basım, 2013, ss. 157-170.
- ARIBAŞ Sebahattin, Mehmet Güven, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikososyal

- Sorunları”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, ss. 153-173.
- ATAY Hüseyin, “Türkiye I. Din Eğitimi Semineri Açış Konuşması”, *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, ‘t.y.’, ss. 1-3.
- AY Mehmet Emin, “Kur’an’da Gençler ve Gençlik Değerleri”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 40*, ed. Hayati Hökelekli, Bursa, 2003, ss. 15-35.
- AY Mehmet Emin, Merve GÜCEN, “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, ss. 293-311.
- AYHAN Halis, “Anayasanın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, ed. Suat CEBECİ, 1.b., Sakarya: Değişim Yayınları, 2002, ss. 101-108.
- BAHÇEKAPILI Mehmet, Ü. Betül KANBUROĞLU, Arife GÜMÜŞ, “Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü (1997-2012)”, *Araştırma Raporları 1*, İstanbul: İlke Yayınları, 2012.
- CEBECİ Suat, “İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi”, *Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999, ss. 385-393.
- EKŞİ Halil, Alpaslan Durmuş, “Gençler ve Karakter Eğitimi: Pilot Uygulama”, *Gençlik Dönemi ve Din Eğitimi-II Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 40*, ed. Hayati HÖKELEKLİ, Bursa, 2003, ss. 397-411.
- ER İzzet, “Değerlendirmeler”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 29*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s. 359.
- HAYIT Halil, “İmam Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi: İmam-Hatip Liselerinin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle İlmi Toplantı*, İstanbul: İstanbul Medeniyet Vakfı Yayını, 1993. ss. 116-127.
- KALENCİ Hatice, “Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, ss. 275-292.
- KARACOŞKUN Mustafa Doğan, “İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Sorunlar, Sorun Kaynakları ve Çözüm Yolları Üzerine Görüş ve Öneriler)”, *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara, 2009, ss. 607-620.
- ÖCAL Mustafa, “İmam Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)”, *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzâkereleri*, Ankara, 2009. ss. 590-606.
- ÖZTÜRK Mustafa, “İmam Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimiyle İlgili Tespitler ve Teklifler”, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri (1913-2013)*, ed. Recep Kaymakcan, 1. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- TUNCEL Emrullah, “Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitimine Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsili/Metaforik Anlatım”, *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, İstanbul, 2018, ss. 561-580.
- YILDIZ İlhan, “Küreselleşme Bağlamında Sanal Din Eğitimi”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, ed. Suat Cebeci, Sakarya: Değişim Yayınları, 2002, ss. 286-305.

ONLINE KAYNAKLAR

- http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf. 2023 Eğitim Vizyonu. (14 Şubat 2019)
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/209938> (21 Mayıs 2019)
- <http://dogm.meb.gov.tr/bilgisistemi/harita/>. (9 Aralık 2018).
- <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>. (6 Mart 2019).
- <http://istanbul-lise.taban-puanlari.com>. (9 Aralık 2018).
- http://www.egitimdeguncelsorunlarkongresi.org/bildiriayrinti/internet-bagimlilik_19. (8 Mayıs 2019)
- http://www.egitimdeguncelsorunlarkongresi.org/eng/bildiriayrinti/turkiye-8217de-genclerde-internet-bagimlilik-ve-sosyal-destek-duzeyi-uzerine-yapilmis-calismalara-iliskin-bir-gozden-gecirme_17. (15 Nisan 2019)
- http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf. (13 Şubat 2019).
- <http://www.meb.gov.tr/liselere-gecis-yonergesi-hazirlandi/haber/15997/tr>. (2 Mayıs 2019)
- <https://bayyinah.tv>. (19 Nisan 2019)
- https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/12153021_Anadolu_imam_Hatip_Liseleri_Yeni_Haftalik_Ders_Cizelgesi.pdf. (12 Şubat 2019).
- https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/20180015_04_Uluslararası_AYHL_Haftalık_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf. (14 Şubat 2019).
- https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10184800_01123902_2018014_02_AYHL_Haftalık_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf. (9 Aralık 2018).
- https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10185043_27143646_104_AYHL_Fen_Sosyal_Bilimler_Haftalık_Ders_Cizelgesi_.pdf. (9 Aralık 2018).
- https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf. (2 Mayıs 2019).
- https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327. (26 Şubat 2019).
- <https://www.facebook.com/mehmeteminayresmi/>. (19 Nisan 2019)
- <https://www.facebook.com/profdrmehmetgormez/>. (19 Nisan 2019)
- https://www.meb.gov.tr/sinavlar/dokumanlar/2018/MERKEZI_SINAV_BASVURU_VE_UYGULAMA_KILAVUZU.pdf. (12 Şubat 2019).
- <https://www.memurlar.net/haber/753410/iste-bu-yil-proje-okulu-olarak-belirlenen-okullarin-listesi.html>. (9 Aralık 2018).
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>. (13 Şubat 2019).
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>. (13 Şubat 2019).
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>. (13 Şubat 2019).
- <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx>. (8 Mayıs 2019)
- <https://www.youtube.com/user/DiyanetTV> (19 Nisan 2019).
- [İslâmîonlineuniversity.com](http://islamiconlineuniversity.com). (19 Nisan 2019)
- sahniseman.org. (19 Nisan 2019)

EKLER

EK 1

ÖĞRENCİLERİN İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİSİ OLDUKLARI İÇİN MARUZ KALDIKLARI OLAYLAR

“Herkes beni imam olacak biliyor./ İmam Hatipleri başarısız olarak görmeleri ve sen imam mı olacaksın soruları, İmam Hatipli denince hafife alınıp görmezden geliniyoruz./ Evet kapalı ve İmam Hatip’te okuduğum için yaşadığım şehirde dışlandım./ Bazen insanlar araya mesafe koyuyor ama bu beni etkilemiyor./ İmam hatiplileri hor gören insanlarla aynı konferansta bulunmuştum. Pek etkilemedi ama özgürlükçü olduklarını savunan insanlar fikirlerini değiştirmeli./ Evet insanlar İmam Hatip’te sadece Kur’an okuyoruz sanıyor. Puanı umurumda değil. İmam hatipse kötüdür algısı var./ Genel olarak ön yargı var toplum tarafından dışlandığımız oluyor genellikle söyleyemiyorum İmam Hatipli olduğumu./ Başka liselerde okuyan öğrenciler tarafından bazen önyargıya uğrayabiliyorum nedeni de tam olarak hangi dersleri gördüğümüzü bilmedikleri için lakin beni etkilemedi./ 29 Ekim gösterilerine alınmamıştık yıl 2013./ Minibüste şoförün benden fazla para alması olmuştu./ Bazı insanlardan sen İmam Hatiplisin, şarkı dinleyemezsin gibi kelimeler duydum./ Otobüste bir kadın./ Okullar arası katıldığımız yarışmada kazandığımız halde yenik duruma düştük./ Bazı kitlelerin İmam Hatiplere kapatılsın baskılarına maruz kalıyoruz./ Evet bizi İHL diye ayırıyorlar. Tıpkı sizin gibi. Ya ben ha İHL’denim ha değilim ne olmuş ya./ Başörtüsü problemi giyim kuşam./ Olumsuz yorum almadım sadece ön yargı çok fazla var./ İmam Hatip Liselerini hep düşük liseli olarak görüyorlar ve bizi tembeller diye niteliyorlar bu bizim ders çalışabilme isteğimizi azaltıyor./ Dışlanıyoruz istenmiyoruz./ Hayır olmadı ama ben imam hatip lisesinde okumak istemiyorum./ İmam hatipler kapatılsın./ Biraz önyargılı bakanlar olabiliyor ama gereken cevabı verebiliyorum./ İmam Hatip için zor deniliyor. Okulunu değiştir o okul güzel değil deniliyor./ Eniştem niye gidiyorsun diye sorguladı./ Akrabalarım İmam Hatiplerde iyi bir eğitim olmadığını ve benim kendime yazık ettiğimi düşünüyorlar./ Kültürsüz ve yobaz olarak bakmaları ve karşı cins ile yakın olduğumda güldüğümde dindar kesimin baskısı, bakışı./ Evet ablam benimle dalga geçti./ Düşünce biçiminin sığ olduğu, kendimi modernleştirmem söylendi, onlar adına üzüldüm./ Çevrem de benim gibi olduğu için pek sorun yaşamadım ama ön yargı çok fazla, ezme çok fazla, aşağılama çok fazla./ Olmadı. Ama sosyal medyada bazen alay konusu olabiliyor./ İnsanlar İmam Hatip’te ve Güngören’de okuduğumu duyunca genelde önyargı ile yaklaşıyorlar. Küçük ve hor görüyorlar. Ama sahip olduğum imkanlardan bahsedince hep susuyorlar./ Sanal arkadaşlarım beni küçümsemişti ama etkilendiğimi söyleyemem. Umurumda değil./ Genel olarak yobaz etiketi yapıştırılması./ Kötü, İzmir’de otobüste hakarete uğradım./ Dışarıdaki insanların tepkisi./ Ön yargılı ve sabit fikirli bir şekilde eleştiriliyor./ İmam Hatipliyim deyince herkes böyle 150-200 puan arası olduğunu düşünüyor. Ama biz 460-490 puandayız./ Çevremdeki insanlar tarafından yargılanıp küçük görülmek./ Kapalı olduğum için hakarete maruz kaldım./ Toplumda saygı görmüyorum, dalga geçiliyorum./ Hayır, ama sadece düz okula giden ve karma okula giden arkadaşlarım dalga geçtiler./ Bazı kişilerin İmam Hatip’te okuyanları zor diye aşağılaması./ Evet oldu kime söylesek dalga geçiyorlar./ Evet nedeni bazı kişiler aşağılıyor bu yüzden de imam hatipte okuma isteğim azalıyor./ Okulumu sorduklarında İmam Hatip dediğimde İmam Hatip olduğu için küçümsemeleri, beni pek çevre etkilemiyor çünkü ben doğruyu yanlıştan ayırabiliyorum./ İmam Hatipliyim diye senden

bir meslek sahibi olmaz diyenler var./ Müzik yarışmasına katılmama imkân sağlamadı çok hayalini kurmuştum./ Evet İmam Hatiplisin diye dalga geçiyorlar./ Okulmdan dolayı kötü olduğum yönünde eleştiri aldım./ Aile içinde kuzenler arasında dalga geçmeler oluyor./ İmam Hatip olduğum için küçük görüldüm ve üzüldüm./ Var herkes dalga geçiyor çünkü imanlı oluyoruz./ Evet var imam hatipli olmam beni imam yapmaz fakat insanlar beni Cübbeli Ahmet Hoca sanıyor./ Mezun olduktan sonra hoca mı olacaksın? sorusu./ İHL' de okuduğum için imam olacağımı sanan ve genel olarak İHL'de nasıl eğitim verildiğini bilmeyen insanlara maruz kalıyoruz./ Çevredekilerin bundan bir şey olmaz görüşleri ya da sadece hoca olunduğunu zannetmeleri sinirimi bozuyor./ Kısıtlı olacaklarını ancak ilahiyat okuyabileceklerini zannediyorlar. Bu tamamen onların cahilliğinden kaynaklı./ Tabi ki oldu. Bu kötü algıyı yıkmak istiyorum. Ama imkânsız gibi bir şey. Sanki biz sadece imam ya da din hocası olabiliriz gibi bir şey var./ Arkadaşlarım İmam Hatip mezunu olunca hoca olacağımı düşünüyorlardı./ İmam Hatipli olduğumuz için sadece din derslerini gördüğümüzü santıyorlar./ Evet, sadece din dersleri gördüğüm ve yobaz olduğum düşünülüyor./ İmam mı olacaksın deyip gülmeleri./ İmam Hatip'e gidip de hoca mı olacaksın orada ne işin var. Anadolu liselerine git TEOG puanını zıyan etme dediler. Ben önemsemedim./ Genelde yüz ekşitiyorlar./ Çok fazla değildi ama sanki bir tek hoca olabilmişim gibi davranıyorlar. Bu okuldan önce düşük puanlı bir İmam Hatip'e gittim. Niye bu puanla buraya geldin dediler. Her önüne gelen öğrenci bence İmam Hatip'e alınmamalı. Yani Anadolu Lisesi seviyesine yükseltilmeli./ Din öğretmeni mi olacaksın algısı beni çoğu zaman sinirlendirir. İmam Hatip'in sadece dini bilgi veren okul algılayan zihniyet sinir bozucu./ İnsanlar İmam Hatibiz diye sadece hoca olmamızı bekler ya da iyi bir öğrenci değil diye İmam Hatip'e gittiğimizi düşünür. Ya da İHL'ye gidiyoruz diye dini her şeyi bildiğimizi./ Evet, algı çok yanlış. Bizler İHL mezunuyuz diye imam, Kur'an kursu hocası olmak zorunda değiliz. Bizler geri kafalı, örümcek beyinli, yobaz veya çomar değiliz. İHL harici öğrencilerin yaptıkları pohpohlanırken bizim yaptıklarımızın komikçe algılanması üzücü bir durum./ Sürekli herkes tarafından sadece dini mesleklerde yer alacağımız denmesi./ Sen Hoca mı olacaksın, ölü mü yıkayacaksın niye kapalı değilsin./ Evet arkadaşlarım sen imam mı olacaksın diye dalga geçiyorlar./ Genel olarak olmadı ama herkes yüz ifadeleriyle beni eleştiriyor./ Belli bir algı var, bunu aşamıyorum./ Belirli yerlere gidince insanların bakışları beni rahatsız ediyor./ Oldu, insanlar ters ters baktı./ Olmadı, ama insanlar İmam Hatipliyim deyince bir tuhaf bakıyor, sanki acınacak bir şeymiş gibi./ Büyük bir problemim olmadı, sadece İmam Hatipli olduğum için bazen farklı bakıyorlar./ Otobüste bir amca hangi okula gittiğimi sordu./ Güngören İmam Hatip dediğimde döndü ve u dedi./ Bakışlar yeterli./ Olay yok, ama arada bir küçümseyici bakışlar atılıyor./ Bazı arkadaşlarım tarafından garipsenmek./ Olmadı ama söyleyince çok şaşırıyorlar./ Olumsuz bir duruma maruz kalmadım, fakat İHL'de okuyorum deyince çoğu insanın yüzünü ekşittiğini gördüm./ Evet serviste yüksek sesle müzik dinlendiğinden dolayı bunlar İmam Hatipli diyerek zihinsel baskı olduğunu düşünüyorum ve bu bana ayırım yapılmış gibi hissettirdi./ Ne İmam Hatip'i sinirlerim bozuldu ayrımcılık resmen imam hatipte olunca ne oluyor./ Aşağılayıcı bakışlar atıyorlar./ Evet dışarda bazı insanların benim İmam Hatipli olduğum için bakışları zoruma gitti./ İmam Hatip'e gittiğim için çoğu arkadaşım veya toplum yobaz ve çomar gözüyle bakıyor./ "Neden İmam Hatip? İHL'de meslek dersleri yüzünden akademik derslere çalışabiliyor musun?/ İmam Hatip zor değil mi?/ İmam Hatip çıkışlı bir öğrencinin sadece mesleki dersleri alakadar eden meslekler yapabileceği yönünde görüşler dinledim./ Evet, İmam Hatip öğrencisi olarak diğer okullardaki öğrencilerle aynı kalitede eğitim alamayacağımın söylenmesi, hedefim konusunda beni tereddüde

düştürdü./ Herhangi bir ortamda bulunduğumda İmam Hatip Liselerinden mezun olunca sanki iyi bir meslek yapamıyormuşuz gibi karşılanıyoruz./ Bu okulu seçtiğimde başarıya ulaşamayacağımı söyleyenler oldu. Ama pes etmedim ve şu an mutluyum./ İmam Hatip'ten üniversite mi kazanılır bakışı var./ Oldu. İşte İmam Hatip'e gitme orada bir şey olamazsın demişlerdi. Yani o zamanlar çocuktum etkilenmiş olabilirim. Ama haklı çıkmamaları için her şeyi yaparım./ Teyzenin biri bana dedi ki İmam Hatip'te de mi bölüm seçiliyor./ Evet oldu, ama beni kötü yönden etkilemedi. Ve insanların İmam Hatip hakkında çok az şey bildiğini söyleyebilirim./ Yok olmadı. Fakat insanların en garip kesimi İmam Hatip'te okuyanların üniversiteye yerleşemeyeceğini sanmakta./ İmam Hatip öğrencilerinin bir şey yaparken sen İmam Hatiplisin yapamazsın demeleri./ İmam Hatip okulunda okuduğun için size iyi davranıyorlar mı? diye soruyorlar./ Orda nasıl okuyorsun zor değil mi gibi sorular soruluyor./ Bir arkadaşım İmam Hatip'e giden öğrencilerin zorla kapandığını ve baskı altında olduğumuzu söylüyordu sürekli. Okulundan nefret ettim./ Olmadı sadece zor gelmiyor mu? diyorlar./ Bazen insanlar küçümsüyorlar, ama umurumda değil./ Umurumda değil. Takmıyorum böyle insanları./ Geldiğim okul proje İmam Hatip olmasına rağmen, çok yüksek bir puanla buraya gelmeme rağmen, aaa İmam Hatip'e mi gidiyorsun diyen tipler var ama aslında o aptallardan daha zeki olduğumu bilmiyorlar./ Oldu. Umursamadım fazla. Elbette yaptıklarımı görmelerini bekliyorum./ Tabi ki oldu. Bu bana İmam Hatipli olduğum için kendimle gurur duymam ve bu davanın parçası olduğum gerçeğini fark ettirdi./ Alt komşumuzun imam hatip okuyunca ne olacaksın imam mı? Sorusu ile muhatap oldum. Bana olumsuz yönden bir etkisi olmadı. Ben İmam Hatipli olarak neler yapabileceğimin farkındayım./ Küçümsendiğim oldu ama bunun nedeni karşı tarafın bilmemesinden kaynaklandığı için etkilemedi./ Oldu, ama takan biri değilim toplumda yaratılmış bir algının sadece yansımastıydı./ Evet oldu, ancak bunlar beni etkilemedi çünkü zaten istemiyordum yani bir şey değişmiş olmadı./ Evet oldu. Bazı insanlar var. Her halde beynimizin yıkandığını falan düşünüyorlar. O yüzden öyle bir konuşmaya denk geldim bire bir fakat bu beni etkilemedi çünkü ben buranın böyle bir yer olmadığını biliyorum./ Oldu, bana neden İHL' sine gittiğimi sordular. Ben de her birey nasıl Anadolu Lisesine ya da Fen Lisesine gidebiliyorsa İHL'ye de gidebilir şeklinde cevaplıyorum./ Genellikle insanlar İHL'li olduğumu öğrenince şaşırıyorlar, ama ben bundan utanmıyorum./ İmam Hatip'in kötü olduğunu düşünenlere İmam Hatipli olarak gerekenleri anlattım./ İlahiyat mı okuyacaksın? İyice hacı hoca yobaz oldun? Ailen mi zorladı? Gibi sorular. Etkilemedi karşımdakinin cahilliğine üzüldüm./ Laf atan insanlar oldu ama pek de umurumda değil./ İmam Hatiplileri hor gören insanlarla aynı konferansta bulunmuştum. Pek etkilemedi, ama özgürlükçü olduklarını savunan insanlar fikirlerini değiştirmeli./ Orta okulda da İmam Hatipteydim. Ve çevremdeki bazı insanlar bunun sebebinin yalnızca ailem olduğunu düşünüyordu./ Evet, etkilenmedim./ Derslerimin iyi olduğunu bilen veya öyle düşünen bazı insanlardan İHL'de okuduğuma tuhaf tepkiler almıştım. Ama bu beni olumsuz yönde etkilemedi. İHL'de okuduğum için mutluyum./ Oldu, fakat çok az etkiledi çünkü bilinçli bir İmam Hatipli olmanın gururunu yaşıyorum elhamdulillah./ Bir aşağılanma söz konusu oldu fakat gereken cevabı verdiğim için kötü etkilenmedim./ Evet etkilemedi, çünkü bilinçli bir İHL öğrencisiyim./ Yani, hepimizin bildiği işte./ Evet, bana ne umursamadım. Ben kendimden ve okulumdan memnunum./ Takmadığım için sorun yok./ Evet ilk kapandığım zaman olmuştu. İlk zamanlar etkilemişti. Ama şu an umurumda değil./ İnsanların İmam Hatiplilerden anladığı hoca imam olmak ama bu beni etkilemedi kanıtlamak için devam ediyorum./ Günümüzde İmam Hatiplilerin maruz kaldığı olumlu bir olay var mı ki?/ Oldum ama anlatmakla uğraşamam./ Normal okula gidenler

tarafından oldu hiç etkilenmedim./ Evet oldu. Bazı kendini bilmez insanlar üzerimizdeki okul formasına bakarak propaganda boyutunda sözel saldırıda bulundular... Neden etkileneyim./ Oldu ama bu beni hiçbir şekilde olumsuz etkilemedi çünkü ben İmam Hatipli olduğum için mutluyum./ Ya biz birbirimizi bu okula gittiğim için mutluyum./ Evet oldu, çok da etkilenmedim./ Kötü etkilemedi./ Evet çok fazla etkilemedi./ Dışlanmak beni etkilemedi, çünkü umurumda değil./ Bulduğum dershanede sınıfta olmuştu ama aldırış etmemiştim./ Oldu. İmam Hatipler kapatılsın gibi bir ithamda bulundular. Bir etkisi olmadı. Cevabını verdim./ İmam Hatipler önceden düşük puanların tercih ettiği liselerdi kırılan kat puanlarından dolayı insanlar hala aynı olduğunu düşünüyor ama daha beter./ Evet çok kötü etkiledi, İmam Hatip'e kendi isteğimle gelmiştim. Aynı istekle gitmek isterim./ Her yere İmam Hatip dikildiği için ve çoğu işlevsiz ve gereksiz olduğu için insanların ateş püskürmesine maruz kalıyorum./ Nefret ediyorum İHL'den./ Oldu İmam Hatipli olmayı istemiyorum./ İmam Hatipler kapatılsın./ Oldu. Okul değiştirip İHL olmayan bir yere gitmek istedim./ Evet, sürekli olarak nakil yap diyen arkadaşlarım vardı ve bu okulun eski ismi kötü olduğu için gelmek istemiyordum./ İmam Hatipli olduğum için intihara kalkıştım. Çevremden dayak yedim. Ve vefat ettim./ Müdürün aileme yalan söylemesi üzerine sözlü şiddet gördüm./ İmam Hatipli olduğum için intihara kalkıştım ailemle çok sorunum var bıktım artık./ Evet oldu akrabalarım ve abim gibi gördüğüm hocalarım gitmemi istedi./ İmam Hatip'ten de kıyafetlerinden de nefret ettiğim için bunu genelde dile getirmem./ Arada olur etkilemez hatta ben de dalga geçerim kendimle./ Direk bir şeye maruz kalmadım. Ama imam hatiplerin içler acısı durumu yüzünden burun kıvrımlar oldu. Çok utandım. Daha da hiçbir ortamda söylemem./ Oldu, müzikle ilgilendiğim için girdiğim ortamlar biraz farklı, olumlu etkiledi kendimi ve okulumu çok şükür iyi anlattım./ Evet oldu, açıkçası üzülmedim aksine gurur duydum./ İmam Hatip'e başlayacağım zaman bir tanıdığımız neden İmam Hatip'e başlıyorsun çocuğunuzun önünü kapatmayın demişti aileme. Ama ben daha çok hırslanıp İmam Hatip'ten de güzel yerlere gelineceğini görmelerini istiyorum./ Okula uyumlu olma, kapalılık isteği, Kur'an-ı Kerim'i öğrenme./ İmam Hatipli olduğum için her zaman gurur duydum kimse beni bu konuda kötü sözlere maruz bırakamaz./ Evet kaldım, onlara İmam Hatip'in gerçekten güzel olduğunu anlattım. Kimse umurumda değil herkes kendinden sorumludur. İmam Hatip Lisesi on numaradır. Ama telefonlar serbest olsun./ Evet, ama bu olay sadece benim daha hırslı biri olmamı sağladı./ Olumsuz sayılabilecek her şey şevkimi daha da artırıyor./ Evet, daha çok çalışmak lazım diye düşündüm./ Yobaz, eğitim seviyesi düşük vs. vs. vs. gereken cevabı karakterim ve ahlakımla verdiğimi düşünüyorum. Tabi ki susmadım./ Genellikle alay konusu oluyor, farklı kesimlerde ama ben gurur duymaktayım./ Olumsuz bir olayla karşılaştım ama İHL'ye gittiğim için kendimle gurur duyuyorum./ Oldu. Bir gün misafirlğe gittiğimde "İmam Hatip'te şimdiki zamanda eli bir şey tutmayanlar var." demişti. Bence öyle bir şey yok. Bunu duyunca kendimle gurur duydum, çünkü İmam Hatip'tekileri biliyorum./ Orta okulda bir öğretmenimiz peygamberimize ölmüş gitmiş bir adama niçin saygı gösteriyorsunuz dedi. İmam hatipte olduğum halde ortaokulda ferace giydiğimden dolayı bir hocayla tartıştım./ İstemediğimi dile getirdim./ İmam Hatip'te sanatsal derslerin olmaması ve düşünce olarak daha ileri olmamdan büyük bir sıkıntı bu beni aşırı kötü ve yalnız hissettiriyor./ İmam Hatipler pek hoş karşılanmıyor. Bu durumda üzülüyorum. Ve İmam Hatip okumaktan çekiniyorum./ Benim maruz kaldığım bir olay olmadı fakat, yorumlarda rastladım ve çok üzüldüm./ Evet oldu, 2018 yılında hala buna maruz kalmak beni üzdü./ Evet üzücü oluyor elbette./ Oldu gerçekten çok üzülmüştüm sanki İmam Hatipli olduğumuz için kötü bir şey yapıyormuş gibi davranmaları beni çok sinir ediyor ve üzüyor./ Evet, erkek arkadaşım selam verdi

diye ya da onunla konuştum diye okuldaki bazı öğretmenler yanlış anlamışlardı ve bu benim canımı çok sıkıyor./ Sosyal medyada sürekli İmam Hatiplilerle dalga geçiliyor ve üzülüyorum. Beni okuldan soğutuyor./ İnsanlar çok önyargılı aslında daha çok burada yaptığımız ve gördüğümüz mükemmel eğitimden haberleri yok. Ben her seferinde kendimi ve okulumu açıklamaya çalışmaktan yoruldum./ Üzdü, İmam Hatip'in zararlı olduğunu düşünenlerle aynı yerde olmak sıkıyor insanı./ İnsanların geldiği nokta için çok üzüldüm, fakat kendimi savunmaktan ve İslâm'ı anlatmaktan da geri kalmadım. Fakat karşıdaki insan genellikle anlamamak için ısrar ediyor./ Evet Hoca mı olacaksın? dediler üzüldüm./ Evet, değişik bir şekilde etkiledi ve kötü oldu./ Evet, kötü etkiledi./ Evet oldu, olumsuz etkiledi./ Olumsuz etkiledi nasıl etkilesin?/ Evet oldu. Lise tercihimde hiçbir yer çıkmadığı için zorla İmam Hatip'e geldim./ Arkadaşlarım tarafından kötü karşılandım./ Oldu, sinirlendim./ Evet oldu, çok kolay sinirlenmemi artırdı./ Evet oldu. Beni sadece sinirlendirdi. Medeni bir ülkede yaşadığımız halden çoğu insanın bundan haberdar olmaması./ Evet fazla etkiliyor. İstedığınız bir şeyi yapamamak. Sınırlandırılmak ve kötü gözle bakılmak sizi de üzerdi değil mi?/ Evet oldu, gerçekten insanın moralini, şevkini ve gururunu kıran bir durum, özgüvenim e sosyalliğimi etkiledi./ Bazı insanlar imam hatipli olduğunu öğrenince değişik davranıyorlar ve bu da beni kırıyor./ Okulda bıçaklı kavga oldu ve benim psikolojim bozuldu. Rüyalarımda gördüm./ Hayır, ama imam hatipte olmaktan memnun değilim./ Olmadı, ileride olsa bile umursamam imam hatibin kötü bir yanı yok./ Hiç olmadı, eğer olsaydı gereken cevabı verirdim./ Olmadı, ama böyle bir şey olsa kendimi ve okulumu savunup korurum./ Hayır olmadı, olsa bile bunun altında kalmam verecek çok cevabım var./ Yeterli branş dersleri göremiyoruz./ Evet, ders yoğunluğu özellikle meslek dersleri yüzünden sosyal hayatımıza ayırabileceğimiz zaman kısıtlanıyor./ Okulumuz tam gün olduğu için arada enerjimizi atabileceğimiz bazı dersler olmalı./ Arapça'da yarım puanla kaldım sözlüm kırk yerine 60 verse geçecektim vermedi ortalamam 87 ydi ve belge alamadım./ Bunun İmam Hatiple alakası var mı bilemem ama geldiğim orta okulda aşırı terbiyesizlik ve saygısızlık vardı. Bu beni aşırı rahatsız ediyordu. Sanırım erkek kız karışık olmamızda kaynaklıydı./ Evet İmam Hatip diye çok fazla dini ders ağırlıklı ve çok yoruluyoruz biraz daha erken eve gidebilsek derse odaklanamıyoruz./ Kimse tarafından olumsuz bir cevap almadım ama meslek dersleri çok zor./ İHL derslerinde zorlandığımı söyleyince insanlar o zaman neden İHL'ye gittin diyor./ Olumsuz bir şey olmadı, fakat mesleki dersler yoğun olduğundan dolayı üniversite sınavına hazırlanmakta zorlanıyorum./ İmam Hatip'teki öğretim çok zor Arapça bir ömürlük öğrenilmiyor./ İlk defa imam hatipte okuyorum./ Bu zamana kadar böyle bir şey yaşamadım./ Hayır en azından hatırlamıyorum./ Hayır böyle bir durumla karşılaşmadım./ Olmadı çevremdekiler de benim gibi./ Hayır elhamdulillah./ İmam hatipli olduğum için maruz kaldığım bir olay olmadı./ Hayır, herhangi olumsuz bir olay yaşamadım./ Kalmadım elhamdulillah./ Henüz öyle bir olay yaşamadım./ Hayır olmadı, olması için de bir sebep göremiyorum./ Gitar kursuna gittiğimde hoca çok fanatik olduğundan ailem imam hatibe gittiğimi söylememişti./ Akrabalarım arasında susuyorum maalesef./ Zaten imam hatip denilince tuhaf tuhaf bakışlar oluşuyor. Girme hakkımın olduğu bazı ortamlara çekindiğimden giremiyorum./ Evet genelde İHL öğrencisi olduğumu söyleyemem./ Olmadı, ama imam hatiplerin bu kadar fazla olması ve adının kötüye çıkması nedeniyle imam hatipliyim demeye çekiniyorum./ Evet. En küçük bir doğru olamayan veyahut İslami kuralların biraz dışında olan en küçük şeylerde yüzümüze vuruluyor./ İnsanların sen İmam Hatiplisin bunu yapamazsın gibi yargılamaları./ Toplumda istemediğin halde Kur'an okumaya zorlanmak./ Oldu, kötü ya da eksik bir davranışında "İmam Hatiplisin kendine gel." tavrıyla karşılaşıyoruz./ Evet, çevredekiler

neden kapalı değilsin?/ Çevredeki insanlar İmam Hatipliyiz diye birçok şey bekliyorlar. İmam hatiplere açıkların giremediğini düşünüyorlar./ Bir şey olsa İmam Hatiplisin ayıp denmesi rahatsız ediyor./ Karakter yapısı olarak daha çekingenim karşı cins burada absürt görülüyor./ İmam Hatipliysen neden kapalı değilsin./ İmam Hatipli isen neden kapalı değilsin./ Açık olmam. Tesettüre uygunluğum sorgulandı./ İmam Hatip'e gittiğimi söyleyince başının neden açık vs. tepkiler aldım okulun eski olaylarından dolayı tepkiler alıyorum./ Evet sen nasıl bir İmam Hatiplisin dedikleri oldu./ Yobaz sanılıyorum ve deist olduğumu söylediğim zaman linç yiyorum./ Evet dinden soğudum, galiba deist olduğumu söyleyebilirim./ İHL öğrencisiyiz diye sanki her şeyi biliyoruz gibi dini açıdan soru sorulması ve bilinmeyince tuhaf karşılanması./ Sen İmam Hatiplisin bu davranışlar yanlış./ İmam Hatipli olduğumuz için her şeyin en mükemmelini beklemeleri./ Hayır, böyle bir şey yaşamadım./ Hayır, aksine desteklendiğim yerler oldu./ Espri yapıyor./ Kişisel imam hatipli olmak hayatıma daima olumlu etki etmiştir./ Olumsuz bir olay olmadı, hatta ben okumak istemeyince okumam için ısrar ettiler./ Genelde olmadı, ama insanların bakışlarından anlayabilirim./ Hayır, daha önce böyle bir olay yaşamadım./ Olmadı, İmam Hatip'e gittiğim için insanlar tarafından daha çok sevildim./ Güzel etkiler sağladı çevrem tarafından destek aldım./ Maruz kalmadım çok mutluyum./ Olmadı İmam Hatipli olmaktan mutluyum./ Toplumun bunları aşmaya çalıştığı kanısındayım./ Hayır imam hatipli olmak iyi bir ayrıcalık olur. İyi ve daha imanlı birey olma yönünde bu işin yolundan giden okullarda okumak./ Hayır olmadı, aksine imam hatipli olmak senin diğerlerinden farklılığını gösterir./ Hayır olmadı, imam hatipli olmaktan gurur duyuyorum./ Hayır aksine daha farklı bakıyorlar olumlu şekilde./ Kimse bana karışamaz imam hatipli olmak gurur vericidir./ Allaha şükür hayır, imam hatipli olmak ayrıcalıktır.”

ÖĞRENCİLERİN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE FARKLI KİŞİLERDEN BEKLENTİLERİ

1. Öğrencilerin Ailelerinden Beklentileri

1.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle Beklentileri

“Çocukların ne olursa olsun değerli olduğu hissettirilsin./ Değer./ Sevgi./ Dinlemek./ Destek./ Yardım./ Anlayış./ Hoşgörü./ İlgili./ Alaka./ Motivasyon./ Eğlenceli./ Zaman tanıma./İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması, ilgilenilmesi, ailesel iletişimin kuvvetlendirilmesi, çocuğa kendini anlatmasına yetecek kadar sıcak bir ortam sağlanması./ Ailemiz bizi dinlesin./ Evde sessiz olmamaları./ Konuşmalı./ Beni umursamalılar./ Dikkate alsınlar./ Destek olsunlar./ Yanımızda olmalılar./ Psikolojik destek./ Olayı bilip yardımcı olmaları./ Bana fikir verebilmeliler./ Bizi anlamaları./ Öğrenci odaklı olması./ Öğrenciyle daha çok vakit geçirmek./ Kişiye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Daha çok yardımcı olmaları./ İlgilenmeleri ve sormaları lazım./ Daha ilgili ve anlayışlı bir tavır sergilenmeli./ Susmasınlar./ Ders dışı ilgi./ Daha çok ilgilenilmesi, baskı yapılmaması./ İlgili/ Anlayışlı davranmaları./ Beklentilerinin fazla olmaması./ İlgili olmalılar./ Daha ilgili ebeveyn olmaları./ Daha çok ilgilenmek ve yanında olmak./ Daha ilgili olabilirler./ Daha ilgi çekici olmak./ Daha dikkatli olmaları./ Anlayış göstermeleri./ İlgilenmeleri, fazla üstümüze gelmemeli./ Baskıcı olmamalılar./ Fazla baskı kurulmamalı./ Not konusunda baskı yapılmamalı./ Üstüme gelmemeleri./ Çok fazla sıkılmamalı./ Baskı ve zorla olmamalı./ Rahat bıraksınlar./ Baskıyı azaltma./ İsrar etmemek ama bilincini oluşturmak./ Öğrenciye yüklenmek yerine nedeni soruşturulmalı./ Dinleyip baskı yapmamaları./ Ailelerin baskı yapmaması. Öğretmenlerin sadece kendi dersi varmış gibi düşünmemesi. Empati yapması, ne olursa olsun desteklemeli, baskı yapmamalı./ Aileler hep iyiliklerini düşündükleri çocukları onların onları rahat bırakmasını istiyor./ Zaman istiyorum beni salsınlar ders çalışayım./ Karşılaştırma yapılmaması./ Baskıcı olmamalı./ Ailemin beni sıkması./ Fazla zorlamama./ Bana baskı uygulamamaları./ Okul ve ders diye baskı yapmamaları./ Ders çalış diye baskı yapılmasın./ Bizi çok sıkıp robot muamelesi yapmamaları./ Bu kadar derse zorlanmamalıyız./ Sürekli ders çalış baskısı azalması./ Ders çalış diye baskı yapılmaması./ Bizleri pek fazla sıkılmamaları./ Fazla üstelememelerini./ Daha fazla ilgi gösterilmesi./ Bana karışmasınlar kendim çözerim./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Baskı yapılmamalı./ Bizi sıkılmamalı./ Karşılaştırma yapılmasın./ Bizi ders çalış diye zorlamamalılar./ Hep çalış demesinler, baskı./ Baskı kurmamalılar./ Telefon yaşınının kalkması./ Öğrencinin ders yapma konusunda sıkılmaması./ Benden yüksek puanlar beklemesin./ Beklentilerini düşürmeleri./ Özgür bırakılmak./ Karışmamak./ Evde biraz daha serbest bırakmaları./ Sürekli çalışmamı söylememeli./ Çok rahat bırakmalılar./ Daha anlayışlı olmaları./ Zorluğun fark edilmesi./ Daha anlayışlı olunmalı./ Çocuklarını anlamalı, dövmemeli, ders hakkında bilinçli olmaları./ Çok baskı yapmasınlar yeter. Anlayışlı olmalılar./ Bizim de her genç gibi kaza yapabileceğimizi anlamalılar./ Bana destek ve yardımcı olmaları./ Sadece bir şeyleri başarmak için buraya geliyoruz. Full çekmenin mümkünatı yok denmesi için değil, bizi kıyaslamasınlar./ Derslerimizin normal liselere göre çok olduğunu kabul edip zorlanmalarımıza hoşgörülü olmalılar./ Ailem beni anlamalı./ Anlayışlı olmalılar./ Anlayış ve sessizlik./ Anlayışlı davranma, dersleri hafifletme./ Beklentiler düşürülmeli./ Çocuklarını sıkılmamaları./ Baskı yapılmamalı./ Hoşgörülü olsunlar./ Sorun etmesinler./ Biraz daha anlayışlı olmaları ve mükemmeliyetçi olmamaları./ Anlayışlı ve iyi olsunlar, okulda derslerimin iyi olduğunu düşünüyorum./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Çok

fazla serbest bırakılmamayı./ Çözüm odaklı olunmalı./ Anlayışla karşılanmak./ Düşük aldığımızda kızmasınlar, teselli etsinler, insan olsunlar, anlayışlı olsunlar./ Ailem daha hoşgörülü olsun./ Olumlu karşılansınlar./ Benim tarafımdan bakabilmeliler./ Empatili olması./ Okulu savunmama./ Arkadaşça yaklaşım./ Sürekli olumsuz düşünmemeleri./ Daha yapıcı ve olumlu davranmaları./ Motive edici konuşmalar./ İlgili kişiler konuşma yapabilir./ Notum düştüyse moral vermesi./ Zorlamadan teşvik edilmeli./ Dersler dünyanın sonu değil./ Ümit kırmamalılar./ Umut verici sözler./ Olabilir düzeltirsin diye konuşmalar./ Moral verir./ Motive etmek./ Konuşup öğüt vermeleri./ Öğüt vermeleri./ Sürekli ders çalışmamı söylemeleri./ Verimini sorgulamaları./ Arapçayı öğrenmeliyim./ Etkinlikler arttırılmalı./ Daha güzel anlatım./ Sıkı davranmak./ Üniversite ile ilgili yapılan baskı./ Üstlerinde durmalılar./ Boş oda./ Öğrenciye gerekli çalışma şartları sağlanması./ Sınav haftası evin yoğun olmaması./ Çalışma ortamı sağlanması./ Misafir bu kadar çok gelmese yeterli./ Evde sessiz olmaları./ Sessiz ortamın sağlanması./ Sessiz ve sakin ortam./ Çalışmada yardımcı olmak./ Maddi olarak kitap vs./ Ders kitabı alımı./ Daha fazla test kitabı./ Ek ders yardımı./ Dersi yapamıyorsan özel hocaların ders vermesi./ Kursu yollayabilirler./ Mesela benim telefonum yok bana telefon alsalar daha çok çalışırım./ Anlayış göstermeleri./ Başarısızlıkta küçümsenmemeli./ Bize destek olabilirler, daha yumuşak olunabilir./ Destek verilmesi./ Kız çocuğu eve geldiğinde aile onunla ilgilenmeli./ Daha ilgili olmaları./ Ailelerin çocuklarıyla daha çok daha iyi ilgilenmeleri./ Benim derslerde olan sorunlarımı önemsemeleri./ Hepsinin gerekli ilgiyi göstermesi gerekir, kurs imkanı./ Ailelerin çocuklara ders yönünde destek sağlamaları./ Elinden geldiğince maddi ve manevi gücünü göstermesi./ Masrafların karşılanabilmesi ve teşvik./ Eksik olduğum derslerde destek./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları./ Bize kalmış dememeliler./ Kötü not aldığımızda da bize destek vermeleri./ Ders çalışmaya teşvik etmek./ Derslerin daha verimli geçmesi./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Bilgileri varsa yardımcı olabilirler./ Manevi destek./ Maddi destek./ Ek ders alabilirim./ Ekstra kursa göndermek./ Başka derslere gönderebilirler./ Maddi destek dersane gibi./ Gerekli kaynak kitapları almaları./ Maddi destekleri bu konuda yeter./ Öğrenciye destek olmalı bir aile her yönüyle çocuğun arkasında durmalı, ona doğruyu göstererek destek çıkmalıdır./ Her şeyin bilincinde olup yine de İHL'ye gelenlere destek verilmeli./ Destek ve ilgi göstermelidir./ Maddi manevi destek./ Ailem her daim yanımda olmalı./ Beni dinleyip bana destek olmaları./ Daha sağduyulu olmaları destek olmaları./ Yardım etmeleri./ Çocuklarına ders için yeterli zamanı tanımalılar./ Derslerle ilgili bir sorun olduğunda anlayışlı davranmaları öğretmenlerle görüşme./ Ailem bunun için yardım etmeli./ Okulumuzla iletişim içinde olmaları./ Ara sıra okulu ziyaret etsinler./ Okulla birebir görüşmeleri./ Hocalarımla konuşmalarını isterim./ Okul idarecileriyle konuşmasını./ Öğretmenlerle görüşme./ Okul rehber öğretmeni ile konuşulmalı./ Ara sıra okula gelip durumu öğrenmesi./ Dersin hocasıyla sorunların giderilmesi./ Dinlemeleri./ Herkesin daha sevecen yaklaşması, sohbet edilebilir./ Öğrenciye güvenildiği belirtilmeli./ Öğrenciye güvenmesi./ Okulun disiplinli olduğunu bilsinler./ Soru sormamalarını isterim./ Sen yapabilirsin demeleri./ Ders çalışmamıza saygı göstermeleri./ Planlarımın bozulmaması./ Dersleri çok kolay sanıyorlar./ Yapabileceğimize inanıp bize her zaman motivasyon vermeleri kararlarımızın arkalarında durmaları./ Yardımcı olmaları, daha fazla güven./ Öğrencileri cesaretlendirme./ Bana yapabileceğime inandırmaları./ Ailemiz bize her zaman güvenmeli./ Planlarının bozulması./ Ailelerin öğrenciye güvenmesi./ Kitap okumalılar./ Çocuğu anlamaya çalışmak, aile sorunları eğitimi alınabilir./ Güzel karşılanmalı./ Ben kendim çalışıyorum./ Beklentilerini yüksek tutmalılar./ Rehberlikle görüşmek./ Rehberlik

dersleri arttırılmalı./ Geleceğe dair hedeflerimiz var./ Her konuda öğrencilere destek olmak, yardımcı olması./ Beklentileri yüksek olmamalı./ Okul idaresinden./ Her gün kıyafetten tutulmamak./ Sıraya dızmemeleri./ Okul kıyafeti değişimi./ Bizi sũrekli çalıştırmaları./ Beklentilerini yüksek tutmamalılar./ Fikirlere saygı duyması./ İmam hatipten alsınlar./ Ailem ile sorunum yok./ Beni başka okula almalılar./ İmam hatip değil kız mesleğe gitmek./ Okulumu değiştirsınlar./ Dersi eğlenceli bir şekilde anlatma./ Dersi verimli anlatmak./ Derslerde daha az yoğunluk./ Sınavlar iptal olsun./ Dini dersler azaltılmalı./ Okul idareleri tarafından sorunları özũlmüyor, beklentilerim oluyor./ Anlamıyorum dersleri./ Beklentim yok./ Hocalar bilmediğimiz için azarlıyor./ Benim hiçbir beklentim yok zaten olan beklentilerimi de karşılamıyorlar./ Rehberlik yok./ Kur'an dersinde zorlanıyorum./ Fazla baskı./ Anlatmak./ Anlatırım./ çok hızlı olması./ Öğretmenler biraz saygılı olsun./ Daha aktiviteli olsun./ Özel ders alıyorum./ Dersi sevsinler./ Baskı uygulama./ Bir şey istemiyorum./ Buna kimse karışmasın./ Gerekeni veriyorlar zaten./ Beklentimi karşılıyorlar./ Sorunum yok./ Onlardan her türlü desteği alıyorum./ Yeterince ilgililer./ Her şey güzel./ Beklentinin çok olmaması./ Paralel şekilde ilerlemek./ Ailem tüm beklentimi karşılıyor./ çok iyi./ Aile çok önemlidir./ Sorgulama./ Beklentim karşılanıyor./ Kimseden beklentim yok./ Kendi yaptığımı değerlendirdikten sonra./ Fazla takmamak./ İlgi istemiyorum./ özũlmüyor./ Kendim hallediyorum./ Annemle konuşuyorum./ Sorması./ Cevap verilme/ Yap yerine yapabilirsin./ Evde sessizlik./ Verimli geçmesi./ Her şey daha güzel olur./ Beklentim yok./ Beklentilerim oluyor./ Yeterli./ Zaten istediğim oluyor./ Bir beklentim yok yeterli karşıyorlar./ Beklentim yok gayet iyi./ Yeterli./ Beklentim yok ben hallederim./ Daha önce yaşamadığım için bilmiyorum./ Sorun özũmünde sıkıntı yaşamıyorum./ Ailem benimle ilgilenir bir sıkıntım yok./ Sorunlarımı kendim halletmeyi severim insanlardan yardım almayı sevmem, güven dolu konuşmalar yapsınlar./ Yardım alıyorum soru soruyorum./ Gerekli her şeyi yapıyorlar./ Benimle her yönden ilgileniyorlar./ Ailem yeterince ilgileniyor./ Ailemle bu konuda iyi anlaşıyorum./ Beklentimi karşılıyor her türlü yardımı desteği yapıyorlar./ Ellerinden geleni yapıyorlar.”

1.2. Kişisel Problemlerin özũmü Yönüyle Beklentileri

“Öğrenciye destek olmalı bir aile her yönüyle çocuğun arkasında durmalı, ona doğruyu göstererek destek çıkmalıdır./ Psikolojik destek ve tavsiye./ Ailede huzur olmalı./ Beni dinlemeleri./ Karşılıklı konuşabilmek./ Sorunlarımızı dinlemelerini./ Ailece sohbet ortamı olsun./ Benim sorunlarımın dikkate alınması./ Ailem bana özen göstermeli./ Benimle ilgilenebilirler./ Oturup bizimle konuşsunlar./ Kişiye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Cevap verilme./ Güven, yanımda olma./ Benimle muhatap olmaları./ Beni umursamalılar./ Saygı duymalılar./ Daha fazla vakit geçirmek./ Ailem beni anlamalı./ Annemin benle daha fazla sohbet etmesi./ Babam biraz daha alakalı olsun./ Daha ilgili ve anlayışlı olmaları./ Bize karşı daha sakin olmalılar./ Daha anlayışlı olmalılar./ Büyük değil de yaşıt gözüyle değerlendirmeleri./ Benimle daha arkadaşça iletişim kurmaları./ Bizimle arkadaşçasına konuşmak./ Daha çok sırdaşlık yapmak./ Herkesin daha sevecen yaklaşması./ Değer, sevgi./ İlgilenme./ Destek./ Konuşmak, anlatmak./ Daha arkadaşça konuşmalılar./ Arkadaşça yaklaşım./ Samimi davranmalı./ Anlayışlı davranmaları./ Bizimle konuşmaları./ Aile toplantıları yapmak./ Ailevi ortamlarımızın artmasını isterim./ Bizimle dertleşebilmeliler./ Daha çok zaman geçirmeli./ Sorunlarını dinlemeli./ Umursamaları ve anlamaya alışmaları./ Beni anlamaya alışmaları./ Sorunu sadece öğrencide aramama./ Konuşup dinleyip özũm bulma./ Hořgörũlü olsunlar, baskı uygulamamaları./ Ailelerin çocuklarıyla daha çok

daha iyi ilgilenmeleri./ Hepsinin gerekli ilgiyi göstermesi gerekir, daha çok sohbet edilmeli./ Daha ilgili ve anlayışlı bir tavır sergilenmeli./ Bizimle daha çok konuşabilirler./ Kızlarıyla oturup sohbet etmeleri./ Oturup sakince konuşmaları./ Yakından ilgilenmeli./ Derdimiz var mı diye sormaları./ Kişi sorunlarını paylaşmalı./ Derdimize ortak olmaları./ Gerektiğinde benimle dertleşmeleri./ Sorunları konuşup çözmeye çalışmaları./ Sorunlarımız özel olarak konuşulmalı./ Değer vermeleri./ Fikrimi öncelik almaları./ Fikir vermeleri, öğüt./ Ona kendini iyi hissettirmeli./ Her zaman yanımda olup desteklemeli./ Tavsiye vererek./ Bana destek olmaları./ Benimle konuşarak bana yol göstermeli./ Yol gösterebilirler./ Ailelerle ortaklaşa uzlaşma yolunda ilerlenebilir; kişinin hisleri de dikkate alınarak uzlaşılmalı./ Destekleyici olmaları./ Destek vermeleri./ Psikolojik destek sağlanması./ Öğrenciyi savunması./ Daha fazla desteklenmek./ Güvenlerini belirtmeleri./ Konuda öğrencilere destek olmak destek olması./ Daha çok desteklemeleri./ Ona sakın yaklaşarak sorunlarını anlamaya çalışmak./ Ailem her daim yanımda olmalı./ Bana destek olmaları./ Bana yardımcı olsunlar./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Aile ile iyi iletişim kurulması./ Anlayışlı davranmaları./ Beklentinin çok olmaması./ Dinlenilmek./ Sorunlarla nasıl baş edeceğini öğretmen./ Olaylara benim gözümden bakma./ Üstümüze gelmemesi, pozitif enerji vermeleri./ Konuşup öğüt vermeleri./ Manevi destek./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları, motive edici./ Empati kurmaları ve geçici de olsa çözüm bulabilmeleri./ İlgilenebilir (ailem arkadaşça ilgilenebilir)./ Daha ilgili olabilirler./ Destek ve ilgi göstermelidir./ Biraz bizimle ilgilenebilirler./ Daha çok ilgilenmek./ Bizimle ilgilenilmesi./ İlgi./ İlgilenmeleri./ Daha fazla ilgilenilmeli./ Daha ilgili olması./ Daha fazla ilgi gösterilmesi, biraz yalnız bırakılması./ İletişim kurma./ Aynı şekilde çok sıkılmamayı./ Hiçbir yere gitmeme izin vermiyorlar./ Empati yapmaları./ Anlayış göstermeleri ve karışmamaları./ İletişimin güçlü olması./ Sağlıklı bir iletişim./ Dayak atmasınlar./ Sohbet etmek./ Evde sessiz olmaları./ Daha anlayışlı olmaları./ Sadece bir şeyleri başarmak için buraya geliyoruz. Full çekmenin mümkünatı yok denmesi için değil, sakın olmalılar./ Mesela benim telefonum yok bana telefon alsalar daha çok çalışırım, konuşulmalı./ İlgilenmeleri./ Kitap okumalılar./ Seminerlerin düzenlenmesi./ Psikolojik eğitim alınmalı./ Sorunlar başkalarıyla paylaşılmalı./ Okul rehber öğretmeni ile konuşulmalı./ Danışabilmek./ Psikoloğa ihtiyacım var./ Psikoloğa danışınlar./ Öğretmenlerle görüşme./ Dertleşmeli./ Psikolojik destek alınabilir./ Kişisel olarak bana çözüm odaklı olmak./ Fikirlerimize saygı duymak./ Bizim de her genç gibi kaza yapabileceğimizi anlamalılar./ Fikrimizi dinlesinler./ Hoşgörülü olmalıyız./ Arkadaş ortamına müsaade./ Arkadaşlarımla konuşmak./ Anne babaların biraz daha yapıcı olmaları gerekiyor./ Yanımda olmalılar./ Daha ilgili olup ne olursa olsun yanımda olması./ Dinlemeleri./ Baskı yapmamaları./ Sosyal faaliyetlere izin./ İnsanın üstüne gelmemeliler./ Anlayış ve imkan./ Fikirlerimizin alınması./ Konuşarak bir yere varılabilir./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir, onlara daha çok ilgi göstermeleri./ Kendinle barışık olmak./ Kendimle barışık olmalı, bunun için aileme danışmalı./ Tek kurtuluşları benmişim gibi düşünmesinler./ Empati kurulmalıdır./ Konuşulmalı./ Çocuk kendi haline bırakılmalı./ Karışmasınlar./ Üstüme gelmemeleri./ Bizim de bir özelimizin olduğunu bilmeli./ Özgürlük alanı bırakmak./ Yalnız bırakılıp kişisel alan tanınması./ İç dünyamızda halletmeliyiz./ Daha önce yaşamadığım için bilmiyorum./ Ben genellikle kendim çözerim./ Bunu bireyin kendi kendine çözebileceğini düşünüyorum./ Kendi haline bırakmalı. Ama dozu kaçırmayıp hep yanında olacağını aşılmalı; onun duygu ve düşüncesini dikkate alacak şekilde davranmalı.”

1.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri

“Herkesin daha sevecen yaklaşması, karşılıklı sohbet edilebilir./ Bize güvenmeleri./ Umursamaları ve anlamaya çalışmaları./ Güvenli hissettirmeleri./ Daha sabırlı olmaları./ Doktora götürmeleri./ Daha samimi olmaları./ Ara sıra sohbet etmeleri./ Psikoloğa götürmeleri./ Eğer çocuğun bir problemi varsa psikologlara götürmeleri./ Beni anlamaları ve yadırgamamaları./ Benimle yüz yüze ciddi bir şekilde konuşmaları./ Öğrencilerle tek tek konuşmaları./ Yanımızda olmaları./ Hoşgörü ile karşılamaları./ Anlayışlı olmaları./ Bize destek olabilirler./ Rehber öğretmenleri ile iletişime geçmeleri./ Gerektiğinde psikologdan yardım almalılar./ Beni anlamaya çalışabilirler./ Benimle dertleşebilirler./ Arkadaşlarımla konuşmak./ Bazı şeyleri kafaya takmamak./ Sorununun ne olduğunu anlamak./ İsteğe bağlı./ Çocuklarının her daim yanlarında olmaları./ Empati kurup anlayış göstermeli, dinlemeli./ Öğretmen-öğrenci arasındaki ilişki artırılmalı./ Sorun varsa ilgilenmeli./ Fikir almalı./ Bir uzmandan ailenin bilgi alması./ Uzman desteği aldırması./ Bir rehberlikle görüştürmesi./ Okulumu değiştirmesi./ Çocuğu dinlemeli, sohbet etmeli./ Beni umursamalılar./ Topluca psikolojik danışmana gözükülebilir./ Onları arkadaş olarak görüp rahatça açılabilmem./ Daha ilgili olunması./ Eğitim almalı ebeveynler./ Kitap okumalılar./ Konuşup bir çözüm bulma./ Zaman ayırması, dinlemesi./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması./ Beklentinin çok olmaması./ Düzenli görüşme./ Rehberlikten beklentimiz öğrencilerin sorunlarını dinleyip çözüm bulması./ Daha ilgili olup ne olursa olsun yanımda olması./ Derdimiz var mı diye sormaları./ İlgilenmeleri./ Destek olmaları./ Daha anlayışlı olmaları./ Anlayış göstermeleri./ Yargılayıcı olmamaları./ Zor dersler konusunda motive etmeleri./ Sadece anlayışlı olmaları yeterli./ Öğretmenlerle görüşme./ Konuşulmalı./ Uzmana danışılmalı./ Anlayış./ İlgi./ Fazla ilgi./ Ailemden destek istiyorum./ Yanımda olsalar yeter./ Destek vermeleri./ Yardım etmek için destek sağlamaları./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları, beni çok fazla sıkılmaları./ Özgüven aşılmaları./ Yardımcı olmaları./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Daha sağduyulu olmaları, destek olmaları./ Beni dinleyip karar vermeleri./ Empati yapmaları./ İyi davranmaları./ Benimle konuşmaları./ Sorunlarımızı dinleyip gerekli çözümler bulmalarını./ Sorunlarını çözmeleri./ Örnek olma, yardımcı olma./ Sorunu sadece öğrencide aramama./ Üstümüze fazla gelmemeliler./ Yardımcı olmalılar./ Bize destek olup bizi sakinleştirmeliler./ Ümit kırmamalılar./ Daha anlayışlı olmalılar./ Bizimle konuşmalılar./ Destek olmalılar./ Anlamaya çalışmak./ Anlamak./ Maddi- manevi destek./ Yol gösterici ve anlayışlı olsunlar./ Sorunun kaynağına gidilmeli./ Öğrenciye destek olmalı, bir aile her yönüyle çocuğun arkasında durmalı, ona doğruyu göstererek destek çıkmalıdır./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Bizimle konuşmaları./ Beni anlayarak çözümlenmeleri./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması./ Beklentinin çok olmaması./ Daha anlayışlı olmaları./ Daha çok nasihat./ Güvenme./ Özellikle sıkı davranılmamalı./ Motivasyon verilmeli./ Empati kurulmalı./ Mutlu edilmeli./ Baskı azaltılmalı./ Alttan almalılar./ Hayatı ciddiye almaması gerektiği aşılmalı./ Her şeyin okul olmadığı psikolojimiz ile de ilgilenmesi./ Kişinin hobilerini bilip onu yönlendirmek./ Kendimi rahatlatacak kitaplar okumak./ Bunu bireyin kendi kendine çözebileceğini düşünüyorum./ Kendi halime bırakmalılar./ Benim hiçbir beklentim yok zaten olan beklentilerimi de karşılamıyorlar./ Çocuğun isteklerini hoş görme motivasyona ihtiyacım var./ Onun duygu ve düşüncesini dikkate alacak şekilde davranmalı./ Daha ilgili ve anlayışlı bir tavır sergilenmeli./ Ailem beni anlayabilmeli./ Saygı, inanç, güven./ Değer, sevgi./ Bize güvenmeleri./ Empati kurması ve konuyu saptırmaması./ Beni dinlemeleri./ Sarılmaları ve sohbetleri yeterli.”

2. ÖĞRENCİLERİN OKUL İDARESİNDEN, REHBERLİK SERVİSİNDEN VE ÖĞRETMENLERİNDEN BEKLENTİLERİ

2.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle

“Derslerin eğlenceli olması./ Öğretmenler daha sevecen olabilir./ Öğretmenlerin daha sevecen ve sıcakkanlı olması./ Dersleri sevicecek bir biçimde anlatma./ Derslerin anlayışlı bir şekilde anlatılması./ Bunaltmamaları./ Dersleri sıkıcı yapmamaları./ Sevdirmemeleri./ Derslerde uygun anlatım./ Hocaların dersleri daha iyi anlatması./ İlgi çekici anlatım, soru çözümü./ Daha çok önem vererek anlatmak./ Görsel./ Dersler eğlenceli hale getirilmeli./ Öğretmen değişikliği olsun./ Öğretmenler iyi verilmeli./ Açıklayıcı anlatım./ Dersleri en kolay yönünden ve sıkmadan anlatmalı./ Kur-ân dersinin çok sıkıcı olmaması konusunda bir şey yapabilirler./ Bazen derslerin nasıl geçtiği hakkında bizden bilgi almalılar./ Biraz daha anlayacağımız dil ile anlatmalılar./ Dersi iyi anlamak./ Derslerde bol bol test çözülmeli./ Laboratuvar kullanılması./ Daha yavaş ilerlemeleri ve anlaşılabilir olması./ Kitaptan değil yaşayarak öğrenmek./ Daha verimli dersler./ Konuların nasıl işlendiğini konuşmalıyız./ Anlamadığımız konuları söyleyebilmemiz./ Üzerimizde birçok yükümlülük varken gelip üzerine yeni şeyler eklemeyi durdurmaları./ Ödevin az verilmesini istiyorum./ Öğrenciye çok fazla ödev verilmemeli./ Ödev verilmemesi./ Daha az ödev vermeleri./ Zor sınav yapmasınlar./ Sınavların kolaylaştırılması./ Ağırlık azaltılmalı./ Sınavların test olması./ Sınavlar konusunda baskı yapmamak./ Ders eksiklerimde yardımcı olmaları./ Anlamayan arkadaşlara etütler./ Hocalarımız hafta içi kurs açabilir./ Puanla yargılanmamalı öğrenciler./ Dersleri zayıf olanların nedenini araştırmaları./ Program oluşturabilir./ Çalışma yöntemi./ Program hazırlama./ Bana uygun bir ders programı./ Derse olan alakam ile çözümlenmeleri./ Sadece kendi branşlarını düşünmemeli./ Teşvik edici olmaları./ Anlayış ve mantıklı düşünme./ Hoşgörü ve tolerans./ Bizim açımızdan bakmak./ Sadece empati kurmaları./ Daha sağduyulu olmaları./ Objektif olunmalı./ Bizim açımızdan bakmak./ Daha anlayışlı davranılmalı./ Her dersten yapmamız gerekenler olduğunu bilmeleri./ Derse ve okula geç kalma konusunda daha hoş görülmesi olabilirler./ Baskı yapılmamalıdır./ Gereksiz disipline gerek yok (kıyafet-telefon kontrolü)./ Bizim de her genç gibi kaza yapabileceğimizi anlamalılar./ Bizleri dinlemeli ve anlamaya çalışmalı./ Yapamıyor diye küçümsenmemeli./ İdare, dinlesinler bağırmasınlar./ Hocalar bizi dinlesin./ Her zaman hocaları savunmasınlar./ Çok sıkmamalı./ Dinleyip umursama./ Öğrencilere danışılmalı./ Her hangi bir sorunda yargılanmamak./ Duyarlı olmaları./ Biraz daha empati ve anlayış./ Hocaların anlayışlı olması./ Daha anlayışlı olmaları./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Duyarlı olmaları./ Bizi anlamaya çalışmaları./ Bizleri anlamaları./ Adaletli ve anlayışlı olmalılar./ Anlayış, dersleri hafifletme, disiplini hafifletme./ Bize kalmış demeyin./ Biraz daha empati ve anlayış./ Anlayışlı ve iyi olsunlar./ Beni anlasınlar yeter./ Kız çocuğunun önce arkadaşlarına danışması./ Anlayışlı olmalarını bekliyorum./ Başarısızlıkta küçümsenmemeli, destek olunmalı./ Daha çok yardım, azarlama olmamalı./ Destek olmaları./ Başarısız olduğum yerlerde destek./ Yardımcı olmaları./ İlgilenmeleri./ Daha yardımcı işimizi kolaylaştıran./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları./ Fikirler sorulmalı./ Baskı yapmasınlar./ Yardım almak./ Yardım etmek./ Öğrencilere baskı uygulamaması./ Manevi destek./ Danışma./ Yardımcı olmaları, rehberlik daha aktif olabilir./ Zorunlu kişisel rehberlik./ Sık sık sormalılar./ Öğretmen yardımı./ Beklentilerini yüksek tutmalılar./ Gerekli destek sağlanmalı./ Destek ve ilgi göstermelidir./ Psikolojik destek ve teşvik./ Rehberlik servisi öğrencilere özel ders çalışma programı hazırlayabilir./ Çözüm önerilerini uygulamamda yardım etmelidir./ Her

öğrenciyle ders hakkında sorular sorması./ Daha çok destek./ Dertlerimizi paylaşmak./ Her konuda öğrencilere destek olmak (okul idaresinden)./ Öğrenciyle ilgilenme./ Öğretmenlerin desteği./ Öğrencilerin programlı çalışmasına yardım etmeleri./ Fikirlerimizin icraate geçirilmesi./ Derse teşvik etmeleri./ Öğretmenler kendi dersleri dışında da derslerimiz olduğunun farkına varsın./ Derslerin bu kadar büyütülmemesi./ Ders çeşidi azaltılmalı, 16 çeşit ders yüzünden kendime vakit ayıramıyorum./ Ders saati azaltılabilir./ Derslerin ağırlığı azaltılmalı./ Dersleri daha kolay yapmak./ Derslerin yoğunluğunun azaltılması./ Gereksiz derslerin kaldırılması./ Bazı dersler boş olmalı./ Derslerin hepsi kaldırılmalı./ Arapça kaldırılmalı./ Daha basit tutmalı./ Boş ders olmasın./ Ana dersler artmalı./ Ahlakı daha öğretmeye yönelik dersler olabilir./ Meslek derslerinin azaltılması./ Meslek derslerin kolaylaşması./ Meslek derslerinin işlenmemesi daha iyi olur./ Meslek dersi sınavlarının hafifletilmesi./ Meslek derslerini hafifletebilir./ Allah rızası için meslek dersleri yerine geo falan gelsin./ Kur-ân kolaylaşsın./ Rehberlik servis imkanı./ Rehberlik dersi konsun ders programına./ Ders çalışacak alan istiyorum./ Çalışma ortamı sağlanması./ Sistemi daha iyi yapmalılar./ Yeni düzenlemeler yapılabilir./ Cumartesi okul olmamalı, normal derslere önem vermeliyiz./ Sıraya dizmemeleri./ Önemli dersler artarda gelmemesi./ Öğrenci kıyafetleri değişmeli./ Telefonları toplamayın./ Kıyafet serbest olsun./ Cep telefonları verilmeli./ Sınıftan sorumlu öğretmen./ Öğretmenlerin değişimi./ Arada bir eğlenceli aktiviteler yapmak./ Etkinlikler arttırılmalı./ Öğrencileri sıkmayıp tam tersi rahatlatmaları./ Daha çok disiplin olması./ Disiplin olsun./ Çok yormaları./ Öğretmenlerin konuşması./ Daha açık bir biçimde konuşmaları./ Bizimle özel olarak ilgilenmelidirler./ Rehberlik./ Her öğrenciyle ders hakkında sorular sorması./ Aşırı yüklenmeme./ Takviye yapılmalı./ Çalışma yöntemi./ Program hazırlama./ Ödev vermeme./ Puanla yargılanmamalı öğrenciler./ Sevdirmeli./ Bildiğini aktarabilen öğretmenler./ Soru çözümünü yönünde daha sıkı çalışma./ Görsel./ Hocalarla konuşup sınavları kolay yaptırtmak./ Derslerde çok zorlamamalılar./ Sorunu tespit etme./ Öğretmenlerden destek./ Zorlayıcı olmamaları./ Öğretmenler bize hakaret etmesin./ Biraz rahatlık./ Sıkboğaz etmemeleri./ Baskı yapılmamalıdır./ Psikolojik baskıya hayır./ Zaman tanısınlar./ Bizi sıkmasınlar./ Uyumak./ Empati yapsınlar./ Hocalar aşağılayıcı konuşmasın./ İyi davranmalı okul hocaları./ Motive edici yaklaşım./ Öğretmenler sabırlı olmalı./ Gülüyüz./ Hoşgörü ve tolerans./ Samimiyet, empati, anlayış./ Bana iyi niyetli yaklaşmalı./ İlgi, alaka./ Öğrencilerin sorunları dinlenmeli./ Bire bir ilgilenilmeli./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması./ İlgili davranmaları./ Daha ilgili olunması./ Kişiye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Daha fazla ilgilenmeleri./ Daha fazla ilgi gösterilmesi./ İlgilenmeler./ Öğrencilerle konuşulmalı./ Bilgilendirme./ Arada bir muhabbet edip çözüm bulmaları./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Bize birey olarak bakıp konuşmaları./ Bizimle konuşması sorunların ortaya konması./ Daha çok konuşma yapılmalı./ İlgilenmelidir./ Sorunla ilgilenmeleri./ Bizi dinlemeliler./ Sorunları iyice belirlemeli ve çözüm aramalılar./ Bizi dinlemeleri./ Sorunları dinleme, konferanslar verme./ İsteklerimizi uygulansınlar./ Öğrencilerin fikirleri alınabilir./ Fikirlerimize daha çok önem verilmeli./ Bizi robot sanmamalılar./ Fikrimin sorulması./ Düşüncelerimizin kaâle alınması./ Fikirlerimizi önemsesinler./ Öğrencilerin fikirlerinin alınması./ Fikirlerime saygı duyup sorunlarımı dinlemeleri./ Öğrenci fikirlerini dikkate alması./ Gelip öğrencinin fikrini alsınlar./ Öğrencilerin fikirlerinin dikkate alınmaması./ Öğrencilere inanılmalı./ Dikkate alsınlar./ İlgili kişiler konuşma yapabilir./ Konuşarak sonuca varma./ Konuşulup anlatılabilir./ Hocalarla iletişim kurulması./ Öğrenci ile kişisel konuşulmamalı./ Güvenilir bir iletişim./ Hocaların eğlenceli olması./ İlk olarak aileye

söylenmesi./ Öğretmenlerin bizle iyi anlaşması./ Öğrencilerle empati yapılmalı./ Öğretmenler her öğrenciyi eşit tutsunlar yeterlidir./ Objektif olunmalı./ Dikkatli olmaları./ İlgilenmeli./ Motivasyon konuşması./ Yüksek beklentileri olmamalı./ Öğrencileri sıkmamalılar; öğrencilerle iletişim kurmalılar./ Özen göstermeliler./ Ümit kırmamalılar./ Biraz motive./ Beklentileri yüksek olmamalı./ Sorun odaklı değil, çözüm odaklı davranmak./ Bize hayallerimize ulaşırsak neler olacağını göstermeliler./ Öğrenci ile bire bir görüşülmeli./ Öğrenciye bilgilendirici, yol gösterici etki yapmak./ Sorunları tespit edip velilerle görüşülmesi./ Bizlere seminer hazırlamaları./ Yardım edilmeli seviyeye göre./ Benim bildirmem onların da çözmesi./ Yol göstermeleri./ Seminerler ve konferanslar artmalı./ Daha çok yönlendirme yöntem./ Hocalarımız üniversite sınavıyla ilgili daha iyi yönlendirme yapabilir./ Hangi derste nasıl çalışmamız yönünde destek./ Sorunlarımızı dinleyip çözüm bulmalılar./ Ders çalışma ile ilgili konferanslar verilmesi./ Çözüm bulmaya yönelik fikirlerle./Başarıda bize rehber olsunlar./ Öğretmen yönlendirmeli./ Program yapmaları./ Kişiye özel program hazırlamalı./ Teşvik edici sunular artabilir./ Daha çok konferans yapılabilir./ İkna değil çözüm odaklı gidilmeli./ Sorunlarımı kendim halletmeyi severim insanlardan yardım almayı sevmem Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin daha kuvvetli olması./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Her şey gayet iyi./ Her ne yapıyorlarsa devam etsinler./ İdare ve okul yeterince ilgili./ Destek oluyolar./ Yeterince ilgililer.”

2.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle Beklentileri

“Öğrenci daha yakından tanınmalı./ Bize karşı şefkatli olmalı./ Samimiyet./ Empati./ Anlayış./ Sabırlı olmalılar./ Samimi olmaları./ Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin daha kuvvetli olması./ Öğretmenler öğrencilerle daha yakın olmalı./ Samimi bir şekilde bireysel ilgilenmeliler./ Zaman zaman soru sormaları./ Öğretmenler öğrencilerle ders dışı sohbet etmeli./ Dertleşme./ Nasihat, konuşmak./ Sorunları olan öğrencileri belirlemeleri./ Özel görüşüp yardımcı olunmalı./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Öğrencilerle sık sık konuşulmalı./ Dinleyip dikkate alma./ Fikirlerimizi dinleyip önemsemeliler./ Beni anlayan bir hocayla görüşmek./ Bizi dinlemeleri./ Konuşma ilgilenme./ Arada bir muhabbet edip çözüm bulmaları./ Öğrencilerle daha çok ilgileninler./ Daha ilgili davranılmalı./ İyi davranmalı okul hocaları./ Daha arkadaş gibi olabilmeleri./ Kötü arkadaş çevresinden uzaklaşma./ Öğretmenlerin arkadaş gibi davranması./ Ona güven verip yanında olacağını hissettirmeli./ Öğrencilerin ciddiye alınması./ Bağırarak azarlamak kibirli davranışlardan kaçınmalar./ Hayata dair sorunlara değinsinler./ Aileyle güzel dille iletişim gerekli./ Bizimle konuşmaları./ Hedef sıkıntısı olan öğrencilere yardım./ Konuşmak, nasihat tarzı./ Seminerler ve konferanslar artmalı./ Destek ve ilgi./ İlgisi ve umursama./ Daha çok destek./ Daha çok ilgilenilmeli./ Bizle ilgilenmeliler./ İlgilenilmelidir./ Önemsensemeli./ Rehberliğin ve idarenin çok yoğun ilgilenmesi./ Vakit ayırmak./ Zorunlu rehberlik kişisel./ Özel olarak ilgilenilebilir./ Bireysel ilgilenilmeli./ Her öğrenciyle ilgilenilmeli./ Sınıf rehberinin daha aktif olmasını istiyorum./ Destek ve ilgi göstermelidir./ Kişisel olarak konuşmaları./ Daha fazla ilgilenmeliler./ Öğrenciyle ilgilenme./ Öğretmenliği, kararı bırakıp ablamız olsunlar./ Karşılıklı oturduklarında içini dökmesine izin vermesi./ Öğrencilerle daha fazla bireysel ilgilenilmeli./ Öğretmenlerin sorunlarımızı sorması ilgi./ Beraber sorunları anlamak./ Daha az ödev vermeleri./ Rehberlik saatleri kişiye özel./ Sınıf öğretmenleri daha etkin olmalıdır./ Sınıf rehberinin daha aktif olmasını istiyorum./ Bana yardımcı olmaya çalışmalı./ Destek olmaları./ Dikkate alınma./ Bana yardımcı olmaları./ Kendimle köprü olmaları./ Kişisel problemlerimi konuşarak yardımcı olmaları./ Bana destek olmaları./

İdareden yardım isteyince dönüt almak./ Sorunlarına cevap verilmesi./ Yardım etmeler./ Karşı tarafa yaralayıcı gözle bakılmamalı./ Psikolojik destek verilmeli./ Öğrencilere baskı uygulamaması./ Yeterli destek./ Manevi destek./ Danışma./ Her zaman yanınızda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları./ Bizim sorunumuz olduğunda yanınızda olmasını bekliyoruz./ Sorunlarımızı dinleyip çözüm bulmalılar./ Kişisel görüşme düzenlenebilir./ Çözüm önerilerini uygulamamda yardım etmeler./ Psikoloğa danışılmalı./ Ailemizden yardım alabiliriz./ Yardımcı olmaları, rehberlik daha aktif olabilir./ Her konuda öğrencilere destek olmak (öğretmenlerden)/ Gizli yardım yapılmalıdır./ Her şeyi biliyorum havasında olmasınlar./ Dikkate almaları./ Öğretmenlerden saygı./ Problemlerin çözümünde anlayış./ Dertleşme, anlayış./ Anlayışlı olunması./ Daha yavaş ilerlemeleri ve anlaşılabilir olması./ Bizleri anlamaları./ Beni incitmeden çözümlenmeleri./ Duyarlı olsunlar./ Güvenilir gözükmeleri./ Öğrencilere yüklenilmemeli./ Bizi anlama çalışmaları./ Yeterince anlayışlı olmak./ Öğrencilerin ruh halini anlamaya çalışabilir./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Anlayışlı olmalılar./ Bize her zaman büyükmiş gibi davranmamaları gerektiği./ O anlık dinleyici pozisyonunda olmaları./ Sorunları dikkate almalılar./ Sorunlarımızın dinlenmesi ve çözülmesi./ Bizi dinleyip sorunumuzu çözmek./ Gerekli olduğu sürece müdahale etmeleri./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Dinleyip çözüme bulmaya çalışmaları./ Öğrencinin hangi yönden problemi olduğunu anlamak./ Kendimiz de çaba gösterip sorun olunca öğretmenlere danışılabilir./ İyimser ve çözüm odaklı olmalı./ Çözüm önerme./ Öğretmenler her öğrenciyi eşit tutsunlar yeterlidir./ Hocaların bizi motive ederek konuşmasıyla./ Öğrencileri özel olarak çağırıp dertlerini anlatmasını istemesi./ Umurlarında olmalı./ Bizlerle görüşülmeli./ İlgili kişilerle konuşabiliriz./ Empati./ Duyarlılık./ Daha sağduyulu olmaları./ Güvenilir bir iletişim./ Okul idaresiyle paylaşma./ Hocalara danışmamız./ Rehberlik yapılması./ Kişisel gelişim ile ilgili konferanslar verilmesi./ Seminerler düzenlensin./ Karışılmalı, tavsiye verilmeli./ Doğru yolu bulmamda yardımcı olmaları./ Çözümüne yardım edilmeli./ Üstüne gidilmemeli, söylediği şeylere kızmamalı./ Tek tek konuşmak, bağırılmamak./ Özgüven desteği./ Saygı duymalılar./ Fikirlerimize saygı duyması./ Rehberlik servisi ile görüştürülmesi./ Rehberlik servisi imkanları./ Öğretmenlerle rehberlik servisiyle konuşmak./ Rehberlik servisinin aktif çalışması./ Rehberlik servisi herkesle sırayla konuşmalı./ Rehberlik servisinde bilgi ve yardım./ Rehber öğretmeni ile görüşmek./ Rehber hoca ile konuşmak./ Kişisel rehberlik./ Rehberlik dersi./ Rehberlik servisi ilgilenebilir./ Rehberlik daha ilgili olabilir./ Rehberlik eğitimi./ Rehberlik yardımı./ Zorlamamak./ Bazen rahat bırakılmamız./ Fikirlerimizi önemsemeleri./ Yorulduğumuz için öğle aramızda görsel veya müzik olabilir./ Aşırı disiplinli olunmaması./ Telefonları toplamayın./ Daha iyi ve daha rahat kıyafetler./ Kıyafet değişimi./ Ondan bir şey istemiyorum çünkü yapamıyorlar./ Öğrenci kişisel sorunlarını okulla paylaşmamalı./ Kişisel sorunlarımız başkasıyla paylaşılmasın./ Bir şey beklemiyorum./ Kendimiz çözebiliriz./ Sorunum yok./ Bir şey yapamazlar./ Beklentim yok./ Kafaya takmamak lazım./ Sıkıntı olduğunu düşünmüyorum./ Gerekli desteklerini veriyorlar./ Bize destek oluyorlar./ Sorunlarımızı kendim halletmeyi severim insanlardan yardım almayı sevmem./ Rehberlik yeterli./ İyiler şu an./ Yeterli./ Bizi bizde bırakmaları./ Kendimiz çözebiliriz.”

2.3. Psikolojik Rehberlik Yönüyle Beklentileri

“Sabırlı olmalılar./ Samimiyet./ Empati./ Anlayış./ Konuşmak./ Destek./ İlgi./ Yanında olmaları./ Düzenli görüşme./ Vakit ayırmak./ Rehberlik./ Empati./ Motivasyon./ Sakin davranmalılar./ İyi davranmalı okul hocaları./ Hafife almamaları./ Sakin ve yumuşak

davranmalıdır./ Öğrencinin özel hayatı kurcalanmasın./ Ne olursa olsun dinlemeliler./ Bizi dinlemeleri./ Dinlenilmeli./ Bizlerle konuşmalılar./ Öğrenci ile görüşülmeli./ Konuşarak çözülebilir./ Hocalarımızla her şeyi konuşmak./ Öğrenciyle arkadaşça konuşmak gerekir./ Yüz yüze konuşmak./ Konuşmaları./ Daha çok konuşma yapılmalı./ Her öğrenci ile bire bir konuşulmalı./ Genel namaz dersleri, kamp, seminerler, kurs gibi./ Psikolojik olarak konferanslar yapılmalı./ Sanat dersleri artsın./ Faydalı şeylerle uğraşan insanların okula gelip seminer vermesi./ Sosyal aktivitelere önem verilsin./ Daha çok seminerler düzenlenmeli./ Konferanslar yapılmalı./ Seminer düzenleme./ Dışarıdan yardım alma./ Psikoloğa gitmeli./ Hocalara sorunumuzu anlatmamız./ Psikolojik gelişim ile ilgili konferanslar verilmesi./ Sorunlarını sorması./ Sorunları dikkate almalılar./ Hedef sıkıntısı olan öğrencilere yardım./ Rehber hocalarının seminer vermesi./ Seminerler ve konferanslar artmalı./ Ümit kırmamalılar./ İşini bilen birine göndersinler./ Seminerleri bol bol yapmaları, yanlarına çağırmaları./ Konuyu saptırmaması ve daha yardımcı bir biçimde konuşması./ Destek vererek çözümlenmeleri./ Bize destek çıkmalılar./ Destek vermeleri./ Daha çok yardımcı olsunlar./ Öğrencilere baskı uygulamaması./ Birisine danışırım./ Yardım talep edildiğinde geri çevirmemeleri./ Hızlı ve yeterli yardım./ Bana destek olup benim sorunlarımı paylaşmaları./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları./ Destek olmaları./ Yeterli destek./ Manevi destek./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Destek ve ilgi göstermelidir./ Seminer verilmesi, kitap önerileri./ Çözüm önerilerini uygulamamda yardım etmelidir./ Her öğrenciyle yakından ilgilenmek./ Daha çok destek./ Yardım etmeleri./ Yardımcı olmaları, rehberlik daha aktif olabilir./ Bolca anketler./ Her konuda öğrencilere destek olmak (rehberlik servisinden)./ Yardımcı olmaları./ Öğretmenlerin yardımıyla./ Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin daha kuvvetli olması./ Herkesle ayrı iletişim kurup kişiye göre yöntem belirlenmeli./ Anlaşılır bir dille konuşulması./ Güvenilir bir iletişim./ Anlayış göstermeleri./ Her öğrenciyle özel bir sohbet./ Öğrencilerle özel olarak konuşması./ Bire bir ilgilenilmesi./ Haftada bir dersini bize ayırmalılar./ Daha çok ilgi gösterilmesi./ Her öğrenci ile ilgilenmeleri./ Daha çok üstüme düşsünler./ Daha az ödev vermeleri./ Daha anlayışlı davranılmalı./ Her hangi bir sorunda yargılanmamak./ Öğrencileri anlamaya çalışmalılar./ Bizi anlayabilmeliler./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Arada bir nefes aldırınsınlar./ Daha yavaş ilerlemeleri ve anlaşılabilir olması./ Dinlesinler./ Dinleyip dikkate alma./ Sorunlarımızı dinleyip çözüm bulmalılar./ Fikir yürütme./ Daha yapıcı çözümler önermeleri./ Bizim açımızdan düşünüp öyle hareket etmeleri./ Yetişkin olmaları./ Gerekli yönlendirmeyi yapmalılar./ Bize öneriler verilmeli./ Dinlemesi ve tavsiye vermesi./ Sorunlarımıza çözüm odaklı olmalı./ Çözüm üretme./ Verimli şeyler söylemek./ Yönlendirmeli./ Gerçekçi hedefler koydurmaları./ Rehberlik dersleri okul rehberlik öğretmeni tarafından verilmesi./ Rehber öğretmenleri odasından çıkmayı öğrenmeli./ Daha donanımlı PDR'ciler gönderilsin./ Rehberlik servisine gitmek./ Daha donanımlı ve ilgili rehberlikçiler gelsin./ Rehberlik servisinin aktif olması./ Rehberlik servisi ilgilenebilir./ Rehber öğretmene danışabilmek./ Rehberlik sayısı artırılmalı./ Gerçek bir psikolog getirsinler çünkü hiçbir şey yapmıyor rehber hoca./ Rehberlik hocasının teker teker öğrencilerle ilgilenmesi./ Rehberlik servisi./ Okulda öyle bir servis yok./ Rehberlik servisi daha etkin olmalıdır./ Rehberlik servisinden destek alınması./ Rehber öğretmenlerin özel olarak ilgilenmesi./ Psikolojik rehber./ Bence rehberlik konusunda sınıflara yönelik çalışmalar daha aktif olmalı./ Daha fazla rehber öğretmenin bulunması./ Dinleyerek rehberlik./ Rehberliğe giderim ama ilgilenmiyorlar./ Okulda rehber hocası olması./ Rehber hocası sayısı artırılmalı ve teşvik edilmeli./ Rehberlik servisi ilgilenebilir./ Rehber öğretmen bizimle ilgilenir./ Rehberlik servisiyle

konusurum./ Yardımcı olsunlar./ Rehber öğretmeniyle konuşmaları./ Rehberlik servisi yeterli değil, ama ilgili olmalı./ Rehber hoca ile konuşmak./ Rehberlik servisi artmalı./ Okul rehberlik servisinin programlar yapmasını istiyorum./ Rehber hocayla çalışma./ Rehberlik eğitimi./ Rehberlik daha ilgili olabilir./ Rehberlik servisinden desek./ Bilgilendirici ve yönlendirici eğitim kadrosu./ Tavsiye beklerim rehberlikten./ Rehberlik servisi biraz daha aktif olabilir./ Rehberlik servisine danışma./ Eğitim sistemleri değişsin./ Gereksiz disiplin uygulamalarına gerek yok./ Telefon yasağı kalksın./ Telefonları toplamayın./ Yorulduğumuz için öğle aramızda görsel veya müzik olabilir./ Öğretmen daha yaşıtımız biri olmalı./ Ders programı ve analizler yapılmalı./ Ruh halim bazılarının umurunda olsun./ Bizi dinlemeleri./ Kişisel görüşmeler./ Baskı yapmamaları./ Fark etmeleri ve empatide bulunmaları./ Empati kurmaları./ Daha sağduyulu olmaları./ Düşünme, empati./ Hiç ilgilenen yok./ Anket yapsınlar./ Zorunlu rehberlik kişisel./ Daha çok soru sorulmalı./ Motive edici aktiviteler yapılması./ Olumlu yönde bakış açısını kazandırmaları gerek./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Çeşitli etkinlikler./ Öğretmenler her öğrenciyi eşit tutsunlar yeterlidir./ Motive kaynağı olsunlar./ Benden düşüncemi almaları./ Siz yapamazsınız değil de en iyisi sizsiniz demeleri./ Sırlarımızı saklasınlar, çözüm odaklı düşünsünler, sosyal etkinlikleri artırsınlar./ Çeşitli etkinlikler yapılmalı./ Hocalarda ilgi./ Aile ile birlikte konu üzerinde uzlaşılmalı./ Sorunlarımı kendim halletmeyi severim insanlardan yardım almayı sevmem ./ Beklentim yok./ Kendi haline bırakılmalı./ Rahat bırakmaları./ Yalnız bırakılması./ Ben hallediyorum./ Kendimiz çözebiliriz./ Yeterince ilgililer./ Sorunum yok./ Her şey iyi./ İyiler./ Yeterli./ Gerekli desteklerini veriyorlar.”

3. Öğrencilerin Arkadaşlarından ve Çevrelerinden Beklentileri

3.1. Okul ve Derslerle İlgili Sorunların Çözümü Yönüyle

“Sorunlarımla alakalı beni yatıştırılmaları./ Moral verilmeli./ Yanımda olmaları./ İlgilenmeleri./ Zaman ayırma./ İlgi, alaka, sevgi./ Hoşgörü./ Saygı./ Sakin olmaları./ Konuşmak./ Teselli etmeleri./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması, önemseme bekliyorum./ Daha fazla önemseme./ Ailenin öğrenci haklarını ihlal etmeden kararlar alması./ Baskı yapmasınlar./ Dertleşerek./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları./ Arkadaşlar teşvik edici olmalı, destek olmalı./ Ders anlatabilirler./ Birbirimize konu anlatmalıyız./ Konu anlatımı yapılmalı./ Dersleri önemsemeliler./ Teneffüslerde ders çalışmak./ Genç hocalar ve ilgilenen hocalar./ Ders anlatıp yardım etmeleri./ Beraber çalışabiliriz./ Derslerde yardımcı olması./ Birlikte çalışmak./ Hep birlikte çalışmamız./ Anlamadığım yerleri bana anlatması./ Çözemediğim sorulara bakmaları./ Çözülmeyen sorular beraber çözülebilir./ Bir konuda bilmediğimizi birlikte halletme./ Birbirimize derslerde yardım etmemiz./ Zorlandığım derslerde yardım./ Anlamadığım dersleri anlatmaları./ Bizi dinlemeleri./ Sorunların dinlenip tavsiye verilmesi./ Yüksek not almak için desteklenmek./ Arkadaşlarımdan yardım etmesini isterdim./ Derslerde yardımcı olabilirler./ Okulu kötülememeleri ve şikayet etmemeleri./ Konuşarak halletmeleri./ Biraz daha sessiz ve yardımcı olmaları./ Dershaneye gitmediğim için yardımcı olmaları./ Yakın arkadaşımın yanımda olması./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Yardımcı olamasalar da dinlemeleri./ Çok çalışsınlar yeter./ Birbirimize destek olmalıyız./ Birbirimize yardım edebiliriz./ Birbirimizi teşvik edici konuşmalar./ Yapacağıma inandırmaları./ Cesaretlendirme./ Yardım etmeliler./ Bizlere destek olmalı./ Okuldaki servislerden yardım alma./ Bilgi alışverişi yapılması./ Davranışlarına dikkat etmeleri./ Ümit kırmamalılar./ Teşvik, hoşgörü./ Manevi destek./ Anlayış göstermeleri./ Daha yardımsever olması./ Bana

destek olmaları./ Arkadaşlardan ve çevreden destek görmek./ Konuşup sohbet etmek./ Her konuda öğrencilere destek olmak./ Yardımlaşma ve dayanışma./ Bir olup yardımlaşılması./ Rekabetçi değil yardımcı, kardeşçe olması./ Soru sormak./ Hoşgörülü olmaları./ Daha sağduyulu olmaları, destek olmaları./ Ön yargılı olunmaması./ İyi insan olsunlar hoşgörülü./ Empati kurulmalı, baskı gösterilmemeli./ Anlayışlı davranmaları./ Daha anlayışlı ve samimi olmaları./ İmam hatibin ne olduğunu tam anlamıyla bilmeleri./ Tartışma./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Daha anlayışlı olmaları./ Motive etmeleri./ Her insanı birbiriyle kıyaslamamalı./ Yanımda olsa yeter./ Kişiye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Hafife almamaları./ Oturup konuşabilme./ Ciddiye alınmak./ Fikrimin sorulması./ İmam hatiplerin başarısız olmadığını göstermek./ Başarabileceğime inanmaları./ Dinleyip dikkate alma./ Yargılayıcı olmamaları./ Not konuşulmamalı./ Beraber çalışma ortamı olması./ Beraber ders çalışılmalı./ Bilgi paylaşımı, toplu çalışma./ Ödev paylaşımı./ Etkinlik./ Daha iyi dersler./ Derslerde daha az konuşulmalı./ Arkadaşımın dersle ilgilenmesi./ Bence biraz eğlenmeliyiz./ Dersler hafifletilmeli./ 8 saat ders fazla./ Arapça ve Kur'an ders saatlerinin azalması./ Ders sürelerinin azaltılması./ Daha fazla temel ders alma./ Kütüphaneye gitmek./ Ders çalışmak için uygun bir ortam./ Sessiz ortam./ Okulun daha fazla zorlamaması./ İyi eğitim verilmeli./ Hafta içi kurs./ Kurslar açılmalı./ Fikirlerimizi birleştirelim./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Sorunlarımızı çözmek için benimle konuşsunlar./ Ortak karar alınmalı./ Yanlarına gittiğimde çözüm önerisi vermeli./ Benimle konuşup fikir vermeleri./ Başkalarıyla kıyaslamadan çözümlenme./ Daha fazla muhabbet./ Nasihat vermek./ Müslümanların daha iyi bir yere gelebilmeleri için daha çok çaba sarf edilmeli./ Teşvik edici olabiliriz./ Çevreden uzak olmak./ Yalnız bırakılması./ Her şeye karışmamalılar./ Onlardan bir beklentim yok çünkü onlar bizi anlıyor.”

3.2. Kişisel Problemlerin Çözümü Yönüyle

“Yanımda olmaları./ Birbirimizle derdimizi paylaşmamız./ Beni dinleyip anlamaları./ Konuşmak./ Dertleşme./ İlgilenmeleri./ Daha fazla önemseme./ Sorunlarımızla alakalı beni yatıştırılmaları./ Teselli etmeleri./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması./ Arkadaşlardan ve çevreden destek görmek./ Destek ve ilgi./ Hoşgörü./ Tavsiye./ Manevi destek./ Her konuda öğrencilere destek olmak./ Yüksek not almak için desteklenmek./ Koşulsuz destek verilmeli./ Sorunlarımız dinlenmeli./ Profesyonel anlamda yardım isteme imkânım olmalı./ Moral verilmeli./ Uygun bir kararda beni desteklemeleri./ Yanımda olup destek çıkmaları./ Bana moral vermeleri./ Bana destek olmaları./ Yardımcı olmaları./ Fikirlerini söylemeleri./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Daha sağduyulu olmaları, destek olmaları./ Daha anlayışlı olmaları./ Anlamaya çalışmaları./ Anlamaları./ Derdimize ortak olmaları./ Farkında olmadan insanları kırıyorlar bunun olmaması./ Öfkelerini kontrol etmeliler./ Empati kurmalı ve sır tutmalılar./ Saygı duymalılar./ Beni dinleyip sorunuma çözüm bulmada yardımcı olmalılar./ Daha samimi olarak derdini sormak./ Destek olmalıyız./ Arkadaşlık bağı./ Daha iyi arkadaşlar./ Baskı uygulanmamalı ve yargılanmamalı./ Destek alması./ Ailemle paylaşabilmem./ Destekçi ve sorunu çözüm odaklı olmak./ Üzgün olduğum zamanlarda yanımda olunmasını isterim./ Dertleşmek./ Anlayarak dinleme./ Saygı./ Dürüstlük./ Empati kurma./ İyi anlaşmak./ Anlayışlı olmaları./ Alaka gösterilmesi./ Tartışma./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ İmam hatibin ne olduğunu tam anlamıyla bilmeleri./ Daha samimi davranmaları./ Arkadan değil yüze söylenmesi./ İyi arkadaşlık ilişkileri kurmak./ Konuşup dertleşmeleri./ Konuşma yanında olduğunu hissettirme./ Birbirimizi dinlemeliyiz./ Beraber konuşarak fikir yürütme./ Birbirimizi anlayarak sohbet edebiliriz./

İyi anlaşma./ Konuşup sohbet etmek./ Konuşma günleri yapılabilir./ Konuşularak halledilmeli./ İletişim daha canlı olmalı./ Dinlemeleri yeter./ Dertlerimizi dinlemeliler./ Sabırla dinleme./ Daha fazla muhabbet./ Destek olması./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları, daha sakin olup yanımda olmaları./ Bize yardımcı olmaları./ Dertleşme seansları olabilir./ Rehberlik servisi daha aktif olabilir./ Sıkıntılarımızı dinlemeli./ Gerektiği zaman yanımda olmalı./ Ailem ilgili olmalı./ Onlarla beraber vakit geçirmek./ Konuşarak halletmeleri./ İyimser ve çözüm odaklı olmalı./ Sorunlarını unutturmalılar./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Kişisel problemlerin çözümünde kötü arkadaş çevresinin değişmesi./ Düşünme, pratik yol bulma./ Problemlere çözüm odaklı olma./ Sohbet havasında nasihat./ Daha sıcak kanlı yaklaşım gerçek bir danışma gibi davranılabilir./ Akıl vermeleri./ Yanlarına gittiğimde çözüm önerisi vermeleri./ Sorunların dinlenip tavsiye verilmesi./ Çözüm yolu aranması./ Karşısındaki kişiye empatiyle yaklaşma./ Farkında olmadan kırıcı olmamaları./ Sırlarını gidip başkalarına anlatmamaları./ Şaka seviyesini bilmek./ Yargılayıcı olmamaları./ Problemlerime karışmamaları./ Yalnız kalmak./ Anlayış göstermeleri, ben kendim çözerim./ Okuma artırılması./ Sosyalleşilebilir./ İnsanlar kendi başının çaresine bakmalı./ Beklentim yok./ Sorunlarımı kendim halletmeyi severim./ Yanımda olsa yeter./ Bizi önemsemeleri./ Hafife almamaları./ Saygı duymaları./ Dinlemek./ Danışılma./ Kişisel hayatımıza saygı duyup bizi kabullenmeleri./ Daha iyi davranmaları./ Sorunlarımızla bizzat ilgilenmeli./ Dinleyip tavsiye verme./ İyi bir dinleyici olmaları./ Kişiye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Daha fazla samimi olmak isterim./ Onlardan bir beklentim yok çünkü onlar bizi anlıyor./ Yeteri kadar yardımcı oluyorlar.”

3.3.Psikolojik Rehberlik Yönüyle

“Arkadaşlardan ve çevreden destek görmek./ Yüksek not almak için desteklenmek./ Her öğrenciyle bireysel konuşup ilgilenme./ O kişiye yanında olduğunu hissettirmeli./ Anlayış göstermeleri, yardımcı olması./ Her zaman yanımda olmaları, hata yaparsam benim fark etmemi sağlamaları, moralim kötüyse yardım etmeleri./ Manevi destek./ Benimle konuşmaları./ Teselli etmeleri./ Bize yardımcı olmaları./ Destek olmaları./ Yardımlaşma./ İlgilenmeli, derdimizi unutturacak eğlenceli şeyler yapmalılar./ Konuşup sohbet etmek./ Arkadaşlık yapması./ Dertleşmek./ Paylaşım./ Hoşgörü./ Konuşulmalı./ Moral verilmeli./ Yardımlaşılmalı./ İyi bir dost olmalılar./ Kötü örnek olmamalılar./ İlgilenmeliler./ Arkadaşlar dertleşebilmeli./ Benimle hoş vakit geçirme./ Gezmelere çıkılabilir./ Daha fazla muhabbet./ Sorunumuz olmasa bile konuşmalı./ Arkasında olduğunu her daim belli edip ona fikirde bulunmalı./ Dışarıdan yardım alma destek görme./ Her zaman destek olmalılar./ Deneyimleri doğrultusunda yol göstermeleri./ Ciddi olmaları./ Hızlı ve olumlu bir yardım almam./ Doğru bilgi doğru tavsiye./ Yardımcı olmaları./ Daha fazla önemseme./ Bana yardım etmeleri ve benimle konuşmaları./ Bizi dinlemeleri./ Sohbet etmek yeterli./ Empati kurulması./ Önyargı olmaması./ Sabırlı davranma./ Sevgi, saygı, hoşgörü./ Sırlarımı kimseye söylememeleri./ Önyargılı olmamaları./ Daha sağduyulu olmaları, destek olmaları./ Baskı yapmamalılar./ Yargılamamalı./ Psikolojimizi bozacak davranışlardan uzak durmalıyız./ Sakin ve yumuşak olmalı./ Beni anlayabilmeli./ Empati kurmalılar./ Ümit kırmamalılar./ Birbirimize moral olmak./ Anlayış gösterilmesi./ Anlayışlı ve disiplinli olmaları./ Derste şaka yoluyla da olsa alay edilmemesi./ İmam hatibin ne olduğunu tam anlamıyla bilmeleri./ Dışlanma yapılmamalı./ Birbirimizi strese sokmamalıyız./ Hep beraber oturup ağlayabiliriz./ Hoşgörülü olsunlar./ Bizi anlayış ile karşılayan bir rehber hocası./ Küçük problemlerden sorun çıkarmamalı./ Beni anlayış ile

karşılamları./ Anlayışlı olunmalı./ İlginin tek birine bağlı olmaması, öğrencilere eşit davranılması insanlara değer verilmesini istiyorum./ Bizi dikkate almalı./ Daha sıcakkanlı olmaları./ Hafife alınmaması./ Daha iyi bir dinleyici olmak./ Fikir paylaşımı./ Arkadaşımız hepimizi dinlemeli ve doğru olanı yapmalı./ Mantıklı cevaplar verilmeli./ Hocalara anlatmamız./ Daha sıcak kanlı yaklaşım gerçek bir danışma gibi davranılabilir./ Uzman tavsiyesi almamız yönünde desteklenmeli./ Rehberlik derslerinde bilgi verilmeli./ Rehberlik öğretmenlerimden yardım./ Beni dinleyip yönlendirmesi./ Güvenimi kazanmalı./ Çözüm yolu aranması./ Sorunların dinlenip tavsiye verilmesi./ Yanlışlarımı söylemeleri./ Öğrencilerin derdini dinlemeleri ve çözüm yolu üretmeleridir./ Mutlu edecek aktiviteler yapabilir./ Onların fikirleriyle birlikte ortak yol bulma./ Kitap ve forumlar olması./ Program verilmeli./ Etkinlikler artmalı./ Yönlendirme./ Öğrencilerle iyi geçinmeleri./ Boş yere kalpler kırılmasın./ Pozitif olmaları./ Daha iyimser olmalı./ Yanımda olsa yeter./ Küçük görmemeliler./ Kişiyeye göre davranılmalı tamamen genel davranılmamalı./ Saygı duymaları./ Halimi hatırımlı sormaları./ Kişisel olarak konuşmaları./ Dinleyip dikkate alma./ Sır tutmak./ Beraber psikoloğa gitmek./ Uzman kişiler tarafından seminer verilmesi./ Rehberlik servisine gidebiliriz./ Bu konuyla alakalı program olmasını isterim./ Psikolojimizi daha kötü etmesinler yeter./ Doğru arkadaş edinmek./ Olumlu arkadaşlıklar./ Çevre baskısı olmamalı./ Kendi haline bırakılmalı./ Beklentim yok./ Bu konuda elinden bir şey gelmez bence./ Sorunlarımı kendim halletmeyi severim insanlardan yardım almayı sevmem./ Yardım etmemeleri./ Baskı kurmamaları./ Kendim halledebilirim./ Aile ile çözülebilir./ Onlardan bir beklentim yok çünkü onlar bizi anlıyor./ Yeteri kadar yardımcı oluyorlar.”

EK 2

ANKET FORMU

Değerli Öğrenci Kardeşim,

Elinizdeki uygulama, 2018 yılı itibariyle İstanbul Güngören' de imam hatip lisesi kız öğrencilerine yönelik bir anket çalışması olup, söz konusu okullardaki öğrencilerin sorunlarını anlayıp beklentilerine cevap verme üzerine planlanmıştır. Bu çalışma Prof. Dr. Mehmet Emin AY danışmanlığında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Programında yürüttüğüm çalışmada esas teşkil etmek amacıyla tarafımdan uygulanmaktadır. Sorulara ait cevabınızı seçeneklerin karşısındaki kutucuğa **X** işareti koymak suretiyle veriniz. **“Başka”** ile başlayan kısımlara ise farklı düşüncelerinizi yazabilirsiniz. Tüm görüş ve fikirleriniz bizce kıymetlidir. Ankete isminizi ve başka bilgilerinizi yazmayınız. Katkınız için teşekkür ederim.

Esra SALI
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Okulun Kodunu işaretler misiniz?

- A 1
 A 2
 A 3

2. Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?

1. 9. Sınıf
 2. 10. Sınıf
 3. 11.Sınıf
 4. 12. Sınıf

3. Yaşadığınız semt hangisidir?

1. Bağcılar
 2. Esenler
 3. Güngören
 4. Bahçelievler
 5. Diğer (Farklı bir semtte oturuyorsanız lütfen yazınız):

4. Orta okulda hangi tür okuldan mezun oldunuz?

1. Dışarıdan
 2. Düz orta okulda
 3. İmam Hatip orta okulunda

5. Ailenizin aylık gelir aralığını işaretler misiniz?

1. Asgari ücret ve altında
 2. 1400-3500 tl arasında
 3. 3500-5000 tl arasında
 4. 5000 tl' nin üzerinde

6. Anne babanızın mesleği nedir?

Anne	Baba	
☐	☐	1. Ev Hanımı
☐	☐	2. Memur
☐	☐	3. İşçi
☐	☐	4. Serbest Meslek (Avukat, Mimar, ...)
☐	☐	5. Tüccar / Sanayici
☐	☐	6. Emekli
☐	☐	7. Çalışmıyor
☐	☐	8. Diğer (mesleğin adını sıra ile belirtebilirsiniz):/.....

7. Anne babanızın öğrenim durumu nedir?

Anne	Baba	
☐	☐	1. Okur- yazar değil
☐	☐	2. İlkokul mezunu
☐	☐	3. Orta okul mezunu
☐	☐	4. Lise mezunu
☐	☐	5. Üniversite mezunu
☐	☐	6. Y. Lisans / Doktora Mezunu

8. Anneniz ve babanız bir arada mı yaşıyor?

1. Evet
 2. Hayır, annem vefat etti.
 3. Hayır, babam vefat etti
 4. Her ikisi de sağ, ama boşandılar
 5. Başka (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

9. Sosyal medya kullanıyor musunuz?

1. Evet
 2. Bazen
 3. Hayır

10. Sosyal medyada hangi siteleri kullanıyorsunuz? (Çoktan aza 1 numarasından başlayarak sıralayınız)

1. Paylaşılan fotoğrafın 24 saat korunduğu siteleri tercih ediyorum.
 2. Süresiz fotoğraf paylaşımı ve yorum yapabilme imkanı bulduğum siteleri tercih ediyorum..
 3. Yer bildirimini yapılan uygulamaları tercih ediyorum.
 4. Fotoğraf, video, yorumun yapıldığı aynı zamanda açılan grup ve sayfalar ile farklı gündemleri takip edebildiğim siteleri tercih ediyorum.
 5. Video paylaşımı yapılan video kanallarını tercih ediyorum
 6. Başka (Lütfen farklı bir düşünceniz varsa belirtiniz):

11. Modayı takip ediyor musunuz?

1. Bütün kıyafetlerimi modaaya uygun alırım.
 2. Bazen modaayı takip ediyorum ve uygun kıyafet seçiyorum.
 3. Modayı takip etsem de ona uygun giyindiğimi söyleyemem.
 4. Modaya uygun giyinmeyi önemsemiyorum.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceiniz varsa lütfen belirtiniz):

12. Televizyonda hangi tarz programları tercih ediyorsunuz?

1. Gençlik dizileri.
 2. Yarışma programları.
 3. Siyaset programları.
 4. Tarih dizileri.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceiniz varsa lütfen yazınız):

13. Günlük kaç saat televizyon izliyorsunuz?

1. Hiç izlemiyorum
 2. 0-2 saat izliyorum
 3. 2-4 saat izliyorum
 4. 5 saat ve daha fazla izliyorum

14. Günde kaç saat internette vakit geçiriyorsunuz?

1. İnternet kullanmam.
 2. Sadece gerektiğinde kullanırım.
 3. Günlük 1-2 saat kullanırım
 4. Günlük 3-4 saat kullanırım
 5. Her gün 5 saat veya daha fazla zamanımı internette geçiririm.

15. Bir ayda okuduğunuz kitap sayısını söyler misiniz?

1. Kitap okuma alışkanlığım yok
 2. Bir tane.
 3. İki tane.
 4. Üç tane veya daha fazla.

16. Günlük kaç saat müzik dinliyorsun?

1. Hiç dinlemiyorum.
 2. Bir saat.
 3. İki saat.
 4. Üç saat ve daha fazla.

17. Ne sıklıkla sinemaya gidirsiniz?

1. Hiç gitmem.
 2. Çok nadir giderim.
 3. Bazen giderim.
 4. Çok sık giderim.

18. Tiyatroya gider misiniz?

1. Hiç gitmem.
 2. Çok nadir giderim.
 3. Bazen giderim.
 4. Çok sık giderim.

19. Her hangi bir müzik aleti çalmak ister miydiniz?

1. Böyle bir isteğimin olduğundan bahsedemem.
 2. Biraz olsun bilsem isterim.
 3. Bu tarz bir isteğimin olduğu söylemem mümkün değil.

20. İlgilendiğiniz bir sanat dalı var mı?

1. Bu tarz özel bir ilgim var diyemem.
 2. Ara sıra zaman ayırdığım söylenebilir.
 3. Evet ilgileniyorum.

21. Aşağıdaki sanatların hangileri ile ilgileniyorsunuz?

- Ney
 Kaligrafi
 Tezhip
 Hat
 Ebru
 Resim
 Dans
 Müzik
 Diğer (.....)

22. Okul dışı zamanda herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1. Çalışmıyorum
 2. Zaman zaman
 3. Çalışıyorum

23. 28 Şubat süreci sorunlarından haberdar mısınız?

1. Evet
 2. Biraz
 3. Hayır

24. Etkinliklerine katıldığınız veya mensubu olduğunuz herhangi bir STK (sivil toplum kuruluşu) var mı?

1. Hayır her hangi bir STK üyeliğim olduğunu söyleyemem.
 2. Zaman zaman etkinliklerine katıldığım STK'lar vardır.
 3. Çoğu zaman etkinliklerini takip ettiğim ve bizzat iştirak ettiğim STK'lar vardır.
 4. Mensubu olup bizzat etkinliklerinde aktif görev aldığım STK'nın varlığından bahsedebilirim.

25. Yaşam amacınız düşündüğünüzde kendinize en yakın bulduğunuz ifadeyi işaretleyiniz?

1. Mutlu bir yaşam sürmeyi hedefliyorum.
 2. Kendini her açıdan geliştiren dini bilgi açısından yeterli bir Müslüman olarak yaşamak istiyorum.
 3. Sosyal ilişkiler ve sosyal faaliyetler alanında kendini geliştirmiş bir birey olarak yaşamak istiyorum.
 4. Yaşam deneyimi kazanmış ve kültürel birikimi yüksek bir birey olarak yaşamak istiyorum.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):.....

26. İmam Hatip Lisesinde öğrenim gördüğünüz için memnun musunuz?

Memnunum

1. Memnun değilim
 2. Biraz memnunum
 3. Fikrim yok

27. İmam Hatip Lisesinde başarı durumunuz beklentinize göre nasıl?

1. Beklentimden düşük
 2. Beklentime uygun
 3. Beklentimden yüksek

28. Meslek seçiminizde beklentilerinizi önceliğinize göre yüksekten alta sıralayınız. (1 numarasından başlayarak sıralayınız)

1. Hayat boyu ilmin içinde olacağım bir meslek seçeceğim söylenebilir.
 2. Statü / makam kazanacağım bir meslek seçebilirim.
 3. Memuriyet alabileceğim bir meslek seçmem uygun olabilir
 4. Maddi kaygı yaşamayacağım bir meslek seçebilirim.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

29. İmam Hatip Lisesinde öğretmen öğrenci arasındaki ilişkilerinden memnun musunuz?

1. Memnun değilim
 2. Biraz memnunum
 3. Memnunum
 4. Çok memnunum

30. İmam Hatip Lisesinde öğrenim görürken en çok hangi derslerde zorlandınız? (Nedenini belirtebilirsiniz)

.....
.....
.....

31. İmam Hatip Lisesinde öğreniminizde en çok sevdiğiniz üç dersi sırası ile yazarmısınız? (Nedenini belirtebilirsiniz)

.....
.....
.....

32. İHL' yi kimin isteği ile tercih ettiniz?

1. Kendi kararım ile tercih ettiğimi söyleyebilirim.
 2. Ailemin isteği üzerine geldim.
 3. Çevremizin tavsiyesi üzerine geldim.
 4. Herhangi bir kişinin bunda etkisi olduğunu söyleyemem.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen belirtiniz):

33. İHL' ye gelmeden önce din eğitiminizi nerede aldınız?

1. Ailemden
 2. Kuran kurslarından
 3. Yaz okulları vasıtasıyla
 4. Okulda gördüğüm dersler vasıtasıyla
 5. Diğer (Farklı bir eğitim aldığınız yer var ise yazınız):

34. İHL' de okuyan kız öğrencilerden biri olarak şahsınızın, hayatınızdaki kişisel sorunları çözme durumunuzu değerlendirir misiniz?

1. Bütün sorunlarımı kendi başıma ve başarılı bir şekilde çözebiliyorum.
 2. Bazı sorunlarımı çözebildiğimi söyleyebilirim.
 3. Sorunlarımı yeterli derecede ve istediğim şekilde çözebildiğimi söyleyemem.
 4. Sorunlarımı çözebilmenin mümkün olduğunu düşünmüyorum.
 5. Başka (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

35. İHL' de okuyan diğer kız öğrencilerin, hayatlarındaki sorunları çözme noktasındaki durumunu değerlendirir misiniz?

1. Bütün öğrencilerin sorunlarını çözme noktasında başarılı olduğunu gözlemliyorum.
 2. Bazı öğrencilerin sorunlarını çözebildiğini söyleyebilirim.
 3. Öğrencilerin sorunlarını yeterli derecede çözdüğünü söyleyemem.
 4. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

36. (Cevabınız ne olursa olsun) İHL kız öğrencilerinin sorunlarını çözme noktasında yaşanan sıkıntı sizce nereden kaynaklanıyor?

1. Ailelerin çocukları ile yeterince ilgilenmediğini düşünüyorum.
 2. Okul idaresinin veya öğretmenlerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiğini söyleyemem.
 3. Çevrenin ve arkadaşların gerekli desteği sağladıklarını söyleyemem.
 4. Öğrencilerin sorunlarını çözme ve hayata tutunma noktasında istekli olduklarını söyleyemem.
 5. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

37. Bir öğrenci olarak sizce İHL' deki kız öğrencilerin sorunları hangi yönde yoğunluk kazanmaktadır? (Lütfen öncelik sırasına göre 1 den 5 e sıralayınız)

1. Kişisel problemler
 2. Ailesel problemler
 3. Toplumsal baskılar
 4. Psikolojik sorunlar
 5. Sosyal çevreye uyumsuzluk
 6. Okulla ilgili problemler

() 6. Başka (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

38. Bir İHL öğrencisi olarak sizin, sorunlarınız daha çok hangi yönlerde yoğunlaşmaktadır?

- () 1. Kişisel problemler
() 2. Ailesel problemler
() 3. Toplumsal baskılar
() 4. Psikolojik sorunlar
() 5. Sosyal çevreye uyumsuzluk
() 6. Okulla ilgili problemler
() 7. Başka (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

39. Bir İHL öğrencisi olarak sizin hayata karşı beklentileriniz karşısında durumunuzu değerlendirir misiniz?

- () 1. Bütün beklentilerimi karşılayabiliyorum.
() 2. Bazı beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyebilirim.
() 3. Beklentilerimi karşılayabildiğimi söyleyemem.
() 4. Bu konuda herhangi bir fikrim yok.

40. Sizce İHL kız öğrencilerinin sorunlarının çözülememesinin sebepleri nelerdir?

- () 1. Yeterli aile desteği alamamalarından kaynaklandığı söylenebilir.
() 2. Okul idaresi ve öğretmenlerin bu konuda öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği vermedikleri için.
() 3. İletişim problemleri bazı öğrencilerin kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanıyor.
() 4. Öğrencilerin sorunları üzerinde durulup yeterince ilgilenilmemesinden kaynaklanıyor.
() 5. Diğer (Farklı bir düşünceniz varsa lütfen yazınız):

41. İHL'lerde öğrencilerin sorunlarının anlaşılabilmesi ve beklentilerinin karşılanabilmesi için sizce nasıl çözüm yolları tercih edilebilir? (Lütfen öncelik sırasına göre yazınız.)

Okulda	Okul dışında
1.	1.
5.	2.
6.	3.
7.	4.
8.	5.

42. İHL'lerde öğrenim gören öğrencilerin hangi noktalarda sorunları ve beklentileri bulunmaktadır? (Lütfen öncelik sırasına göre yazınız.)

<u>Sorunları</u>	<u>Beklentileri</u>
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

43. İHL kız öğrencisi olarak, İHL’ de öğrenim gören kız öğrencilerin sorunlarının öğrenilip beklentilerine cevap verebilme noktasında **ailelerden; okul idaresinden, rehberlik servisinden ve öğretmenlerden; çevreden ve arkadaşlardan** beklentiniz nedir?

1. Sorunlarınızın çözülmesi noktasında **ailelerden** beklentileriniz:

- Okul ve derslerle alakalı sorunların çözümü yönüyle:
- Kişisel problemlerin çözümü yönüyle:.....
- Psikolojik rehberlik yönüyle:

2. Sorunlarınızın çözülmesi noktasında **okul idaresinden, rehberlik servisinden ve öğretmenlerden** beklentileriniz:

- Okul ve derslerle alakalı sorunların çözümü yönüyle:
- Kişisel problemlerin çözümü yönüyle:
- Psikolojik rehberlik yönüyle:

3. Sorunlarınızın çözülmesi noktasında **çevreden ve arkadaşlardan** beklentileriniz: beklentileriniz:

- Okul ve derslerle alakalı sorunların çözümü yönüyle:
- Kişisel problemlerin çözümü yönüyle:
- Psikolojik rehberlik yönüyle:

44. Sosyal hayatta imam hatipli olduğunuz için maruz kaldığınız olumsuz bir olay oldu mu? Evet ise bu sizi nasıl etkiledi?

.....
.....

45. Kişilik – karakter, huy/ mizaç itibariyle kendinizi değerlendirecek olursanız, aşağıdaki özelliklerden hangisi **sizi ne derece yansıtmaktadır?** (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

	Tamamen	Çoğunlukla	Orta Derecede	Biraz	Hiç
1. Sakin biriyim					
2. Sinirliyim					
3. Hoşgörülüyüm					
4. Tahammülsüzüm					
5. Gelecektekenden yana endişelerimde bir takım korkularım var					
6. Gelecektekenden yana daima ümitliyim					
7. Alçakgönüllüyüm					
8. Aceleciyim / Tez canlıyım					

9. Sıkılğanım / Çekingenim					
10. Müteşebbis biriyim / Medeni cesaret sahibiyim					
11. Başka (Farklı özellikleriniz varsa yazınız):					

46. Okul Memnuniyet Formu

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Okulumuzda yeterli güvenlik önlemleri alınmaktadır.					
2. Okulumuzun fiziki koşulları yeterlidir.					
3. İHL öğrencilerinin kıyafetleri serbest olmalıdır.					
4. İHL' ye kendimi ait hissediyorum.					
5. Bulduğum her ortamda İHL' de okuduğumu söyleyebilirim.					
6. Okulumuzda namaz kılma özendirilmelidir.					
7. Okulumuzda önemli dini günler için programlar artırılmalıdır.					
8. Okulda mesleki derslerde gördüklerimi hayatımda uygulayabiliyorum.					
9. Günlük yaşantımda karşı cinsle iletişim kurmakta zorlanıyorum.					
10. İHL' de yeterli miktarda mesleki eğitim verilmektedir.					
11. İHL' de sosyal aktiviteler yönünden zengindir.					
12. Öğrencinin ders başarısına yönelik destekleyici kurslar artırılmalıdır.					
13. İHL' de öğrencilerle ilgili kararlarda okul yöneticileri öğrencilerin fikrini almaktadır.					
14. Meslek dersleri daha ilgi çekici hale getirilmelidir.					
15. İHL' de mesleki derslere daha fazla zaman ayrılmalıdır.					
16. Meslek dersi öğretmenlerimiz bize söz ve davranışları ile örnektir.					

17. Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.					
18. Okulumuzdaki branş öğretmenlerinin mesleki bilgi ve tecrübesi yeterlidir.					
19. Okulda bir sorunum olduğunda yardım alabileceğim seçenekler (rehberlik servisi, okul idaresi, öğretmenler) mevcuttur.					
20. Derslerimizde teknoloji kullanımı yeterli seviyededir.					

TABLOLAR

Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre En Çok Zorlandıkları Dersler

Zorlanılan Dersler	Sınıf								Toplam	
	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		12.sınıf		n	%
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Arapça	87	37.8	70	26.6	35	18.5	42	26.3	234	27.8
Fizik-Kimya-Biyoloji	17	7.4	32	12.2	21	11.1	22	13.8	92	10.9
Hadis dersi	0	0	2	0.8	4	2.1	4	2.5	10	1.2
İngilizce	5	2.2	4	1.5	2	1.1	1	0.6	12	1.4
Kur'an-ı Kerim	31	13.5	50	19	40	21.2	26	16.3	147	17.5
Matematik	17	7.4	12	4.6	15	7.9	20	12.5	64	7.6
Mesleki dersler	15	6.5	45	17.1	39	20.6	19	11.9	118	14.0
Matematik-Geometri	14	6.1	15	5.7	3	1.6	6	3.8	38	4.5
Tarih-Coğrafya	6	2.6	6	2.3	10	5.3	5	3.1	27	3.2
Edebiyat	3	1.3	5	1.9	5	2.6	2	1.3	15	1.8
Zorlandığım ders yok	31	13.5	19	7.2	13	6.9	11	6.9	74	8.8
Katılan	230	100	263	100	189	100	160	100	842	100.0
Cevapsız	12	-	12	-	6	-	18	-	48	-
Toplam	242	-	275	-	195	-	178	-	890	-

Öğrencilerin Sınıf Seviyelerine Göre En Çok Sevdikleri Dersler

Sevilen dersler		Sınıf				Toplam
		9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	
Akaid	n	1	0	17	17	35
	%	.1%	0.0%	2.1%	2.1%	4.3%
Arapça	n	39	55	32	28	154
	%	4.7%	6.7%	3.9%	3.4%	18.7%
Beden eğitimi	n	31	31	13	13	88
	%	3.8%	3.8%	1.6%	1.6%	10.7%
Biyoloji	n	41	73	63	22	199
	%	5.0%	8.9%	7.7%	2.7%	24.2%
Coğrafya	n	30	32	38	24	124
	%	3.6%	3.9%	4.6%	2.9%	15.1%
Dil anlatım	n	0	0	2	10	12
	%	0.0%	0.0%	.2%	1.2%	1.5%
Dinler tarihi	n	5	1	2	25	33
	%	.6%	.1%	.2%	3.0%	4.0%
Edebiyat	n	96	86	61	39	282
	%	11.7%	10.5%	7.4%	4.7%	34.3%
Felsefe	n	0	15	14	6	35
	%	0.0%	1.8%	1.7%	.7%	4.3%
Fıkıh	n	0	21	9	15	45
	%	0.0%	2.6%	1.1%	1.8%	5.5%
Fizik	n	56	53	23	10	142
	%	6.8%	6.4%	2.8%	1.2%	17.3%
Geometri	n	0	0	0	10	10
	%	0.0%	0.0%	0.0%	1.2%	1.2%
Hadis	n	0	11	7	7	25
	%	0.0%	1.3%	.9%	.9%	3.0%
Hitabet	n	0	0	12	1	13
	%	0.0%	0.0%	1.5%	.1%	1.6%
İngilizce	n	49	50	14	19	132
	%	6.0%	6.1%	1.7%	2.3%	16.1%
Kelam	n	0	1	2	23	26
	%	0.0%	.1%	.2%	2.8%	3.2%
Kimya	n	54	67	32	14	167
	%	6.6%	8.2%	3.9%	1.7%	20.3%
Kur'an-ı Kerim	n	52	38	25	16	131
	%	6.3%	4.6%	3.0%	1.9%	15.9%
Matematik	n	80	123	66	61	330
	%	9.7%	15.0%	8.0%	7.4%	40.1%
Mesleki dersler	n	1	3	2	6	12
	%	.1%	.4%	.2%	.7%	1.5%
Sağlık	n	10	0	0	0	10
	%	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%	1.2%
Siyer	n	5	32	7	6	50
	%	.6%	3.9%	.9%	.7%	6.1%
Tarih	n	49	43	35	30	157
	%	6.0%	5.2%	4.3%	3.6%	19.1%
Tefsir	n	1	1	23	12	37
	%	.1%	.1%	2.8%	1.5%	4.5%
Temel dini bilgiler	n	25	1	0	2	28
	%	3.0%	.1%	0.0%	.2%	3.4%

Ek : Okul Memnuniyet Formu

Okul Memnuniyeti	Okul											
	GÜN				AFC				SA			
	S.2				S.2				S.2			
	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1 (1,4)	1 (1,1)	1 (1,4)	3 (3,8)	3 (3,0)	1 (1,1)	0 (,0)	1 (1,6)	9 (13,6)	10 (10,1)	4 (7,0)	2 (5,9)
Katılmıyorum	1 (1,4)	10 (11,5)	1 (1,4)	2 (2,5)	8 (7,9)	5 (5,6)	3 (4,7)	2 (3,1)	2 (3,0)	9 (9,1)	6 (10,5)	2 (5,9)
Güvenlik Önlemleri Kararsızım	8 (11,1)	22 (25,3)	9 (12,2)	16 (20,0)	16 (15,8)	10 (11,2)	9 (14,1)	13 (20,3)	26 (39,4)	28 (28,3)	12 (21,1)	11 (32,4)
Katılıyorum	34 (47,2)	29 (33,3)	39 (52,7)	37 (46,3)	44 (43,6)	46 (51,7)	24 (37,5)	30 (46,9)	16 (24,2)	34 (34,3)	19 (33,3)	10 (29,4)
Kesinlikle katılıyorum	28 (38,9)	25 (28,7)	24 (32,4)	22 (27,5)	30 (29,7)	27 (30,3)	28 (43,8)	18 (28,1)	13 (19,7)	18 (18,2)	16 (28,1)	9 (26,5)

	Kesinlikle katılmıyorum	1 (1,4)	0 (,0)	0 (,0)	1 (1,3)	6 (6,0)	4 (4,5)	6 (9,4)	1 (1,6)	5 (8,1)	18 (18,8)	6 (10,7)	8 (24,2)
	Katılmıyorum	4 (5,6)	3 (3,5)	11 (15,1)	0 (,0)	4 (4,0)	21 (23,9)	8 (12,5)	5 (8,1)	12 (19,4)	8 (8,3)	7 (12,5)	4 (12,1)
	Kararsızım	4 (5,6)	11 (12,8)	8 (11,0)	13 (16,3)	16 (16,0)	16 (18,2)	17 (26,6)	15 (24,2)	22 (35,5)	45 (46,9)	15 (26,8)	7 (21,2)
Fiziki Koşullar	Katılıyorum	34 (47,9)	53 (61,6)	30 (41,1)	34 (42,5)	55 (55,0)	35 (39,8)	21 (32,8)	25 (40,3)	20 (32,3)	22 (22,9)	24 (42,9)	9 (27,3)
	Kesinlikle katılıyorum	28 (39,4)	19 (22,1)	24 (32,9)	32 (40,0)	19 (19,0)	12 (13,6)	12 (18,8)	16 (25,8)	3 (4,8)	3 (3,1)	4 (7,1)	5 (15,2)
	Kesinlikle katılmıyorum	13 (17,8)	12 (13,8)	4 (5,6)	4 (5,1)	13 (12,9)	9 (10,1)	7 (11,1)	4 (6,3)	10 (15,2)	11 (11,1)	8 (14,3)	5 (14,7)
	Katılmıyorum	12 (16,4)	12 (13,8)	1 (1,4)	11 (14,1)	21 (20,8)	10 (11,2)	5 (7,9)	8 (12,5)	5 (7,6)	9 (9,1)	7 (12,5)	3 (8,8)
Kıyafetin Serbest Olması	Kararsızım	24 (32,9)	23 (26,4)	11 (15,3)	20 (25,6)	9 (8,9)	17 (19,1)	7 (11,1)	15 (23,4)	13 (19,7)	10 (10,1)	5 (8,9)	5 (14,7)
	Katılıyorum	9 (12,3)	15 (17,2)	15 (20,8)	10 (12,8)	9 (8,9)	4 (4,5)	13 (20,6)	10 (15,6)	2 (3,0)	15 (15,2)	7 (12,5)	5 (14,7)
	Kesinlikle katılıyorum	15 (20,5)	25 (28,7)	41 (56,9)	33 (42,3)	49 (48,5)	49 (55,1)	31 (49,2)	27 (42,2)	36 (54,5)	54 (54,5)	29 (51,8)	16 (47,1)
	Kesinlikle katılmıyorum	5 (7,0)	8 (9,3)	6 (8,5)	4 (5,0)	12 (11,8)	9 (10,1)	9 (14,1)	2 (3,2)	12 (18,5)	18 (18,8)	11 (19,3)	3 (9,7)
	Katılmıyorum	1 (1,4)	15 (17,4)	11 (15,5)	4 (5,0)	10 (9,8)	6 (6,7)	12 (18,8)	5 (8,1)	10 (15,4)	13 (13,5)	12 (21,1)	6 (19,4)
Okul Aidiyeti	Kararsızım	14 (19,7)	13 (15,1)	15 (21,1)	12 (15,0)	32 (31,4)	33 (37,1)	8 (12,5)	18 (29,0)	18 (27,7)	25 (26,0)	12 (21,1)	9 (29,0)
	Katılıyorum	23 (32,4)	36 (41,9)	18 (25,4)	32 (40,0)	20 (19,6)	22 (24,7)	21 (32,8)	25 (40,3)	18 (27,7)	26 (27,1)	11 (19,3)	7 (22,6)
	Kesinlikle katılıyorum	28 (39,4)	14 (16,3)	21 (29,6)	28 (35,0)	28 (27,5)	19 (21,3)	14 (21,9)	12 (19,4)	7 (10,8)	14 (14,6)	11 (19,3)	6 (19,4)

	Kesinlikle katılmıyorum	1 (1,4)	3 (3,4)	7 (9,5)	0 (,0)	8 (7,8)	4 (4,5)	4 (6,3)	1 (1,6)	7 (10,8)	10 (10,2)	6 (11,1)	1 (3,0)
İHL'de okuduğun u söyleyebi lme	Katılmıyorum	8 (11,0)	7 (8,0)	6 (8,1)	2 (2,5)	6 (5,9)	10 (11,2)	6 (9,5)	1 (1,6)	5 (7,7)	10 (10,2)	4 (7,4)	4 (12,1)
	Kararsızım	11 (15,1)	10 (11,5)	10 (13,5)	7 (8,8)	18 (17,6)	14 (15,7)	5 (7,9)	7 (10,9)	11 (16,9)	12 (12,2)	6 (11,1)	7 (21,2)
	Katılıyorum	12 (16,4)	24 (27,6)	16 (21,6)	17 (21,3)	29 (28,4)	23 (25,8)	17 (27,0)	18 (28,1)	19 (29,2)	33 (33,7)	16 (29,6)	4 (12,1)
	Kesinlikle katılıyorum	41 (56,2)	43 (49,4)	35 (47,3)	54 (67,5)	41 (40,2)	38 (42,7)	31 (49,2)	37 (57,8)	23 (35,4)	33 (33,7)	22 (40,7)	17 (51,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	0 (,0)	2 (2,3)	2 (2,7)	1 (1,3)	3 (2,9)	2 (2,2)	1 (1,6)	2 (3,1)	4 (6,2)	5 (5,1)	4 (7,1)	1 (3,0)
Namaza teşvikin artması	Katılmıyorum	2 (2,7)	1 (1,2)	2 (2,7)	0 (,0)	3 (2,9)	6 (6,7)	0 (,0)	6 (9,4)	7 (10,8)	4 (4,0)	0 (,0)	0 (,0)
	Kararsızım	8 (10,8)	4 (4,7)	8 (10,8)	6 (7,5)	11 (10,8)	11 (12,4)	5 (7,8)	5 (7,8)	12 (18,5)	17 (17,2)	7 (12,5)	8 (24,2)
	Katılıyorum	28 (37,8)	28 (32,6)	24 (32,4)	27 (33,8)	38 (37,3)	34 (38,2)	23 (35,9)	29 (45,3)	22 (33,8)	29 (29,3)	18 (32,1)	8 (24,2)
	Kesinlikle katılıyorum	36 (48,6)	51 (59,3)	38 (51,4)	46 (57,5)	47 (46,1)	36 (40,4)	35 (54,7)	22 (34,4)	20 (30,8)	44 (44,4)	27 (48,2)	16 (48,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	2 (2,7)	2 (2,3)	5 (6,8)	6 (7,5)	2 (2,0)	1 (1,1)	3 (4,7)	0 (,0)	5 (7,7)	4 (4,0)	4 (7,0)	0 (,0)
Dini progaml arın artması	Katılmıyorum	11 (15,1)	9 (10,3)	8 (10,8)	8 (10,0)	6 (5,9)	18 (20,2)	5 (7,8)	3 (4,8)	8 (12,3)	12 (12,1)	3 (5,3)	3 (9,4)
	Kararsızım	15 (20,5)	12 (13,8)	21 (28,4)	12 (15,0)	9 (8,9)	21 (23,6)	5 (7,8)	14 (22,2)	21 (32,3)	24 (24,2)	12 (21,1)	10 (31,3)
	Katılıyorum	21 (28,8)	29 (33,3)	21 (28,4)	33 (41,3)	34 (33,7)	28 (31,5)	20 (31,3)	29 (46,0)	17 (26,2)	28 (28,3)	16 (28,1)	9 (28,1)
	Kesinlikle katılıyorum	24 (32,9)	35 (40,2)	19 (25,7)	21 (26,3)	50 (49,5)	21 (23,6)	31 (48,4)	17 (27,0)	14 (21,5)	31 (31,3)	22 (38,6)	10 (31,3)

	Kesinlikle katılmıyorum	3 (4,1)	3 (3,4)	4 (5,4)	3 (3,8)	8 (7,8)	4 (4,5)	5 (7,8)	2 (3,1)	11 (17,2)	8 (8,3)	5 (8,8)	3 (9,4)
Dini derslerin hayata tesiri	Katılmıyorum	6 (8,1)	7 (8,0)	4 (5,4)	4 (5,1)	4 (3,9)	11 (12,4)	6 (9,4)	4 (6,3)	7 (10,9)	17 (17,7)	8 (14,0)	4 (12,5)
	Kararsızım	21 (28,4)	26 (29,9)	23 (31,1)	13 (16,5)	33 (32,4)	25 (28,1)	19 (29,7)	22 (34,4)	17 (26,6)	31 (32,3)	13 (22,8)	8 (25,0)
	Katılıyorum	23 (31,1)	40 (46,0)	38 (51,4)	41 (51,9)	42 (41,2)	32 (36,0)	25 (39,1)	25 (39,1)	21 (32,8)	26 (27,1)	21 (36,8)	9 (28,1)
	Kesinlikle katılıyorum	21 (28,4)	11 (12,6)	5 (6,8)	18 (22,8)	15 (14,7)	17 (19,1)	9 (14,1)	11 (17,2)	8 (12,5)	14 (14,6)	10 (17,5)	8 (25,0)
	Kesinlikle katılmıyorum	16 (21,6)	16 (18,6)	14 (18,9)	18 (22,5)	29 (29,0)	25 (28,1)	19 (30,2)	11 (17,2)	21 (32,3)	26 (26,5)	15 (26,3)	4 (12,9)
	Katılmıyorum	26 (35,1)	25 (29,1)	27 (36,5)	27 (33,8)	32 (32,0)	22 (24,7)	19 (30,2)	27 (42,2)	16 (24,6)	33 (33,7)	17 (29,8)	11 (35,5)
İletişim	Kararsızım	18 (24,3)	18 (20,9)	16 (21,6)	14 (17,5)	8 (8,0)	13 (14,6)	12 (19,0)	11 (17,2)	16 (24,6)	16 (16,3)	8 (14,0)	4 (12,9)
	Katılıyorum	5 (6,8)	16 (18,6)	12 (16,2)	15 (18,8)	15 (15,0)	17 (19,1)	7 (11,1)	7 (10,9)	7 (10,8)	15 (15,3)	9 (15,8)	3 (9,7)
	Kesinlikle katılıyorum	9 (12,2)	11 (12,8)	5 (6,8)	6 (7,5)	16 (16,0)	12 (13,5)	6 (9,5)	8 (12,5)	5 (7,7)	8 (8,2)	8 (14,0)	9 (29,0)
	Kesinlikle katılmıyorum	3 (4,1)	1 (1,1)	2 (2,7)	2 (2,5)	10 (10,2)	6 (6,8)	8 (12,5)	0 (,0)	5 (7,8)	6 (6,2)	9 (16,1)	4 (12,5)
Mesleki eğitimin yeterliliği	Katılmıyorum	6 (8,1)	6 (6,9)	2 (2,7)	4 (5,0)	6 (6,1)	8 (9,1)	7 (10,9)	3 (4,7)	6 (9,4)	20 (20,6)	3 (5,4)	5 (15,6)
	Kararsızım	17 (23,0)	17 (19,5)	11 (14,9)	19 (23,8)	16 (16,3)	9 (10,2)	7 (10,9)	15 (23,4)	27 (42,2)	18 (18,6)	11 (19,6)	10 (31,3)
	Katılıyorum	19 (25,7)	33 (37,9)	33 (44,6)	33 (41,3)	36 (36,7)	29 (33,0)	19 (29,7)	31 (48,4)	19 (29,7)	25 (25,8)	16 (28,6)	8 (25,0)
	Kesinlikle katılıyorum	29 (39,2)	30 (34,5)	26 (35,1)	22 (27,5)	30 (30,6)	36 (40,9)	23 (35,9)	15 (23,4)	7 (10,9)	28 (28,9)	17 (30,4)	5 (15,6)

	Kesinlikle katılmıyorum	7 (9,6)	9 (10,3)	9 (12,2)	5 (6,3)	10 (10,0)	15 (16,9)	13 (20,3)	9 (14,1)	17 (26,2)	42 (43,3)	24 (42,1)	13 (40,6)
Sosyal aktivite	Katılmıyorum	8 (11,0)	16 (18,4)	11 (14,9)	13 (16,3)	8 (8,0)	19 (21,3)	9 (14,1)	13 (20,3)	18 (27,7)	19 (19,6)	7 (12,3)	7 (21,9)
	Kararsızım	24 (32,9)	23 (26,4)	14 (18,9)	24 (30,0)	42 (42,0)	26 (29,2)	19 (29,7)	24 (37,5)	12 (18,5)	30 (30,9)	12 (21,1)	5 (15,6)
	Katılıyorum	19 (26,0)	25 (28,7)	23 (31,1)	22 (27,5)	22 (22,0)	18 (20,2)	10 (15,6)	11 (17,2)	13 (20,0)	4 (4,1)	10 (17,5)	5 (15,6)
	Kesinlikle katılıyorum	15 (20,5)	14 (16,1)	17 (23,0)	16 (20,0)	18 (18,0)	11 (12,4)	13 (20,3)	7 (10,9)	5 (7,7)	2 (2,1)	4 (7,0)	2 (6,3)
	Kesinlikle katılmıyorum	3 (4,1)	3 (3,5)	1 (1,4)	2 (2,5)	4 (4,0)	2 (2,2)	3 (4,7)	2 (3,1)	7 (10,6)	4 (4,2)	0 (,0)	1 (3,1)
Kursları nın arttırılma sı	Katılmıyorum	8 (11,0)	9 (10,5)	4 (5,4)	9 (11,3)	8 (7,9)	9 (10,1)	1 (1,6)	1 (1,6)	9 (13,6)	11 (11,5)	0 (,0)	1 (3,1)
	Kararsızım	18 (24,7)	18 (20,9)	15 (20,3)	18 (22,5)	23 (22,8)	19 (21,3)	11 (17,2)	8 (12,5)	15 (22,7)	13 (13,5)	4 (7,1)	5 (15,6)
	Katılıyorum	25 (34,2)	30 (34,9)	23 (31,1)	28 (35,0)	32 (31,7)	29 (32,6)	13 (20,3)	33 (51,6)	22 (33,3)	31 (32,3)	24 (42,9)	13 (40,6)
	Kesinlikle katılıyorum	19 (26,0)	26 (30,2)	31 (41,9)	23 (28,7)	34 (33,7)	30 (33,7)	36 (56,3)	20 (31,3)	13 (19,7)	37 (38,5)	28 (50,0)	12 (37,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	7 (9,6)	16 (18,4)	17 (23,0)	11 (13,8)	14 (14,0)	14 (15,7)	11 (17,2)	7 (10,9)	15 (23,4)	26 (27,7)	13 (23,2)	6 (19,4)
Öğrencile rin fikirlerini n alınması	Katılmıyorum	8 (11,0)	15 (17,2)	12 (16,2)	7 (8,8)	10 (10,0)	13 (14,6)	7 (10,9)	8 (12,5)	7 (10,9)	8 (8,5)	6 (10,7)	3 (9,7)
	Kararsızım	13 (17,8)	12 (13,8)	14 (18,9)	20 (25,0)	18 (18,0)	12 (13,5)	9 (14,1)	10 (15,6)	8 (12,5)	10 (10,6)	7 (12,5)	4 (12,9)
	Katılıyorum	16 (21,9)	18 (20,7)	7 (9,5)	18 (22,5)	22 (22,0)	15 (16,9)	10 (15,6)	14 (21,9)	11 (17,2)	14 (14,9)	7 (12,5)	5 (16,1)
	Kesinlikle katılıyorum	29 (39,7)	26 (29,9)	24 (32,4)	24 (30,0)	36 (36,0)	35 (39,3)	27 (42,2)	25 (39,1)	23 (35,9)	36 (38,3)	23 (41,1)	13 (41,9)

	Kesinlikle katılmıyorum	4 (5,5)	2 (2,3)	2 (2,7)	0 (,0)	3 (2,9)	4 (4,5)	3 (4,7)	1 (1,7)	7 (10,9)	4 (4,1)	2 (3,6)	1 (3,2)
Meslek derslerin in ilgi çekici hâle getirilmesi	Katılmıyorum	5 (6,8)	1 (1,2)	3 (4,1)	4 (5,0)	2 (2,0)	5 (5,7)	0 (,0)	4 (6,7)	2 (3,1)	5 (5,1)	3 (5,5)	1 (3,2)
	Kararsızım	9 (12,3)	8 (9,3)	7 (9,5)	7 (8,8)	12 (11,8)	11 (12,5)	4 (6,3)	6 (10,0)	7 (10,9)	10 (10,2)	2 (3,6)	3 (9,7)
	Katılıyorum	20 (27,4)	34 (39,5)	24 (32,4)	33 (41,3)	29 (28,4)	20 (22,7)	18 (28,1)	31 (51,7)	20 (31,3)	26 (26,5)	15 (27,3)	8 (25,8)
	Kesinlikle katılıyorum	35 (47,9)	41 (47,7)	38 (51,4)	36 (45,0)	56 (54,9)	48 (54,5)	39 (60,9)	18 (30,0)	28 (43,8)	53 (54,1)	33 (60,0)	18 (58,1)
	Kesinlikle katılmıyorum	25 (34,2)	29 (33,3)	28 (37,8)	16 (20,0)	15 (14,7)	36 (40,9)	19 (29,7)	10 (15,6)	12 (18,2)	26 (26,5)	19 (34,5)	9 (28,1)
	Katılmıyorum	15 (20,5)	25 (28,7)	26 (35,1)	24 (30,0)	20 (19,6)	26 (29,5)	23 (35,9)	19 (29,7)	9 (13,6)	16 (16,3)	11 (20,0)	4 (12,5)
Meslek derslerin e ayrılan vaktin artması	Kararsızım	22 (30,1)	21 (24,1)	14 (18,9)	25 (31,3)	22 (21,6)	19 (21,6)	9 (14,1)	24 (37,5)	19 (28,8)	29 (29,6)	10 (18,2)	12 (37,5)
	Katılıyorum	8 (11,0)	8 (9,2)	4 (5,4)	12 (15,0)	19 (18,6)	2 (2,3)	7 (10,9)	5 (7,8)	10 (15,2)	13 (13,3)	10 (18,2)	3 (9,4)
	Kesinlikle katılıyorum	3 (4,1)	4 (4,6)	2 (2,7)	3 (3,8)	26 (25,5)	5 (5,7)	6 (9,4)	6 (9,4)	16 (24,2)	14 (14,3)	5 (9,1)	4 (12,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	1 (1,4)	2 (2,3)	7 (9,5)	6 (7,5)	4 (4,0)	1 (1,1)	3 (4,8)	1 (1,6)	5 (7,7)	9 (9,5)	9 (16,1)	6 (18,8)
Meslek dersi öğretmelerinin örnekligi	Katılmıyorum	6 (8,2)	9 (10,3)	9 (12,2)	6 (7,5)	6 (5,9)	7 (8,0)	9 (14,5)	3 (4,8)	3 (4,6)	11 (11,6)	4 (7,1)	5 (15,6)
	Kararsızım	18 (24,7)	20 (23,0)	31 (41,9)	21 (26,3)	25 (24,8)	17 (19,5)	21 (33,9)	14 (22,2)	20 (30,8)	28 (29,5)	9 (16,1)	7 (21,9)
	Katılıyorum	31 (42,5)	39 (44,8)	19 (25,7)	27 (33,8)	37 (36,6)	41 (47,1)	17 (27,4)	31 (49,2)	21 (32,3)	22 (23,2)	20 (35,7)	8 (25,0)
	Kesinlikle katılıyorum	17 (23,3)	17 (19,5)	8 (10,8)	20 (25,0)	29 (28,7)	21 (24,1)	12 (19,4)	14 (22,2)	16 (24,6)	25 (26,3)	14 (25,0)	6 (18,8)

Meslek dersi öğretmenlerinin yeterliliği	Kesinlikle katılmıyorum	4 (5,4)	1 (1,1)	1 (1,4)	3 (3,8)	6 (5,9)	2 (2,2)	7 (11,3)	2 (3,2)	5 (7,7)	11 (11,2)	7 (12,7)	4 (12,5)
	Katılmıyorum	6 (8,1)	5 (5,7)	1 (1,4)	2 (2,5)	5 (4,9)	13 (14,6)	4 (6,5)	1 (1,6)	9 (13,8)	10 (10,2)	10 (18,2)	2 (6,3)
	Kararsızım	17 (23,0)	14 (16,1)	19 (25,7)	10 (12,5)	19 (18,6)	18 (20,2)	19 (30,6)	13 (21,0)	19 (29,2)	27 (27,6)	6 (10,9)	12 (37,5)
	Katılıyorum	32 (43,2)	40 (46,0)	34 (45,9)	39 (48,8)	45 (44,1)	33 (37,1)	22 (35,5)	32 (51,6)	22 (33,8)	29 (29,6)	17 (30,9)	10 (31,3)
	Kesinlikle katılıyorum	15 (20,3)	27 (31,0)	19 (25,7)	26 (32,5)	27 (26,5)	23 (25,8)	10 (16,1)	14 (22,6)	10 (15,4)	21 (21,4)	15 (27,3)	4 (12,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	2 (2,8)	3 (3,4)	1 (1,4)	1 (1,3)	3 (3,0)	0 (0)	3 (4,8)	0 (0)	6 (9,4)	6 (6,1)	2 (3,6)	5 (15,6)
Branş öğretmenlerinin yeterliliği	Katılmıyorum	5 (6,9)	5 (5,7)	1 (1,4)	1 (1,3)	6 (5,9)	3 (3,4)	1 (1,6)	0 (0)	8 (12,5)	9 (9,2)	6 (10,9)	2 (6,3)
	Kararsızım	7 (9,7)	10 (11,5)	8 (10,8)	4 (5,0)	15 (14,9)	14 (15,7)	14 (22,6)	15 (23,8)	18 (28,1)	34 (34,7)	12 (21,8)	9 (28,1)
	Katılıyorum	28 (38,9)	33 (37,9)	39 (52,7)	36 (45,0)	47 (46,5)	38 (42,7)	25 (40,3)	33 (52,4)	21 (32,8)	34 (34,7)	20 (36,4)	12 (37,5)
	Kesinlikle katılıyorum	30 (41,7)	36 (41,4)	25 (33,8)	38 (47,5)	30 (29,7)	34 (38,2)	19 (30,6)	15 (23,8)	11 (17,2)	15 (15,3)	15 (27,3)	4 (12,5)
	Kesinlikle katılmıyorum	2 (2,8)	3 (3,5)	7 (9,5)	10 (12,5)	6 (5,9)	7 (7,9)	5 (7,9)	1 (1,6)	5 (7,6)	12 (12,4)	5 (8,8)	6 (18,8)
Yardımları alabilecek kişilerin varlığı	Katılmıyorum	5 (6,9)	2 (2,3)	8 (10,8)	1 (1,3)	5 (4,9)	3 (3,4)	5 (7,9)	2 (3,2)	3 (4,5)	10 (10,3)	4 (7,0)	8 (25,0)
	Kararsızım	9 (12,5)	13 (15,1)	17 (23,0)	11 (13,8)	10 (9,8)	5 (5,6)	11 (17,5)	12 (19,4)	15 (22,7)	17 (17,5)	6 (10,5)	6 (18,8)
	Katılıyorum	27 (37,5)	44 (51,2)	21 (28,4)	29 (36,3)	40 (39,2)	31 (34,8)	24 (38,1)	25 (40,3)	23 (34,8)	32 (33,0)	28 (49,1)	7 (21,9)
	Kesinlikle katılıyorum	29 (40,3)	24 (27,9)	21 (28,4)	29 (36,3)	41 (40,2)	43 (48,3)	18 (28,6)	22 (35,5)	20 (30,3)	26 (26,8)	14 (24,6)	5 (15,6)

	Kesinlikle katılmıyorum	3 (4,1)	8 (9,2)	11 (14,9)	2 (2,5)	20 (19,8)	13 (14,6)	8 (12,5)	11 (17,5)	19 (28,8)	44 (45,4)	25 (44,6)	13 (39,4)
Teknoloji kullanımı mının yeterli ği	Katılmıyorum	6 (8,2)	17 (19,5)	4 (5,4)	8 (10,0)	8 (7,9)	8 (9,0)	5 (7,8)	7 (11,1)	13 (19,7)	23 (23,7)	9 (16,1)	5 (15,2)
	Kararsızım	21 (28,8)	19 (21,8)	18 (24,3)	10 (12,5)	19 (18,8)	19 (21,3)	10 (15,6)	18 (28,6)	21 (31,8)	18 (18,6)	7 (12,5)	7 (21,2)
	Katılıyorum	27 (37,0)	30 (34,5)	26 (35,1)	36 (45,0)	36 (35,6)	30 (33,7)	24 (37,5)	17 (27,0)	8 (12,1)	9 (9,3)	7 (12,5)	5 (15,2)
	Kesinlikle katılıyorum	16 (21,9)	13 (14,9)	15 (20,3)	24 (30,0)	18 (17,8)	19 (21,3)	17 (26,6)	10 (15,9)	5 (7,6)	3 (3,1)	8 (14,3)	3 (9,1)

EK 4

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı: 86162157-302.99/7641

10/09/2018

Konu: Esra SALİ

İLGİLİ MAKAMA

Prof.Dr.Mehmet Emin AY"ın danışmanlığında İstanbul İli Güngören ilçesindeki İmam Hatip Liselerinde öğrencilere anket uygulayacak olan Esra SALİ Enstitümüz yüksek lisans öğrencisidir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Bu evrakın 5070 sayılı Kanun gereğince e-imza ile imzalandığı tasdik olunur.
1 Eylül/2018... Cüneyt AKAL
Evrak Kayıt Görevlisi

Bu Belge, 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmıştır.

U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitü Görükle Kampusu 16059 Nilüfer/BURSA Bilgi İçin: Vesile SÜLÜN

Tel : 0224 294 2420 Faks: 0224 294 2434

Bilgisayar İşletmeni

e-posta : sosbil@uludag.edu.tr

Elektronik Ağ: www.uludag.edu.tr

Tel : 0224 294 2877

Bu belge UDOS ile hazırlanmıştır. Teyit için: https://udos.uludag.edu.tr/teyit/?cAEwv0tSBk-_GwW_02ggHQ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.19293182
Konu: Anket Araştırma İzni

15.10.2018

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE

- İlgi: a) 10.09.2018 tarih ve 7641 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 12.10.2018 tarih ve 19119983 sayılı oluru.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Esra SALI'nın "**İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul İli Güngören İlçesi Örneği)**" konulu araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması**, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Timur TUĞRAL
Müdür a.
Şube Müdürü

EK:

- 1- Valilik Onayı
- 2- Ölçekler

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.19119983
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

12/10/2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Bursa Uludağ Üniversitesinin 10.09.2018 tarih ve 7641 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 05.10.2018 tarihli tutanağı.

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Esra SALI'nın "İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul İli Güngören İlçesi Örneği)" konulu tezi kapsamında, ilimiz Güngören ilçesinde bulunan İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören kız öğrencilerine; anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

Ekler:

- 1- Genelge
- 2- Komisyon Tutanağı

OLUR
12/10/2018

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

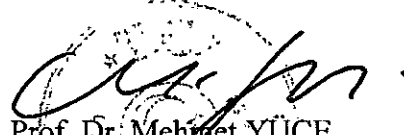
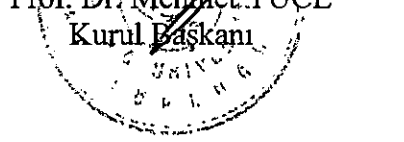
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
29 Haziran 2018

OTURUM SAYISI
2018-06

KARAR NO 12: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Esra SALI'nın "İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri: İstanbul/Güngören Örneği" başlıklı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Esra SALI'nın "İmam Hatip Liselerindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri: İstanbul/Güngören Örneği" başlıklı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçüğüne ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Mehmet YÜCE
Kurul Başkanı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Esra SALI
Tez Adı	İmam Hatip Lisesindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul-Güngören Örneği)
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Mehmet Emin AY
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☒ Genel Kısıt (6 ay) ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 12/06/2019

İmza :

ESRA SALI